

Netwerken voor betere wijken

Een onderzoek naar Haagse bewonersorganisaties

Auteur:
A.C.A. Kalsbeek

Netwerken voor betere wijken

Een onderzoek naar Haagse bewonersorganisaties

Colofon

Auteur:

A.C.A. Kalsbeek

Studentnummer: 326145

Studie:

Bestuurskunde

Faculteit Sociale Wetenschappen

Erasmus Universiteit Rotterdam

Begeleider:

Dr. H.H.F.M. Daemen

Tweede lezer:

Dr. P.L. Hupe

Definitieve datum: 30-06-2011

Voorwoord

Deze scriptie vormt mijn afsluiting van het masterprogramma bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Dit programma leidt professionals met enige jaren relevante beroepservaring op tot academisch bestuurskundige. Hierin staan kennis van en inzicht in organisaties en het functioneren van het openbaar bestuur centraal. Ook worden vaardigheden verder ontwikkeld die van belang zijn voor beleids- en managementfuncties in de publieke sector.

Mijn keuze om een onderzoek te doen naar particulier initiatief komt voor uit mijn persoonlijke interesse. Deze interesse is gewekt vanuit mijn parttime werkzaamheden voor de KNVB. Sinds 2006 ben ik verenigingsbegeleider van twee Haagse amateurverenigingen: SVH en Sv Erasmus. De bedoeling van mijn werkzaamheden is, om deze clubs te professionaliseren en meer jongeren aan het voetballen te krijgen. Wekelijks spreek ik betrokken Hagenaars en Hagenezen, die zich met hart en ziel inzetten voor de club, het voetbal en boven alles voor het plezier van jongeren. Het feit dat zij dit belangeloos mogelijk maken, draagt er aan bij dat jong en oud, rijk en arm, hoogopgeleid en ongeschoold en mensen met verschillende culturele achtergronden elkaar ontmoeten, leren kennen en waarderen. Dit is volgens mij de kracht van de maatschappij. Op dezelfde wijze als bij sportverenigingen zijn er burgers die zich inzetten voor de kwaliteit van de leefomgeving van hun wijk. Mijn overtuiging is, dat we deze kracht moeten koesteren en benutten.

Mijn scriptie was niet tot stand gekomen zonder de zeer bruikbare aanwijzingen van begeleider Dr. H.F.F.M. Daemen en de tweede lezer Dr. P.L. Hupe. Ik dank hen voor de fijne samenwerking.

Samenvatting

Bij diverse maatschappelijke problemen kijkt men tegenwoordig verwachtingsvol naar burgers. Als er een probleem gesignaleerd wordt, gaat het zoeklicht al snel naar burgers en hun organisaties: het maatschappelijk middenveld (Tonkens, 2009). Anno 2010 bestaat er in het openbaar bestuur en in de wetenschap veel aandacht voor de kracht van de samenleving. Er is een aantal, dat deze recente aandacht kunnen verklaren. Dit zijn achtereenvolgens: economische, demografische, sociale en politiek-bestuurlijke ontwikkelingen.

Met dit onderzoek verschaft ik inzicht in de wijze waarop Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen trachten te behalen en wat de resultaten van hun inspanningen zijn. De meeste wijken in Den Haag hebben een bewonersorganisatie. Deze bestaat uit vrijwilligers die zich inzetten voor hun wijk. De resultaten van dit onderzoek zeggen iets over de onderzochte cases. Dit inzicht kan voor de betrokken organisaties aanleiding zijn om hun kracht beter te benutten, zodat ze beter in staat zijn hun doelstellingen te behalen en een grotere bijdrage kunnen leveren aan de samenleving. Dit sluit niet uit dat andere bewonersorganisaties of lokale overheden er hun voordeel mee kunnen doen

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt als volgt: hoe trachten Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving te realiseren en welke verklaring is te geven voor het bereikte resultaat. Om deze vraag te beantwoorden zijn drie cases onderzocht van bewonersorganisaties van de volgende drie Haagse wijken: de Archipelbuurt en het Willemspark, de Stationsbuurt en Duinoord.

De eerste casus betreft de bewonersorganisatie van de Archipelbuurt en het Willemspark. Leden van deze bewonersorganisatie zijn initiatiefnemer geweest voor een burgerinitiatief om de gemeenteraad van Den Haag te verzoeken de Bankastraat en het Bankaplein opnieuw in te richten om in dit deel van de wijk de leefbaarheid en de winkelfunctie te verbeteren.

In de tweede casus staat Stichting Buurtstation centraal. Stichting Buurtstation heeft kunstenaar Thuis uitgenodigd een ontwerp te maken voor een lichtkunstwerk voor de Stationsweg. Het plan is dankzij een buurtverkiezing, de inzet van buurbewoners, de kunstenaar en de gemeente tot stand gekomen. Het lichtkunstwerk moet de creatieve identiteit van de Stationsbuurt benadrukken en legt een verbinding van station Holland Spoor met het Centrum.

Duinoord ligt in het stadsdeel Scheveningen. Vanuit deze wijk is een burgerinitiatief georganiseerd om de gemeenteraad van Den Haag te verzoeken de Groot Hertoginnelaan opnieuw in te richten en de veiligheid en leefbaarheid te verhogen. Dit initiatief staat centraal in de derde casus. De initiatiefnemers hebben zich verenigd in een werkgroep. Deze werkgroep maakt geen onderdeel uit van de bewonersorganisatie van Duinoord.

Voor het realiseren van hun doelstellingen hebben de bewonersorganisaties te maken met andere partijen. Bij de besluitvorming over maatregelen en realisatie van functionaliteiten in de fysieke leefomgeving van hun wijk zijn diverse actoren betrokken. Dit wordt in het conceptueel model van dit onderzoek verondersteld als een complexe omgeving; oftewel een netwerk. In het conceptueel model wordt een relatie verondersteld tussen enerzijds de percepties van het probleem en de oplossing, de doelstellingen, de machtsmiddelen en afhankelijkheden van actoren in een netwerk, de manier waarop deze actoren in het netwerk opereren en anderzijds de uitkomsten van de verschillende besluitvormingsprocessen.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt als volgt: hoe trachten Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving te realiseren en welke verklaring is te geven voor het bereikte resultaat? Voordat de hoofdvraag hieronder beantwoord wordt is de volgende notie van belang: In tegenstelling tot waar het conceptueel model van uitging, was er in alle drie de cases eigenlijk geen sprake van een complexe omgeving. Het aantal actoren in het netwerk was beperkt, de spreiding van machtsmiddelen en de dynamiek van de structuur waren eveneens beperkt.

Het eerste gedeelte van de hoofdvraag is op basis van de drie cases niet op eenduidige wijze te beantwoorden. De Haagse bewonersorganisaties trachten hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving namelijk op verschillende manieren te realiseren. Ze hanteren verschillende strategieën. In twee gevallen namen ze zelf het initiatief en in de derde casus werd het initiatief overgelaten aan een andere partij in het netwerk. Uit de drie cases bleek wel een voorkeur voor de volgende strategieën: coöperatieve, faciliterende en vermijdingsstrategie. Aangezien de bewonersorganisaties beperkte machtsmiddelen hebben, zijn ze afhankelijk van andere actoren in het

netwerk. Een go-alone strategie zonder middelen is niet mogelijk en een conflictueuze strategie lijkt onverstandig in een afhankelijke positie. Dit laatste blijkt niet uit de cases, maar is een vermoeden.

Het tweede gedeelte van de hoofdvraag is eveneens niet op eenduidige manier te beantwoorden. Dit heeft er mee te maken dat de bereikte resultaten in de drie cases van elkaar verschillen. De bewonersorganisaties van casus 1 en casus 3 hebben hun doelstellingen gedeeltelijk behaald. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de resultaten in casus 1 concreter waren dan in casus 3. In casus 2 zijn de doelstellingen van de bewonersorganisatie volledig behaald.

Op basis van de drie cases kan geconcludeerd worden dat het door de bewonersorganisatie bereikte resultaat niet afhangt van de perceptie van hun probleem. In welke mate de gekozen strategieën hebben bijgedragen aan het eindresultaat is op basis van deze cases niet te bepalen. Daarvoor is de variatie in de gekozen strategieën te groot en is niet aan te tonen dat ze het eindresultaat niet ook op een andere manier hadden kunnen bereiken. Wel kan vastgesteld worden dat hun doelstellingen, hun perceptie van de oplossing, de totale hoeveelheid beschikbare machtsmiddelen in het netwerk en de mate waarin de bewonersorganisatie er in slaagt haar doelstellingen en de perceptie van de oplossing te koppelen aan de perceptie van de oplossing van de machtigste actor in het netwerk, de gemeente bepalend zijn voor de mate waarin ze hun doelstellingen realiseren. Het aspect machtsmiddelen heeft een minder grote rol gespeeld in het uiteindelijke resultaat dan op basis van de concentratie van deze middelen verwacht had mogen worden. De totale hoeveelheid beschikbare machtsmiddelen in een netwerk staat soms op gespannen voet met het ambitieniveau van de doelstellingen. Dit belemmert soms wel de voortgang en de realisatie van de doelstellingen van de bewonersorganisatie.

Naast de beantwoording van de hoofdvraag zijn op basis van dit onderzoek nog enkele conclusies te trekken. Deze worden hieronder opgesomd.

- De besluitvorming ten aanzien van ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving van Haagse wijken speelt zich af in relatief eenvoudige omgevingen, oftewel beperkte netwerken. In het conceptueel model van dit onderzoek was de aanname, dat de besluitvorming rondom aanpassingen van de fysieke leefomgevingen van Haagse wijken zou plaatsvinden in een complexe omgeving. In de drie cases was daar geen sprake van. Het rondommodel voldeed echter wel als model om het besluitvormingsproces te analyseren. Er was sprake van een netwerk, maar het aantal actoren was beperkt. De machtsmiddelen binnen dit netwerk waren verspreid, maar de onmisbare machtsmiddelen (financiële middelen, uitvoeringsapparaat en formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden) waren geconcentreerd bij de gemeente. De actoren in het netwerk waren van elkaar afhankelijk, maar het betrof hier vooral een "uitruil" tussen enerzijds de onmisbare machtsmiddelen en anderzijds "steun" voor de gekozen aanpak. De dynamiek in de structuur was beperkt. De posities van de actoren lagen redelijk vast.
- De bewonersorganisaties kunnen hun doelstellingen ten aanzien van ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving alleen maar realiseren door aansluiting te zoeken bij de doelstellingen van andere actoren. De bewonersorganisaties beschikken over machtsmiddelen waarmee niet op directe wijze aanpassingen aan de fysieke leefomgeving van hun wijk zijn te realiseren. Zij beschikken over machtsmiddelen die op indirecte wijze kunnen leiden tot de gewenste aanpassing. Met deze machtsmiddelen kunnen ze proberen een andere machtiger actor te beïnvloeden.
- Ondanks dat de gemeente veruit de machtigste actor in het netwerk van de bewonersorganisatie is, kan zij niet volledig autonoom haar gang gaan. De gemeente beschikt in het netwerk rondom aanpassingen van de fysieke leefomgeving van wijken over de meeste invloed. Deze invloed kan zij uitoefenen op basis van haar machtsmiddelen en de specifieke kenmerken van deze machtsmiddelen. Op basis hiervan zou je kunnen veronderstellen dat de gemeente autonoom haar gang kan gaan, maar dit is niet het geval. De gemeente heeft de goedkeuring voor haar handelen nodig van de gemeenteraad en er wordt belang gehecht aan het draagvlak voor het gemeentelijk handelen bij de andere partijen in het netwerk. Steun en draagvlak zijn dus machtsmiddelen waarvan de gemeente afhankelijk is en maakt dat ze rekening houdt met andere actoren.
- De totale hoeveelheid beschikbare machtsmiddelen in een netwerk staat soms op gespannen voet met het ambitieniveau van de doelstellingen. Uit de analyse van casus 1 en 3 bleek dat de directe machtsmiddelen van de gemeente beperkt waren en ze daarom terughoudend was met het overnemen van de voorstellen van de bewonersorganisaties. In casus 2 bleek, dat toen de gemeente en het Rijk nog geen deel uitmaakten van het netwerk er ook middelen gezocht werden om het lichtkunstwerk te realiseren. Wellicht dat de ondernemers de middelen wel

hadden, maar dit is niet bekend. Wel is duidelijk dat de ondernemers niet bereid waren hun middelen beschikbaar te stellen.

- De perceptie van het probleem is een minder belangrijke factor binnen het netwerk dan de perceptie van de oplossing of de doelstellingen van actoren. In casus 1 verschilden de gemeente en de bewonersorganisatie duidelijk van mening over het probleem. De gemeente vond de Bankastraat en het Bankaplein niet onveilig. De bewonersorganisatie vond dit echter wel. Dit discussiepunt heeft uiteindelijk geen grote rol gespeeld, omdat de partijen het uiteindelijke resultaat (inhoudelijk en draagvlak) belangrijker vonden. Het discussiepunt is vervolgens geparkeerd en de partijen hebben geprobeerd elkaar te vinden in doelstellingen en de oplossingen. In casus twee keken de verschillende actoren (het Rijk, de gemeenten en de bewonersorganisatie) vanuit een andere scope naar de problemen in de wijk. Dit heeft geen invloed gehad op het verloop van het besluitvormingstraject, omdat de doelstellingen en percepties van de oplossing goed op elkaar aansloten en de partijen elkaar daarin vonden. In casus drie heeft de perceptie van het probleem ook geen grote rol gespeeld. De belangenvereniging was van mening dat er geen probleem ten aanzien van fietsverkeer was, maar heeft dit standpunt gedurende het besluitvormingstraject niet meer op beslissende momenten naar voren gebracht.
- Een burgerinitiatief kan enkele kenmerkende aspecten van besluitvorming in netwerken elimineren. Met het indienen en vervolgens ontvankelijk verklaren van het burgerinitiatief komt een procedureafspraken tussen de gemeente en de initiatiefnemers tot stand gekomen. Hiermee verdwijnt voor een groot gedeelte de dynamiek uit het proces. De positie van de partijen komt vast te liggen. Beide partijen weten welke stappen genomen gaan worden en op welk moment dat is. Het uiteindelijke besluit is geen onderhandelingsresultaat tussen partijen in het netwerk, maar een uitspraak van de gemeenteraad. De interactie blijft grotendeels beperkt tot de formeel afgesproken stappen. Deze interactie was niet zozeer gericht op directe onderhandeling als wel op het overtuigen van de gemeenteraad. Het gevolg is dat er geen feitelijke onderhandeling of uitruil van machtsmiddelen plaatsvindt. Dit beperkt de netwerkbesluitvorming.
- Bewonersorganisaties gaan in de drie cases verschillend om met de beslissingsbevoegdheid van de bewoners van de wijk. In casus 1 en casus drie worden bewoners op indirecte wijze betrokken bij het besluitvormingstraject. Ze hebben de mogelijkheid hun mening kenbaar te maken en de keuze om een steunbetuiging wel of niet te ondertekenen. In de tweede casus hebben de bewoners directe beslissingsbevoegdheid gekregen van de gemeente en de bewonersorganisatie bij de keuze van de plannen die gerealiseerd zouden worden en het uiteindelijke ontwerp voor het lichtkunstwerk.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	1
Samenvatting	3
Inhoudsopgave	7
1 Inleiding.....	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 Doelstelling.....	10
1.3 Vraagstelling	10
1.4 Afbakening van het onderzoek	10
1.5 Leeswijzer	10
2 Theoretisch kader	11
2.1 Particulier initiatief	11
2.1.1 Allocatiemechanismen	11
2.1.2 Definitie particulier initiatief	12
2.1.3 Nederlands particulier initiatief in perspectief	12
2.1.4 Samenvatting	15
2.2 Beïnvloeding	15
2.2.1 Actoren en besluitvorming in netwerken	16
2.2.2 Rondenmodel.....	18
2.2.3 Machtsmiddelen	19
2.2.4 Strategieën.....	21
2.2.5 Samenvatting	22
2.3 Conceptueel model en operationalisering	23
2.3.1 Conceptueel model	23
2.3.2 Operationalisering	25
3 Methodologische opzet.....	29
3.1 Strategie en methoden van onderzoek.....	29
3.2 Onderzoekseenheden.....	29
3.3 Betrouwbaarheid en validiteit.....	29
3.4 Plan van onderzoek	30
4 Resultaten	31
4.1 Casus 1: het burgerinitiatief van de Archipelbuurt en Willemspark	31
4.1.1 Beschrijving van de Archipelbuurt en het Willemspark.....	31
4.1.2 Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark	31
4.1.3 Beschrijving van de casus aan de hand van rondes	32
4.1.4 Analyse	40
4.1.5 Conclusies.....	46
4.2 Casus 2: lichtkunstwerk in de Stationsbuurt	48
4.2.1 Beschrijving van de Stationsbuurt.....	48
4.2.2 Stichting Buurtstation	49
4.2.3 Beschrijving van de casus aan de hand van rondes	50
4.2.4 Analyse	54
4.2.5 Conclusies.....	58
4.3 Casus 3: het burgerinitiatief voor herinrichting Groot Hertoginnelaan.....	58

4.3.1	Beschrijving van Duinoord	58
4.3.2	Stichting Bewonersoverleg Duinoord.....	58
4.3.3	Beschrijving van de casus aan de hand van ronden	58
4.3.4	Analyse	58
4.3.5	Conclusies.....	58
5	Conclusies	58
5.1	Beantwoording deelvragen	58
5.2	Enkele beschouwende conclusies	58
5.3	Beantwoording hoofdvraag	58
Bijlage 1	Bronnen	58
1	Publicaties	58
2	Websites	58
3	Tv-programma's	58
4	Geïnterviewden	58
Bijlage 2	Netwerkanalyse casus 1 “het burgerinitiatief van de Archipelbuurt en Willemspark”	58
Bijlage 3	Netwerkanalyse casus 2 “ het lichtkunstwerk in de Stationsbuurt” ..	58
Bijlage 4	Netwerkanalyse casus 3 “het burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan”	58
Bijlage 5	Figuren	58

1 Inleiding

Bij diverse maatschappelijke problemen kijkt men tegenwoordig verwachtingsvol naar burgers. Als er een probleem gesignaleerd wordt, gaat het zoeklicht al snel naar burgers en hun organisaties: het maatschappelijk middenveld (Tonkens, 2009). Anno 2010 bestaat er in het openbaar bestuur en in de wetenschap veel aandacht voor de kracht van de samenleving. In paragraaf 1.1 toon ik dit aan door middel van een aantal citaten. In paragraaf 1.2 volgt de doelstelling van het onderzoek. De vraagstelling en deelvragen staan beschreven in paragraaf 1.3. Het onderzoek wordt in paragraaf 1.4 afgebakend. Paragraaf 1.5 ten slotte is de leeswijzer.

1.1 Aanleiding

Onder de titel “Ruimte geven aan de kracht van de samenleving” heeft minister-president Balkenende op 9 maart 2010 de Hofstadlezing gehouden. Met deze lezing wilde Balkenende duidelijk maken hoe belangrijk hij het vindt dat we oog hebben en houden voor de innerlijke kracht van de samenleving. Balkenende staat niet alleen in zijn roep om benutting van initiatieven uit de maatschappij. Cohen pleit in zijn nieuwjaarstoespraak van 2010 als burgemeester van Amsterdam voor een grondige reflectie op de verdeling tussen publiek en privaat. Hij merkt daarbij op dat het niet alleen gaat om het onderscheid tussen privaat en publiek, maar dat er ook een persoonlijk domein is. Hij zegt daarover het volgende: “aan de ene kant zie ik een markt die niet gebracht heeft wat velen enkele decennia geleden daarvan verwachtten en een overheid die weer meer taken op zich neemt, maar dat niet altijd goed genoeg doet. Dat alles leidt tot ongenoegen en wantrouwen bij burgers. Ongenoegen en wantrouwen (.....) Aan de andere kant is dat niet het enige wat ik als burgemeester van onze stad zie. Want ik zie niet alleen de publieke en private sector, ik zie ook wat individuele Amsterdammers doen. (.....) Ik zie een stad waar particuliere initiatieven bloeien. Zoals de weekendschool die met hulp van velen, kinderen inspirerende lessen geeft. Zoals het project VoorUit in de Vogelaarwijken waar studenten de handen uit de mouwen steken in ruil voor een woning in de buurt. (.....) Of het coachproject Goal! Vijfhonderd hoger opgeleide Amsterdammers gekoppeld aan een jonge stadsgenoot.”

Ook in de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 9 juni 2010 wordt het particulier initiatief geprezen en nodig geacht voor een gezonde samenleving. Het volgende citaat komt uit het verkiezingsprogramma van Groenlinks (2010): “kunstenaars die een straatfestival organiseren, burens die een gezamenlijke tuin aanleggen en gezinnen die een mini-windmolen op hun dak plaatsen. Zij verdienen een overheid die hen de ruimte geeft in plaats van een overheid die een muur van regels en papierwerk opwerpt. Een overheid die hen waar nodig helpt, maar zich zo min mogelijk bemoeit met de persoonlijke levenssfeer en mensen niet het eigen initiatief ontnemt. (...) We hebben een actieve overheid nodig die de publieke zeggenschap herstelt over taken als zorg, onderwijs en huisvesting. Maar tegelijkertijd ook een overheid die selectief is en ruimte geeft aan mensen om zelf actief te zijn. Die balans moet worden hervonden in de publieke sector”.

D66 (2010) formuleert het in haar programma als volgt: “we willen een overheid die alle ruimte en kansen biedt aan zoveel mogelijk mensen. (...) Die ruimte geeft zodat mensen zelf verantwoordelijkheid en initiatief nemen. (...) Er is een herschikking van de macht nodig, een herschikking naar het niveau van de mens en de mensen onderling”.

Het zijn niet alleen politici en politieke partijen die het belang en de noodzaak van particuliere initiatieven onder de aandacht brengen. De VNG heeft een tijdelijke commissie ingesteld om gemeenten, na de gemeenteraadsverkiezingen van 3 maart 2010, te ondersteunen bij de vorming van een nieuw college en het opstellen van een collegeprogramma. Deze commissie heeft in het rapport “Knollen of citroenen” gesteld dat vanwege de financieel-economische crisis scherpe keuzes gemaakt moeten worden. Het gaat volgens de commissie dan niet alleen om hier en daar een beetje minder, maar ook om de vraag of bepaalde activiteiten nog wel door de gemeente georganiseerd moeten worden of dat deze activiteiten misschien beter kunnen worden overgedragen aan de burger en zijn verbanden. De aandacht voor de actieve burgersamenleving is niet slechts een aangelegenheid van de politiek of het openbaar bestuur. Ook de wetenschap is geïnteresseerd in de verhouding tussen de burger en de staat.

Welke prestaties leveren actieve burgers en hoe proberen ze hun doelstellingen te bereiken? Deze vragen vormden voor mij de aanleiding voor dit onderzoek.

1.2 Doelstelling

Met dit onderzoek verschaft ik inzicht in de wijze waarop Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen trachten te behalen en wat de resultaten van hun inspanningen zijn. De resultaten van dit onderzoek zeggen vooral iets over de onderzochte cases. Dit inzicht kan voor de betrokken organisaties aanleiding zijn om hun kracht beter te benutten, zodat ze beter in staat zijn hun doelstellingen te behalen en een grotere bijdrage kunnen leveren aan de samenleving. Dit sluit niet uit dat andere bewonersorganisaties of lokale overheden er hun voordeel mee kunnen doen.

1.3 Vraagstelling

In dit onderzoek zullen de behaalde resultaten van een aantal Haagse bewonersorganisaties en de wijze waarop deze resultaten zijn behaald met elkaar vergeleken worden. Ook zal een verklaring gezocht worden voor de onderlinge verschillen in deze resultaten.

De hoofdvraag luidt als volgt:

Hoe trachten Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving te realiseren en welke verklaring is te geven voor het bereikte resultaat?

Deze hoofdvraag wordt aan de hand van de volgende deelvragen beantwoord:

- Welke doelstellingen en perceptie van het probleem en de oplossing hebben Haagse bewonersorganisaties ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk?
- Welke actoren spelen een rol bij de realisatie van de doelstellingen van de bewonersorganisaties en welke perceptie van het probleem hebben zij?
- Welke doelstellingen hebben deze actoren?
- Welke perceptie van de oplossing hebben zij?
- Over welke machtsmiddelen beschikken de actoren in het netwerk?
- In hoeverre zijn de bewonersorganisaties afhankelijk van andere actoren?
- Welke strategieën hanteren de bewonersorganisaties en de andere actoren in het netwerk om hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk te realiseren?
- Wat is het uiteindelijk bereikte resultaat en hoe kan dit, met het oog op de oorspronkelijke doelstellingen, beoordeeld worden?

1.4 Afbakening van het onderzoek

De gemeente Den Haag is opgedeeld in acht stadsdelen. Elk stadsdeel bestaat uit een aantal wijken. Dit varieert van drie tot acht wijken per stadsdeel. Dit onderzoek richt zich op de bewonersorganisaties van de volgende Haagse wijken: de Archipelbuurt en het Willemspark die samen één bewonersorganisatie hebben, de Stationsbuurt en Duinoord. Vanaf 2008 zijn in deze wijken initiatieven ontstaan die gericht zijn op een verbetering van de fysieke leefomgeving. Het onderzoek bestaat dus uit drie cases die in ongeveer dezelfde periode hebben gespeeld en qua complexiteit vergelijkbaar zijn. In twee gevallen (Archipelbuurt en het Willemspark en de Stationsbuurt) lag het initiatief bij de bewonersorganisatie, maar in Duinoord maakten de initiatiefnemers juist geen deel uit van de bewonersorganisatie. In twee gevallen (Archipelbuurt en het Willemspark en Duinoord) is gekozen voor een burgerinitiatief om de doelstellingen te realiseren. In de Stationsbuurt daarentegen is een andere manier gekozen. Met deze onderlinge verschillen verwacht ik verscheidenheid aan te treffen in de wijze waarop de bewonersorganisaties hun doelstellingen hebben proberen te realiseren en de mate waarin ze daarin zijn geslaagd.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk twee schetst het theoretische kader. Dit bestaat uit een verzameling van bestaande bestuurlijke theoretische inzichten, die helpen om het onderzoek uit te voeren. Allereerst wordt ingegaan op het Nederlands particulier initiatief. Hier komen de kenmerken en oorsprong van het particulier initiatief aan bod en wordt een verklaring gegeven voor de huidige aandacht die er voor het particulier initiatief is. Ook wordt in hoofdstuk twee ingegaan op het kernbegrip “beïnvloeding”. Deze theorie wordt aan het einde van het hoofdstuk weergegeven in het conceptueel model en begrippen worden geoperationaliseerd. Vervolgens wordt in hoofdstuk drie de methodologische opzet beschreven. In hoofdstuk vier worden zes cases beschreven en geanalyseerd. Elk van deze cases wordt afgesloten met een conclusie. In hoofdstuk vijf volgt de algemene conclusie en wordt antwoord gegeven op de afzonderlijke deelvragen en de hoofdvraag van dit onderzoek.

2 Theoretisch kader

Dit onderzoek richt zich op de invloed van Haagse bewonersorganisaties op de fysieke leefomgeving van hun wijk en de wijze waarop zij hun doelstellingen proberen te realiseren. In dit hoofdstuk volgt een verzameling van bestaande bestuurlijke theoretisch inzichten die helpen om het onderzoek uit te voeren.

Om een goed beeld te krijgen van de achtergronden van bewonersorganisaties wordt in paragraaf 2.1 ingegaan op het verschijnsel particulier initiatief in Nederland. Deze paragraaf wordt afgesloten met een samenvatting. Bewonersorganisaties opereren in netwerken om hun doelstellingen te behalen. Daarom behandelt paragraaf 2.2 bestuurskundige theorieën over beïnvloeding. Deze paragraaf wordt eveneens afgesloten met een samenvatting. Paragraaf 2.3 tot slot is een weergave van het conceptueel model. Dit is een systematische presentatie van de theorie die voor het onderzoek gebruikt gaat worden. Dit model vormt als het ware de rode draad door het onderzoek. Ook worden in deze paragraaf de relevante begrippen uit het conceptueel model geoperationaliseerd.

2.1 Particulier initiatief

In paragraaf 2.1.1 worden vier allocatiemechanismen beschreven. Eén van deze mechanismen is de samenleving. In paragraaf 2.1.2 wordt stilgestaan bij een definitie en een aantal kenmerken van particulier initiatief. Paragraaf 2.1.3 behandelt de historische ontwikkeling van het particulier initiatief in Nederland en wordt de huidige belangstelling voor het particulier initiatief verklaard. Paragraaf 2.1.4 ten slotte is de samenvatting.

2.1.1 Allocatiemechanismen

In essentie gaat het bij politiek en beleid om de aanpak van maatschappelijke vraagstukken die niet alleen verschillende belangen van verschillende partijen raakt, maar die ook betrekking heeft op de afweging van bepaalde waarden die we als samenleving belangrijk achten. Het gaat echter niet alleen om de afweging van waarden. Het gaat ook om de vraag voor wie, of voor welke groep, de afweging moet worden gemaakt. Deze afwegingen worden gemaakt in de context van schaarste aan middelen (Bekkers, 2007).

Eén van de meest gangbare modellen voor allocatiemechanismen in de literatuur is dat van Lindblom (1977). Hij onderscheidt drie allocatiemechanismen: de markt, de overheid en de gemeenschap. Bij het eerste allocatiemechanisme wordt via vraag en aanbod bepaald welke soorten goederen en diensten worden aangeboden. Het tweede allocatiemechanisme, de overheid, komt doorgaans in beeld als de markt niet goed functioneert of als de marktwerking teveel negatieve effecten tot gevolg zou hebben. Het derde allocatiemechanisme is volgens Lindblom de gemeenschap. Het is dan de samenleving die zelf zorgt voor bepaalde voorzieningen. Dit laatste allocatiemechanisme draagt, zonder uitputtend te zijn, ook wel de volgende namen: de non-profitsector, de sector tussen overheid en markt, de derde sector, het maatschappelijk middenveld, het maatschappelijk initiatief, het particulier initiatief en de civil society. Pierre en Peters (2000) zeggen over dit allocatiemiddel het volgende: vrij van overheidsingrijpen en gebaseerd op het in een groep aanwezige sociale kapitaal worden bepaalde waarden voor een specifieke groep gerealiseerd. Naast de drie allocatiemechanismen van Lindblom (1977) spreekt men ook over een vierde mechanisme en dat is het persoonlijke domein. Het gaat dan om productie en levering van goederen en diensten aan de familie of directe vriendenkring. Schematisch levert dit het volgende beeld op:

Figuur 1: allocatie van waarden

Figuur 1 is een ideaaltypische weergave. In de werkelijkheid komen diverse mengvormen voor.

2.1.2 Definitie particulier initiatief

Tot het derde allocatiemechanisme, de samenleving, behoren verschillende begrippen zoals: maatschappelijk middenveld, particulier initiatief en civil society. Het zijn begrippen om organisaties aan te duiden waarin in Nederland vanouds het vrijwillige engagement van burgers tot uitdrukking komt en waardoor een groot deel van de diensten van de verzorgingsstaat wordt geleverd (Schnabel, 2002). De scheidslijn tussen deze begrippen is niet altijd even helder. Dit heeft te maken met verschil van mening over bepaalde definities en met een werkelijkheid die zich niet altijd eenduidig laat categoriseren. Dekker (2002) geeft dit als volgt weer: “met de internationale non-profitdefinitie hebben we primair vanuit een economische invalshoek een deel van de maatschappij in kaart gebracht dat men in Nederland meestal niet economisch bekijkt, maar eerder historisch-sociologisch en politiek-bestuurlijk – als “particulier initiatief” of “maatschappelijk middenveld”. Omdat de sociologische en bestuurlijke invalshoeken in dit onderzoek de boventoon voeren, wordt in dit onderzoek de term particulier initiatief gebruikt.

Een breed gedragen definitie van particulier initiatief ontbreekt. De voormalige voorzitter van de Sociaal-Economische Raad, Wijffels (2001), definieerde het als volgt: “Organisaties van burgers die zich inzetten voor aspecten van het algemeen belang en daarmee pogen een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van de maatschappelijke ontwikkeling”.

In het Johns Hopkins comparative nonprofit sector project zijn de non-profitsectoren, in het onderzoek ook wel civil society genoemd, van 46 landen met elkaar vergeleken. Voor dit project is getracht om tot een eenduidige definitie van de term non-profitsector te komen. De onderzoekers vonden de definities om uiteenlopende redenen niet toereikend en hebben er daarom voor gekozen om non-profit aan de hand van een aantal kenmerken aan te duiden. Deze kenmerken zijn:

- organisatie (er is meer dan een informele groep of tijdelijk verband)
- met privaat karakter (dus formeel geen deel uitmakend van de overheid)
- die geen winst verdeelt
- in wezen de eigen activiteiten kan sturen en
- vrijwillig is; dat wil zeggen niet wettelijk verplicht is en tot op zekere hoogte vrijwillige bijdragen in geld of tijd aantrekt.

Deze kenmerken kunnen gezien worden als verbijzondering van de definitie van het particulier initiatief van Wijffels (2001).

2.1.3 Nederlands particulier initiatief in perspectief

In de ontwikkeling van het Nederlands particulier initiatief is een aantal periodes te onderscheiden. De oorsprong van het particulier initiatief gaat terug tot in de Middeleeuwen. Het waren toen vooral de geestelijkheid, de gilden en de welgestelden die zorgden voor de armen en de zieken. Vooral de kerkelijke non-profits hielden zich behalve met de armenzorg met onderwijs en gezondheidszorg bezig (Gesthuizen en Veldheer, 2001).

Vanaf de middeleeuwen tot 1870 richtten de initiatieven zich op de gezondheidszorg, de armenzorg en het onderwijs. Het betrof met name initiatieven van kerken, filantropen en de burgerij. In deze periode is sprake van grote verwevenheid van de stedelijke overheid met particuliere en kerkelijke organisaties om de financiering en instandhouding van een initiatief of organisatie te waarborgen. De overheidstaken beperkten zich tot het midden van de negentiende eeuw vooral tot de klassieke nachtwakerstaken (Bovens, 't Hart en van Twist, 2007).

In de periode na 1870 neemt de invloed van de centrale overheid steeds meer toe en werd de macht van de provincies en steden sterk ingeperkt. Er ontstond geleidelijk aan een centraal overheidsapparaat. Naast de klassieke nachtwakerstaken nam de overheid steeds meer verzorgende en dienstverlenende taken op zich. Langzaamaan professionaliseerde het overheidsapparaat (Bovens, 't Hart en van Twist, 2007). Dit was nodig vanwege de gevolgen van de industrialisatie.

Aan het einde van de negentiende eeuw begon het proces van verzuiling. De zuilen vormden elk een gemeenschap die gebaseerd was op het delen van een bepaalde levensovertuiging of ideologie. Elke gemeenschap zorgde zelf voor de realisatie van bepaalde waarden, waarvoor ook specifieke voorzieningen in het leven werden geroepen (Bekkers, 2007). Deze verzuiling heeft grote invloed gehad op de overheid, het beleid en de sociaaleconomische inrichting van Nederland (Burger, 2001). Er werden onder invloed van de verzuiling veel particuliere organisaties opgericht. Niet alleen stichtten de verzuilde bevolkingsgroepen de particuliere organisaties, maar door hun invloed op het landsbestuur en het overheidsbeleid leverden ze ook een grote bijdrage aan de beleidsomgeving

waarin de verzuilde organisaties opereerden. Het resultaat hiervan was een sterke publiekprivate samenwerking op terreinen als onderwijs, zorg en welzijn.

De opkomst en de uitbreiding van de Nederlandse verzorgingsstaat is een indirect gevolg geweest van de economische crisis van de jaren dertig. Vanuit de Keynesiaanse gedachte startte de Nederlandse overheid grootschalige werkgelegenheidsprojecten. De overheid zag na de oorlog voor zichzelf een grote rol weggelegd in de wederopbouw. Na de oorlog was er brede maatschappelijke en politieke steun voor de opvatting dat de overheid haar burgers een zekere bestaanszekerheid moet garanderen (Bovens, 't Hart en van Twist, 2007). De groei van de verzorgingsstaat verstevigde aanvankelijk de verzuilde structuren, maar was later ook een belangrijke factor in de afbraak ervan. Diensten op het gebied van onderwijs, zorg en welzijn werden vooral door particuliere en verzuilde organisaties verzorgd en uit de collectieve middelen gefinancierd. De uitbouw van de verzorgingsstaat leidde tot een toename in de omvang, bestedingen en uiteindelijk ook invloed van het maatschappelijk middenveld. Dit middenveld werd echter ook kwetsbaarder door de grote afhankelijkheid van collectieve financiering (Burger, 2001).

De jaren vijftig en zestig kenmerkten zich door de institutionalisering van de initiatieven. De Nederlandse verzorgingsstaat werd geleidelijk aan uitgebouwd. Vanaf de jaren zestig werd niet alleen de financiële rol van de overheid steeds belangrijker. Individualisering en ontzuiling hadden ook een effect op de houding van de overheid ten opzichte van het middenveld. In de hoogtijdagen van de verzuiling lag de nadruk op de relaties tussen de overheid en de maatschappelijke organisaties (Burger, 2001). Deze relatie is nog steeds nadrukkelijk aanwezig. Een uiting hiervan is het uitgebreid netwerk van overlegorganen en het daarmee samenhangende poldermodel.

In de jaren zeventig kwam er steeds meer kritiek op de verzorgingsstaat. Met de uitbreiding van het overheidsoptreden nam niet alleen de omvang en de kosten toe, maar ook de interne complexiteit van het openbaar bestuur nam toe. Ook waren er uitvoeringsproblemen, omdat het grootste deel van het beleid in Den Haag werd ontwikkeld en de uitvoering elders plaatsvond. Er kwamen ook steeds meer mensen in het vangnet van de verzorgingsstaat. Als gevolg van de economische recessie aan het einde van de jaren zeventig ontstond een brede herbezinning op de mogelijkheden van overheidssturing. De overheid zou zich moeten beperken tot sturing op hoofdlijnen.

Halverwege de jaren tachtig werd New Public Management de dominante visie op maatschappij en bestuur. New Public Management legt grote nadruk op de ordenende en regulerende kracht van de markt. De overheid zou moeten terugtreden en meer overlaten aan de werking van de markt. De grote invloed van deze opvattingen blijkt onder meer uit de nadruk die in deze tijd komt te liggen op zaken als prestatiegerichtheid, deregulering, efficiencyverhoging, samenwerking met private partijen en ruimte geven aan de markt (Bovens, 't Hart en van Twist, 2007). Bezuinigingen brachten het maatschappelijk middenveld een zware klap toe. Deze hadden niet alleen tot gevolg dat de regels voor subsidies strenger werden, belangrijker waren ook de reorganisaties en fusies (Burger, 2001). Burgers moesten meer zelf verantwoordelijk zijn. De overheid trad terug. Dat was de ideologische onderbouwing van de financieel-economisch maatregelen. Tjeenk Willink (2002) stelt dat achteraf geconstateerd moet worden dat de terugtrekking van de overheid eigenlijk nauwelijks gepaard is gegaan met een opwaardering van het particulier initiatief.

Waar in de jaren tachtig vooral de markt en het bedrijfsleven tot voorbeeld en inspiratie dienden bij de theorieontwikkeling binnen de bestuurskunde en de organisatieverandering binnen de overheid, daar verlegt het accent zich in de jaren negentig steeds meer naar netwerken en governance. In plaats van de vraag waar de grens tussen markt en overheid zou moeten liggen komt juist de verwevenheid tussen partijen die opereren in een publieke en private context centraal te staan (Bovens, 't Hart en van Twist, 2007).

De non-profitsector, de profitsector en de overheidssector zijn in Nederland niet duidelijk gescheiden. Markt, staat en non-profit zijn met elkaar verbonden. Juist deze hybriditeit de verbondenheid en onderlinge afhankelijkheid, is een belangrijk kenmerk van de Nederlandse samenleving. Met de grootste omvang ter wereld heeft de Nederlandse non-profitsector een belangrijke maatschappelijke betekenis. Dat in deze hybride samenleving de non-profitsector zich zo moeilijk laat onderscheiden, hangt samen met het feit dat zij vrijwel overal aanwezig is. En dat juist is de impact van de non-profitsector in Nederland (Hupe en Meijjs, 2001).

Op basis van toespraken, rapporten en verkiezingsprogramma's is een aantal ontwikkelingen aan te wijzen die de huidige belangstelling voor het particulier initiatief verklaren: economische, demografische, sociale en politiek-bestuurlijke ontwikkelingen. Deze worden hieronder kort toegelicht.

De mondiale economie is erg hard geraakt door de kredietcrisis. De wereldwijde crisis heeft grote gevolgen voor de Nederlandse economie, omdat dit een open economie is. De economie krimpt, de werkloosheid stijgt en het overheidstekort op de begroting loopt op (www.minfin.nl 22-04-2010). Na het uitbreken van de crisis zijn maatregelen genomen om het financiële systeem overeind te houden. Ook is ingezet op behoud en herstel van de werkgelegenheid, versnelde investeringen in infrastructuur en bouw en liquiditeitsverruiming voor het bedrijfsleven. De overheidsfinanciën zijn hiermee fors onder druk komen te staan.

De overheidsfinanciën stonden zonder kredietcrisis ook al onder druk. Dit heeft te maken met vergrijzing. Enerzijds daalt het geboortecijfer in Nederland en aan de andere kant worden we ouder. Daarnaast gaat de babyboomgeneratie binnen afzienbare tijd met pensioen. Het gevolg hiervan is, dat de verhouding tussen het aantal netto betalers aan de overheid en het aantal netto ontvangers van de overheid verandert. Met het oplopen van de leeftijd en het toenemen van het aantal ouderen zullen de zorgkosten ook omhoog gaan. Uitgaven lopen dus sterker op dan de inkomsten. Dit veroorzaakt een gat in de begroting (www.minfin.nl 22-04-2010).

Het benutten van het particulier initiatief wordt door velen gezien als kans voor een bezuinigingsoperatie. In deze gedacht overheerst het beeld van communicerende vaten: als de overheid minder op zich neemt, gaan burgers vanzelf meer doen. Er wordt een relatie gelegd tussen de economische malaise en de omvang van het ambtenarenapparaat. Een actievere samenleving kan volgens deze redenering, een terugtrekkende overheid mogelijk maken. De volgende uitspraak van Roger van Boxtel in een interview met VNG Magazine is daarvoor illustratief: "gemeenten hebben de afgelopen decennia steeds meer taken gekregen en naar zich toe getrokken; in tijden van financiële krimp is dat niet goed vol te houden en daarom is een nieuwe kerntakendiscussie nodig. Gemeenten moeten vaker nee durven zeggen en meer aan hun inwoners zelf overlaten, nadat ze hen hebben geleerd hoe zij dat moeten doen."

Naast deze ontwikkelingen, die de aandacht voor het particulier initiatief verklaren, wordt in Nederland ook een gebrek aan sociale cohesie ervaren. Sociale cohesie in een samenleving duidt op de aanwezigheid van sociale netwerken die contacten met elkaar hebben en waarin wederzijds vertrouwen, gemeenschappelijkheid en betrokkenheid bestaan (Ager en Strang, 2008). Oorzaken die doorgaans worden genoemd voor een gevoel aan gebrek aan sociale cohesie zijn: individualisering van de samenleving, het debat rondom immigratie en integratie, ontzuiling, ontbreken van veiligheid en respect en consumentisme.

De roep om meer sociale cohesie sluit aan bij het gedachtegoed van het communitarisme. De politieke wens voor sociale cohesie en het gedachtegoed van het communitarisme blijkt uit het beleidsprogramma Samen werken, samen leven (2007) van het kabinet Balkenende IV. Het Sociaal en Cultureel Planbureau schrijft hier in 2008 in het rapport "Betrekkelijke betrokkenheid" het volgende over: "Het beleidsprogramma is een afwisseling van hoop op, vertrouwen in en stimulering van sociale cohesie. Zo ziet het er ook uit, verlucht als het is met foto's en uitspraken van burgers die sociale cohesie als het ware voorleven: de verschillende generaties, seksen, sociale lagen en etnische groeperingen in gesprek met elkaar en met leden van het kabinet. Men is betrokken bij de Nederlandse samenleving, komt met ideeën voor de politiek en wil er samen het beste van maken". Het benutten van het particulier initiatief wordt gezien als middel om de sociale cohesie in Nederland te verbeteren.

Tot slot zijn er dan de politiek-bestuurlijke ontwikkelingen die een verklaring vormen voor de aandacht voor het particulier initiatief. Veelvuldig wordt gesproken over de grote kloof tussen burgers en hun politieke bestuur. De Raad voor het openbaar bestuur (2010) heeft een onderzoek gedaan naar deze vermeende kloof en is tot de conclusie gekomen dat er geen sprake is van een vertrouwenscrisis, maar wel van een legitimiteitscrisis. De Raad schrijft hierover het volgende: "mensen hebben nog steeds vertrouwen in de regering en de Tweede Kamer, maar veel minder in de personen die deze organen bemensen. Anders gezegd: de mensen die namens ons de besluiten nemen, kunnen rekenen op een beperkt draagvlak onder de mensen die zij vertegenwoordigen. Daarmee staan ook de besluiten die zij nemen ter discussie". Als oorzaak voor deze legitimiteitscrisis noemt de Raad een verwijdering die is ontstaan doordat in de samenleving gezagsverhoudingen wegvielen en mondige burgers deel zijn gaan uitmaken van horizontale netwerken, terwijl het politieke bestuur bleef functioneren als vanouds: langs verticale, hiërarchische lijnen. Eén van de oplossingen van de Raad is dat burgers meer invloed moeten krijgen op beleid en besluitvorming. De representatieve democratie zou moeten worden aangevuld met vormen van burgerparticipatie. Particuliere initiatieven kunnen benut worden om de burgers meer invloed te geven.

Binnen het openbaar bestuur speelt ook het vraagstuk van deregulering. Het overlaten van activiteiten aan de maatschappij kan volgens sommigen bijdragen aan minder en lagere regeldruk. De kracht van het particulier initiatief in deze optiek is zelfregulering.

Zoals gesteld is de aandacht voor de actieve burgersamenleving niet slechts een aangelegenheid van de politiek of het openbaar bestuur. Ook de wetenschap is geïnteresseerd in de verhouding tussen de burger en de staat. Aan het begin van de jaren tachtig is in de Verenigde Staten het communitarisme ontstaan. Deze filosofie is ontstaan als reactie op het liberalisme en de individualisering. In feite was het een reactie op het in 1971 verschenen boek "Theory of justice" van J. Rawls. In dit boek wordt de theorie van het liberaal individualisme onderbouwd. Een aantal wetenschappers vond, dat in dit boek de rol van de gemeenschap onderbelicht bleef. Ze waarschuwden in hun publicaties tegen de uitwassen van het liberalisme en de boventoon van het eigenbelang.

Kernbegrippen binnen het communitarisme zijn: gemeenschap, verantwoordelijkheidsgevoel en waarden en normen en er wordt gepleit voor een herwaardering van instituties als de kerk, het gezin, het vaderland en de lokale gemeenschap (Etzioni, 2000). Deze stroming stelt nadrukkelijk dat er naast de staat en de markt ook een samenleving bestaat. Het communitarisme heeft ondertussen ook aanhangers buiten de Verenigde Staten. Bekende politici die zich hebben laten inspireren door deze stroming zijn: T. Blair, Bill Clinton, Joska Fischer en Gerhard Schröder. Een bekende Nederlandse aanhanger is Balkenende. De invloeden van het communitarisme zijn bij hem terug te vinden in de discussie over waarden en normen en de roep om een revitalisering van de sociale cohesie.

Wetenschappers van de universiteit van Tilburg stellen in de documentaire "De waardenfluisteraar" van de VPRO dat het probleem niet een gebrek aan gedeelde waarden is, maar dat juist de vertaling van waarden naar normen ontbreekt. Volgens hen is er wel degelijk een saamhorigheidsgevoel, maar instituties hebben aan gezag ingeboet en stellen geen normen meer. Zij vinden het werk van Etzioni niet erg empirisch en vergelijken het met zendelingenwerk met een sterke boodschap. Desondanks is het wel een stroming met een zekere invloed op het huidige denken over de samenleving als allocatiemiddel. Een wetenschapper die naast Amitai Etzioni tot de communitaristische stroming gerekend kan worden is Robert Putnam.

2.1.4 Samenvatting

In paragraaf 2.1 is ingegaan op het verschijnsel particulier initiatief. Er zijn vier allocatiemechanismen: de markt, de overheid, de samenleving en het persoonlijke domein. Tot het derde allocatiemechanisme, de samenleving behoren verschillende begrippen zoals: maatschappelijk middenveld, particulier initiatief en civil society. De voormalige voorzitter van de Sociaal-Economische Raad, Wijffels (2001) definieerde particulier initiatief als volgt: "Organisaties van burgers die zich inzetten voor aspecten van het algemeen belang en daarmee pogen een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van de maatschappelijke ontwikkeling".

In deze paragraaf is ook een antwoord gegeven op de vraag waar de huidige belangstelling voor het particulier initiatief vandaan komt. Er is een aantal ontwikkelingen, dat deze recente aandacht kunnen verklaren. Dit zijn achtereenvolgens: economische, demografische, sociale en politiek-bestuurlijke ontwikkelingen. Zoals gesteld is de huidige aandacht voor het particulier initiatief, niet slechts een aangelegenheid van de politiek of het openbaar bestuur. Ook de wetenschap is geïnteresseerd in de verhouding tussen de burger en de staat. Aan het begin van de jaren tachtig is in de Verenigde Staten het communitarisme ontstaan. Deze filosofie is ontstaan als reactie op het liberalisme en de individualisering. Kernbegrippen binnen het communitarisme zijn: gemeenschap, verantwoordelijkheidsgevoel en waarden en normen en er wordt gepleit voor een herwaardering van instituties als de kerk, het gezin, het vaderland en de lokale gemeenschap (Etzioni, 2000). Al met al levert dit een goed beeld op van de achtergronden van bewonersorganisaties en de recente ontwikkelingen die spelen.

Van belang voor het verdere onderzoek is de notie, dat het bij politiek en beleid in essentie om de aanpak van maatschappelijke vraagstukken draait, die niet alleen verschillende belangen van verschillende partijen raakt, maar die ook betrekking heeft op de afweging van bepaalde waarden die we als samenleving belangrijk achten.

2.2 Beïnvloeding

Paragraaf 2.2 gaat in op beïnvloeding. Dit wordt beschreven aan de hand van theorieën over besluitvorming in netwerken, het rondemodell van Teisman (1995), machtsmiddelen en strategieën.

Den Haag kent 52 gesubsidieerde bewonersorganisaties. De bewonersorganisaties richten zich op de actieve betrokkenheid van bewoners bij zaken die hun directe woon- en leefomgeving betreffen. Bewonersorganisaties zijn niet de enige groepen bewoners die zich in een wijk met bewonersparticipatie bezig houden. Bewonersorganisaties opereren dus niet autonoom in hun wijk. Ze hebben echter wel een bijzondere positie. Zij richten zich namelijk op het algemeen wijkbelang. Dat betekent dat zij zich niet beperken tot een bepaald thema, een bepaald deel van hun werkgebied of het belang van een bepaalde groep. Door de breedte van hun insteek zijn de bewonersorganisaties voor de gemeente het eerste aanspreekpunt voor zaken die de wijk betreffen (Raadsmededeling nieuw beleidskader bewonersorganisaties, 2010). Bewonersorganisaties hebben niet alleen te maken met bewoners en andere organisaties in hun wijk, maar ze onderhouden ook nauwe contacten met diverse diensten van de gemeente, Stichting Boog, de Haagse Koepel, politieke partijen en andere bewonersorganisaties. Bij de besluitvorming over maatregelen en realisatie van functionaliteiten in de fysieke leefomgeving van hun wijk zijn diverse andere actoren betrokken. Het speelveld van de Haagse bewonersorganisaties kan worden voorgesteld als een netwerk.

Paragraaf 2.2.1 gaat daarom in op actoren en besluitvorming in netwerken. Binnen deze netwerken bestaat onderlinge afhankelijkheid. In paragraaf 2.2.2 volgt een toelichting op het Rondenmodel van Teisman. Dit model is geschikt om het beleidsproces in verschillende fasen op te delen en de werkelijkheid te ordenen en te typeren. Om de analyse van beïnvloeding niet te beperken tot de formele bevoegdheden van actoren wordt het concept van machtsmiddelen gebruikt. Dit zijn alle middelen waarover partijen in een netwerk beschikken die ze kunnen inzetten om beleidsprocessen te beïnvloeden. Deze middelen staan ook wel bekend onder de naam "hulpbronnen". Een uiteenzetting van deze machtsmiddelen volgt in paragraaf 2.2.3. De bewonersorganisaties kunnen verschillende strategieën hanteren om hun doelstellingen te behalen. In paragraaf 2.2.4 worden de mogelijke strategieën van de partijen in een netwerk beschreven. Paragraaf 2.2.5 ten slotte is de samenvatting.

2.2.1 Actoren en besluitvorming in netwerken

Het speelveld van de Haagse bewonersorganisaties kan dus worden voorgesteld als een netwerk. Om helderheid te krijgen over de begrippen actoren en netwerken komen in deze paragraaf eerst enkele veelgebruikte definities van deze begrippen aan bod. Daarna worden kenmerken van netwerken en hun betekenis voor besluitvorming gepresenteerd. Tot slot wordt een aantal voorwaarden geschetst waaraan voldaan moet worden wil een actor succesvol opereren in een netwerk.

Van den Gevel en Van de Goor (1989) omschrijven een actor als de kiezende of handelende persoon of georganiseerde groep. Hoogerwerf en Herweijer (2008) definiëren actoren als personen, instellingen of organen die door onderlinge interactie invloed kunnen uitoefenen op een beleidsproces. Invloed kan als volgt beschreven worden: wanneer er sprake is van een verandering van het gedrag van de tweede actor als gevolg van de eerste actor (Daemen, 2009). Invloed uitoefenen kan door actief te handelen of door juist afzijdig te blijven en kan bewust en onbewust plaatsvinden. Een cluster van actoren rondom een beleidsveld wordt vaak aangeduid als netwerk of beleidsnetwerk. Klijn (2009) omschrijft netwerken als volgt: "patronen van sociale relaties tussen wederzijds afhankelijke actoren rondom beleidsproblemen en/of beleidsmiddelen en programma's. Hoogerwerf (1998) definieert, in navolging van Hufen en Ringeling, beleidsnetwerken als sociale systemen waarbinnen actoren interactie- en communicatiepatronen ontwikkelen, die enige duurzaamheid vertonen en gericht zijn op beleidsproblemen of beleidsprogramma's. De Bruijn en Ten Heuvelhof (1999) omschrijven een netwerk als volgt: een netwerk is een dynamisch geheel van actoren, die wederzijds afhankelijk zijn, een onderlinge variëteit kennen en zich relatief gesloten ten opzichte van elkaar kunnen opstellen.

Het denken in netwerken is een reactie op een aantal wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen. Kort samengevat gaat het volgens De Bruijn en Ten Heuvelhof (1999) onder andere om een aantal ontwikkelingen. De moderne westerse samenleving kent een hoge graad van functionele differentiatie. De samenleving valt uiteen in een groot aantal sectoren, die vaak stuk voor stuk een grote mate van professionaliteit kennen. Mede als gevolg hiervan zijn overheden en bedrijven zelf sterk gefragmenteerd. Veel maatschappelijke problemen vergen de betrokkenheid van meerdere overheden, hetgeen als vanzelf tot netwerkachtige situaties leidt. De grenzen tussen publieke en private sector zijn sterk vervaagd. Veel projecten vereisen een betrokkenheid van overheden en private actoren. De verstrengeling die hiervan het gevolg is relativiseert het onderscheid tussen een sturende overheid en een te sturen samenleving. Daarnaast geldt dat veel maatschappelijke sectoren een hoge graad van professionaliteit kennen. Professionaliteit relativiseert de mogelijkheden van sturingsinterventies van buitenaf. Uiteraard zijn ook processen van globalisering van betekenis voor de opkomst van netwerken. Dit houdt in dat voor overheden en

bedrijven grenzen en geografische afstanden hun betekenis verliezen. Hierdoor neemt het aantal partijen waarvan zij afhankelijk zijn toe.

Ook Bekkers (2007) ziet ontwikkelingen in de samenleving die gevolgen hebben voor het openbaar bestuur en de besluitvorming. De moderne samenleving laat zich volgens Bekkers (2007) kenmerken als een versplinterde samenleving. De samenleving heeft zich opgesplitst door een steeds verdergaand proces van specialisatie en arbeidsdeling. Dit heeft er toe geleid dat er een groot aantal sterk gespecialiseerde organisaties zijn. Dit geldt niet alleen voor private ondernemingen, maar ook voor de overheid. Deze groei van het aantal organisaties heeft tot gevolg dat de complexiteit is toegenomen. Ook zijn deze organisaties in toenemende mate afhankelijk van elkaar. Binnen de samenleving strijden steeds meer waarden met elkaar en er is geen zekerheid over de aanwezige kennis. Door nieuwe technieken wordt informatie snel verspreid, maar is het ook snel achterhaald. Dit leidt volgens hem tot meer complexiteit.

De samenleving is dus veranderd en complex geworden. Dit heeft gevolgen voor het openbaar bestuur en de besluitvorming. Koppenjan en Klijn (2004) verklaren de opkomst van netwerken als volgt: "in recent decades the environment in which organizations must operate had become more and more complex. (...) A high density and variety of organizational networks characterize society. In doing their work and in solving problems, organizations of various different natures meet. These meetings are rarely non-committal. The organizations want something from each other. They can no longer fulfill their task alone, whether they like it or not. (...) Hence, hierarchy as an organization principle has lost much of its meaning. (...) Horizontal networks replace hierarchies. (...) We live in a network society".

De belangrijkste kenmerken van een netwerk, volgens De Bruijn en Ten Heuvelhof (1999), zijn:

- pluriformiteit; netwerken kenmerken zich door veel pluriformiteit of variëteit. Dit wil zeggen dat er veel verschillende actoren, producten, belangen, machtsmiddelen enzovoort zijn. Een belangrijk aspect van deze variëteit is dat de verschillende actoren in een netwerk een verschillende perceptie van de werkelijkheid kunnen hebben.
- wederzijdse afhankelijkheden; de actoren die tezamen een netwerk vormen zijn van elkaar afhankelijk. Dit betekent dat directieven van een actor door de andere actoren soms eenvoudigweg niet worden geaccepteerd. Ook een actor die zichzelf als tijdelijk bovengeschiedt beschouwt ten opzichte van de andere actoren is op dat moment namelijk afhankelijk van anderen. Deze afhankelijkheid creëert het ontstaan en voortbestaan van patronen van interactie tussen de actoren (Klijn, 2009).
- geslotenheid; geslotenheid impliceert dat een actor over een zekere autonomie beschikt. Deze autonomie verklaart waarom sturing van een bepaalde actor niet altijd resultaat heeft. Een actor die zich afsluit voor zijn omgeving of voor de sturende actor, is moeilijk te beïnvloeden.
- dynamiek in structuur domineert; de posities van de actoren in een netwerk wisselen voortdurend. Een actor die in het verleden een onbetekenende rol speelde in een netwerk, kan plotseling een belangrijke positie innemen en voor de anderen van cruciaal belang zijn.

Deze ontwikkelingen en de opkomst van netwerken vergroten de complexiteit van besluitvorming. De complexiteit van de hedendaagse besluitvorming laat zich volgens Klijn (2009) als volgt kenmerken:

- Er zijn veel actoren met allemaal hun eigen belangen, eigen achtergronden en gebruiken.
- Er bestaan veel verschillende opvattingen over zowel het probleem als de oplossing.
- Er bestaan veel verschillende waarden (milieu, economie, veiligheid, leefbaarheid etc.), die met elkaar botsen.
- De opvattingen en beoordelingen veranderen in snel tempo.
- De rol van de media is toegenomen en dit heeft invloed op verantwoording.
- Er is sprake van een toegenomen onzekerheid (wat weten we en kunnen we het ons veroorloven te wachten met handelen tot we alles weten?).
- Besluitvorming komt moeizaam tot stand. Besluiten worden op vele plekken genomen.
- Niet altijd is duidelijk wat een besluit is en een besluit kan meerdere gevolgen hebben.

Wil een sturende actor enige kans op succes hebben in een netwerk, dan zal het met de grilligheid van besluitvormingsprocessen en de bestaande structuur rekening moeten houden.

De grilligheid van besluitvormingsprocessen is tot twee componenten te herleiden. Er is een inhoudelijke grilligheid. Dat wil zeggen dat de inhoud van een probleem en een oplossing voortdurend verschuiven. Nieuwe problemen en oplossingen kunnen gedurende het besluitvormingsproces worden ingebracht en bestaande problemen en oplossingen kunnen worden afgevoerd. De tweede component is de temporele grilligheid. De besluitvorming heeft geen duidelijk begin- en eindpunt en verloopt in rondes, die elkaar regelmatig opvolgen (De Bruijn en Ten Heuvelhof, 1999). In het algemeen geldt dat netwerken aan de participerende actoren veel kansen bieden om oplossingen en

problemen aan elkaar te koppelen of om deze juist te ontkoppelen. Een eerste voorwaarde voor succes in een netwerk is dat problemen en oplossingen niet te sterk uiteenlopen. Dit betekent dat de formulering en framing van probleem en oplossing zorgvuldig moet plaatsvinden. Een actor moet problemen en oplossingen zo formuleren en in een netwerk inbrengen dat de kans op een koppeling tussen oplossingen en problemen maximaal is. Een tweede voorwaarde betreft de mate waarin en het tijdstip waarop actoren betrokken zijn bij een onderwerp. Een koppeling zal slechts tot stand komen wanneer de betrokken actoren op eenzelfde moment aandacht besteden aan hetzelfde onderwerp in hetzelfde netwerk. Een derde voorwaarde is dat de koppeling voor ieder van de benodigde actoren bevredigend is. Indien de koppeling voor één van hen onacceptabel is, zal de koppeling niet tot stand komen. Voor partijen in een netwerk kan het ook aantrekkelijk zijn om een onderwerp te ontkoppelen (De Bruijn en Ten Heuvelhof, 1999).

Om succesvol te zijn in een netwerk dient er ook aandacht te zijn voor de bestaande structuur. Dit wil zeggen dat er rekening wordt gehouden met de feitelijke bestaande pluriformiteit, geslotenheid en afhankelijkheden in het netwerk. Afhankelijkheden tussen actoren betekenen dat besluitvorming een zaak van geven en nemen is. Iedere partij beschikt over hulpbronnen die voor andere partijen van belang zijn. De pluriformiteit in een netwerk verhoogt de kans dat ten minste een deel van het netwerk gevoelig is voor de wensen van een andere actor. Wanneer deze actor deze partijen weet te committeren aan een bepaalde doelstelling, kan vervolgens van de machtspositie van deze partijen gebruik worden gemaakt om ook anderen in het netwerk te overtuigen. In de tweede plaats betekent de variëteit in een netwerk dat een besluitvormingsproces vaak een proces is waarin meerdere issues spelen. Geslotenheid is het gevolg van het eigen referentiekader en de autonomie van een actor. Een actor die het referentiekader van andere actoren weet te beïnvloeden, creëert hiermee belangrijke mogelijkheden voor de realisatie van de eigen doelstellingen. Dit betekent dat framing een belangrijke activiteit kan zijn: het veranderen van de mindset van een organisatie, opdat deze meer ontvankelijk is voor stuursignalen van buiten (De Bruijn en Ten Heuvelhof, 1999).

Om besluitvorming in een complexe omgeving succesvol te laten zijn is volgens Klijn (2009) netwerksturing nodig. Deze netwerksturing sluit aan bij de voorwaarden die De Bruijn en Ten Heuvelhof (1999) stelt en kenmerkt zich als volgt:

- meer horizontale dan verticale sturing;
- gericht op verbinden van actoren, kennisvoorraden en interacties;
- streven naar integrale oplossingen;
- gericht op versterken coördinatie en afstemming tussen organisaties en
- gericht op het genereren van oplossingen en steun voor die oplossingen.

De beoordeling van beleid is echter niet altijd eenduidig. Vanuit het perspectief van één individuele partij zal succesvol beleid vooral worden beoordeeld op grond van de vraag of de specifieke belangen en de in het geding zijnde machtspositie (al dan niet) worden geschaad door het desbetreffende beleid. In dat licht zal ook de vraag worden beantwoord of de strategie die een bepaalde partij heeft gevolgd, heeft geleid tot een bescherming of verbetering van de in het geding zijnde belangen. Vanuit het perspectief van het netwerk van partijen rondom een bepaald beleidsvraagstuk zal de beoordeling van een beleidsprogramma worden bepaald door de mate waarin er sprake is van draagvlak. Het belang van draagvlak bepaalt daarmee ook de definitie van beleid. Beleid kan dus ook worden gedefinieerd als gestolde consensus in een netwerk (Bekkers, 2007).

2.2.2 Rondenmodel

Verschillende beleidsmodellen kunnen elk op hun eigen wijze helpen bij het ordenen en typeren van waarnemingen tijdens het onderzoek. In deze paragraaf wordt eerst een beschrijving van beleid gegeven en vervolgens wordt specifiek ingegaan op het rondemodell van Teisman. Dit beleidsmodel sluit goed aan bij de besluitvorming in een netwerkomgeving waarmee de bewonersorganisaties te maken hebben.

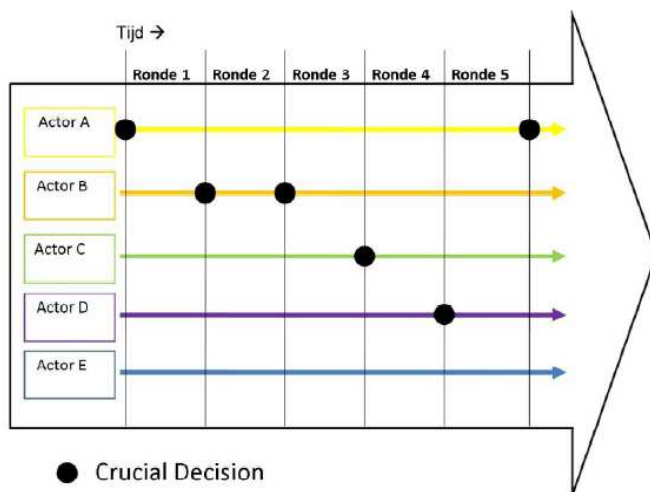
Een klassieke definitie van beleid is: het realiseren van bepaalde doelstellingen met behulp van bepaalde middelen in een bepaalde tijdsvolgorde (Hoogerwerf, 1998). Bovens, 't Hart en van Twist (2007) omschrijven beleid als: alle voornemens, keuzes en acties van één of meer bestuurlijke instanties gericht op de sturing van een bepaalde maatschappelijke ontwikkeling. Beleid bestaat uit een aantal analytische processen. Hoogerwerf (1998) omschrijft een beleidproces als een verloop van handelingen en beïnvloedingen met betrekking tot een beleid.

Het beleidsproces kenmerkt zich volgens Hoogerwerf (1998) dus door:

- onderlinge samenhangende handelingen;

- wederzijdse beïnvloeding tussen de factoren en actoren die tot het proces behoren en
- een opeenvolging van gebeurtenissen met een herkenbaar verloop.

Het stromenmodel van Kingdon (2003) beschrijft besluitvorming als grillige processen, waarbij probleempercepties en percepties van mogelijke oplossingen gezien worden als gescheiden stromen. Deze stromen kunnen door bepaalde gebeurtenissen worden gekoppeld. Een belangrijke notie hierbij is dat de ontwikkelingen zich niet in opeenvolgende fases hoeven te voltrekken, maar gelijktijdig kunnen plaatsvinden. Het rondemodell van Teisman (1995) is een variant op het stromenmodel. In dit model staan de interacties tussen meerdere actoren en in verschillende arena's centraal. Het rondemodell is volgens Teisman typerend voor complexe besluitvormingsprocessen. Dit sluit aan bij de besluitvorming die plaatsvindt in een netwerk. Beleid wordt gezien als het resultaat van een reeks van beslissingen die door verschillende actoren zijn genomen. Volgens dit model wordt beleid in rondes geformuleerd. Deze rondes worden gemarkeerd door cruciale besluiten. Rondes komen tot stand doordat actoren hun strategie aanpassen aan de strategie van anderen of nieuwe coalities zoeken. Elke ronde kan worden begrepen als een verandering van speltype, met een andere inzet en dus ook met andere koppelingen tussen een bepaald probleem en een bepaalde oplossing (Bekkers, 2007). Op een bepaald moment wordt een ronde afgesloten. Dit kan zijn omdat er consensus bestaat over de te volgen koers, of omdat één of meer actoren een bepaalde probleemdefinitie of oplossing heeft weten door te drukken (Bekkers, 2007). De uitkomsten van een ronde kunnen verschillend van aard zijn. Zo kan een uitkomst een inhoudelijk resultaat zijn, waarbij een allocatie van waarden plaats vindt, maar het kan ook een uitkomst zijn met invloed op het verdere proces of een institutioneel resultaat (Koppenjan en Klijn, 2004). Beleid moet worden gezien als een permanent ontwikkelings- en doorontwikkelingsproces (Bekkers, 2007). Een grafische weergave van het rondemodell ziet er als volgt uit.

Figuur 2: het rondemodell gebaseerd op Teisman (bron: ontpolderen langs de Westerschelde van J. Floor, 2009)

2.2.3 Machtsmiddelen

Macht en afhankelijkheid zijn twee begrippen die bij elkaar horen. In deze paragraaf volgt een uiteenzetting van deze begrippen en daarbij wordt de relevantie voor bewonersorganisaties die opereren binnen netwerken aangegeven.

Beleid komt tot stand in overleg en samenwerking, maar ook in concurrentie en conflict tussen personen, groepen en organisaties in en rond het openbaar bestuur. Een van deze partijen zijn de bewonersorganisaties. De actoren zetten machtsmiddelen in om anderen te bewegen hun opvattingen of daden aan te passen en daardoor hun eigen doelstellingen te realiseren (Bovens, 't Hart en van Twist, 2007). Machtsmiddelen kunnen ingezet worden om iets te realiseren, maar ook om iets te verhinderen. In deze paragraaf worden de verschillende machtsmiddelen besproken. Ook wordt beschreven wat de spreiding van machtsmiddelen betekent voor de afhankelijkheidsrelaties van actoren binnen een netwerk. Bekkers (2007) onderscheidt de volgende machtsmiddelen:

- Financiële machtsmiddelen; kapitaal biedt mogelijkheden voor het uitoefenen van politieke en bestuurlijke invloed. Met een grote hoeveelheid financiële hulpbronnen neemt de afhankelijkheid van andere actoren voor het realiseren van de eigen doelstellingen af.

Bewonersorganisaties beschikken vermoedelijk niet over veel financiële hulpbronnen. Ze zullen waarschijnlijk grotendeels afhankelijk zijn van subsidies van de overheid en weinig middelen hebben om de doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving te realiseren. De functionaliteiten in de fysieke leefomgeving zijn doorgaans kostbaar.

- Materiële machtsmiddelen; onder deze hulpbron valt bijvoorbeeld menskracht. Bewonersorganisaties worden gerund door vrijwilligers. Deze hulpbron kan belangrijk zijn voor het realiseren van doelstellingen.
- Informatie en kennis; het is van belang om te weten waarover het gaat. Dit is een vereiste om succesvol te opereren in een beleidsproces. Zowel inhoudelijke als procesmatige kennis is hierbij van belang. Zo is het van groot belang dat een actor beschikt over politieke en bestuurlijke vaardigheden en dat hij weet hoe het politieke spel rondom beleid wordt gespeeld. Bewonersorganisaties zullen dus op de hoogte moeten zijn van de spelregels rondom maatregelen in de fysieke leefomgeving, maar ze zullen ook moeten weten hoe hun belangrijkste partners opereren, zodat ze zelf effectief kunnen zijn in hun optreden.
- Relaties; persoonlijke contacten spelen een belangrijke rol bij de totstandkoming van beleid. Wanneer een actor toegang heeft tot de bezitters van bepaalde hulpbronnen, kan via die anderen invloed worden uitgeoefend. Informeel contact en lobbyen kan voor bewonersorganisaties een bruikbaar middel zijn om eigen doelstellingen te realiseren.
- Positie- en functiemacht; sommige actoren hebben macht op basis van formeel toebedeelde taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Dit geldt in ieder geval voor ambten in het openbaar bestuur. De positie- en functiemacht van de bewonersorganisaties zal vermoedelijk beperkt zijn. Tenzij ze formeel taken en bevoegdheden toegewezen hebben gekregen. Daarentegen hebben ze waarschijnlijk veelal te maken met partners die juist wel beschikken over positie- en functiemacht.
- Positie in het besluitvormingsproces; op basis van het kunnen beschikken over machtsbronnen kan een actor een bepaalde formele of informele positie in een besluitvormingsproces hebben, waardoor niemand om deze actor heen kan. De gemeente lijkt zo'n belangrijke actor te zijn.
- Identiteit c.q. imago; een actor kan macht hebben op basis van een beeld over deze actor. Het gaat dan vaak om stabiliteit, kennis of leiderschap. Actoren hebben belang bij een gunstige publieke opinie. Publiciteit heeft invloed op deze publieke opinie.
- Collectieve macht; actoren kunnen een factor van betekenis zijn door het aantal mensen dat ze vertegenwoordigen. Bewonersorganisaties vertegenwoordigen de bewoners van een wijk. Ze vormen geen centrale formele positie in het openbaar bestuur en daarom is de macht van het getal met name voor hun van belang.

Bovens, 't Hart en van Twist (2007) voegen aan deze rij van machtsmiddelen nog de middelen dwang en geweld toe. In Nederland speelt geweldsgebruik of het dreigen daarmee nauwelijks nog een rol van betekenis in politieke processen rond beleid. Deze middelen spelen vermoedelijk geen rol in het beleidsveld van bewonersorganisaties.

Met name in beleidsvelden waarin meerdere actoren actief zijn, is er sprake van een spreiding van machtsmiddelen. Deze spreiding zorgt ervoor dat actoren afhankelijk zijn van elkaar. Geen enkele actor heeft voldoende middelen om autonoom te kunnen opereren. Actoren hebben elkaar dus nodig. Dit betekent dat actoren politiek moeten bedrijven om hun doelstellingen te behalen. Ze moeten argumenteren, overleggen, onderhandelen, overtuigen, steun verzamelen, druk uitoefenen en compromissen sluiten (Bovens, 't Hart en van Twist, 2007). Tussen de bewonersorganisaties en de andere partijen in een netwerk is eveneens sprake van afhankelijkheid en wel van wederzijdse afhankelijkheid die inzichtelijk kan worden gemaakt door de metafoer van het netwerk. Er is sprake van een vervlechting van input en output die in twee richtingen werkt.

Bij de realisatie van maatregelen en functionaliteiten in de fysieke leefomgeving is er sprake van reciprocal interdependency. Dit sluit aan bij de netwerktheorie. De actoren hebben namelijk beschikking over verschillende machtsbronnen en ze hebben elkaar en elkaars hulpbronnen nodig hebben om tot besluitvorming en uitvoering te komen.

De macht die een actor kan aanwenden om de vorm en inhoud van het te ontwikkelen beleid te beïnvloeden, wordt mede bepaald door de mate waarin hij in staat is deze machtsmiddelen aan te wenden en te alloceren. De mate waarin een actor macht kan uitoefenen op grond van deze machtsmiddelen, wordt mede bepaald door een aantal eigenschappen van deze middelen. De volgende eigenschappen zijn van belang (Bekkers, 2007):

- het beperkte toepassingsbereik van een machtsmiddel;
- de onmisbaarheid van een machtsmiddel;

- de onuitputtelijkheid van een machtsmiddel;
- de overdraagbaarheid van een machtsmiddel;
- de houdbaarheid van een machtsmiddel en ten slotte
- de ruilbaarheid van een machtsmiddel.

Bij de analyse van de afhankelijkheidsrelaties is het in kaart brengen van de machtsbronnen die actoren bezitten en de betekenis van deze bronnen voor andere actoren van belang. De afhankelijkheid van een actor wordt door onderstaande factoren bepaald:

- Is de machtsbron van belang voor het voortbestaan van een actor?
- Beheerst een actor de machtsbron? Dit sluit aan bij de kenmerken van machtsmiddelen die genoemd zijn in de vorige paragraaf.
- Zijn er geschikte alternatieve machtsbronnen?

Machtsmiddelen zijn gekoppeld aan actoren, maar dit betekent niet dat ze vastliggen. Deze machtsmiddelen zijn dynamisch. De machtsmiddelen van een actor kunnen toe- of afnemen en de waarde kan veranderen.

2.2.4 Strategieën

Wanneer de partijen in een netwerk zich realiseren dat ze elkaar en elkaars machtsmiddelen nodig hebben, zullen ze strategieën hanteren om het proces en de actoren te beïnvloeden om de eigen doelstellingen te realiseren. Zo ook een bewonersorganisatie. In deze paragraaf wordt ingegaan op de mogelijke strategieën die actoren in een netwerk kunnen hanteren om hun doelstellingen te behalen. Allereerst volgt een omschrijving van het begrip strategie.

Een strategie wordt gezien als een reeks van handelingen met een consistente lijn. Koppenjan en Klijn (2004) omschrijven strategie als volgt: actions or intentions for actions aimed at influencing (the behavior of) other parties, the content of problem formulations and/or the solutions considered, or the development of the problem solving process. In deze paragraaf wordt een aantal mogelijke strategieën beschreven, waarmee mogelijk te verklaren is waarom bewonersorganisatie bepaalde doelstellingen wel of niet behalen.

Actoren kunnen verschillende strategieën volgen. De wederzijdse afhankelijkheid van actoren bepaalt mede de te volgen strategie. Scharpf (1978) maakt onderscheid tussen strategieën die gericht zijn op het vermijden van conflicten en strategieën die gericht zijn op het vergroten van de kans op mogelijke overeenstemming. Deze twee vormen van strategie worden hieronder toegelicht.

Scharpf (1978) noemt de volgende vier consensusverbeterende strategieën:

- Probleemoplossing: hierbij gaat het om het in kaart brengen van gemeenschappelijke belangen op grond van een doorgaans open uitwisseling van kennis en informatie.
- Overreding: hierbij trachten actoren elkaar van hun gelijk te overtuigen.
- Onderhandeling: in dit geval is er sprake van een uitruil van belangen op grond van geven en nemen.
- Dwang: overeenstemming kan ook worden afgedwongen wanneer een actor zijn macht laat gelden.

Scharpf (1978) noemt de volgende conflictvermijdende strategieën:

- Complexiteitsreductie: door een complex probleem op te splitsen in deelvragen en deelproblemen, kan stap voor stap worden getracht overeenstemming te bereiken.
- Beperking van de reikwijdte van het beleid: slechts onderhandeling over vraagstukken waar relatief gemakkelijk consensus over te bereiken is. Moeilijkere vraagstukken worden doorgeschoven.

Koppenjan en Klijn onderscheiden in hun boek *Managing Uncertainties in networks* (2004) de volgende vijf typen strategie die veelvuldig voorkomen in netwerken.

- Go-alone strategieën: met dit type strategie is er een actor die al min of meer zelfstandig een oplossing voor het probleem heeft bedacht en hij wil het op zijn manier verwezenlijken. Ongeacht de afhankelijkheden die bestaan. Het is mogelijk dat deze strategie op weerstand stuit bij andere actoren. Dit kan tot een impasse leiden.
- Conflictueuze strategieën: met deze vorm van strategie heeft men tot doel het voorkomen of verhinderen van oplossingen of politieke maatregelen.
- Vermijdingsstrategieën: hierbij is niet echt sprake van verzet, maar de actor neemt een passieve houding aan. Het kan zijn dat de betreffende actor niet erg geïnteresseerd is, of dat hij

een conflict wil voorkomen. Ook kan het zijn dat hij de kosten van een bepaalde maatregel voor zijn organisatie wil voorkomen.

- Coöperatieve strategieën: de actor heeft de wederzijdse afhankelijkheden erkend. Hij probeert anderen te interesseren voor zijn ideeën om in het onderhandelingsproces goede resultaten te krijgen.
- Faciliterende strategieën: actoren zien in dat samenwerking nodig is om tot een oplossing te komen, die voor alle partijen meerwaarde heeft. Deze strategie kan voortkomen uit een gezamenlijk belang, maar ook vanuit de wens om kosten te besparen of vanuit een verantwoordelijkheidsgevoel.

De door Scharpf (1978) genoemde strategieën kunnen gezien worden als instrumenten om een doelstelling te realiseren. Deze strategieën leggen niet zozeer een verband tussen instrument en doelstelling. De strategieën van Koppenjan en Klijn (2004) gaan daarentegen wel uit van de uiteindelijke doelstellingen. De instrumentele strategieën van Scharpf kunnen onderdeel uitmaken van de strategieën van Koppenjan en Klijn. Binnen de conflictueuze strategie van Koppenjan en Klijn (2004) kunnen bijvoorbeeld de volgende instrumentele strategieën van Scharpf (1978) gebruikt worden: overreding, dwang en beperking van de reikwijdte van het beleid.

2.2.5 Samenvatting

Paragraaf 2.2 is ingegaan op beïnvloeding. Invloed kan als volgt beschreven worden: wanneer er sprake is van een verandering van het gedrag van de tweede actor als gevolg van de eerste actor (Daemen, 2009). Invloed en beïnvloeding is beschreven aan de hand van theorieën over besluitvorming in netwerken, machtsmiddelen en strategieën. In deze paragraaf zijn ook drie beleidsmodellen beschreven aan de hand waarvan de complexe werkelijkheid geordend en getypeerd kan worden.

Voor het realiseren van hun doelstellingen hebben de bewonersorganisaties te maken met andere partijen. Bij de besluitvorming over maatregelen en realisatie van functionaliteiten in de fysieke leefomgeving van hun wijk zijn diverse actoren betrokken. Het speelveld van de Haagse bewonersorganisaties kan worden voorgesteld als een netwerk. Er bestaan verschillende definities van netwerken. De Bruijn en Ten Heuvelhof (1999) omschrijven een netwerk als volgt: een netwerk is een dynamisch geheel van actoren, die wederzijds afhankelijk zijn, een onderlinge variëteit kennen en zich relatief gesloten ten opzichte van elkaar kunnen opstellen. De belangrijkste kenmerken van een netwerk, volgens De Bruijn en Ten Heuvelhof (1999), zijn: pluriformiteit, wederzijdse afhankelijkheden, geslotenheid en dynamiek.

Het denken in netwerken is een reactie op een aantal ontwikkelingen. De maatschappelijke ontwikkelingen en de opkomst van netwerken vergroten de complexiteit van besluitvorming. De complexiteit van de hedendaagse besluitvorming kenmerkt zich volgens Klijn (2009) door een grote hoeveelheid actoren met allemaal hun eigen belangen, eigen achtergronden en gebruiken. Er bestaan veel verschillende opvattingen over zowel het probleem als de oplossing en er bestaan veel verschillende waarden (milieu, economie, veiligheid, leefbaarheid etc.) die met elkaar botsen. De opvattingen en beoordelingen veranderen in snel tempo. De rol van de media is toegenomen en dit heeft invloed op verantwoording. Er is sprake van een toegenomen onzekerheid (wat weten we en kunnen we het ons veroorloven te wachten met handelen tot we alles weten?). Besluitvorming komt moeizaam tot stand. Besluiten worden op vele plekken genomen en niet altijd is duidelijk wat een besluit is en een besluit kan meerdere gevolgen hebben.

Om tot gezamenlijke besluitvorming te komen zijn actoren in een netwerk afhankelijk van elkaars middelen. De machtsmiddelen in het beleidsveld zijn verdeeld over de actoren. Hierdoor bestaat er wederzijdse afhankelijkheid. Machtsmiddelen kunnen ingezet worden om iets te realiseren, maar ook om iets te verhinderen. Er zijn diverse soorten machtsmiddelen met allemaal hun eigen kenmerken en hun eigen waarde.

De actoren in een netwerk willen besluitvorming zoveel mogelijk beïnvloeden en hanteren daarvoor een strategie. Een strategie wordt gezien als een reeks van handelingen met een consistente lijn. Koppenjan en Klijn (2004) omschrijven strategie als volgt: actions or intentions for actions aimed at influencing (the behavior of) other parties, the content of problem formulations and/or the solutions considered, or the development of the problem solving process. De strategieën kunnen per fase in een beleidsmodel en per actor verschillen. Daarbij kiezen de actoren zelf wanneer ze deelnemen en welke machtsmiddelen ze al dan niet inzetten om hun doelstellingen te behalen. Strategieën kunnen op verschillende manieren worden ingedeeld. Koppenjan en Klijn (2004) hanteren de volgende

indeling: go-alone, conflictueuze, vermijdende, coöperatieve en faciliterende. Scharpf (1978) maakt een onderscheid in conflictvermijdende en consensusverbeterende strategieën.

Als een actor enige kans op succes wil hebben in een netwerk, dan zal het met de grilligheid van besluitvormingsprocessen en de bestaande structuur rekening moeten houden. Klijn (2009) stelt dat netwerksturing nodig is om besluitvorming in een complexe omgeving succesvol te laten zijn. Deze netwerksturing kenmerkt zich als volgt:

- meer horizontale dan verticale sturing;
- gericht op verbinden van actoren, kennisvoorraden en interacties;
- streven naar integrale oplossingen;
- gericht op versterken coördinatie en afstemming tussen organisaties en
- gericht op het genereren van oplossingen en steun voor die oplossingen.

In deze paragraaf is een beschrijving van beleid gegeven en vervolgens kwamen het rondemodel van Teisman (1995) aan bod.

Een klassieke definitie van beleid is: het realiseren van bepaalde doelstellingen met behulp van bepaalde middelen in een bepaalde tijdsvolgorde (Hoogerwerf, 1998). Bovens, 't Hart en van Twist (2007) omschrijven beleid als: alle voornemens, keuzes en acties van één of meer bestuurlijke instanties gericht op de sturing van een bepaalde maatschappelijke ontwikkeling. Beleid bestaat uit een aantal analytische processen. Hoogerwerf (1998) omschrijft een beleidproces als een verloop van handelingen en beïnvloedingen met betrekking tot een beleid. Beleidsmodellen kunnen elk op hun eigen wijze helpen bij het ordenen en typeren van waarnemingen tijdens het onderzoek.

Volgens Teisman (1995) vindt het besluitvormingsproces in een complexe omgeving plaats in rondes. De actoren willen per ronde bepaalde doelstellingen behalen. In dit rondemodel staan de interacties tussen meerdere actoren in de verschillende arena's centraal. Het rondemodel is volgens Teisman typerend voor complexe besluitvormingsprocessen. Dit sluit aan bij de besluitvorming die plaatsvindt in een netwerk. Volgens het model van Teisman wordt beleid in rondes geformuleerd. Beleid wordt gezien als het resultaat van een reeks van beslissingen die door verschillende actoren zijn genomen. Rondes komen tot stand doordat actoren hun strategie aanpassen aan de strategie van anderen of nieuwe coalities zoeken. Elke ronde kan worden begrepen als een verandering van speltype, met een andere inzet en dus ook met andere koppelingen tussen een bepaald probleem en een bepaalde oplossing (Bekkers, 2007). Op een bepaald moment wordt een ronde afgesloten. Dit kan zijn omdat er consensus bestaat over de te volgen koers, of omdat één of meer actoren een bepaalde probleemdefinitie of oplossing heeft weten door te drukken (Bekkers, 2007). De uitkomsten van een ronde kunnen verschillend van aard zijn. Zo kan een uitkomst een inhoudelijk resultaat zijn, waarbij een allocatie van waarden plaats vindt, maar het kan ook een uitkomst zijn met invloed op het verdere proces of een institutioneel resultaat (Koppenjan en Klijn, 2004).

De beoordeling van beleid is niet altijd eenduidig. Vanuit het perspectief van één individuele partij zal succesvol beleid vooral worden beoordeeld op grond van de vraag of de specifieke belangen en de in het geding zijnde machtspositie (al dan niet) worden geschaad door het desbetreffende beleid. In dat licht zal ook de vraag worden beantwoord of de strategie die een bepaalde partij heeft gevolgd, heeft geleid tot een bescherming of verbetering van de in het geding zijnde belangen. Vanuit het perspectief van het netwerk van partijen rondom een bepaald beleidsvraagstuk zal de beoordeling van een beleidsprogramma worden bepaald door de mate waarin er sprake is van draagvlak. De uitkomsten van de verschillende beleidsprocessen kunnen dus vanuit meerdere perspectieven beoordeeld worden.

2.3 Conceptueel model en operationalisering

Het conceptueel model is een systematische presentatie van de theorie die voor het onderzoek gebruikt wordt. In deze paragraaf worden ook de kernbegrippen voor dit onderzoek benoemd en geoperationaliseerd. Het conceptueel model en de operationalisering vormen de rode draad voor het onderzoek.

2.3.1 Conceptueel model

De hoofdvraag van het onderzoek luidt als volgt: hoe trachten Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving te realiseren en welke verklaring is te geven voor het bereikte resultaat?

Voor het realiseren van hun doelstellingen hebben de bewonersorganisaties te maken met andere partijen. Bij de besluitvorming over maatregelen en realisatie van functionaliteiten in de fysieke leefomgeving van hun wijk zijn diverse actoren betrokken. Dit wordt verondersteld als een complexe omgeving. Het speelveld van de Haagse bewonersorganisaties kan worden voorgesteld als een netwerk.

In het conceptueel model wordt een relatie verondersteld tussen enerzijds de percepties van het probleem en de oplossing, de doelstellingen, de machtsmiddelen en afhankelijkheden van actoren in een netwerk, de manier waarop deze actoren in het netwerk opereren en anderzijds de uitkomsten van de verschillende besluitvormingsprocessen.

De actoren in het netwerk hebben allemaal eigen percepties van problemen en oplossingen, eigen doelstellingen en eigen machtsmiddelen. Een kenmerk van een netwerk is dat de eigen machtsmiddelen van actoren niet toereikend zijn om de eigen doelstellingen te behalen. Deze actoren hebben elkaars machtsmiddelen en dus elkaar nodig om doelstellingen te realiseren. Ze zijn dus afhankelijk van elkaar. Als de percepties van het probleem en de oplossing en de doelstellingen van actoren in een netwerk overeenkomen dan zullen ze hun machtsmiddelen delen om tot een gewenst gemeenschappelijk resultaat te komen. Is dit niet of maar ten dele het geval dan zullen actoren andere manieren moeten vinden om aanspraak te kunnen doen op de machtsmiddelen van een andere om zodoende toch de eigen doelstellingen te realiseren.

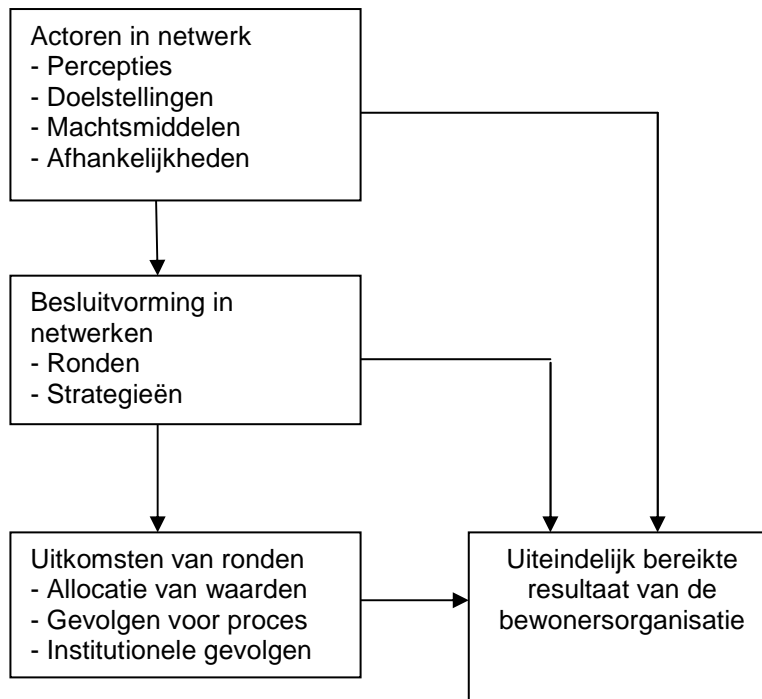
De actoren in een netwerk willen besluitvorming zoveel mogelijk beïnvloeden en hanteren daarvoor een strategie. De strategieën kunnen per fase en per actor verschillen en zullen in meer of mindere mate bijdragen aan netwerksturing. Strategieën kunnen op verschillende manieren worden ingedeeld. Koppenjan en Klijn (2004) hanteren de volgende indeling: go-alone, conflictueuze, vermijdende, coöperatieve en faciliterende. De door Scharpf (1978) genoemde strategieën kunnen gezien worden als instrumenten om een doelstelling te realiseren. Deze strategieën leggen niet zozeer een verband tussen instrument en doelstelling. De strategieën van Koppenjan en Klijn (2004) gaan daarentegen wel uit van de uiteindelijke doelstellingen. Daarom zal deze indeling in het verdere onderzoek gebruikt worden. De instrumentele strategieën van Scharpf (1978) kunnen echter wel onderdeel uitmaken van de strategieën van Koppenjan en Klijn (2004). Binnen de conflictueuze strategie van Koppenjan en Klijn (2004) kunnen bijvoorbeeld de volgende instrumentele strategieën van Scharpf (1978) gebruikt worden: overreding, dwang en beperking van de reikwijdte van het beleid. Een actor kan in een besluitvormingsproces meerdere strategieën hanteren.

In dit onderzoek wordt het rondemodell van Teisman (1995) gebruikt om de besluitvormingsprocessen te analyseren, omdat het in een netwerk met name gaat om afhankelijkheden en strijd tussen de verschillende actoren. Het rondemodell is geschikt om het beleidsproces in verschillende fasen te verdelen aan de hand van cruciale besluiten. Dit helpt bij het ordenen en typeren van de werkelijkheid. Het rondemodell erkent dat de besluitvorming in een netwerk niet volgens een bepaald stramien verloopt. Fasen kunnen worden overgeslagen of in een andere volgorde plaatsvinden. Rondes komen tot stand doordat actoren hun strategie aanpassen aan de strategie van anderen of nieuwe coalities zoeken. Elke ronde kan worden begrepen als een verandering van speltype, met een andere inzet en dus ook met andere koppelingen tussen een bepaald probleem en een bepaalde oplossing (Bekkers, 2007). Op een bepaald moment wordt een ronde afgesloten. Dit kan zijn omdat er consensus bestaat over de te volgen koers, of omdat één of meer actoren een bepaalde probleemdefinitie of oplossing heeft weten door te drukken (Bekkers, 2007).

De uitkomsten van een ronde kunnen verschillend van aard zijn. Zo kan een uitkomst een inhoudelijk resultaat zijn, waarbij een allocatie van waarden plaats vindt, maar het kan ook een uitkomst zijn met invloed op het verdere proces of een institutioneel resultaat (Koppenjan en Klijn, 2004).

De uitkomsten van deze rondes kunnen vergeleken worden met de oorspronkelijke doelstellingen van de bewonersorganisatie. Dit kan beschouwd worden als het uiteindelijke bereikte resultaat zoals verwoord in het tweede deel van de hoofdvraag van dit onderzoek. De uitkomsten van deze rondes kunnen in zijn geheel, gedeeltelijk of helemaal niet overeen komen met de doelstellingen van de bewonersorganisatie. Enkele factoren die het verschil verklaren tussen het wel of niet realiseren van een doelstelling zijn: het ambitieniveau van de doelstelling, de totale hoeveelheid beschikbare machtsmiddelen in het netwerk, de spreiding van deze middelen, de afhankelijkheid van andere actoren, de overeenkomsten of tegenstellingen in percepties en doelstellingen, de mate waarin actoren elkaar weten te vinden en de machtsmiddelen weten te koppelen en de hieraan verbonden gevoerde strategie.

De begrippen en de relaties tussen deze begrippen zijn in het conceptueel model hieronder weergegeven.

Figuur 3: conceptueel model

2.3.2 Operationalisering

In deze paragraaf worden begrippen en concepten beschreven die nodig zijn om de geformuleerde onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Deze fase van het onderzoek wordt operationalisering genoemd. De eerste stap in het operationaliseren is volgens Van Thiel (2007) het kiezen van de kernbegrippen en het geven van een definitie aan deze begrippen. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt als volgt: hoe trachten Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving te realiseren en welke verklaring is te geven voor het bereikte resultaat? Uit deze hoofdvraag worden achtereenvolgens eerst de volgende kernbegrippen nader omschreven: wijk, fysieke leefomgeving en bewonersorganisatie.

Om tot een antwoord te komen op de vraagstelling is het van belang te reconstrueren wat en wie van invloed zijn geweest op de besluitvorming en op welke manier de actoren hebben deelgenomen aan het proces om hun doelen te bereiken. Daarom zullen de volgende kernbegrippen eveneens beschreven worden: doelstellingen, machtsmiddelen, strategie en resultaat.

2.3.2.1 Wijk

De gemeente Den Haag is opgedeeld in acht stadsdelen. Elk stadsdeel bestaat uit een aantal wijken. Dit varieert van drie tot acht wijken per stadsdeel. In de Dikke van Dale wordt een wijk omschreven als deel van een stad of groot dorp. Volgens Kramers Woordenboek is een wijk een stadsbuurt. Toch is een wijk niet zomaar een deel van de stad. Een wijk is een geografisch gebied in de stad met een bepaalde samenhang. Vaak worden wijken gescheiden door grote verkeersaders of parken. Wijken of buurten kunnen ook gezien worden als administratieve eenheden, bijvoorbeeld een postcodegebied. Tot slot worden soms ook de lokale netwerken gebruikt voor het vaststellen van buurten of wijken (Gesthuizen en Veldheer, 2008).

Indicatoren voor wijken:

- geografische gebieden met een bepaalde samenhang;
- de samenhang bestaat er uit, dat de clusters van straten in dezelfde periode zijn gebouwd en een zelfde bouwstijl hebben en
- het uitgangspunt voor de geografische locatie van de wijken vormt de officiële indeling van de gemeente Den Haag.

2.3.2.2 Fysieke leefomgeving

Leefomgeving is een breed begrip. Het gaat hierbij om de woonomgeving en het –klimaat. Dit onderzoek richt zich op de fysieke kant van dit begrip.

Indicatoren voor aspecten uit de fysieke leefomgeving:

- milieu (geen vervuiling, geluids- of stankoverlast en lage veiligheidsrisico's rond bedrijven)
- ruimtelijke ordening (bijvoorbeeld bereikbaarheid van wijken, verscheidenheid aan woningen en groenvoorzieningen) en veiligheid.

2.3.2.3 Bewonersorganisatie

Voor een omschrijving van het begrip bewonersorganisatie, kan teruggerepen worden op de definitie van particulier initiatief van Wijffels (2001) en de kenmerken zoals die door het Johns Hopkins Comparative nonprofit sector project zijn geformuleerd. De definitie van het particulier initiatief luidde als volgt: "Organisaties van burgers die zich inzetten voor aspecten van het algemeen belang en daarmee pogen een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van de maatschappelijke ontwikkeling".

Het Johns Hopkins comparative nonprofit sector project onderscheidde de volgende kenmerken:

- organisatie (er is meer dan een informele groep of tijdelijk verband)
- met privaat karakter (dus formeel geen deel uitmakend van de overheid)
- die geen winst verdeelt
- in wezen de eigen activiteiten kan sturen en
- vrijwillig is, dat wil zeggen niet wettelijk verplicht is en tot op zekere hoogte vrijwillige bijdragen in geld of tijd aantrekt.

Indicatoren voor bewonersorganisaties:

- organisaties van vrijwillige bewoners van een bepaalde wijk of bepaalde wijken;
- die formeel geen deel uitmaken van de overheid;
- geen winst verdelen;
- in wezen de eigen activiteiten kunnen sturen en
- die gericht zijn op de verbetering van de leefomgeving van de eigen wijk.

2.3.2.4 Doelstellingen

Uit het conceptueel model blijkt dat de hierboven beschreven bewonersorganisaties doelstellingen hebben ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk. Een doelstelling is de beschrijving van datgene wat men wil bereiken in een bepaalde periode.

Indicatoren voor deze doelstellingen zijn:

- wat wil een bewonersorganisatie bereiken ten aanzien van de fysieke leefomgeving?
- hoe wil een bewonersorganisatie dit bereiken?
- Op welke termijn wil een bewonersorganisatie dit bereiken?

2.3.2.5 Machtsmiddelen

H.H.F.M. Daemen beschreef op 19 november 2009 tijdens een college macht als volgt: "het vermogen het gedrag van een ander te veranderen in overeenstemming met de eigen wensen." In tegenstelling tot invloed is macht altijd gericht op het bereiken van de eigen doelstellingen. Bachrach and Baratz (college Daemen 19 november 2009) stellen dat invloed niet alleen gemeten moet worden op het moment dat er besloten wordt. Er moet ook gekeken worden naar de periode die daaraan vooraf gaat. Wellicht komen er dingen niet op een agenda door een interactie van een bepaalde actor of waardoor sommige belanghebbenden als actor worden uitgesloten. Deze redenering gaat ook op voor het concept "macht".

In een netwerk zijn er meerdere actoren die de besluitvorming bepalen. Deze actoren zijn in de besluitvorming afhankelijk van elkaar. Naarmate de afstemming van middelen belangrijker is om tot besluitvorming te komen is men meer afhankelijk van elkaar. De machtsmiddelen zijn echter niet altijd gelijkmatig verdeeld. Dit betekent dat ook de macht niet gelijkmatig verdeeld is. Sommige actoren hebben meer macht dan andere.

Indicatoren voor machtsmiddelen:

- afhankelijkheidsrelaties;
- budget
- kennis

- informatie
- relaties
- aantal vrijwilligers
- vaardigheden
- positie in besluitvormingsproces
- functie
- identiteit
- achterban
- eigenschappen van bovenstaande middelen.

2.3.2.6 Strategie

De strategieën worden mede geoperationaliseerd met behulp van de theorie in paragraaf 2.2.3. Omdat de indeling van Koppenjan en Klijn (2004) meer gericht is op het doelbereik dan op het proces, zoals bij Scharpf (1978) het geval is, worden de volgende strategieën van Koppenjan en Klijn geoperationaliseerd en gebruikt voor het onderzoek: go-alone strategieën, conflictueuze strategieën, vermijdingsstrategieën, coöperatieve strategieën en faciliterende strategieën. Een actor kan in een besluitvormingsproces meerdere strategieën hanteren.

Indicatoren go-alone strategieën:

- de actor formuleert eigen oplossing;
- de actor tracht de eigen oplossing zoveel mogelijk te realiseren en
- de eigen oplossing van de actor leidt tot weerstand of draagvlak bij andere actoren.

Indicatoren conflictueuze strategieën:

- de actor houdt een bepaalde oplossing tegen of tracht zich hiertegen te verzetten.

Indicatoren vermijdingsstrategieën:

- de actor heeft een passieve houding;
- de actor oefent geen invloed uit op het proces;
- de actor ontrekt zich aan het proces en
- de actor vertoont conflictvermijndend gedrag.

Indicatoren van coöperatieve strategieën:

- de actor erkent de wederzijdse afhankelijkheid en
- de actor streeft naar consensus.

Indicatoren van faciliterende strategieën:

- de actor beseft dat samenwerking noodzakelijk is;
- de actor bemiddelt bij conflicten;
- de actor brengt verschillende actoren bij elkaar en
- de actor streeft naar de optimale oplossing.

2.3.2.7 Uitkomsten van ronden

Een uitkomst van een besluitvormingsproces is een besluit of beslissing. Dit kan ook omschreven worden als een individuele of gezamenlijke oplossing voor een probleem of een deelprobleem. De uitkomsten van ronden kunnen leiden tot allocatie van waarden, verandering van het proces of verandering van instituties.

Indicatoren:

- formele besluiten van bestuursorganen
- afspraken tussen actoren in het netwerk
- beslissingen van actoren

2.3.2.8 Uiteindelijk bereikte resultaat

Het uiteindelijk bereikte resultaat is in feite de uitkomst van de laatste ronde in de afzonderlijke cases. Deze uitkomst kan leiden tot allocatie van waarden, verandering van het proces of verandering van instituties.

Indicatoren:

- formele besluiten van bestuursorganen
- afspraken tussen actoren in het netwerk
- beslissingen van actoren

Zoals gesteld in paragraaf 2.2 is de beoordeling van beleid niet altijd eenduidig. Vanuit het perspectief van één individuele partij zal succesvol beleid vooral worden beoordeeld op grond van de vraag of de specifieke belangen en de in het geding zijnde machtspositie (al dan niet) worden geschaad door het desbetreffende beleid. In dat licht zal ook de vraag worden beantwoord of de strategie die een bepaalde partij heeft gevolgd, heeft geleid tot een bescherming of verbetering van de in het geding zijnde belangen. Vanuit het perspectief van het netwerk van partijen rondom een bepaald beleidsvraagstuk zal de beoordeling van een beleidsprogramma worden bepaald door de mate waarin er sprake is van draagvlak. De uitkomsten van de verschillende beleidsprocessen kunnen dus vanuit meerdere perspectieven beoordeeld worden. In dit onderzoek wordt het bereikte resultaat beoordeeld vanuit het perspectief van de bewonersorganisaties, omdat deze actor centraal staat in het onderzoek.

3 Methodologische opzet

Dit hoofdstuk beschrijft de wijze waarop het onderzoek wordt uitgevoerd en welke methoden daarbij worden gebruikt. De eerste paragraaf gaat in op de onderzoeksstrategie en de onderzoeksmethoden. Vervolgens komen in paragraaf 3.2 de onderzoekseenheden aan bod. Paragraaf 3.4 tot slot is het plan van onderzoek.

3.1 Strategie en methoden van onderzoek

De strategie die voor dit onderzoek gehanteerd wordt is de casestudy. Dit is een onderzoeksstrategie waarvan het voornaamste kenmerk is dat er sprake is van een intensieve bestudering van een sociaal verschijnsel bij één of enkele onderzoekseenheden (Braster, 2000). Kenmerken die bij een casestudy horen zijn: één of enkele onderzoekseenheden, een pragmatische of theoretische selectie van onderzoekseenheden, metingen gedurende een langere periode, een groot aantal eigenschappen of theoretische concepten, een kwalitatieve analyse en meerdere analyseniveaus.

De onderzoeksmethoden die in dit onderzoek gehanteerd worden zijn het diepte-interview en het bureauonderzoek. Diepte-interviews hebben in dit onderzoek een open en semigestructureerd karakter. Dit wil zeggen dat het gesprek aan de hand van een zogenoemde topiclijst wordt gevoerd. De interviews die ik aan het begin van het onderzoek afneem zijn bedoeld om het speelveld van de bewonersorganisaties te verkennen. Deze zijn vooral bedoeld om feitelijke informatie te verzamelen. De interviews die gericht afgenomen worden om een cases te onderzoeken zijn vooral bedoeld om niet feitelijke informatie (meningen, relaties en percepties) te achterhalen. Bij bureauonderzoek wordt gebruikgemaakt van bestaand materiaal of beschikbare gegevens. Bestaande documenten of voor een ander doel vastgelegde gegevens worden verzameld en geanalyseerd op de inhoud (Braster, 2000). Door middel van het bureauonderzoek achterhaal ik feitelijke informatie.

3.2 Onderzoekseenheden

In deze paragraaf worden de onderzoekseenheden van het onderzoek beschreven. De onderzoekseenheden zijn de bewonersorganisaties en alle andere actoren die een rol hebben gespeeld in de besluitvormingsprocessen die onderzocht gaan worden.

Het onderzoek heeft betrekking op de bewonersorganisaties van de volgende wijken: de Archipelbuurt en het Willemspark, de Stationsbuurt en Duinoord. In deze wijken zijn vanaf 2008 initiatieven ontstaan die gericht zijn op een verbetering van de fysieke leefomgeving. In twee gevallen (Archipelbuurt en het Willemspark en de Stationsbuurt) lag het initiatief bij de bewonersorganisatie, maar in Duinoord maakten de initiatiefnemers juist geen deel uit van de bewonersorganisatie. In twee gevallen (Archipelbuurt en het Willemspark en Duinoord) is gekozen voor een burgerinitiatief om de doelstellingen te realiseren. In de Stationsbuurt daarentegen is een andere manier gekozen. Met deze onderlinge verschillen verwacht ik verscheidenheid aan te treffen in de wijze waarop de bewonersorganisaties hun doelstellingen hebben proberen te realiseren en de mate waarin ze daarin zijn geslaagd.

3.3 Betrouwbaarheid en validiteit

Zoals vermeld wordt in een casestudy met een klein aantal onderzoekseenheden gewerkt. Dit heeft consequenties voor de uitvoering van het onderzoek en voor de aard van de resultaten. Eén consequentie is, dat in een kwantitatieve analyse van de verzamelde gegevens niet zinvol mogelijk is en dat ik ben aangewezen op een kwalitatieve manier van onderzoek. Een tweede karakteristiek van de casestudy is dat veel meer in de diepte dan in de breedte wordt gewerkt. Een derde karakteristiek van een casestudy, die eveneens voortvloeit uit het werken met kleine aantallen, is een strategische steekproeftrekking in plaats van een aselechte trekking. Het conceptueel model bepaalt de onderzoekseenheden en datgene wat onderzocht wordt. (Verschuren en Doorewaard, 2003).

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van open en semigestructureerde interviews. Ten behoeve van de analyse van de verzamelde interviewgegevens wordt van alle interviews een verslag gemaakt en opgeslagen. Het verslag is mijn interpretatie en samenvatting. Van de verkennende interviews die ik vooraf gaande aan het feitelijke onderzoek houd maak ik geen verslag. Om de validiteit en betrouwbaarheid te vergroten maak ik gebruik van triangulatie van informatiebronnen en methoden. Zo gebruik ik het interview ook om enige feiten uit het bureauonderzoek te controleren en bestaand materiaal gebruiken om informatie uit interviews te toetsen.

3.4 Plan van onderzoek

De onderzoeksvraag luidt als volgt: hoe trachten Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving te realiseren en welke verklaring is te geven voor het bereikte resultaat? Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag zijn onderstaande deelvragen geformuleerd. In deze paragraaf wordt per deelvraag vermeld hoe deze door het onderzoek beantwoord wordt.

Welke doelstellingen en perceptie van het probleem en de oplossing hebben Haagse bewonersorganisaties ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk? Per bewonersorganisatie wordt beschreven welke doelstellingen deze heeft ten aanzien van de fysieke leefomgeving van de wijk. Dit wordt gevraagd tijdens de diepte-interviews met leden van deze bewonersorganisaties. Ook wordt dit onderzocht door de missie en doelstellingen van deze bewonersorganisaties te achterhalen in hun statuten of op hun website.

Welke actoren spelen een rol bij de realisatie van de doelstellingen van de bewonersorganisaties en welke perceptie van het probleem hebben zij? Per casus wordt een bestuurlijke netwerkanalyse gemaakt. Met deze analyse worden de volgende zaken inzichtelijk gemaakt: relevante actoren, beschikbare machtsmiddelen, benodigde middelen en afhankelijkheidsrelaties. Deze netwerkanalyse wordt gemaakt op basis van de verzamelde en geanalyseerde informatie uit de diepte-interviews en het bureauonderzoek.

Welke doelstellingen hebben deze actoren? Per casus wordt een bestuurlijke netwerkanalyse gemaakt. Met deze analyse worden de volgende zaken inzichtelijk gemaakt: relevante actoren, beschikbare machtsmiddelen, benodigde middelen en afhankelijkheidsrelaties. Deze netwerkanalyse wordt gemaakt op basis van de verzamelde en geanalyseerde informatie uit de diepte-interviews en het bureauonderzoek.

Welke perceptie van de oplossing hebben deze actoren? Per casus wordt een bestuurlijke netwerkanalyse gemaakt. Met deze analyse worden de volgende zaken inzichtelijk gemaakt: relevante actoren, beschikbare machtsmiddelen, benodigde middelen en afhankelijkheidsrelaties. Deze netwerkanalyse wordt gemaakt op basis van de verzamelde en geanalyseerde informatie uit de diepte-interviews en het bureauonderzoek.

In hoeverre zijn de bewonersorganisaties afhankelijk van andere actoren? Per casus wordt een bestuurlijke netwerkanalyse gemaakt. Met deze analyse worden de volgende zaken inzichtelijk gemaakt: relevante actoren, beschikbare machtsmiddelen, benodigde middelen en afhankelijkheidsrelaties. Deze netwerkanalyse wordt gemaakt op basis van de verzamelde en geanalyseerde informatie uit de diepte-interviews en het bureauonderzoek.

Over welke machtsmiddelen beschikken de actoren in het netwerk? Per casus wordt een bestuurlijke netwerkanalyse gemaakt. Met deze analyse worden de volgende zaken inzichtelijk gemaakt: relevante actoren, beschikbare machtsmiddelen, benodigde middelen en afhankelijkheidsrelaties. Deze netwerkanalyse wordt gemaakt op basis van de verzamelde en geanalyseerde informatie uit de diepte-interviews en het bureauonderzoek.

Welke strategieën hanteren de bewonersorganisaties en de andere actoren in het netwerk om hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk te realiseren? Het besluitvormingsproces in een complexe omgeving vindt in ronden plaats. Aan de hand van Teisman's rondemodell wordt de besluitvorming van deze casus in kaart gebracht. De actoren willen per ronde bepaalde doelstellingen behalen waardoor de actoren elke ronde met elkaar moeten onderhandelen en strategieën en middelen moeten inzetten om het de gestelde doelen te bereiken. De strategieën kunnen per ronde en per actor verschillen. Daarbij kiezen de actoren welke ronden ze deelnemen en welke middelen ze al dan niet inzetten om hun doelstellingen te behalen. Aan de hand van de genoemde strategieën van Koppenjan en Klijn (2004) in paragraaf 2.2.3 worden de strategieën van de actoren inzichtelijk gemaakt. Tevens zal aan de hand van het model van Cobb en Elder onderzocht welke barrières overwonnen zijn om uiteindelijk tot een besluit te komen.

Wat is het uiteindelijk bereikte resultaat en hoe kan dit, met het oog op de oorspronkelijke doelstellingen, beoordeeld worden? Onderzocht wordt wat het resultaat per ronde is geweest en in welke mate dit resultaat overeenkomt met de doelstellingen van de bewonersorganisatie. Ook wordt onderzocht in welke mate er draagvlak binnen het netwerk bestond voor dit resultaat.

4 Resultaten

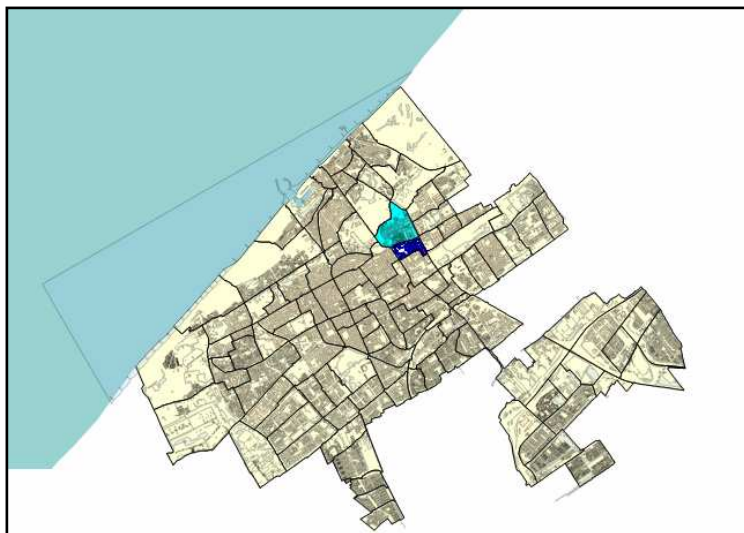
In dit hoofdstuk volgt per casus een beschrijving, een analyse en een conclusie. De beschrijving bestaat uit een schets van de betreffende wijk, een korte weergave van de doelstellingen en kenmerken van de bewonersorganisatie en een uiteenzetting van de cases in ronden. Dit is een feitelijk relaas. Na dit relaas volgt per casus de bijbehorende analyse en een aantal beschouwende conclusies. In de analyse wordt antwoord gegeven op de vragen die in paragraaf 3.4 van het plan van onderzoek zijn benoemd. Per casus wordt een netwerkanalyse gemaakt. Deze zijn opgenomen in de bijlagen. Na de analyse volgt per casus een conclusie waarin een verklaring wordt gegeven voor het eindresultaat. Achtereenvolgens komen de volgende cases aan bod: het burgerinitiatief van de Archipelbuurt en Willemspark, het lichtkunstwerk voor de Stationsbuurt en het burgerinitiatief voor herinrichting van de Groot Hertoginnelaan.

4.1 Casus 1: het burgerinitiatief van de Archipelbuurt en Willemspark

De Archipelbuurt en het Willemspark liggen in het stadsdeel Centrum. Ze hebben samen al 35 jaar een bewonersorganisatie. Leden van deze bewonersorganisatie zijn initiatiefnemer geweest voor een burgerinitiatief om de gemeenteraad van Den Haag te verzoeken de Bankastraat opnieuw in te richten. In de eerste twee paragrafen volgt een beschrijving van de Archipelbuurt en het Willemspark en de bewonersorganisatie. De beschrijving van deze casus vindt in paragraaf drie plaats aan de hand van ronden. In paragraaf vier volgt de analyse en in paragraaf 4.1.5 volgt de conclusie.

4.1.1 Beschrijving van de Archipelbuurt en het Willemspark

De Archipelbuurt en het Willemspark behoren tot de eerste grootschalige 19de-eeuwse stadsuitbreidingen buiten de 17de-eeuwse grachtensingel en ze liggen in het stadsdeel Centrum. De Archipelbuurt en het Willemspark waren in eerste instantie bedoeld voor bewoning. De belangrijke straten van de Archipelbuurt zijn breed aangelegd en bezitten monumentale bebouwing. De buurt kent een groot aantal op binnenterreinen gelegen arbeidershofjes. De oorspronkelijke woonfunctie van het Willemspark is grotendeels vervangen door kantoren. De landschapstuinen, waaraan dit gebied zijn specifieke parkachtige karakter ontleent, zijn door deze functieverandering op enkele plaatsen vervangen door parkeerruimte. In het lage deel van de Bankastraat was de winkelfunctie al vrij snel na de eeuwwisseling sterk toegenomen (bron: www.denhaag.nl).

Figuur 4: kaart van Den Haag met de Archipelbuurt lichtblauw en het Willemspark donkerblauw gearceerd (bron: www.denhaag.nl)

4.1.2 Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark

Archipelbuurt en Willemspark hebben samen al meer dan 35 jaar een bewonersorganisatie. De organisatievorm is een stichting. Dit betekent dat de bewonersorganisatie geen leden heeft zoals bij

Resultaten

een vereniging het geval is en dus ook geen lidmaatschapsgeld ontvangt. Het bestuur wordt niet door de bewoners of leden gekozen. Het zittende bestuur voorziet zelf in opvolging. Het bestuur van de stichting bestaat uit zes leden. Bestuursleden vertegenwoordigen de wijk naar buiten, zorgen voor stimulering, ondersteuning en afstemming. De stichting heeft verschillende werkgroepen die zich richten op specifieke aspecten. Voorbeelden van deze specifieke aspecten in de wijk zijn: verkeer, openbare ruimte, openbaar vervoer en Scheveningse bosjes.

In totaal zijn ongeveer tachtig bewoners actief betrokken bij de stichting (www.archipelbuurt.nl, 05-09-2010). Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark schrijft op haar website dat ze de volgende doelstellingen nastreeft:

- bevorderen van de sociale samenhang tussen bewoners en ondernemers van de wijk;
- bevorderen van een goed woon- en leefmilieu en veiligheid in de wijk en het stimuleren van de belangstelling daarvoor;
- het streven naar de instandhouding van al hetgeen bepalend is voor het karakter, de architectuur en de sfeer van de wijk en
- al dat bijdraagt tot verrijking van het stedelijk schoon en het bestrijden van al hetgeen daarvoor een bedreiging vormt (www.archipelbuurt.nl, 05-09-2010).

De stichting tracht deze doelstellingen te bereiken door:

- het stimuleren van overleg met de wijkbewoners en ondernemers over al hetgeen voor de wijk van belang is en het voeren van overleg daarover met de gemeente en haar vertegenwoordigers en met derden;
- het stimuleren van deelneming van bewoners en ondernemers aan de activiteiten van de wijkorganisatie;
- het uitgeven van een wijkkrant en het onderhouden van een website;
- het ondersteunen van de instandhouding en exploitatie van een wijk- en dienstencentrum;
- het ondersteunen, stimuleren en coördineren van de activiteiten van werkgroepen op diverse deelterreinen;
- het volgen van en zo nodig optreden tegen bouwplannen, (her)inrichtingsplannen en verkeersmaatregelen in de wijk en
- het zo nodig voeren van gerechtelijke procedures ter verwezenlijking van haar doelstellingen (www.archipelbuurt.nl, 05-09-2010).

De stichting oriënteert zich op de wensen van de wijkbewoners door het organiseren van wijkberaden. Deze openbare vergaderingen waaraan vertegenwoordigers van veel groepen en organisaties (ook wijkpolitie en gemeente) deelnemen, vormen het platform voor uitwisseling van activiteiten en ontwikkeling van nieuwe initiatieven (www.archipelbuurt.nl 05-09-2010).

4.1.3 Beschrijving van de casus aan de hand van rondes

In deze casus speelt naast de bewonersorganisatie nog een aantal actoren een rol. Dit zijn achtereenvolgens: de gemeente Den Haag, belanghebbenden uit de wijk, de Haagse afdeling van de Fietsersbond en de ondernemers uit de Bankastraat. Ondanks het feit dat de gemeente uit meerdere onderdelen bestaat wordt deze beschouwd als één actor. Onder de gemeente wordt dus het bestuur met het ambtelijk apparaat verstaan. De gemeenteraad valt hier niet onder en wordt in deze casus ook niet beschouwd als een zelfstandige actor. De reden hiervoor is dat de gemeenteraad een verzameling van vertegenwoordigers is met allemaal hun eigen politieke waarden, maar deze vertegenwoordigers zijn geen direct belanghebbenden in deze casus.

Hieronder is een tijdslijn van de belangrijkste gebeurtenis in deze casus afgebeeld en daarna volgt de beschrijving van het feitelijk relaas en de analyse per ronde. Op basis van relevante aspecten uit de feitelijke beschrijving wordt per ronde een netwerkanalyse gemaakt. In deze netwerkanalyse worden de betrokken actoren, hun percepties van het probleem en de oplossing, hun belangen, hun machtspositie, de afhankelijkheidsrelaties tussen hen en de gevolgde strategie schematisch weergegeven. Deze analyse is te vinden in de bijlagen. Op basis van het feitelijk relaas en de netwerkanalyse volgt een nadere analyse waarin voor deze casus antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvragen.

Tijdslijn casus 1	
1 november 2007	Stadsdeelplan Centrum 2008-2011 vastgesteld
24 september 2008	Aankondiging burgerinitiatief

27 oktober 2008	Burgerinitiatief ingediend
27 november 2008	Burgerinitiatief ontvankelijk verklaard door de gemeenteraad
17 februari 2009	Behandeling burgerinitiatief in de Commissie voor de stadsdelen
23 februari 2009	Brief Fietsersbond aan raadsleden
27 februari 2009	Brief wethouder aan de voorzitter van de Commissie voor de stadsdelen waarin vragen worden beantwoord die tijdens de commissievergadering aan bod zijn gekomen
5 maart 2009	Burgerinitiatief behandeld in de gemeenteraad

Ronde 1: vaststellen Stadsdeelplan Centrum 2008 – 2011

Kern van ronde 1: In de eerste ronde hebben twee actoren een rol gespeeld: de gemeente Den Haag en belanghebbenden uit de wijk. De gemeente heeft voor stadsdeel Centrum een plan vastgesteld, waarin ze haar doelstellingen ten aanzien van de veiligheid en de leefomgeving voor de periode 2008 - 2011 beschrijft. De gemeente heeft belanghebbenden uit de wijk gevraagd mee te denken over de inhoud van dit plan. Deze belanghebbenden hebben aangegeven dat het Bankplein en de Bankastraat opgeknapt dienen te worden. Dit is opgenomen in het plan. Ook is opgenomen in het plan dat de belanghebbenden betrokken zouden worden bij het vervolgtraject.

In het Stadsdeelplan Centrum 2008-2011 beschrijft de gemeente haar doelstellingen per wijk. Twee thema's die onder andere aandacht krijgen in dit plan zijn veiligheid (voorkomen en bestrijden van criminaliteit) en leefomgeving. In het Stadsdeelplan staat vermeld dat de gemeente van mening is dat alle bewoner van de stad recht hebben op een prettige woonomgeving (schoon, heel en veilig). Om uitvoering te geven aan de actiepunten uit dit plan beschikt de gemeente over budget en een uitvoeringsorganisatie. Naast dit stadsdeelplan verschijnt elk jaar een uitvoeringsprogramma met daarin een overzicht van de stadsdeelbudgetten en een beschrijving van de bijbehorende activiteiten.

Over het stadsdeelplan en het uitvoeringsprogramma is overleg gevoerd met burgers, bedrijven en organisaties uit stadsdeel Centrum. De gemeente hoopte door deze inbreng van de belanghebbenden de kwaliteit van haar beleidsplannen te verhogen (Labots, 2010). Tijdens de door de gemeente georganiseerde bijeenkomsten over het stadsdeelplan waren ongeveer 25 à 30 belanghebbenden uit de Archipelbuurt en het Willemspark aanwezig. Onbekend is wie deze belanghebbenden precies waren en welke specifieke belangen zij hadden. Wel is duidelijk dat de initiatiefnemers van het burgerinitiatief deze bijeenkomsten niet hebben bezocht. De heer Van Gijn (2010) heeft verklaard niet op de hoogte te zijn geweest van deze bijeenkomsten. De aanwezigen hebben onder andere het opknappen van het Bankplein en de Bankastraat aan de orde gesteld. Dit punt is opgenomen als activiteit in het Stadsdeelplan en vervolgens vastgesteld door de gemeenteraad. Daarbij is vermeld dat de gemeente belanghebbenden zou betrekken bij het vervolgtraject. Uit de tekst is niet op te maken in welke fase van het vervolgtraject en in welke vorm dit zou plaatsvinden. Ook was niet duidelijk wat met deze herinrichting beoogd werd en wanneer deze uitgevoerd zou worden.

Ronde 2: voorbereiden en indienen burgerinitiatief

Kern van ronde 2: in september 2008 heeft een werkgroep van de bewonersorganisatie besloten om via een burgerinitiatief de gemeenteraad te vragen te besluiten de Bankastraat opnieuw in te richten. De reden was, dat ze de Bankastraat steeds onveilig vonden voor alle verkeersdeelnemers. De initiatiefnemers waren de heren Van Gijn, Van Moorsel en Kreemers. Op 27 oktober 2008 hadden 1177 inwoners van Den Haag hun handtekening gezet op een ondersteuningsformulier. Hiermee was het benodigde aantal steunbetuigingen voor het initiatief behaald. De ondernemers uit de wijk hebben zich achter het voorstel geschaard in ruil voor de toezegging dat de herinrichting niet ten koste mocht gaan van het aantal parkeerplaatsen.

In het uitvoeringsprogramma 2008 stadsdeel Centrum is het opknappen van het Bankplein en de Bankastraat niet opgenomen. Op 24 september 2008 werd in wijkgebouw de Kruin een stadsdeelavond gehouden. Op deze avond is aangekondigd dat een werkgroep van de bewonersorganisatie een burgerinitiatief zou indienen voor de herinrichting van het Bankplein en de Bankastraat (Activiteitenplan 2009 Stadsdeel Centrum, 2009). De initiatiefnemers waren de heren Van Gijn, Van Moorsel en Kreemers. De heer Van Gijn is voorzitter van de werkgroep verkeer van de bewonersorganisatie. De heer Kreemers heeft in het verleden ervaring opgedaan met het organiseren van een burgerinitiatief rondom de Riouwstraat in Den Haag. Van deze ervaring is in de loop van het traject gebruik gemaakt. De leden van de werkgroep waren niet op de hoogte van de gemeentelijke plannen uit 2008. Derhalve is er geen afweging gemaakt tussen het indienen van een burgerinitiatief

of het afwachten wat de gemeentelijke plannen zouden opleveren. Met het oog op de efficiëntie hebben de drie initiatiefnemers besloten de groep niet groter te maken (Van Gijn, 2010). De heer Labots van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling van de gemeente Den Haag was op deze avond aanwezig en vanaf dat moment heeft hij contact gehad met de initiatiefnemers (Labots, 2010).

Inwoners van Den Haag van veertien jaar en ouder kunnen zelf een plan opstellen en het voorleggen aan de gemeenteraad. Dit heet een burgerinitiatief. Een burgerinitiatief moet altijd gaan over een onderwerp waarover de gemeente een besluit mag nemen. Het is niet bedoeld om onderwerpen die onlangs zijn afgehandeld opnieuw op de agenda te zetten (www.denhaag.nl, 14-09-2010). Hoeveel handtekeningen als steunbetuigingen nodig zijn hangt ervan af of het burgerinitiatief buurtgericht, wijkgericht of stedelijk is. Het doel van dit burgerinitiatief was om de Bankastraat veiliger en leefbaarder te maken.

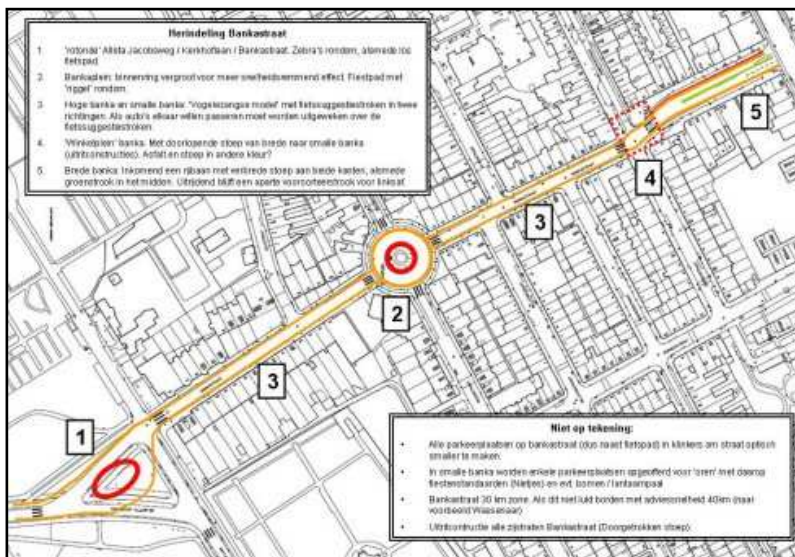
Binnen de club van initiatiefnemers bestond er een duidelijk overeenstemmend beeld over de knelpunten en de algemene doelstellingen. In overleg met de ondernemers in de buurt is afgesproken dat de voorgestelde oplossingen geen parkeerplaatsen zouden kosten. De ondernemers hebben belang bij voldoende parkeerplaatsen, maar ze waren wel van mening dat een herinrichting zou kunnen bijdragen aan de winkelfunctie van het gebied (Van Gijn, 2010).

De initiatiefnemers hebben hun plan vooraf niet afgestemd met de Fietsersbond (Goedhart en Van Gijn, 2010). Het lijkt er op dat dit geen bewuste keuze is geweest.

De korte inhoud van het voorstel luidde als volgt:

- wijziging kruising Aletta Jacobsweg / Kerkhoflaan / Bankastraat door inrijdend verkeer om te leiden (zoals een rotonde);
- snelheidsbeperking Bankaplein door vergroten binnenring rond de fontein;
- aanleg fietssuggestiestroken over gehele Bankastraat, waar mogelijk (Bankaplein) fietspaden;
- brede Bankastraat: één rijstrook voor inrijdend verkeer, creëren middenberm en verbreden stoepen en
- doorlopende stoep van brede naar smalle Bankastraat door het creëren van uitritconstructies Sumatrastraat / Soendastraat.

De toelichting bij dit voorstel luidde: “De Bankastraat is toenemend onveilig voor voetgangers, fietsers en overig verkeer. De verkeersintensiteit is te groot door veel sluip(vracht)verkeer. Brede stroken asfalt zonder fietspad nodigen uit tot hard rijden en dubbel parkeren. De kruising Aletta Jacobsweg/Kerkhoflaan/Bankastraat is onoverzichtelijk en geenszins snelheidsremmend. Meerdere ernstige verkeersongevallen zijn hiervan het trieste bewijs. De Bankastraat heeft een belangrijke centrale functie voor de wijk. Door bovenstaande problemen staat deze functie onder druk. Bewoners, winkeliers, leerlingen van de archipelschool en bezoekers van de twee begraafplaatsen worden dagelijks gedupeerd. Voorgestelde maatregelen bevorderen de verkeersveiligheid door zowel de intensiteit als de snelheid van het motorverkeer te verminderen. Niet alleen de veiligheid, maar ook de leefbaarheid van de Bankastraat zal hierdoor toenemen, met positieve effecten voor de gehele wijk inclusief winkeliers” (Burgerinitiatief RIS 159050, 2008).

Figuur 5: voorstel herinrichting Bankastraat

De Dienst Stedelijke Ontwikkeling is vanaf het begin in de persoon van de heer Labots betrokken geweest bij het traject. Hij heeft diverse bijeenkomsten van de werkgroepen bijgewoond. Hij heeft aangegeven dat de Dienst Stedelijke Ontwikkeling geen geld had voor de herinrichting van de Bankastraat, maar dat dit misschien via het burgerinitiatief wel beschikbaar zou komen. Hij steunde het initiatief (Labots, 2010). De Dienst Stedelijke Ontwikkeling heeft volgens de heer Van Gijn geen invloed proberen uit te oefenen op de tekst van het burgerinitiatief (Van Gijn, 2010). De heer Labots verklaarde echter dat hij wel degelijk invloed heeft proberen uit te oefenen door in een vroeg stadium mee te denken en te praten over het initiatief. Dit was met name gericht op het zorg dragen voor het realistische gehalte van de wensen. Hij gaat er van uit dat dit er aan heeft bijgedragen dat het initiatief uiteindelijk ontvankelijk is verklaard door de raad (Labots, 2010).

Het burgerinitiatief startte op 15 september 2008. De initiatiefnemers hebben het burgerinitiatief onder de aandacht gebracht van de buurtbewoners. In ruil voor de toezegging dat de voorgestelde oplossing geen parkeerplaatsen zouden kosten zijn de ondernemers actief geweest in het verspreiden van de handtekeningformulieren. Daarnaast zijn diverse mensen, waaronder mensen uit de bewonersorganisatie, langs de deuren in de wijk gegaan om handtekeningen op te halen en op de website van de bewonersorganisatie is uitgebreid aandacht besteed aan het initiatief. Via het netwerk van de heer Kreemer is er ook in de media aandacht geweest voor het initiatief. Deze persaandacht is op drie momenten gemobiliseerd: bij de start, bij het inleveren van de handtekeningen en vlak voor de behandeling in de gemeenteraad. Het laatste persbericht was met opzet negatief van toon: burgerinitiatief dreigt te mislukken. Dit is gedaan om meer aandacht te genereren en het college onder druk te zetten (Van Gijn, 2010). Op 27 oktober 2008 hadden 1177 inwoners van Den Haag hun handtekening gezet op een ondersteuningsformulier. Hiermee was het benodigde aantal steunbetuigingen voor het burgerinitiatief behaald. Op de handtekeningenlijsten stonden meer wensen dan op het geformuleerde burgerinitiatief. Zo stonden daar de wens voor een maximale snelheid van 30 km in de Bankastraat en de wens voor een zebepad tussen de Bankastraat en de Kerkhoflaan.

Ronde 3: raadsbesluit over behandeling van het burgerinitiatief

Kern van ronde 3: in ronde 3 speelde alleen de gemeente een rol. Het ingediende burgerinitiatief is door de gemeente beoordeeld op de eisen die in de verordening voor burgerinitiatieven staat. De burgemeester adviseerde het burgerinitiatief in behandeling te nemen. Op 27 november 2008 heeft de gemeenteraad het burgerinitiatief ontvankelijk verklaard. Hiermee is in feite een procesafspraken tussen de indieners van het burgerinitiatief en de gemeente ontstaan.

Op 10 november 2008 heeft burgemeester Van Aartsen de raad geadviseerd om het burgerinitiatief in behandeling te nemen. De burgemeester stelt in zijn brief met kenmerk GRF/2008.0967 het volgende: "Het burgerinitiatief is beoordeeld op de eisen die in de Verordening Burgerinitiatief worden gesteld. Het initiatief heeft een buurtgericht karakter; hiervoor zijn ten minste 250 geldige ondersteuningsverklaringen vereist. Aan deze eis is voldaan. Ook is het voorstel voldoende gemotiveerd. Het onderwerp valt niet onder de in artikel 3 van de Verordening Burgerinitiatief genoemde beperkingen. Ook aan andere in de verordening gestelde voorwaarden is voldaan. Ik adviseer u dan ook het burgerinitiatief in behandeling te nemen."

De Dienst Stedelijke Ontwikkeling is niet betrokken geweest bij de toetsing van het burgerinitiatief (Labots, 2010).

Op 27 november heeft de gemeenteraad het burgerinitiatief ontvankelijk verklaard. Hoewel de heer Van Gijn wel aanwezig was bij deze raadsvergadering heeft hij geen toelichting hoeven te geven (Van Gijn, 2010). Het betrof een procedurele en geen inhoudelijke behandeling. Het burgerinitiatief is vervolgens voorgelegd aan het college van burgemeester en wethouders voor een advies. De Fietsersbond was niet aanwezig bij deze raadsvergadering (Goedhart, 2010).

Ronde 4: behandeling van het advies van het college van burgemeester en wethouders door de commissie voor de stadsdelen

Kern van ronde 4: in ronde vier is de Fietsersbond op eigen initiatief toegetreden tot het netwerk. De Fietsersbond is toegetreden, omdat ze graag wil dat de nog te realiseren hoofdroute voor de fiets door de Bankastraat gaat. Naast de Fietsersbond spelen de gemeente en de initiatiefnemers van het burgerinitiatief een rol. De gemeente Den Haag heeft een reactie geschreven op het burgerinitiatief en een inhoudelijk voorstel gedaan. Dit voorstel kwam niet helemaal overeen met de wensen van het burgerinitiatief. Het voorstel is behandeld in de commissievergadering. Het resultaat van ronde vier kan niet gezien worden als een formeel besluit of een concrete afspraak. De partijen hebben hun

standpunten uitgewisseld. De behandeling van het voorstel in de commissievergadering heeft er niet toe geleid dat de gemeente het voorstel voor de Raad heeft gewijzigd.

Het college van burgemeester en wethouders heeft de gemeentelijke Dienst Stedelijke Ontwikkeling opgedragen een advies voor te bereiden.

In de raadsmededeling van 27 januari 2009 van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling, met kenmerk rm 2009.012 - DSO/2008.4375/RIS160924, wordt een reactie gegeven op de probleemstelling van het burgerinitiatief. Deze reactie is opgesteld door de heer Labots. Hij heeft dit afgestemd met diverse diensten binnen de gemeente (Labots, 2010). De heer Labots heeft in deze fase geen contact gehad met de bewonersorganisatie (Van Gijn, 2010). De heer Labots geeft aan dat uit cijfers bleek dat de Bankastraat niet onveilig was, maar onder bestuurlijke druk van de wethouder moest er toch iets gedaan worden. De wethouder voelde deze druk door de aandacht die er voor het burgerinitiatief was (Labots, 2010). Om de druk er wat af te halen heeft de Dienst Stedelijke Ontwikkeling net als de initiatiefnemers ook de media gezocht (Labots, 2010). De Dienst Stedelijke Ontwikkeling stelt derhalve in haar advies dat de Bankastraat geen verkeersonveilige straat is, maar dat de verkeersveiligheid wellicht nog verder kan worden vergroot. De Dienst Stedelijke Ontwikkeling erkent dat het mogelijk is om op sommige delen van de Bankastraat hard te rijden en dat sommige delen daartoe ook uitnodigen. Ook erkent de Dienst Stedelijke Ontwikkeling dat er op drukke winkeltijden een tekort is aan parkeerplaatsen en dat er geregeld dubbel geparkeerd wordt. De Dienst Stedelijke Ontwikkeling onderbouwt haar stelling dat de Bankastraat geen onveilige straat is met het feit dat er in de periode van 11 tot en met 16 juli 2008 snelheidsmetingen zijn gehouden in de Bankastraat en dat de resultaten uitwezen dat het grootste gedeelte van de automobilisten (80 procent) zich aan de maximumsnelheid hield.

Ook wordt in de raadsmededeling een inhoudelijke reactie gegeven op de voorstellen.

1. wijziging kruising Aletta Jacobsweg / Kerkhoflaan / Bankastraat door inrijdend verkeer om te leiden (zoals een rotonde); Korte weergave van de reactie: de maatregel is mogelijk, maar is nadelig voor de doorstroming en het comfort van reizigers met buslijn 18. De Dienst Stedelijke Ontwikkeling schat de totale kosten van de maatregel op € 105.000,00. Dit is volgens de Dienst Stedelijke Ontwikkeling een grote investering voor een maatregel die niet tot een ideale situatie leidt. Het advies is om deze maatregel niet uit te voeren. De Dienst Stedelijke Ontwikkeling stelt dat een eenvoudigere maatregel die grotendeels hetzelfde effect kan hebben, het aanleggen van een middennaald op de t-splitsing van de Bankastraat en de Dr. Aletta Jacobsweg is. Deze maatregel moet ervoor zorgen dat de bocht niet meer afgesneden kan worden, zodat automobilisten af moeten remmen om de Bankastraat in te draaien. Door het aanbrengen van een doorgetrokken middenstreep op de Dr. Aletta Jacobsweg tot aan het kruispunt met de Bankastraat wordt het verkeer nog meer ontmoedigd om de bocht af te snijden. Deze maatregel zal er volgens de Dienst Stedelijke Ontwikkeling toe leiden dat voertuigen minder hard de Bankastraat inrijden. Deze maatregel is geraamd op € 15.000,00.
2. snelheidsbeperking Bankaplein door vergroten binnenring rond de fontein; Korte weergave van de reactie: de kosten van de maatregel zijn geschat op € 35.000,00 en het advies was om deze maatregel uit te voeren.
3. aanleg fietssuggestiestroken over gehele Bankastraat, waar mogelijk (Bankaplein) fietspaden; Korte weergave van de reactie: het advies was om dit voorstel niet over te nemen. Volgens de Dienst Stedelijke Ontwikkeling zou de veiligheid van de fietser door de te smalle rijstrook voor auto's en bussen in gevaar komen. Ook verwachtte de Dienst Stedelijke Ontwikkeling dat automobilisten door de fietsstroken nog vaker zouden dubbel parkeren.
4. brede Bankastraat: één rijstrook voor inrijdend verkeer, creëren middenberm en verbreden stoepen Korte weergave van de reactie: het advies was om deze maatregel niet uit te voeren, omdat de maatregel volgens de Dienst Stedelijke Ontwikkeling niet bijdroeg aan de verkeersveiligheid en er parkeerplaatsen zouden moeten verdwijnen. De maatregel werd door de Dienst Stedelijke Ontwikkeling bestempeld als een cosmetische maatregel.
5. doorlopende stoep van brede naar smalle Bankastraat door het creëren van uitritconstructies Sumatrastraat / Soendastraat. Korte weergave van de reactie: het advies was om de in- en uitritconstructies van alle straten die aansluiten op de Bankastraat en waar 30 kilometer per uur de maximale snelheid geldt in 2010 aan te passen. Dit zou dan gelijktijdig met het groot onderhoud aan de Bankastraat plaatsvinden. Deze maatregel en planning pasten in het Meerjarenplan Verkeersveiligheid.

Het advies bevat verder enkele aanvullende voorstellen op het burgerinitiatief:

- aanbrengen middenbelijning en belijning parkeervakken. Hierdoor zou de straat minder breed lijken en minder uitnodigen om hard te rijden. De kosten van deze maatregelen werden geraamd op € 45.000,00.
- door meerdere bewoners is gevraagd of er een zebra kan worden aangelegd tussen de Bankastraat en de Kerkhoflaan. Dit verzoek maakte geen onderdeel uit van het burgerinitiatief. De Dienst Stedelijke Ontwikkeling was van mening dat er gezien de verkeersintensiteit geen noodzaak was voor een zebra.

Bovenstaande overwegingen hebben geleid tot een conceptvoorstel van het college van burgemeester en wethouders aan de gemeenteraad. Dit conceptvoorstel is ingebracht in de commissie voor de stadsdelen en luidde als volgt:

1. de verkeerscirculatie op de kruising Dr. Aletta Jacobsweg/Kerkhoflaan/Bankastraat niet aan te passen en hier geen rotonde te realiseren;
2. een middennaald op de t-splitsing van de Bankastraat en de Dr. Aletta Jacobsweg aan te leggen en de kosten van € 15.000,00 te dekken uit het Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid 2008/2009;
3. de binnendiameter van de rotonde op het Bankplein te vergroten en de kosten van € 35.000,00 te dekken uit het Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid 2008/2009;
4. geen fietsvoorzieningen aan te leggen op de Bankastraat;
5. op de brede Bankastraat geen middenberm te creëren, de stoepen niet te verbreden en de rijbaan niet te versmallen naar één rijstrook;
6. in 2010 samen met het groot onderhoud aan de Bankastraat in- en uitritconstructies aan te leggen bij alle zijstraten waar een maximale snelheid van 30 kilometer per uur geldt, waaronder ook de Sumatrastraat/Soendastraat en de kosten hiervan te dekken uit het nog op te stellen Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid 2010/2011;
7. geen zebra aan te leggen op de kruising Bankastraat/Kerkhoflaan;
8. op de Bankastraat wegmarkering aan te brengen om de wegas en de parkeervakken aan te geven en de kosten van € 45.000,00 te dekken uit het Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid 2008/2009;
9. de planning van de uitvoering van alle bovengenoemde maatregelen af te stemmen met de werkzaamheden ten behoeve van groot onderhoud;
10. de maatregelen aan te melden voor subsidie in het kader van verkeersveiligheid bij het Stadsgewest Haaglanden en om eventueel verkregen subsidies in mindering te brengen op de bijdrage uit het Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid 2008/2009.

Op 17 februari 2009 heeft de Commissie voor de Stadsdelen het burgerinitiatief en het advies van het college van burgemeester en wethouders, zoals verwoord in de raadsmededeling (rm 2009.012), besproken. Wethouder Smit van onder andere verkeer en de initiatiefnemers van het burgerinitiatief waren hierbij aanwezig. De heer Goedhart van de Fietzersbond vernam toevallig dat er een burgerinitiatief was gestart voor herinrichting van de Bankastraat. De heer Goedhart heeft waardering voor initiatieven van burgers, maar was het niet eens met de inhoud van het plan. Hij was van mening dat de initiatiefnemers onvoldoende kennis van zaken hadden (Goedhart, 2010).

In het verslag van de commissievergadering (RIS161219CV_16-APR-2009) is het volgende te lezen: "de initiatiefnemers en wethouder kwamen redelijk dicht bij elkaar in hun oplossingen voor de verbetering van de veiligheid. Er bleven echter ook verschillen van mening over. Zo willen de initiatiefnemers fietssuggestiestroken en de wethouder juist niet. Een ander geschilpunt bleef de aanpak van het brede gedeelte van de Bankastraat. Waar bewoners pleiten voor gedeeltelijke versmalling, een middenberm en een "dorpspleinachtige uitstraling", wil de wethouder vasthouden aan de bestaande situatie. Ook is er verschil van mening over het eventueel aanpassen van de maximumsnelheid in de straat. Initiatiefnemers voelen voor een adviessnelheid van 40 km of 30 km gebied. De verschillen in de plannen van de indieners en die van de wethouder zijn ook veroorzaakt door budgettaire redenen".

Naar aanleiding van vragen van de commissieleden bleek dat op enkele punten er nog wat onduidelijkheden waren. De wethouder beloofde daarop voor de raadsbehandeling van het burgerinitiatief (5 maart) nog te reageren. De wethouder zegde het volgende toe:

- Gegevens van gemeente en initiatiefnemers over het aantal ongelukken in de Bankastraat worden met elkaar vergeleken
- Er wordt inzicht gegeven in de redenen waarom fietssuggestiestroken in de Frederik Hendriklaan niet werkten en waarom in een aantal andere situaties in Den Haag en elders wel.

Resultaten

- Bekeken wordt of met het oog op de fietsroute Centrum/Scheveningen de aanleg van fietssuggestiestroken noodzakelijk is.
- Inzicht geven in de eisen van hulpdiensten in verband met inrichting brede gedeelte Bankastraat (handboek openbare ruimte)
- Uitrustconstructies op verfraaiing bekijken
- Noodzaak zebra Kerkhoflaan; na een jaar nog eens bekijken
- Middennaald niet overrijdbaar maken

Op 23 februari heeft de Afdeling Haagse regio van de Fietzersbond een brief gestuurd aan de raadsleden van de Haagse gemeenteraad. Dit is gebeurd op verzoek van de heer Kreemer, één van de initiatiefnemers (Van Gijn, 2010). In deze brief stelt de heer Goedhart van de Fietzersbond dat hij zich kan vinden in de probleemdefinitie van het burgerinitiatief. Over de Bankastraat schrijft hij het volgende: “de leefbaarheid wordt aangetast door voornamelijk de snelheid van het autoverkeer en het parkeergedrag van automobilisten. Het fiets- en voetgangersverkeer voelt zich om die reden niet veilig in de straat”. Ook kan de Fietzersbond zich vinden in de voorstellen van het burgerinitiatief. Wel stelt de heer Goedhart dat er in plaats van de fietssuggestiestroken fietsstroken moeten komen. In zijn brief noemt hij een aantal voor- en nadelen van deze fietsstroken. Alles afwegende stelt de Fietzersbond voor om te kiezen voor fietsstroken om de nog steeds toenemende fietsmobiliteit te accommoderen, om de herkenbaarheid als fietsroute te benadrukken en om de leefbaarheid en daarmee de aantrekkelijkheid van de straat grotendeels terug te brengen. Dit heeft mede te maken met het feit dat de Bankastraat, onder voorbehoud van politieke goedkeuring, onderdeel wordt van een zeer belangrijke fietsroute en deze route moet herkenbaar zijn voor fietsers.

De Fietzersbond wilde dat er hoofdroutes komen voor fietsers. Hierover was de Fietzersbond al in gesprek met de gemeente. De Bankastraat maakte onderdeel uit van deze hoofdroute zoals de Fietzersbond deze in gedachte had. Het was dus van belang dat besluitvorming rekening hield met deze hoofdroutes. Het leek erop dat dit, volgens de Fietzersbond in onvoldoende mate, middels fietssuggestiestroken, zou gebeuren. De plannen rondom de hoofdroutes voor de fiets waren nog niet vastgesteld door de gemeenteraad, maar door ze naar buiten te brengen middels de brief had de Fietzersbond wel een middel om haar argumenten kracht bij te zetten. De Fietzersbond heeft deze brief niet afgestemd met andere partijen. De Fietzersbond heeft dit onafhankelijk van andere partijen gedaan. De heer Goedhart heeft gedurende het traject van het burgerinitiatief wel af en toe mailcontact gehad met de initiatiefnemers, maar de heer Goedhart had de indruk dat de initiatiefnemers niet echt de samenwerking hebben gezocht (Goedhart, 2010).

In een brief van 27 februari 2009 met kenmerk DSO/2009.593 – RIS 161789 beantwoordt wethouder Smit aan de voorzitter van de Commissie voor de Stadsdelen de vragen die zijn gesteld tijdens de commissievergadering op 17 februari. Deze brief is opgesteld door de heer Labots van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling (Labots, 2010). De initiatiefnemers hebben in de periode tussen 17 februari 2009, de datum waarop de commissievergadering plaatsvond en 27 februari, de datum van de brief, geen contact gehad met de heer Labots (Van Gijn, 2010). De wethouder meldt dat de ongevallencijfers van de initiatiefnemers en de gemeente overeenkomen. Hij bevestigt in deze brief nogmaals zijn toezegging dat de middenberm van de Bankastraat niet overrijdbaar wordt en hij schrijft dat de Bankastraat geen onderdeel uitmaakt van het hoofdrouthenetwerk fiets. Aangezien deze hoofdrouthenetwerk voor de fiets nog niet was vastgesteld, is in de brief gesteld dat deze er niet zou komen. In vertrouwen was dit al wel besproken met de Fietzersbond. De Fietzersbond heeft er voor gekozen dit in hun brief van 23 februari toch openbaar te maken (Labots, 2010). Ten aanzien van de fietssuggestiestroken legt de wethouder uit waarom hij nog steeds van mening is dat aanleg van deze stroken in de Bankastraat niet wenselijk zijn. Hij baseert zijn mening op basis van de resultaten van een onderzoek van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid naar fietssuggestiestroken en de ervaringen met deze stroken in de Frederik Hendrikstraat. De wethouder pleit voor middenbelijning die de straat optisch versmalt. Dit zal er volgens hem toe leiden dat het autoverkeer minder hard gaat rijden. De aanleg van de zebra ter hoogte van de Kerkhoflaan acht hij niet noodzakelijk. Wel stelt hij voor om de situatie na de aanleg van de middenberm te evalueren. De wens van de initiatiefnemers om een middenberm te realiseren in de brede Bankastraat wil de wethouder niet uitvoeren. Deze eis staat volgens de wethouder op gespannen voet met de eis van nood- en hulpdiensten dat rijlopers minimaal 4,50 meter breed dienen te zijn. Daarnaast stelt hij dat de middenberm niet bijdraagt aan de verkeersveiligheid.

Ronde 5: inhoudelijke behandeling van het voorstel in de gemeenteraad

Kern van rond 5: het burgerinitiatief is op 5 maart 2009 door de gemeenteraad behandeld. De Fietsersbond en de initiatiefnemers hebben ingesproken. Het raadsvoorstel is met een amendement aangenomen. Dit betekent dat uiteindelijk twee van de vijf voorstellen uit het burgerinitiatief zijn overgenomen, voor één voorstel een alternatief is geboden en dat over twee voorstellen op een later tijdstip in overleg met de bewonersorganisatie een besluit wordt genomen. In feite zijn de raadsvoorstellen van de gemeente overgenomen met uitzondering van de twee discussiepunten met de bewonersorganisatie die nog open stonden. Deze zijn vooruit geschoven. Dit resultaat sluit deels aan bij de doelstellingen van de bewonersorganisatie. Dit geldt eveneens voor de ondernemers uit de wijk. Voor de Fietsersbond betekent dit resultaat, dat er nog geen toezegging is dat de Bankastraat deel uit gaat maken van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets en dat er fietsstroken komen.

Op 5 maart 2009 is het burgerinitiatief behandeld in de gemeenteraad. Het raadsvoorstel verschilde inhoudelijk niet van dat wat voor de commissievergadering was ingebracht.

De heren Van Gijn en Van Moorsel waren aanwezig. Voorafgaande aan de raadsvergadering hebben de initiatiefnemers per mail contact opgenomen met een aantal politieke partijen en de media. Er is veelvuldig contact geweest met de Haagse Stadspartij (Wijsmuller), GroenLinks (Weening), VVD (De Liefde en waarschijnlijk de PvdA (Van Gijn, 2010). De heer Van Gijn vermoedt dat dit heeft bijgedragen aan een positief resultaat.

Op verzoek van de heer Kreemers was de heer Goedhart van de Fietsersbond als inspreker aanwezig (Van Gijn, 2010). Hij sprak de volgende woorden: "Voorzitter, dames en heren. De Fietsersbond wil bij enkele agendapunten graag opmerkingen maken, allereerst over het Burgerinitiatief Bankastraat. De gemeente Den Haag is gezegend met een groep bewoners die de Bankastraat verkeersveiliger en daarmee leefbaarder en aantrekkelijker wil maken. Door middel van een burgerinitiatief hebben zij hun wensen aan u kenbaar gemaakt. De Fietsersbond juicht dit initiatief toe en heeft hierop een inhoudelijke reactie geschreven. De gemeente Den Haag laat in beleidsstukken steeds weer weten hoe belangrijk het fietsverkeer is en dat dit vooral gestimuleerd moet worden. Wordt het dan niet tijd dat dit ook in de praktijk zichtbaar wordt? Laat daarom op dit punt uw fiets- en voetgangersvriendelijke hart spreken".

In eerste instantie wilde wethouder Smit vasthouden aan het voorstel van het college van burgemeester en wethouders. Gemeenteraadslid, en tevens bewoner van de Archipelbuurt, De Liefde riep wethouder Smit en de initiatiefnemers op om gezamenlijk een oplossing te vinden voor het brede gedeelte van de Bankastraat. De heren Colijn (SP) en Pijl (Christen Unie / SGP) dienden een amendement met de volgende toelichting: "de Bankastraat gaat in de toekomst mogelijk deel uitmaken van het fietsrouteplan. Het is dan wellicht mogelijk om aanpassingen te verrichten. Ook voordat er groot onderhoud gaat plaatsvinden, zullen er momenten zijn waar plannings gemaakt worden. Wij willen dat de bewoners hierbij betrokken worden". De wethouder gaf vervolgens aan dat er wat hem betreft geen discussie meer nodig is over het exacte aantal ongelukken, omdat hij de mening deelt met de initiatiefnemers dat de Bankastraat veiliger kan. Het cijfermateriaal kwam volgens hem in grote lijnen overeen. Verder sprak de wethouder het volgende: "Het amendement van de heer Colijn is zeer 'to the point'. Beide punten - fietsstroken en overleg over de indeling van het brede deel van de Bankastraat - staan daarin centraal. Als u diep in mijn hart kijkt, heb ik eigenlijk geen moeite met het amendement in zijn totaliteit. Volgens mij is dat het moment waarop indieners en college elkaar eigenlijk helemaal genaderd zijn. Het punt is namelijk dat de vraag of er definitief sprake zal zijn van opname van de Bankastraat in die hoofdroute voor de fiets, zoals wij nu bestuderen in de Haagse nota Mobiliteit, nog helemaal niet is beantwoord. Er zijn heel veel factoren in het spel bij de beantwoording van die vraag. Een van die factoren is: is het op die plek in het kader van de verkeersveiligheid nou zo verstandig om dat te doen? Misschien moet je daar een andere straat voor aanwijzen. Dat weet ik nu nog niet. Ik wil niet vooruitlopen op die hele toestand van de fietsstroken en fietssuggestiestroken. Omdat in dictum vier staat dat er per se geen fietsvoorzieningen worden aangelegd in de Bankastraat, loopt dictum vier daar misschien wel op vooruit. Als de raad dat eerst nog wil zien, zeg ik: vooruit, laten we daar dan even met elkaar over spreken in het kader van de Haagse nota Mobiliteit en de stertroutes. Ik heb daar geen moeite mee. Dat is één. Het tweede element is door de heer De Liefde in het spel gebracht. Hij vroeg of ik met de mensen wil overleggen en spreken over de inrichting van het brede deel van de Bankastraat. Het antwoord heb ik op die avond in de Celebesstraat al gegeven. Dat antwoord was 'ja'. In dat opzicht is het amendement een beetje overbodig, maar het is ook niet in tegenstelling tot datgene wat ik zelf al had gewild. Ik heb dus geen enkel bezwaar om dat nog eens opgeschreven te zien" (Notulen gemeenteraad RIS161723, 5 maart 2009).

De gemeenteraad sprak zich vervolgens niet uit tegen fietsvoorzieningen en wat betreft de brede Bankastraat werd besloten dat bij groot onderhoud een heroverweging van de openbare ruimte samen met de initiatiefnemers van het burgerinitiatief zal plaatsvinden. Dictum vier en vijf zijn verwijderd uit het voorstel en vervangen voor: bij groot onderhoud van het brede gedeelte van de Bankastraat zal samen met de initiatiefnemers van het burgerinitiatief een heroverweging van de huidige openbare ruimte/inrichting plaatsvinden. Concrete toezeggingen zoals bredere stoepen, versmalling van rijstroken bleven uit.

4.1.4 Analyse

De onderzoeksvraag voor dit onderzoek luidt als volgt: hoe trachten Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving te realiseren en welke verklaring is te geven voor het behaalde resultaat? Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is een aantal deelvragen geformuleerd. In deze paragraaf worden deze deelvragen aan de hand van de eerste casus beantwoord. In de bijlage is een netwerkanalyse van deze casus opgenomen. De informatie uit deze netwerkanalyse wordt gebruikt om de deelvragen te beantwoorden.

Deelvraag 1: welke doelstelling en perceptie van het probleem en de oplossing heeft de Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk? In dit onderzoek wordt de volgende definitie van doelstelling gehanteerd: een doelstelling is de beschrijving van datgene wat men wil bereiken in een bepaalde periode. Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark heeft algemene doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk. Deze staan vermeld op de website van de stichting. Daarnaast heeft de stichting specifieke doelstellingen ten aanzien van de herinrichting van de Bankastraat en het Bankplein. Deze staan in de netwerkanalyse vermeld onder het kenmerk "Belang".

Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark schrijft op haar website dat ze de volgende doelstellingen nastreeft:

- bevorderen van de sociale samenhang tussen bewoners en ondernemers van de wijk;
- bevorderen van een goed woon- en leefmilieu en veiligheid in de wijk en het stimuleren van de belangstelling daarvoor;
- het streven naar de instandhouding van al hetgeen bepalend is voor het karakter, de architectuur en de sfeer van de wijk en
- al dat bijdraagt tot verrijking van het stedelijk schoon en het bestrijden van al hetgeen daarvoor een bedreiging vormt (www.archipelbuurt.nl , 05-09-2010).

Drie van de vier algemene doelstellingen van de bewonersorganisatie zijn dus gericht op de fysieke leefomgeving van de wijk. Dit werd tijdens het interview met de heer Van Gijn bevestigd.

De werkgroep vond de inrichting van de Bankastraat en het Bankplein niet toegerust voor de hoeveelheid verkeer die het te verwerken kreeg. Hierdoor vond de werkgroep het toenemend onveilig. Dit beeld werd volgens de werkgroep bevestigd door meerdere ernstige verkeersongevallen. De werkgroep vond de centrale functie en de leefbaarheid van de Bankastraat en het Bankplein onder druk staan.

De werkgroep van de bewonersorganisatie wilde door een herinrichting van de Bankastraat en het Bankplein een impuls geven aan de leefbaarheid en veiligheid van de Archipelbuurt en het Willemspark. De doelstelling van de werkgroep sluit aan bij de doelstellingen van de bewonersorganisatie, maar is specifiek gericht op een deel van de wijk.

De werkgroep heeft in het burgerinitiatief enkele concrete voorstellen gedaan voor de herinrichting: wijziging kruising Aletta Jacobsweg / Kerkhoflaan / Bankastraat door inrijdend verkeer om te leiden, snelheidsbeperking Bankplein door vergroten binnenring rond de fontein, aanleg van fietssuggestiestroken, in de brede Bankastraat één rijstrook voor inrijdend verkeer een middenberm en bredere stoepen en een doorlopende stoep van de brede naar de smalle Bankastraat door het creëren van uitritconstructies bij de Sumatrastraat en de Soendastraat.

Deelvraag 2: welke actoren spelen een rol bij de realisatie van de doelstellingen van de werkgroep van de Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark ten aanzien van de herinrichting van de Bankastraat en het Bankplein en welke perceptie van het probleem hebben zij? De volgende actoren spelen een rol bij de realisatie van de doelstellingen van de werkgroep: ondernemers uit de wijk, de Haagse afdeling van de Fietzersbond en de gemeente Den Haag.

In de eerste ronde (vaststellen van het Stadsdeelplan Centrum 2008 – 2011) speelden belanghebbenden uit de wijk ook nog een rol. Het is echter onduidelijk wie deze belanghebbenden precies waren en welke doelstellingen en perceptie van het probleem en de oplossing zij hadden. Deze groep had zich niet georganiseerd en derhalve beschouw ik ze in dit onderzoek niet als een aparte actor en worden ze niet betrokken in de analyse. In de netwerkanalyse worden ze in ronde 1 echter wel benoemd om vooral duidelijk te maken hoe de gemeente heeft gehandeld.

De ondernemers uit de wijk waren van mening dat winkelfunctie, leefbaarheid en veiligheid van de Bankastraat en het Bankaplein te lijden hadden onder de slechte inrichting.

De Haagse afdeling van de Fietsersbond is van mening dat auto's onveilige en ongezonde situatie veroorzaken in de stad en daarom moeten meer mensen de auto laten staan en op de fiets stappen. Ten aanzien van de Bankastraat en het Bankaplein is de bond van mening dat de leefbaarheid wordt aangetast door voornamelijk de snelheid van het autoverkeer en het parkeergedrag van automobilisten. Het fiets- en voetgangersverkeer voelt zich, volgens de bond, om die reden niet veilig.

De gemeente Den Haag was in eerste instantie van mening dat de Bankastraat en het Bankaplein niet onveilig waren. De gemeente baseerde zich voor deze stelling op snelheidsmetingen en het aantal verkeersongevallen. Wel was de gemeente vanaf het begin af van mening dat er op drukke winkeltijden een tekort is aan parkeerplaatsen en dat er dubbel geparkeerd wordt. Gedurende het traject van het burgerinitiatief stelde de gemeente dat de straat uitnodigt om te hard te rijden en dat met een aantal maatregelen de verkeersveiligheid verbeterd kan worden.

De percepties van het probleem van de vier actoren heeft geen bepalende rol gespeeld in het besluitvormingsproces. De werkgroep van de Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark en de ondernemers uit de wijk hadden dezelfde perceptie van het probleem. Zij vonden namelijk dat de winkelfunctie, leefbaarheid en veiligheid van de Bankastraat en het Bankaplein onder druk stond. De Haagse Afdeling van de Fietsersbond vond vooral de verkeersveiligheid een probleem, maar dit botste niet met de perceptie van het probleem van de eerder twee genoemde actoren. De gemeente was echter van mening dat de Bankastraat en het Bankaplein niet onveilig was. Ze wilde echter geen consequenties verbinden aan deze stelling, omdat ze het belangrijker vond het burgerinitiatief naar tevredenheid van alle partijen af te handelen. Zowel de werkgroep als de gemeente wilden uiteindelijk geen uitgebreide discussie voeren over het feit of de Bankastraat en het Bankaplein wel of niet onveilig waren.

Deelvraag 3: welke doelstelling hebben deze actoren? De doelstelling van de ondernemers was om de Bankastraat en het Bankaplein opnieuw in te richten, zodat dit de leefbaarheid, veiligheid en de winkelfunctie ten goede zou komen.

De Haagse afdeling van de Fietsersbond wenste meer aandacht voor de fiets in het gemeentelijk verkeersbeleid en de aanleg van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets door Den Haag, om zodoende het fietsen aantrekkelijker te maken. De bond wilde graag dat de Bankastraat deel uit zou gaan maken van het hoofdrouthenetwerk.

De gemeente streefde een aantal doelen na. Zo wenste de gemeente leefbare en veilige Haagse wijken. Dit gold dus ook voor de Archipelbuurt en het Willemspark. Een belangrijke doelstelling van de gemeente was om het beleid van de raad zo goed mogelijk uit te voeren en hiervoor goedkeuring te krijgen. Daarnaast wilde de gemeente het initiatief naar tevredenheid van betrokken partijen afhandelen. Ook wilde de gemeente zeggenschap over de besteding van de eigen middelen hebben en de inzet van middelen zoveel mogelijk beperken. Tot slot wilde de gemeente voldoen aan relevante wetten en regels.

De verschillende doelstellingen van de vier actoren hebben in vergelijking tot de perceptie van het probleem grotere invloed gehad op het besluitvormingsproces. De doelstelling van de werkgroep van de Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark en de ondernemers uit de wijk kwam overeen. Zij wilden een leefbare en veilige Bankastraat en Bankaplein met een goede winkelfunctie. De Haagse afdeling van de Fietsersbond was vooral gericht op het realiseren van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets door de Bankastraat en het verbeteren van de verkeersveiligheid voor voetgangers en fietsers. Dit botste in feite niet met de doelstellingen van de werkgroep en de ondernemers. De gemeente had meerdere doelstellingen. De gemeente wilde ook leefbare en veilige wijken. Dit kwam overeen met de doelstellingen van de werkgroep en de ondernemers. Daarentegen leek de gemeente geen hoofdrouthenetwerk voor de fiets door de Bankastraat te willen. Dit botste dus met de doelstellingen van de Haagse afdeling van de Fietsersbond. Naast deze doelstellingen had de gemeente nog een aantal doelstellingen dat er voor zorgde dat de gemeente afwegingen moest

Resultaten

maken tussen de verschillende belangen. Het betreft dan: inzet middelen en voldoen aan wetten en regels.

Deelvraag 4: welke perceptie van de oplossing hebben deze actoren? De ondernemers konden zich vinden in de voorstellen van de werkgroep, maar ze wilden niet dat de herinrichting ten koste zou gaan van het aantal parkeerplekken. De werkgroep van de bewonersorganisatie kon zich hierin vinden.

De Haagse afdeling van de Fietsersbond was van mening dat in de Bankastraat fietsstroken in plaats van fietssuggestiestroken moeten komen. Deze sloten volgens de bond beter aan bij het karakter van het hoofdrouthenetwerk.

De gemeente wilde werkzaamheden combineren en door slim te plannen de kosten beperken. De gemeente was bereid om in- en uitritconstructies aan te leggen bij alle zijstraten en de binnenring van de rotonde op het Bankaplein te vergroten. De gemeente kon zich echter niet vinden in de andere voorstellen van de werkgroep. Ze wilde geen rotonde realiseren op de kruising aan de bovenzijde van de Bankastraat, omdat deze oplossing te duur zou zijn en de doorstroming nadelig zou beïnvloeden. Als alternatief wilde ze een middennaald aanleggen. Ook kon ze zich niet vinden in de aanleg van fietssuggestiestroken of fietsstroken en de herinrichting van het brede deel van de Bankastraat. De gemeente was bereid wegmarkeringen van de middenas en de parkeervakken aan te leggen. Hierdoor zou de straat optisch smaller lijken en de snelheid van het verkeer afnemen.

De perceptie van de oplossing vloeide voor een groot gedeelte voort uit de doelstellingen van de vier actoren en daarmee was het eveneens van invloed op het besluitvormingsproces. De werkgroep en de ondernemers hebben in een vroeg stadium afspraken gemaakt over de voorgestane oplossing. Hierbij is expliciet besproken dat het aantal parkeerplaatsen intact zou blijven. De Haagse afdeling van de Fietsersbond kon zich vinden in de voorstellen van het burgerinitiatief, maar wilde liever fietsstroken dan fietssuggestiestroken. De gemeente kon zich in enkele voorstellen uit het burgerinitiatief wel en andere voorstellen niet vinden. Dit kwam voort uit de verschillende belangen die ze had. Daarnaast had de gemeente aanvullende voorstellen om de verkeersveiligheid te verbeteren.

Deelvraag 5: over welke machtsmiddelen beschikken de actoren in het netwerk? De actoren in het netwerk beschikken over verschillende machtsmiddelen. Macht is het vermogen het gedrag van een ander te veranderen in overeenstemming met de eigen wensen. Een machtsmiddel is dus een middel om macht aan te wenden. Deze machtsmiddelen zijn niet gelijkmatig verdeeld en ze hebben verschillende eigenschappen. Dit leidt er toe dat sommige actoren meer macht hebben dan andere.

De werkgroep van de Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark beschikte over collectieve macht (de macht van het getal). Het burgerinitiatief werd gesteund door ruim 1200 mensen en daarmee was het een sterk middel. De werkgroep had hiermee een achterban gecreëerd die zich kon vinden in de voorstellen van de werkgroep. De werkgroep hoefde gedurende het proces niet meer terug naar de achterban om te overleggen en te controleren of het draagvlak er nog was. Dit machtsmiddel maakte het mogelijk om het burgerinitiatief in te dienen en daarmee de gemeente te binden aan een proces. Door het indienen van een burgerinitiatief verwierf de bewonersorganisatie positiemacht. Andere machtsmiddelen van de werkgroep zijn: kennis van de wijk en de verkeerssituatie ter plaatse, ervaring met het indienen van een burgerinitiatief en relaties (media, en lokale politici).

De ondernemers in de wijk hebben eveneens kennis van de wijk en de verkeerssituatie ter plaatse. Daarnaast hebben ze een uitgebreid netwerk richting bewoners. Tot slot bekleeden de ondernemers een informele maar belangrijke positie in het besluitvormingstraject.

De Haagse afdeling van de Fietsersbond kan beschouwd worden als een autoriteit ten aanzien van fietsverkeer. De bond heeft kennis van lokaal verkeersbeleid en dan met name gericht op fietsverkeer. Ook heeft de bond kennis de verkeerssituatie in Den Haag. Hij heeft contacten met sleutelfiguren binnen het ambtelijk apparaat, lokale politici en adviesbureaus. De Fietsersbond heeft macht op basis van het feit dat andere partijen deze actor veel kennis toedichten. De gemeente Den Haag consulteert de Fietsersbond met regelmaat.

De machtsmiddelen van de gemeente Den Haag bestaan uit financiële middelen, een uitvoeringsorganisatie, formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden en de formele positie in het besluitvormingsproces rondom de inzet van de financiële middelen en de uitvoeringsorganisatie. De financiële middelen leken echter beperkt voor de herinrichting van de Bankastraat en het Bankaplein. Daarnaast heeft de gemeente ook contacten richting media en maakt ze gebruik van haar kennis ten aanzien van lokaal verkeersbeleid. Ook maakt ze gebruik van kennis uit onderzoek.

De gemeente Den Haag is veruit de machtigste actor in het netwerk en de machtsmiddelen zijn niet erg verspreid in het netwerk. De gemeente beschikt als enige actor over directe machtsmiddelen waarmee ze een herinrichting mogelijk kan maken. De gemeente beheerst deze middelen volledig. Deze machtsmiddelen zijn onmisbaar, houdbaar, overdraagbaar en ruilbaar. Er zijn geen alternatieve machtsmiddelen voor deze middelen. Hierdoor is het mogelijk om veel invloed uit te oefenen met deze machtsmiddelen.

De werkgroep, de ondernemers en de Haagse afdeling van de Fietsersbond bezitten machtsmiddelen met een beperkt toepassingsbereik, een beperkte houdbaarheid en zijn niet ruilbaar. De werkgroep is er in geslaagd om door middel van collectieve macht een burgerinitiatief op te starten en hiermee een positie in het besluitvormingsproces te verwerven en de gemeente te binden aan een proces. Hiermee heeft de werkgroep een machtiger positie verworven dan dat ze in eerste instantie had. Het machtsmiddel collectieve macht had echter ook zijn beperkingen. De werkgroep had steunbetuigingen ontvangen voor een expliciet geformuleerde tekst. De achterban was echter niet georganiseerd, dus gedurende het proces konden de initiatiefnemers niet terug naar de achterban.

Deelvraag 6: in hoeverre is de bewonersorganisatie afhankelijk van andere actoren voor het realiseren van haar doelstellingen? Uit de beantwoording van deelvraag vijf blijkt dat de machtsbronnen binnen het netwerk over een aantal actoren beperkt verspreid is. Door deze spreiding en het feit dat machtsmiddelen verschillende eigenschappen hebben die bepalen in welke mate een actor macht kan uitoefenen ontstaan onderlinge afhankelijkheden.

De bewonersorganisatie is afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk en van de formele bevoegdheden van de gemeente. De gemeente beschikt als enige in het netwerk over voldoende financiële middelen en een uitvoeringsorganisatie om de gewenste herinrichting mogelijk te maken. Tevens beschikt de gemeente als enige in het netwerk over de formele taken en bevoegdheden voor aanpassingen van de publieke ruimte.

Daarnaast is de bewonersorganisatie afhankelijk van de steun van de ondernemers voor het initiatief. Zonder draagvlak bij de ondernemers zou het burgerinitiatief een minder grote kans hebben om te slagen. Het ontbreken van steun van de ondernemers zou de collectieve macht van de werkgroep ondermijnen. In mindere mate was de bewonersorganisatie afhankelijk van het netwerk van de ondernemers. Zonder dit netwerk zou het vergaren van de steunbetuigingen en stuk lastiger zijn geweest, maar waarschijnlijk was dit ook wel gelukt gezien het grote aantal steunbetuigingen dat uiteindelijk is vergaard.

In mindere mate was de bewonersorganisatie afhankelijk van de Haagse afdeling van de Fietsersbond. Dit heeft te maken met het feit dat slechts één van de vijf concrete voorstellen in het burgerinitiatief specifiek te maken had met fietsverkeer en wel met de aanleg van fietssuggestiestroken. Voor dit ene voorstel was de bewonersorganisatie echter wel afhankelijk van de steun en goedkeuring van de Fietsersbond. De Haagse afdeling van de Fietsersbond wordt beschouwd als een autoriteit op het gebied van fietsverkeer en als deze actor zijn goedkeuring zou verlenen dan zou de gemeente en de raad het inhoudelijke voorstel niet snel meer ter discussie stellen.

Ondanks de concentratie van machtsmiddelen kon de gemeente niet autonoom haar gang gaan.

Ze was afhankelijk van het oordeel van de gemeenteraad en deze raad baseerde zich in haar oordeel ook op het draagvlak voor de oplossing in het netwerk. De steun van de drie andere partijen voor de voorstellen van de gemeente was dus zeker van belang en heeft invloed gehad op het uiteindelijke resultaat.

Deelvraag 7: welke strategieën hanteren de bewonersorganisatie en de andere actoren in het netwerk om hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk te realiseren? De bewonersorganisatie heeft de volgende twee strategieën gehanteerd: coöperatieve strategie en vermijdingsstrategie. De bewonersorganisatie realiseerde zich dat ze de steun van een groot aantal bewoners nodig had om succesvol een burgerinitiatief te kunnen indienen. Ze heeft op verschillende manieren de bewoners proberen te interesseren voor haar ideeën en proberen over te halen een steunbetuiging in te vullen. Ten aanzien van de Fietsersbond en de gemeente kan gesteld worden dat de bewonersorganisatie ook een coöperatieve strategie heeft gevoerd. De bewonersorganisatie erkende dat ze afhankelijk van de steun van de Fietsersbond en de inzet van de gemeente was. De bewonersorganisatie heeft geprobeerd de Fietsersbond achter haar plannen te scharen en de Fietsersbond verzocht een brief te sturen naar de gemeenteraad. De bewonersorganisatie heeft de gemeente proberen te interesseren voor hun plannen door op diverse momenten uit te leggen wat het

probleem en de volgens hun gewenste oplossing was. De bewonersorganisatie zag in dat samenwerking met de gemeente en de ondernemers nodig was. Ze betrokken de ondernemers actief bij de voorbereidingen van het indienen van het burgerinitiatief en er is in die periode veelvuldig contact met de gemeente geweest. In de laatste ronde heeft de bewonersorganisatie naast de coöperatieve strategie ook de vermijdingsstrategie gehanteerd. De bewonersorganisatie sprak zich uiteindelijk uit zich te kunnen vinden in het ingediende amendement. Als ze dit niet had gedaan en het raadsvoorstel en het amendement niet waren aangenomen, dan had de werkgroep helemaal geen resultaat geboekt. Dit betekende wel dat er geen uitspraak werd gedaan over de exacte herinrichting van het brede gedeelte van de Bankastraat en de aanleg van fietssuggestiestroken of fietsstroken. Deze twee vraagstukken werden doorgeschoven naar een later moment. Hiermee werd mogelijk een conflict met de gemeente voorkomen. Ook ging de bewonersorganisatie de discussie over de ongevallencijfers uit de weg.

De ondernemers uit de wijk hebben alleen een faciliterende strategie gehanteerd. Zij hebben in feite alleen in ronde twee een rol gespeeld. De ondernemers beseften dat samenwerking met de bewonersorganisatie nodig was om de gemeente er toe te bewegen te investeren in hun wijk en de winkelfunctie hiermee te verbeteren. De ondernemers hebben daarom hun netwerk ter beschikking gesteld om zodoende voldoende steunbetuigingen te verkrijgen voor het burgerinitiatief. Dit deden zij in ruil voor de toezegging dat de herinrichting niet ten koste van het aantal parkeerplaatsen zou gaan.

De gemeente heeft de coöperatieve strategie, de go-alone strategie, de conflictueuze strategie en de vermijdingsstrategie gehanteerd. In de eerste twee ronden heeft de gemeente de coöperatieve strategie gevolgd. De gemeente besepte zich in de eerste ronde dat ze de steun van belanghebbenden uit de wijken nodig had voor de uitvoering van het beleid. Daarom organiseerde de gemeente bijeenkomsten in het kader van het opstellen van het stadsdeelplan Centrum om deze belanghebbenden de kans te geven mee te laten denken. Uiteindelijk was het wel de gemeente die bepaalde wat er in de plannen kwam en wat niet. In de tweede ronde realiseerde de gemeente zich dat het indienen van een burgerinitiatief er toe leidt dat de gemeente gebonden wordt aan een proces. De gemeente was bereid om mee te denken over de tekst van het burgerinitiatief om zodoende handelingsruimte over te houden gedurende het proces. In de vierde ronde hanteerde de gemeente de go-alone strategie. De gemeente heeft in deze ronde een reactie gegeven op het burgerinitiatief en voor een aantal wensen van de werkgroep een alternatief geboden. Als basis is wel de tekst van de werkgroep genomen. Deze reactie is echter alleen intern afgestemd en niet met andere partijen in het netwerk. De gemeente heeft geprobeerd haar perceptie van het probleem en de oplossingsrichting dominant te laten zijn om zo de gewenste uitkomst van het proces te realiseren. De interactie tussen partijen in het netwerk heeft zich grotendeels tijdens formele processtappen afgespeeld. In de vierde ronde hanteerde de gemeente ook de conflictueuze strategie. Het advies van de Fietsersbond van 23 februari is door de gemeente niet overgenomen in het antwoord van de wethouder op vragen die tijdens de commissievergadering zijn gesteld. In het schriftelijk antwoord van de wethouder op vragen die gesteld zijn tijdens de commissievergadering wordt gesteld dat de Bankastraat geen onderdeel uit gaat maken van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets. Hierover was echter nog geen formeel besluit genomen. In gesprekken met de Fietsersbond was dit juist nog steeds als reële optie naar voren gekomen. In de laatste ronde hanteerde de gemeente de vermijdingsstrategie. De wethouder sprak zich uit te kunnen vinden in het ingediende amendement. Dit betekende dat er geen uitspraak werd gedaan over de exacte herinrichting van het brede gedeelte van de Bankastraat en de aanleg van fietssuggestiestroken of fietsstroken. Deze twee vraagstukken werden doorgeschoven naar een later moment. Hiermee werd mogelijk een conflict met de bewonersorganisatie voorkomen. Ook ging de wethouder de discussie over de ongevallencijfers uit de weg.

De Haagse afdeling van de Fietsersbond heeft drie strategieën gehanteerd: de go-alone strategie, de conflictueuze strategie en de coöperatieve strategie. De Haagse afdeling van de Fietsersbond trad in de derde ronde op eigen initiatief toe tot het netwerk. De bond heeft op verzoek van de bewonersorganisatie een brief naar de gemeenteraad gestuurd, maar de inhoud van deze brief heeft hij niet met andere actoren afgestemd. Dit duidt op een go-alone strategie. In de derde ronde bracht de Fietsersbond vertrouwelijke informatie uit de gesprekken met de gemeente naar buiten om zodoende zijn eigen belangen te dienen. De bond dacht dat dit de kans op realisatie van de hoofdrouthenetwerk door de Bankastraat zou vergroten. Dit kan bestempeld worden als een conflictueuze strategie. De Fietsersbond erkende echter wel dat ze afhankelijk was van de bewonersorganisatie, omdat deze een formele positie bekleedde door het indienen van het burgerinitiatief en daarom heeft de bond geprobeerd om zo dicht mogelijk bij de perceptie van het probleem en de oplossing te blijven van de bewonersorganisatie. De bond wenste geen conflict met de bewonersorganisatie. Deze coöperatieve strategie is ook in de laatste ronde gehanteerd.

Deelvraag 8: wat is het uiteindelijk behaalde resultaat per ronde en hoe kan dit, met het oog op de oorspronkelijke doelstellingen, beoordeeld worden? Het resultaat van ronde 1 is, dat het opknappen van het Bankplein en de Bankastraat en de toezegging dat belanghebbenden worden betrokken bij het vervoltraject is opgenomen in het Stadsdeelplan Centrum 2008 – 2011. Dit plan is vastgesteld en daarmee is het een besluit van de gemeente en tevens een afspraak tussen twee actoren in het netwerk. De afspraak is echter niet specifiek geformuleerd en laat daarom ruimte voor interpretatie door actoren. Met het plan streeft de gemeente naar leefbare en veilige wijken. In deze ronde speelden slechts twee actoren een rol. Van deze actoren was alleen de gemeente georganiseerd en had duidelijke doelstellingen. Het is onduidelijk wie precies de belanghebbenden uit de wijk waren, maar zij hadden zich niet georganiseerd. Zij hadden geen formele taak of formele positie. De gemeente heeft de bewoners en andere belanghebbenden de kans geboden om mee te denken over de inhoud van het Stadsdeelplan. Uiteindelijk heeft de gemeente bepaald wat er in het plan is opgenomen en wat niet. De gemeente heeft hiermee zeggenschap behouden over de eigen middelen. Het resultaat van de eerste ronde komt overeen met de doelstellingen van de gemeente. Of de belanghebbenden zich in het resultaat konden vinden is niet bekend en of dat tot draagvlak heeft geleid voor het gemeentelijk beleid is ook niet bekend.

Het resultaat van ronde 2 is dat de tekst voor het burgerinitiatief is vastgesteld. De wens van de ondernemers, dat herinrichtingen niet ten koste mogen gaan van parkeerplaatsen, staat niet letterlijk in het burgerinitiatief. Toch wordt in de tekst wel gewezen op de belangrijke functie van de winkeliers in de wijk en de geformuleerde gewenste maatregelen lijken op het eerste oog niet ten koste te gaan van parkeerplaatsen. Op 27 oktober 2008 hadden 1177 inwoners van Den Haag hun handtekening gezet op een ondersteuningsformulier. Hiermee was het benodigde aantal steunbetuigingen voor het burgerinitiatief behaald. De ondernemers hadden zich eveneens achter het voorstel geschaard. Op de steunbetuigingen stonden meer wensen dan op het geformuleerde burgerinitiatief. De bewonersorganisatie was de initiatiefnemer voor het burgerinitiatief en heeft dus ook zelf grotendeels de inhoud van het initiatief bepaald. Aangezien ze de steun van de ondernemers in de wijk nodig hadden is het belang van de ondernemers, namelijk de winkelfunctie van de Bankastraat, in het burgerinitiatief opgenomen. In ruil hiervoor mocht de bewonersorganisatie gebruik maken van het netwerk van de ondernemers om voldoende steunbetuigingen te verkrijgen. De gemeente had geen formele rol ten aanzien van de voorbereiding, de formulering en het indienen van het burgerinitiatief. Het resultaat sluit aan bij de doelstellingen van de bewonersorganisatie en de ondernemers van de wijk. De meningen over de invloed van de gemeente in deze ronde lopen uiteen. De heer Van Gijn vermeldt dat de gemeente geen invloed op de tekst heeft gehad en de heer Labots is van mening dat dit wel degelijk het geval is geweest.

Het resultaat van ronde 3 is dat op 27 november 2008 de gemeenteraad het burgerinitiatief ontvankelijk heeft verklaard. In deze ronde speelden slechts de burgemeester en de gemeenteraad een rol. De gemeente heeft als taak om burgerinitiatieven te toetsen aan vooraf vastgestelde criteria. Hiermee voorkomt de gemeente dat burgers onlangs genomen besluiten opnieuw aan de orde stellen en dat er initiatieven worden ingediend die op onvoldoende steun van de bewoners kunnen rekenen. De gemeente wil er zeker van zijn dat het ingediende plan ook daadwerkelijk draagvlak heeft in de stad. De gemeente kan in deze ronde geen invloed uitoefenen op de inhoud van het initiatief en is gebonden aan de vastgestelde procedure ten aanzien van burgerinitiatieven. In feite is in ronde drie een procesafpraak tot stand gekomen tussen de bewonersorganisatie en de gemeente zonder dat een strategie van een actor hieraan ten grondslag ligt. Het resultaat komt overeen met de doelstelling van de bewonersorganisatie om een positie te verwerven in het besluitvormingsproces en de gemeente te binden aan het proces.

In de vierde ronde is de Fietsersbond als actor toegetreden tot het netwerk. Het resultaat van ronde vier kan niet gezien worden als een formeel besluit of een concrete afspraak tussen actoren. De betrokken actoren hebben hun standpunten uitgewisseld en overeenkomsten en verschillen benoemd. Deze uitwisseling heeft er niet toe geleid dat de gemeente haar voorstel voor de gemeenteraad heeft gewijzigd. De bewonersorganisatie had de tekst voor het burgerinitiatief vastgesteld en ingediend. Voor deze voorstellen heeft zij steunbetuigingen ontvangen en ze wilde deze wensen dus ook gerealiseerd zien. De bewonersorganisatie heeft de voorstellen toegelicht in de commissievergadering en hoopte hiermee de andere actoren te interesseren voor deze plannen. Voor de bewonersorganisatie was er in deze ronde geen noodzaak om af te stappen van de geformuleerde wensen. De Fietsersbond heeft steun betuigt aan het burgerinitiatief, maar op één punt week ze af van de bewonersorganisatie en dit betrof de aanleg van fietsstroken in plaats van fietssuggestiestroken. De gemeente kon zich in een aantal voorstellen wel en in een aantal voorstellen niet vinden. De gemeente had te maken met verschillende doelstellingen. Ze wilde de inzet van haar

middelen beperken, maar tegelijkertijd ook het burgerinitiatief naar tevredenheid van de verschillende partijen afhandelen. De wethouder had er belang bij om het over zoveel mogelijk punten eens te worden in de commissievergadering en geen discussiepunten over te houden voor de raadsvergadering. Dit bracht de bewonersorganisatie in een sterke positie. De gemeente heeft alternatieven geboden en aanvullende maatregelen geopperd. De bewonersorganisatie kon zich vinden in enkele alternatieve en aanvullende maatregelen. Ten aanzien van de fietsstroken of fietssuggestiestroken en de herinrichting van de brede Bankastraat bleef er discussie bestaan. De gemeente heeft geprobeerd de bewonersorganisatie en de Fietsersbond te overtuigen van haar standpunten ten aanzien van deze punten. Dit is niet gelukt.

Het resultaat van ronde 5 en daarmee ook het behaalde eindresultaat is dat de gemeenteraad het amendement en het daarmee gewijzigde raadsvoorstel heeft aangenomen. Dit betekent dat uiteindelijk twee van de vijf voorstellen uit het burgerinitiatief zijn overgenomen, voor één voorstel een alternatief is geboden en dat over twee voorstellen op een later tijdstip in overleg met de bewonersorganisatie een besluit wordt genomen. Dit resultaat sluit dus deels aan bij de doelstellingen van de bewonersorganisatie. Dit geldt eveneens voor de ondernemers uit de wijk. Over het aantal parkeerplaatsen is echter geen uitspraak gedaan. In de gemeenteraad zijn lovende woorden geuit voor de initiatiefnemers van het burgerinitiatief. Hiermee heeft de bewonersorganisatie waardering gekregen voor het handelen. Achteraf gezien vindt de heer Van Gijn de wens voor fietssuggestiestroken toch misschien niet in het belang van de veiligheid. De initiatiefnemers hebben volgens de heer Van Gijn hoog ingezet en ze zijn zeer tevreden met de uitkomst. Het probleem is goed op de agenda gezet en de resultaten dragen bij aan de verkeersveiligheid en de leefbaarheid (Van Gijn, 2010).

Voor de Fietsersbond betekent dit resultaat, dat er nog geen toezegging is dat de Bankastraat deel uit gaat maken van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets en dat er fietsstroken komen. De heer Goedhart is blij dat het oorspronkelijke plan van het burgerinitiatief niet doorgaat en dat het vervoltraject in samenspraak met de bewoners en de Fietsersbond tot stand zal komen. Dit biedt nog voldoende mogelijkheden voor realisatie van de hoofdroutes voor de fiets (Goedhart, 2010).

De gemeente heeft de kosten weten te beperken door het raadsbesluit om geen rotonde aan te leggen aan de bovenzijde van de Bankastraat, maar het op te lossen met een niet overrijdbare middennaald. Daarnaast zijn twee voorstellen die ze niet wilde uitvoeren doorgeschoven. Het voorstel om doorlopende stoepen en uitritconstructies te realiseren is aangenomen, maar dit maakte al onderdeel uit van het gemeentelijk beleid en was opgenomen in de planning. De gemeente kon zich vinden in het voorstel om de binnenring van de fontein op het Bankplein te vergroten en dit is door de raad overgenomen. Ook kon de raad zich vinden in het voorstel van de gemeente om wegmarkeringen aan te brengen. In feite zijn dus de raadsvoorstellen van de gemeente overgenomen met uitzondering van de twee discussiepunten met de bewonersorganisatie die nog open stonden. Deze zijn vooruit geschoven. De Dienst Stedelijke Ontwikkeling vindt het inhoudelijke resultaat goed. De gemeenteraad heeft geen hele concrete toezeggingen gedaan en ruimte gelaten aan verder overleg tussen de partijen. Door het burgerinitiatief heeft de Bankastraat veel aandacht gekregen. Meer aandacht dan als voor een ander middel was gekozen. Een burgerinitiatief vraagt meer inzet van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling en als dit middel vaker toegepast wordt zal dit ten koste gaan van buurten die dit middel niet inzetten (Labots, 2010). De heer Labots vond het verrassend dat de initiatiefnemers zo positief waren over het eindresultaat. Niet alle wensen werden gerealiseerd. Het is lastig om aan te geven wat de meerwaarde van het burgerinitiatief is geweest ten aanzien van het inhoudelijke resultaat. Misschien was het inhoudelijke resultaat niet anders dan als het via het stadsdeelplan was verlopen. Al met al zou het dan waarschijnlijk wel langer geduurd hebben. Door het burgerinitiatief is het tempo er volgens de heer Labots wel in gebleven (Labots, 2010).

4.1.5 Conclusies

In het conceptueel model is gesteld dat de uitkomsten van de besluitvormingstrajecten beoordeeld kunnen worden door ze te vergelijken met de oorspronkelijke doelstellingen. De uitkomsten kunnen in zijn geheel, gedeeltelijk of helemaal niet overeen komen met de doelstellingen van de bewonersorganisatie. Ook kunnen de uitkomsten getoetst worden aan het bestaan van draagvlak voor deze uitkomst in het netwerk. De factoren die het verschil verklaren tussen het wel of niet realiseren van een doelstelling in een netwerk zijn: het ambitieniveau van de doelstelling, de totale hoeveelheid beschikbare machtsmiddelen in het netwerk, de spreiding van deze middelen, de afhankelijkheid van andere actoren, de overeenkomsten of tegenstellingen in percepties en doelstellingen, de mate waarin actoren elkaar weten te vinden en de machtsmiddelen weten te koppelen en de hieraan verbonden

gevoerde strategie. Op basis van de eerste casus kan een aantal beschouwende conclusies getrokken worden die gezamenlijk een verklaring geven voor het bereikte resultaat.

- De besluitvorming heeft zich afgespeeld in een relatief eenvoudige omgeving. In het conceptueel model van dit onderzoek was de aanname, dat de besluitvorming rondom aanpassingen van de fysieke leefomgevingen van Haagse wijken zou plaatsvinden in een complexe omgeving. In de eerste casus was echter maar in zeer beperkte mate sprake van netwerkbesluitvorming. Het rondommodel kon echter wel gebruikt worden om het besluitvormingstraject te analyseren. Per ronde deden verschillende actoren mee met steeds hun eigen doelstellingen en inzet en de uitkomsten verschilden per ronde van aard. Er was wel sprake van een netwerk, maar het aantal actoren in dit netwerk was beperkt tot vier. De machtsmiddelen waren verspreid, maar de onmisbare machtsmiddelen (financiële middelen, uitvoeringsapparaat en formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden) waren geconcentreerd bij de gemeente. De actoren in het netwerk waren van elkaar afhankelijk, maar het betrof hier vooral een "uitrui" tussen enerzijds de onmisbare machtsmiddelen en steun voor de gekozen oplossing. De dynamiek in de structuur was beperkt. De posities van de actoren lagen redelijk vast. Alleen de werkgroep van de Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark wist door middel van het burgerinitiatief een krachtiger positie te verwerven in het besluitvormingsproces. Tot slot was vanaf het begin af aan duidelijk hoe de besluitvorming tot stand zou komen. Er bestond geen onduidelijkheid over wat een besluit is.
- Het burgerinitiatief heeft enkele kenmerkende aspecten van besluitvorming in netwerken geëlimineerd. Met het indienen en vervolgens ontvankelijk verklaren van het burgerinitiatief is een procedureafsprake tussen de gemeente en de werkgroep tot stand gekomen. Hiermee verdween voor een groot gedeelte de dynamiek uit het proces. De positie van de partijen kwam vast te liggen. Beide partijen wisten welke stappen genomen zouden worden en op welk moment dat zou zijn. Het uiteindelijke besluit is geen onderhandelingsresultaat tussen partijen in het netwerk, maar een uitspraak van de gemeenteraad. De interactie is grotendeels beperkt gebleven tot de formeel afgesproken stappen. De interactie tussen de Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark en de gemeente heeft zich tot drie ronden beperkt. Deze interactie was niet zozeer gericht op directe onderhandeling als wel op het overtuigen van de gemeenteraad.
- De uitkomst van het besluitvormingstraject komt gedeeltelijk overeen met de doelstellingen van de bewonersorganisatie. Het resultaat van het besluitvormingstraject is, dat de gemeenteraad het amendement en het daarmee gewijzigde raadsvoorstel heeft aangenomen. Dit betekent dat uiteindelijk twee van de vijf voorstellen uit het burgerinitiatief zijn overgenomen en voor één voorstel een alternatief is geboden. Besluitvorming over twee andere doelstellingen zijn door de gemeenteraad doorgeschoven in de tijd, maar wel is toegezegd dat de bewonersorganisatie bij deze besluitvorming wordt betrokken. Aangezien deze procestoezegging ook al vermeld stond in het Stadsdeelplan Centrum 2008 – 2011 kan dit niet echt als een meeropbrengst van het burgerinitiatief beschouwd worden. Dit resultaat sluit dus deels aan bij de doelstellingen van de bewonersorganisatie.
- Het ambitieniveau van de bewonersorganisatie was in verhouding tot de hoeveelheid beschikbare machtsmiddelen in het netwerk te hoog. De gemeente Den Haag was de enige actor in het netwerk met directe machtsmiddelen waarmee ze een herinrichting mogelijk kan maken. De andere actoren hebben slechts machtsmiddelen waarmee ze kunnen proberen de gemeente te beïnvloeden om haar directe machtsmiddelen in te zetten. De machtsmiddelen van de gemeente waren echter beperkt en de gemeente moest dus afwegen hoeveel ze aan de herinrichting wilde besteden. De gemeente heeft getracht bepaalde wensen van de bewonersorganisatie niet over te nemen of voorstellen gedaan voor alternatieve oplossingen die minder zouden kosten.
- Het aspect machtsmiddelen heeft een minder grote rol gespeeld in het uiteindelijke resultaat dan op basis van de concentratie van deze middelen verwacht had mogen worden. De machtsmiddelen waarmee in theorie veel invloed is uit te oefenen, omdat ze bepaalde kenmerken bezitten (onmisbaar, houdbaar, overdraagbaar en ruilbaar) waren geconcentreerd bij de gemeente. Op basis hiervan had de verwachting mogen zijn dat de gemeente autonoom had kunnen opereren. Door het indienen van een burgerinitiatief verwierf de werkgroep zich een positie, werden procedureafspraken gemaakt en lag de uiteindelijke besluitvorming bij de gemeenteraad. De gemeenteraad hechtte veel belang aan het draagvlak van de verschillende belanghebbenden bij het uiteindelijke resultaat. Hiermee werd het aspect afhankelijkheid belangrijker. De gemeente was afhankelijk van het draagvlak voor haar voorstellen van de andere partijen in het netwerk.

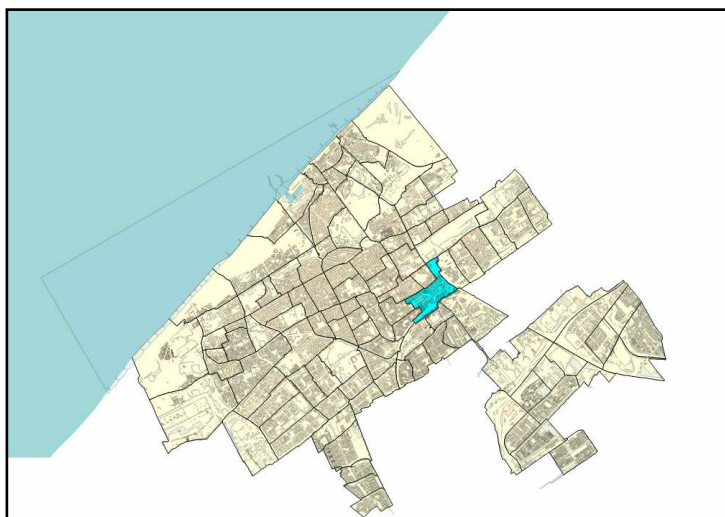
- De Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark heeft initiatief getoond en door middel van het indienen van een burgerinitiatief getracht haar doelstellingen te realiseren. De machtsmiddelen van de stichting waren beperkt. Toch heeft ze de machtigste actor in het netwerk door middel van het burgerinitiatief weten te binden aan een proces. Ter ondersteuning van het burgerinitiatief heeft ze gebruik gemaakt van haar andere machtsmiddelen.
- De bewoners van de Archipelbuurt en het Willemspark zijn op indirecte wijze betrokken geweest bij de besluitvorming in casus 1. De resultaten van de vijf rondes zijn besluiten van verschillende actoren. In ronde 1 hebben de bewoners hun visie kenbaar kunnen maken, maar het uiteindelijke plan is vastgesteld door de gemeente. De werkgroep heeft in samenspraak met de ondernemers uit de wijk het burgerinitiatief vastgesteld. Vervolgens hebben ze steunbetuigingen verzameld. Dit was gericht op het verkrijgen van steun en niet op het afwegen van belangen. Met de mogelijke reacties van bewoners die tegen het initiatief waren hoefden ze niets te doen. Het resultaat van ronde 3 is een besluit van de gemeente. In de vierde ronde is een actor toegetreden tot het netwerk en heeft de gemeente besloten haar oorspronkelijke voorstel ongewijzigd voor te leggen aan de gemeenteraad. Het resultaat van de vijfde ronde was een uitspraak van de gemeenteraad. De bewoners van de Archipelbuurt en het Willemspark hebben wel mogelijkheden gehad om in te spreken tijdens de commissie- en gemeenteraadsvergadering, maar hier hebben ze geen gebruik van gemaakt.
- De bewonersorganisatie heeft een strategie gekozen die geen deel uitmaakt van de strategieën zoals deze benoemd staan in het theoretisch kader en het conceptueel model. In het theoretisch kader worden de volgende mogelijke strategieën in een netwerk benoemd: go-alone strategie, coöperatieve strategie, faciliterende strategie, conflictueuze strategie en de vermijdingsstrategie. De bewonersorganisatie heeft gekozen voor een coöperatieve en een vermijdingsstrategie, maar een andere belangrijkste strategie was, om door middel van het indienen van een burgerinitiatief enkele kenmerken van besluitvorming in netwerken te elimineren. Deze strategie is niet onder te brengen in één van de genoemde strategieën in het netwerk. In feite ging was deze strategie gericht op het agenderen van een onderwerp en was het dus gericht op het beleidsproces.

4.2 Casus 2: lichtkunstwerk in de Stationsbuurt

De Stationsbuurt telt de volgende twee bewonersorganisaties: Stichting bewonersorganisatie Rivierenbuurt Spuimarkt en Stichting Buurtstation. In deze casus staat Stichting Buurtstation centraal. Stichting Buurtstation heeft kunstenaar Thuis uitgenodigd een ontwerp te maken voor een lichtkunstwerk voor de Stationsweg. Het plan is dankzij een buurtverkiezing, de inzet van buurtbewoners, de kunstenaar en de gemeente tot stand gekomen. Het lichtkunstwerk moet de creatieve identiteit van de Stationsbuurt benadrukken en legt een verbinding van station Holland Spoor met het Centrum. In deze casus is de bewonersorganisatie met name op zoek naar financiering van het plan en naar steun bij de bewoners van de wijk. In de eerste twee paragrafen volgt een beschrijving van Stationsbuurt en de bewonersorganisatie. De beschrijving van deze casus vindt in paragraaf drie plaats aan de hand van rondes. In paragraaf vier volgt de analyse die de vijfde paragraaf sluit deze tweede casus af met een conclusie.

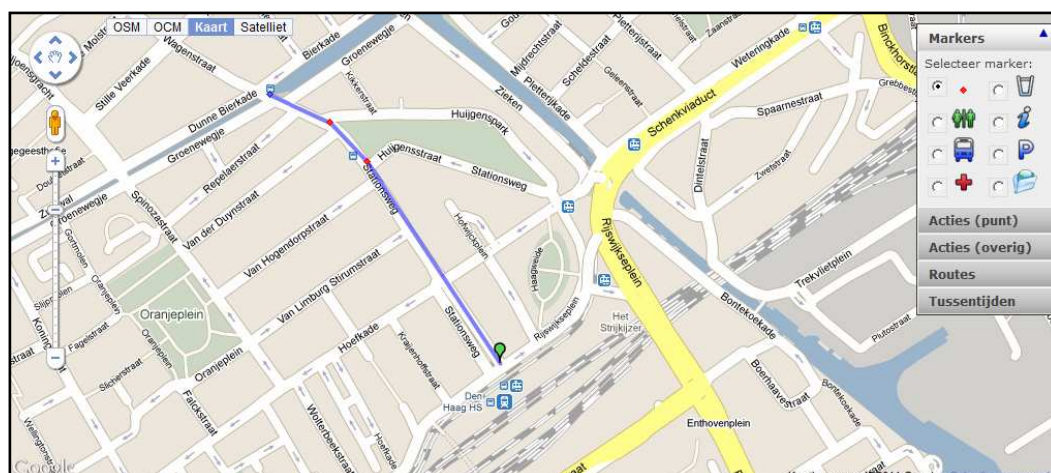
4.2.1 Beschrijving van de Stationsbuurt

De Stationsbuurt in Den Haag ligt ten noorden van station Hollands Spoor en bestaat uit twee buurten: de Stationsbuurt en de Rivierenbuurt. De wijk ligt in het stadsdeel Centrum en grenst aan het stadsdeel Laak. De wijk is tot ontwikkeling gekomen toen Den Haag in 1843 een spoorverbinding kreeg met Amsterdam. De Stationsbuurt is een veelzijdige buurt met statige herenhuizen rondom het Huygenspark, maar ook met huizen die in slechte staat verkeren en architectonisch karakterloze gebouwen uit de jaren '70 van de vorige eeuw. Station Hollands Spoor is een verkeersknooppunt en het beeldbepalende punt van de route naar het stadscentrum. De gemeente vindt al jaren dat de kwaliteit van deze centrale as in de binnenstad moet verbeteren. Voor veel internationale bezoekers is dit de entree van Den Haag. De Stationsstraat heeft volgens de gemeente niet de uitstraling die daarbij hoort (Stadsdeelplan Centrum, 2007).

Figuur 6: kaart van Den Haag met de Stationsbuurt lichtblauw gearceerd (bron: www.denhaag.nl)

De bevolking heeft een gevarieerde culturele achtergrond maar is eenzijdig qua sociaaleconomische eigenschappen. Voor zeer veel volwassenen geldt dat ze een lage opleiding, geen baan en dus een laag inkomen hebben. De Stationsweg en de Wagenstraat vormen de economische ader van het gebied (www.kei-centrum.nl).

Figuur 7: Stationsweg in Den Haag

In 1984 begon de stadsvernieuwing. Het oorspronkelijke karakter van de wijk is daarbij zoveel mogelijk intact gelaten. De meeste nieuwbouw sluit aan bij de 19e-eeuwse bouwstijl van de buurt. De projecten hebben bewoners met een hogere opleiding en inkomen naar de wijk getrokken. Een van de doelstellingen van de huidige aanpak van de wijk is deze trend door te trekken (www.kei-centrum.nl).

De Rivierenbuurt en Stationsbuurt vormen samen één van de vier krachtwijken van Den Haag. Met inzet van bewoners, Rijk, gemeente, corporaties en instellingen moeten grote onderwerpen, zoals leefbaarheid, werkloosheid, scholing, veiligheid en sociale samenhang en betrokkenheid op termijn extra aandacht krijgen (www.denhaag.nl, 28-10-2010).

4.2.2 Stichting Buurtstation

Stichting Buurtstation is de bewonersorganisatie van de Stationsbuurt. De stichting telt negen bestuursleden. Het doel van de stichting is om het woon-, werk- en leefklimaat in de Stationsbuurt, zoals gewenst door de bewoners, te bevorderen. Het bestuur wordt ondersteund door een aantal werkgroepen. Voorbeelden van deze werkgroepen zijn: werkgroep bouw en visie, werkgroep verkeer en een werkgroep Huygenspark.

De stichting is betrokken bij diverse ontwikkelingen in de wijk. Vier keer per jaar vindt er een overleg plaats over plannen en projecten in de Stationsbuurt. Naast Stichting Buurtstation nemen de volgende partijen hier deel aan: Dienst Stedelijke Ontwikkeling, Wijk Ontwikkeling Maatschappij, Staedion en DuWo (studentenhuisvesting). Zes keer per jaar vindt er een Groot Wijkoverleg plaats. Dit is een vergadering waar buurtbewoners allerlei onderwerpen die te maken hebben met de buurt aan de orde kunnen stellen. Tijdens dit overleg kunnen de buurtbewoners hun klachten en ideeën direct met gemeenteambtenaren, de wijkagent en woningcorporaties bespreken. Het doel van dit overleg is om samen oplossingen en mogelijkheden te vinden om de leefbaarheid in de Stationsbuurt te vergroten.

4.2.3 Beschrijving van de casus aan de hand van rondes

In deze casus speelt naast de bewonersorganisatie nog een aantal actoren een rol. Dit zijn achtereenvolgens: de gemeente Den Haag, belanghebbenden uit de wijk, de ondernemers uit de Stationsbuurt en kunstenaar R. Thuis. Daarnaast speelt het Rijk nog een rol, maar deze staat niet in direct contact met de bewonersorganisatie. Ondanks het feit dat de gemeente uit meerdere onderdelen bestaat wordt deze beschouwd als één actor. Onder de gemeente wordt dus het bestuur met het ambtelijk apparaat verstaan.

Hieronder is een tijdlijn van de belangrijkste gebeurtenis in deze casus afgebeeld en daarna volgt de beschrijving van het feitelijk relaas en de analyse per ronde. Op basis van relevante aspecten uit de feitelijke beschrijving wordt per ronde een netwerkanalyse gemaakt. In deze netwerkanalyse worden de betrokken actoren, hun percepties van het probleem en de oplossing, hun belangen, hun machtspositie, de afhankelijkheidsrelaties tussen hen en de gevolgde strategie schematisch weergegeven. Deze analyse is te vinden in de bijlagen. Op basis van het feitelijk relaas en de netwerkanalyse volgt een nadere analyse waarin voor deze casus antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvragen.

Tijdlijn casus 2	
7 februari 2007	Coalitieakkoord overeengekomen met de aankondiging dat een actieplan wordt opgesteld met een wijkenaanpak
1 juni 2007	Idee bij bewonersorganisatie ontstaan voor creatieve sierverlichting
16 juli 2007	Actieplan van Rijk met wijkenaanpak aangeboden aan de voorzitter van de Tweede Kamer
5 september 2007	Wijkactieplan vastgesteld voor de Stationsbuurt
22 mei 2008	Motie aangenomen waarmee besloten werd dat de bewoners meer betrokken zouden worden bij de wijkaanpak door ze directe beslissingsbevoegdheid te geven bij de besteding van een deel van het budget voor de wijkaanpak.
16 maart 2009	Raadsvragen ingediend over de besteding van de budgetten voor de wijkaanpak door de gemeente Den Haag
28 april 2009	Beantwoording raadvragen
2 juli 2009	Verkiezingsbijeenkomst bewonersinitiatieven
6 oktober 2010	Presentatie lichtkunstwerk aan bewoners van de Stationsbuurt

Ronde 1: Behoeft creatieve sierverlichting

Kern van ronde 1: in de eerste ronde is bij Stichting Buurtstation het idee ontstaan dat sierverlichting in de Stationsbuurt bij kan dragen aan de ontwikkeling van de buurt. Om deze verlichting te realiseren heeft de stichting contact gezocht met de ondernemers in de wijk. De stichting wilde deze ondernemers betrekken bij het uitwerken van het plan en mogelijk dat de ondernemers ook financieel konden bijdragen. Dit is niet gelukt. De ondernemers vonden het een goed idee, maar wilden verder niet participeren. Door het contact met de ondernemers is de wens voor creatieve sierverlichting veranderd in een wens voor een lichtkunstwerk. Ook is contact gezocht met Stichting Stroom. Dit contact leverde niets op. Aan het einde van ronde 1 was er nog geen budget, geen kunstenaar en nog geen ontwerp.

Volgens de voorzitter van Stichting Buurtstation, mevrouw Dommerholt, is de Stationsweg niet de aantrekkelijke wandel- en winkelroute van station Hollands Spoor naar het Haagse centrum die bewoners, ondernemers en gemeente zo graag willen. De Stationsweg is er in de laatste tiental jaren

zelfs op achteruit gegaan door leegstand, verloedering en een eenzijdig winkelaanbod (Dommerholt, 2008).

Het idee van creatieve sierverlichting komt van het bestuur van de Stichting Buurtstation. In 2007 was het idee om sierverlichting te regelen voor de donkere maanden van het jaar. In andere delen van de stad en met name in winkelstraten hing deze verlichting al wel, maar in de Stationsbuurt hing niets. Over dit idee is een aantal bestuursleden gaan praten met ondernemers uit de buurt.

In de Stationsbuurt hebben zich veel ondernemers gevestigd. Stichting Buurtstation heeft een avond georganiseerd voor enkele ondernemers uit de buurt om ze enthousiast te krijgen voor het plan. Het bestuur hoopte, dat als de ondernemers enthousiast werden over het plan ze op den duur ook zouden willen bijdragen aan de realisatiekosten. Het idee was niet alleen om leuke verlichting te hebben, maar ook om aan de bewoners van de Stationsbuurt te laten zien dat er iets veranderde in de buurt (Kampf, 2010). Over dit idee zijn mevrouw Schweers en mevrouw Dommerholt gaan praten met ondernemers in de buurt. De avond met de ondernemers had het karakter van een brainstormsessie. Deze sessie is voorbereid en georganiseerd door het bestuur van de bewonersorganisatie. De ondernemers hadden geen bezwaar tegen het idee en ze onderschreven de wenselijkheid van investeringen in de wijk, maar het lukte niet om ze echt te betrekken. Ze waren niet bereid om een financiële bijdrage te leveren of op een andere manier actief te participeren. (Schweers, 2010). Enkele ondernemers uit de buurt, de kunstenaars van Liefhertje en de grote witte reus, hebben het bestuur wel op het idee gebracht om in plaats van sierverlichting voor de donkere maanden een lichtkunstwerk voor de buurt te realiseren (Kampf, 2010).

Vervolgens is contact opgenomen met Stroom Den Haag. Dit is een kunst- en architectuurcentrum. Het programma richt zich vanuit beeldende kunst, architectuur, stedenbouw en vormgeving op de stedelijke omgeving (www.stroom.nl, 13-02-2011). Het contact met Stroom Den Haag is gelegd via bestuurslid Tolenaars. Hij is tevens medewerker van Stroom Den Haag. Dit contact verliep lange tijd moeizaam. Stroom Den Haag stond niet te popelen om mee te werken. Ze wilden weten of er voldoende budget was om het lichtkunstwerk te realiseren. Stroom Den Haag deed altijd zaken met de gemeente in plaats van met "een club vrijwilligers". Vervolgens heeft de heer Kampf zelf contact opgenomen met Stroom Den Haag. Op dat moment was het idee nog steeds dat het lichtkunstwerk bestemd was voor de donkere maanden en dat het weg te halen moest zijn. Het gesprek met Stroom Den Haag verliep moeizaam. Stroom verleent op incidentele basis subsidies als er sprake is van een aantoonbaar tekort (www.stroom.nl, 22-02-2011). Op dat moment was er echter nog geen budget, geen ontwerp en geen kunstenaar. Hierdoor was het ook niet mogelijk een inschatting van de kosten te maken. Het leek een vicieuze cirkel. Het bestuur wilde misschien een beroep doen op de Dienst Stedelijke Ontwikkeling voor een bijdrage. De Dienst Stedelijke Ontwikkeling had grote plannen met de wijk en het idee was dat ze dan ook wel iets zouden kunnen bijdragen (Kampf, 2010).

Ronde 2: beschikbaar stellen van geld voor de Stationsbuurt als Haagse krachtwijk

Kern van ronde 2: in ronde 2 heeft het Rijk het actieplan krachtwijken vastgesteld en heeft de gemeente Den Haag het Wijkactieplan Stationsbuurt vastgesteld. Deze plannen zijn opgesteld om bepaalde wijken met een achterstand een extra impuls te geven zodat ze op het niveau van een gemiddelde andere wijk zouden komen. Met het vaststellen van deze plannen is budget beschikbaar gekomen voor realisatie van ideeën uit krachtwijken en dus ook voor de Stationsbuurt. De bewonersorganisatie is niet betrokken geweest bij het opstellen van deze plannen.

In achterstandswijken is volgens het Rijk sprake van een cumulatie van problemen: schooluitval, een verloederde en eenzijdige woon- en leefomgeving, hoge werkloosheid, gebrekkige inburgering van nieuwkomers en achterblijvende emancipatie en participatie van vooral niet-westerse vrouwen, weinig werkgelegenheid, ontoereikende jeugdzorg, gezondheidsachterstanden, criminaliteit en gevoelens van onveiligheid (VROM, 2007).

In het coalitieakkoord van 7 februari 2007 kondigde het kabinet aan een actieplan op te stellen waarin is opgenomen hoe de wijkaanpak wordt vormgegeven. De minister voor wonen, werken en integratie heeft dit plan op 16 juli aan de voorzitter van de Tweede Kamer aangeboden. De minister constateert in dit plan dat in 40 wijken in 18 Nederlandse gemeenten de kwaliteit van de leefomgeving door een opeenstapeling van problemen flink achter blijft bij die van andere wijken in de stad. De problemen in deze wijken vragen volgens haar om een integrale en systematische aanpak. De centrale doelstelling van het Actieplan Krachtwijken is om samen met alle betrokkenen de 40 wijken om te vormen tot wijken waar mensen kansen hebben en weer graag wonen. Het resultaat moet zijn, dat deze wijken in 8 tot 10 jaar weer vitale woon-, werk- en leefomgevingen zijn waar het prettig is om in te wonen en

waarin mensen betrokken zijn bij de samenleving, een perspectief hebben op sociale stijging en participeren op de arbeidsmarkt en waar mensen met uiteenlopende etnische en levensbeschouwelijke achtergronden de bereidheid hebben om elkaar als mede-eigenaren van de wijk of de buurt accepteren. Het streven was om met alle 18 gemeenten een charter af te sluiten (VROM, 2007). In deze charters zijn afspraken gemaakt tussen het Rijk en gemeenten op het niveau van de te behalen maatschappelijke doelen (outcome). In de charter staat dus zowel de inzet van het Rijk, als de inzet van de gemeente. De inhoud van een charter is gebaseerd op wijkactieplannen.

Het ministerie van VROM heeft vervolgens een systeem in het leven geroepen waar bewonersprojecten met als oogmerk draagvlak, leefbaarheid en sociale samenhang uit gefinancierd kunnen worden. Den Haag telt vier krachtwijken. Er was voor de jaren 2008, 2009 en 2010 € 300.000 per jaar voor de acht Haagse stadsdelen beschikbaar. De verdeling onder de vier krachtwijken is gebeurd op basis van bewonersaantallen (Gemeente Den Haag, 28 april 2009).

In 2007 zijn de wijkactieplannen in Den Haag opgesteld. Het doel van deze plannen was om de krachtwijken binnen een bepaalde periode op het niveau van een gemiddelde Haagse wijk te krijgen (Van der Meij, 2011). In 2007 is ook het wijkactieplan voor de Stationsbuurt opgesteld. Het doel van dit actieplan staat als volgt omschreven: de krachtwijk Stationsbuurt wordt een dynamische plek met sociaal en economisch perspectief voor jong en oud. Over tien jaar is dit dé wijk waar je graag wilt en kunt wonen nabij het centrum van Den Haag, ook als je wat minder draagkrachtig bent. De Stationsbuurt heeft internationale allure en bewoners en bezoekers voelen zich er veilig (gemeente Den Haag, 2007). Tevens staat vermeld dat de Stationsbuurt gezichtsbepalend is als internationale entree voor Den Haag en voor het imago van de stad.

De wijken zijn niet echt betrokken bij het opstellen van deze wijkactieplannen (Van der Meij, 2011).

Het Rijk (VROM) had een voucherregeling bedacht waarmee projecten gefinancierd konden worden. Voorwaarde was dat andere dan de reguliere groepen in de wijk betrokken werden. Degenen die al actief waren zouden niet in aanmerking komen voor financiering van hun ideeën. De gemeente Den Haag kon zich hier niet in vinden, omdat ze het niet eerlijk vond tegenover de burgers die zich altijd inzetten. Het doel van het Rijk was juist om anderen te betrekken. Uiteindelijk is de voucherregeling in Den Haag niet doorgegaan en geschiedde de uitvoering volgens wens van de gemeente (Van der Meij, 2011).

Met de op 22 mei 2008 door de raad aangenomen motie van de raadsleden Bolle, Bozbey en Michels-Spee is besloten dat de betrokkenheid van bewoners bij de wijkaanpak vergroot wordt door ze directe beslissingsbevoegdheid te geven over een deel van het budget (PvdA, 2009).

In 2008 en een deel van 2009 is er binnen de gemeente een interne strijd geweest over het besteden van gelden. De uitvoering stond hierdoor stil (Van der Meij, 2011). Het bestuur van Stichting Buurtstation had begrepen dat andere grote steden al wel iets met dit geld deden. In Den Haag kwam dit laat op gang. De vrees bestond dat de gemeente beide componenten naar eigen goeddunken zou inzetten (Kampf, 2010).

Op 16 maart 2009 hebben de PvdA-raadsleden Ockuoglu en Fehres raadvragen gesteld over de besteding van het VROM-budget door de gemeente en de wijze waarop de gemeente de bewoners directe beslissingsbevoegdheid zou geven. De raadsleden vonden het van belang dat initiatieven vanuit de wijk goed werden ondersteund en ze hadden de indruk dat het niet storm liep met aanvragen voor het bewonersbudget. Ze waren van mening dat de gemeente meer ruchtbaarheid moest geven aan de aanwezige budgetten en ze vonden het jammer als het budget niet volledig werd benut (PvdA, 2009). Het college heeft deze vragen op 28 april 2009 beantwoord.

De heer Kampf (2010) merkt op dat er medio 2009 druk is gezet op de politiek en dat er toen “opeens” allemaal plannen zijn gemaakt. Ook voor de Stationsbuurt is een plan gemaakt om plannen en ideeën van bewoners te realiseren. Hiervoor was ongeveer € 200.000,00 beschikbaar (Kampf, 2010).

Ronde 3: Verkiezing participatieplannen

Kern van ronde 3: nadat de uitvoering van de wijkactieplannen in Den Haag een tijd stil heeft gelegen is naar aanleiding van raadvragen een versnelling in het proces gekomen. De gemeente voelde druk vanuit de raad om voortgang te boeken. Daarom heeft ze een extern bureau ingeschakeld om ideeën uit de wijk te halen die uitgevoerd zouden kunnen worden met het beschikbare geld. De bewonersorganisatie van de Stationsbuurt vond dit geen goede aanpak en heeft een alternatieve aanpak voorgesteld. Dit is in aangepaste vorm door de gemeente overgenomen. De gemeente heeft besloten om bewoners ideeën te laten indienen en vervolgens een verkiezingsavond te organiseren.

De bewoners konden aangeven wat de beste plannen waren en dus uitgevoerd moesten worden. Stichting Buurtstation heeft het idee voor een lichtkunstwerk ingezonden. Dit idee is op de vijfde plek geïndigd en kwam dus in aanmerking voor uitvoering.

De gemeente heeft een adviesbureau opdracht gegeven om met een plan te komen om de ideeën van de bewoners in de Stationsbuurt te inventariseren. Dit is niet overlegd met de bewonersorganisatie. De gemeente wilde het proces versnellen en dacht dat dit met het inschakelen van een extern bureau het geval zou zijn (Van der Meij, 2011). Dit adviesbureau heeft een plan gemaakt en vervolgens besproken met de bewonersorganisatie. Het bestuur van de bewonersorganisatie vond dit geen goed plan, omdat ze verwachtte dat het onvoldoende goed doordachte ideeën op zou leveren. Het bestuur van Stichting het Buurtstation heeft dit gemeld bij het adviesbureau en de gemeente en heeft een aantal suggesties gedaan voor een alternatieve aanpak. De gemeente heeft besloten het plan van het adviesbureau niet uit te voeren (Kampf, 2010).

Het bestuur van Stichting Buurtstation heeft voorgesteld twee avonden te organiseren voor bewoners. Op de eerste avond hadden bewoners ideeën kunnen uitwisselen en op de tweede avond had een verkiezing van de beste plannen kunnen plaatsvinden. De gemeente had echter nogal haast met de realisatie van deze plannen en heeft dus uiteindelijk besloten één avond te organiseren. De gemeente heeft deze avond georganiseerd en betaald. De gemeente heeft studenten ingeschakeld om in de buurt flyers te verspreiden. De bewonersorganisatie had geen rol bij de verdere voorbereidingen (Kampf en Schweers, 2010).

De gemeente heeft in diezelfde periode in de wijk Transvaal ook een verkiezing gehouden. Hierbij was alleen het plan van de winnaar van de verkiezingen in aanmerking gekomen voor uitvoering. Dit leverde een strijd op tussen verschillende groeperingen in de wijk. Dit was niet in lijn met de doelstellingen van de gemeente en daarom is besloten om het in de Stationsbuurt anders aan te pakken. Het budget zou in zijn geheel ingezet worden. Hiermee zou niet alleen het plan van de winnaar van de verkiezingen, maar mogelijk ook andere initiatieven uitgevoerd kunnen worden. De budgetten van 2008 en 2009 zijn bij elkaar opgeteld en hierdoor was er een behoorlijk bedrag beschikbaar (Van der Meij, 2011).

De gemeente heeft een wedstrijd uitgeschreven en deze avond vond plaats in juli 2009. Bewoners konden ideeën indienen en de beste ideeën zouden worden uitgevoerd. Voorwaarden van de gemeente voor deze ideeën waren: van belang voor de buurt, het moest iets nieuws zijn, niet in strijd met de wet en de indieners dienden zelf energie te steken in de uitvoering en realisatie (Van der Meij, 2011).

In totaal zijn bijna 300 ideeën ingediend. De bewoners konden hun stem uitbrengen op de ideeën en zodoende is een top tien samengesteld. Stichting Buurtstation heeft zelf het idee voor een lichtkunstwerk ingediend. Uiteindelijk is het lichtkunstwerk op de vijfde plaats geïndigd. Voordat tot uitvoering overgegaan is, heeft de gemeente de ideeën gecontroleerd op uitvoerbaarheid en de gestelde voorwaarden (Kampf, 2010). Uiteindelijk is het plan van de bewonersorganisatie op de vijfde plaats geïndigd (Schweers, 2010).

Ronde 4: Keuze ontwerp lichtkunstwerk

Kern van ronde 4: in ronde 4 is Stichting Buurtstation zelfstandig op zoek gegaan naar een kunstenaar om een ontwerp te maken voor het lichtkunstwerk. De stichting is uitgekomen bij kunstenaar Thuis. Hij heeft een ontwerp gemaakt. Dit ontwerp is gepresenteerd aan de bewoners van de Stationsbuurt. Zij hebben ingestemd met dit ontwerp. Dit betekent dat er toestemming was van de bewoners voor het in gang zetten van de realisatiefase. De gemeente heeft zich bewust op de achtergrond gehouden, omdat ze vond dat de stichting zelf verantwoordelijk is voor de verdere realisatie van het plan

Op een gegeven moment bleek dat er ongeveer € 60.000,00 beschikbaar was voor het lichtkunstwerk. Het plan was om drie kunstenaars een ontwerp te laten maken en de burgers daar uit te laten kiezen. Al snel bleek dat de ontwerpkosten erg hoog waren en dat met drie ontwerpen het budget uitgeput zou zijn. De gemeente heeft daarom geadviseerd om niet drie kunstenaars te benaderen, maar het bij één te houden. De gemeente heeft in deze ronde verder geen rol gespeeld. Het initiatief is bewust bij de bewonersorganisatie neergelegd (Van der Meij, 2011).

Aangezien Stichting Stroom Den Haag het geheel te lastig vond is het bestuur zelf op zoek gegaan naar een kunstenaar. Ze kwamen uit bij de heer Thuis. Het bestuur heeft hem uitgelegd dat de bedoeling van het kunstwerk was om een verbetering in de buurt te bewerkstelligen (Thuis, 2011). Ze hebben hem vrij gelaten in de artistieke uitvoering (Kampf, 2010).

Het plan is op 6 oktober 2010, aansluitend op de jaarlijkse bewonersavond, gepresenteerd aan de bewoners. De heer Thuis heeft een toelichting op het kunstwerk gegeven. Tijdens deze avond waren ongeveer 35 personen aanwezig. Er was geen afvaardiging van de gemeente aanwezig. De bewoners hebben zich positief uitgelaten over de plannen. Met de stemming om door te mogen gaan met de plannen stemden 17 buurtbewoners voor en vier tegen. Een aantal buurtbewoners had wel wat praktische bezwaren, maar dat waren volgens mevrouw Schweers wel terechte vragen. Ook was een aantal wat negatief, maar dat is volgens haar vaak terug te leiden op eerdere ervaringen (Schweers, 2010).

Na de presentatie aan de bewonersavond was er groen licht om verder te gaan. De gemeente heeft het plan impliciet goedgekeurd door vervolgens mee te werken in de uitvoeringsfase.

4.2.4 Analyse

De onderzoeksvraag voor dit onderzoek luidt als volgt: hoe trachten Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving te realiseren en welke verklaring is te geven voor het behaalde resultaat? Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is een aantal deelvragen geformuleerd. In deze paragraaf worden deze deelvragen aan de hand van deze tweede casus beantwoord. In de bijlage is een netwerkanalyse van deze casus opgenomen. De informatie uit deze netwerkanalyse wordt gebruikt om de deelvragen te beantwoorden.

Deelvraag 1: welke doelstelling en perceptie van het probleem en de oplossing heeft de Stichting Buurtstation ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk? In dit onderzoek wordt de volgende definitie van doelstelling gehanteerd: een doelstelling is de beschrijving van datgene wat men wil bereiken in een bepaalde periode. Stichting Buurtstation heeft algemene doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk. Deze staan vermeld op de website van de stichting en maken deel uit van hun statuten. Daarnaast heeft de stichting specifieke doelstellingen ten aanzien van het lichtkunstwerk in de Stationsstraat. Deze doelstellingen staan in de netwerkanalyse vermeld onder het kenmerk "Belang".

Op de website van de Stichting Buurtstation staat dat de missie van de stichting is om het woon-, werk- en leefklimaat in de Stationsbuurt te bevorderen, zoals de bewoners dat wensen. De Stichting buurtstation wilde in eerste instantie sierverlichting in de Stationsweg voor de donkere maanden, maar na een gesprek met de ondernemers was de bewonersorganisatie van mening dat een lichtkunstwerk de creatieve identiteit van de Stationsbuurt beter benadrukt en een verbinding legt tussen het Station Hollands Spoor en het centrum van Den Haag.

Volgens de bewonersorganisatie is de Stationsweg niet de aantrekkelijke wandel- en winkelroute van station Hollands Spoor naar het Haagse centrum die bewoners, ondernemers en gemeente zo graag willen. De Stationsweg is er door leegstand, verloedering en een eenzijdig winkelaanbod de laatste jaren op achteruit gegaan. Daarnaast staat de buurtfunctie van de Stationsweg, volgens de bewonersorganisatie, onder druk en voelen bewoners zich er niet veilig. Ook komt de creatieve identiteit van de wijk onvoldoende tot uitdrukking.

Een bloeiende Stationsweg draagt volgens de bewonersorganisatie bij aan de gehele Stationsbuurt. Ze is van mening dat een verandering in de buurt nodig is. In economisch opzicht draagt een bloeiende Stationsweg bij aan de werkgelegenheid. De veiligheid in de buurt wordt verbeterd en de uitstraling van een aantrekkelijke winkelstraat versterkt het imago. Een lichtkunstwerk draagt bij aan de positieve uitstraling van de Stationsweg en laat aan de bewoners zien dat er een verandering gaande is en dat dingen verbeteren.

Deelvraag 2: welke actoren spelen een rol bij de realisatie van de doelstellingen van de Stichting Buurtstation ten aanzien van de realisatie van een lichtkunstwerk voor de Stationsweg in de Stationsbuurt en welke perceptie van het probleem hebben zij? De volgende actoren spelen een rol bij de realisatie van de doelstellingen van de bewonersorganisatie: ondernemers uit de wijk, de gemeente Den Haag, het Rijk, Stichting Stroom en kunstenaar Thuis. In de derde en vierde ronde speelden bewoners uit de wijk ook een rol. Het is echter onduidelijk wie deze bewoners precies waren en welke doelstellingen en perceptie van het probleem en de oplossing zij hadden. Deze groep had zich niet georganiseerd en derhalve beschouw ik ze in dit onderzoek niet als een actor en worden ze verder ook niet betrokken.

De ondernemers in de wijk waren van mening dat de Stationsweg geen aantrekkelijke wandel- en winkelroute is van stations Hollands Spoor naar het Haagse centrum.

De gemeente is van mening dat de economische potentie rond het station Hollands Spoor te weinig wordt benut. De Stationsbuurt kent volgens de gemeente een hoge werkloosheid, veel mensen met een minimum inkomen, overbewoning, drugsoverlast, rommel op straat en de gezondheid van de bewoners is relatief slecht. Op het Stationsplein is sprake van overlast en de veiligheid laat te wensen over.

Het Rijk meent dat in achterstandswijken sprake is van een cumulatie van problemen: schooluitval, een verloederde en eenzijdige woon- en leefomgeving, hoge werkloosheid, gebrekkige inburgering van nieuwkomers en achterblijvende emancipatie van vooral niet-westerse vrouwen, weinig werkgelegenheid in de buurt, ontoereikende jeugdzorg, gezondheidsachterstanden, criminaliteit en gevoelens van onveiligheid. Het Rijk heeft de Stationsbuurt aangewezen als één van de 40 krachtwijken in Nederland. Dit betekent dat de Stationsbuurt wordt beschouwd als een wijk die er gemiddeld slechter voor staat dan andere wijken in Den Haag.

Stichting Stroom heeft zich in deze casus afzijdig gehouden en had voor zover bekend geen dominante probleemperceptie ten aanzien van de Stationsweg of de Stationsbuurt.

Kunstenaar Thuis is opdrachtnemer voor het ontwerpen en realiseren van kunstwerken. Hij heeft de dominante perceptie van het probleem van de opdrachtgever (Stichting Buurtstation) overgenomen.

De bewonersorganisatie, de ondernemers, de gemeente en het Rijk hadden elk hun eigen scope om tegen de problematiek aan te kijken en daarbij werden meerdere perspectieven gehanteerd. Hun percepties van het probleem waren echter niet in strijd met elkaar.

Deelvraag 3: welke doelstelling hebben deze actoren? De ondernemers uit de wijk wilden een Stationsweg met een aantrekkelijke winkelfunctie. Daarnaast hebben de ondernemers uit de wijk een bedrijfsvoeringbelang. Ze willen de inzet van middelen beperken en de winst maximaliseren.

De gemeente streeft een aantal doelen na. Zo wenst de gemeente leefbare en veilige Haagse wijken.

Dit geldt dus ook voor de Stationsbuurt. In het wijkactieplan van de Stationsbuurt staat dat de gemeente er naar streeft dat de Stationsbuurt een dynamische plek met sociaal en economisch perspectief voor jong en oud wordt. Over tien jaar zou dit de wijk moeten zijn waar je graag wilt en kunt wonen. De Stationsbuurt moet internationale allure krijgen en bewoners en bezoekers moeten zich er veilig voelen. De Stationsbuurt moet gezichtsbepalend als internationale entree voor Den Haag en het imago van de stad worden. Naast deze inhoudelijke doelstelling wenste de gemeente tijdig te voldoen aan de afspraken met het Rijk en wil ze draagvlak van bewoners, instellingen uit de wijk en ander betrokken partijen voor het gemeentelijk beleid. Daarbij wil ze de inzet van middelen beperken en de participatie van burgers stimuleren.

Het Rijk wil de 40 aandachtswijken in Nederland omvormen tot wijken waar mensen kansen hebben en weer graag wonen. In 8 tot 10 jaren moeten deze wijken weer vitale woon-, werk-, leer-, en leefomgevingen zijn waar het prettig is om in te wonen en waarin mensen betrokken zijn bij de samenleving, een perspectief hebben op sociale stijging en participeren op de arbeidsmarkt en waar mensen met uiteenlopende etnische en levensbeschouwelijke achtergronden de bereidheid hebben om elkaar als mede-eigenaren van de wijk of de buurt te accepteren.

Stichting Stroom is gericht op het in ontwikkeling houden van reflectie op de stad en de rol die beeldende kunst daarbij kan hebben. Tevens is Stichting Stroom gericht op haar eigen bedrijfsvoeringbelang.

Kunstenaar Thuis heeft een financieel belang bij de opdracht van Stichting Buurtstation. Hij krijgt een betaling per verkregen opdracht. Daarnaast draagt de realisatie van het lichtkunstwerk aan zijn naamsbekendheid. Daarbij wil hij zijn artistieke vrijheid behouden en het kunstwerk volgens zijn ontwerp realiseren.

De doelstellingen van de actoren komen dus niet helemaal overeen. De doelstelling van de bewonersorganisatie sluit, ondanks het verschil in scope, aan bij die van het Rijk en de gemeente. De gemeente en het Rijk hebben echter ook nog andere aanvullende doelstellingen. Deze andere doelstellingen of belangen kunnen onderling botsen. Afweging van deze belangen is dan noodzakelijk. De ondernemers willen vooral een goede winkelfunctie en ze hebben, samen met Stroom, ook een bedrijfsvoeringbelang en willen derhalve de inzet van middelen beperken.

Deelvraag 4: welke perceptie van relevante oplossing hebben deze actoren? De ondernemers uit de wijk zijn van mening dat een lichtkunstwerk de creatieve identiteit van de Stationsbuurt benadrukt, een

Resultaten

verbinding legt tussen het station Hollands Spoor en het centrum en daarmee de winkelfunctie stimuleert.

De gemeente is van mening dat voor het realiseren van een trendbreuk een forse incidentele en langdurige (structurele) inzet nodig is in de Stationsbuurt. Er dient volgens de gemeente geïnvesteerd te worden in: economie en werk, leefbaarheid en wonen en jeugd en scholing. De maatregelen moeten een focus hebben op de dominante problemen en samenwerking met instellingen en bewoners is nodig om de doelstellingen te realiseren. Als bewoners zelf aangeven wat ze belangrijk vinden voor de wijk dan draagt dit bij aan het draagvlak voor de uitvoering van deze plannen door de gemeente. De gemeente zag in de aanpak wel een belangrijke rol voor zichzelf ten aanzien van het begeleiden van het proces.

Het Rijk vindt dat de problemen in de achterstandswijken vragen om een integrale en systematische aanpak. Het Rijk is van mening dat een extra impuls bovenop staand beleid nodig is. Deze impuls gaat het budget van de gemeente volgens het Rijk vaak te boven. Bij de aanpak dient de effectiviteit volgens het Rijk voorop te staan en niet de afrekencultuur.

Stichting Stroom had voor zover bekend geen dominante perceptie van een oplossing.

Kunstenaar Thuis vindt dat een kunstenaar artistieke vrijheid nodig heeft. Ten aanzien van licht stelt hij dat dit er voor kan zorgen dat mensen een ruimte anders ervaren. Een lichtkunstwerk kan er dus ook voor zorgen dat mensen de Stationsweg anders gaan ervaren.

De percepties van de oplossing van de bewonersorganisatie en de ondernemers uit de wijk komt overeen. Zij zijn beide van mening dat een lichtkunstwerk goed is voor de buurt. De gemeente en het Rijk zijn van mening dat de achterstandswijken gebaat zijn bij een extra financiële impuls op een aantal gebieden waarbij de relatie met instellingen en bewoners van groot belang is. Het plan van de bewonersorganisatie voor een lichtkunstwerk botste dus niet met deze perceptie. Ook de perceptie van kunstenaar Thuis botste niet met het plan.

Deelvraag 5: over welke machtsmiddelen beschikken de actoren in het netwerk? De actoren in het netwerk beschikken over verschillende machtsmiddelen. Macht is het vermogen het gedrag van een ander te veranderen in overeenstemming met de eigen wensen. Een machtsmiddel is dus een middel om macht aan te wenden. Deze machtsmiddelen zijn niet gelijkmatig verdeeld over de actoren in het netwerk en de machtsmiddelen hebben verschillende eigenschappen. Dit leidt er toe dat sommige actoren meer macht hebben dan andere.

De bewonersorganisatie was initiator van het initiatief om een lichtkunstwerk te realiseren. Dit geeft ze een sterke positie in het besluitvormingsproces. Als initiator was het bestuur van de bewonersorganisatie in de positie om met het plan door te gaan of het te stoppen. De bewonersorganisatie spreekt namens de hele wijk en ze kan zich beroepen op collectieve macht. Daarnaast heeft de bewonersorganisatie kennis van de wijk en heeft ze een uitgebreid netwerk in de wijk.

De ondernemers in de wijk hebben eveneens een uitgebreid netwerk in de wijk en kennis van de wijk. Tevens bezetten de ondernemers een belangrijke informele positie rondom ontwikkelingen in de wijk. Draagvlak voor initiatieven van deze groep is belangrijk om initiatieven te doen slagen. Vermoedelijk beschikken de ondernemers over budget om kleinschalige projecten te financieren. Onbekend is of dit toereikend zou zijn voor de realisatie van een lichtkunstwerk.

Het Rijk formuleert beleid op landelijk niveau en heeft formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wijkaanpak in Nederland. Het Rijk heeft mogelijkheden om wetten en regels aan te passen en landelijk beleid te (her)formuleren. Daarnaast beschikt het Rijk over financiële middelen die ze in kan zetten voor de wijkaanpak. Dit zijn echter algemene middelen en niet specifiek gericht op de Stationsbuurt in Den Haag.

De gemeente Den Haag beschikt eveneens over budget voor de wijkaanpak en heeft ze een formele positie ten aanzien van de inzet van deze middelen en de gemeentelijke uitvoeringsorganisatie. De gemeente heeft een uitgebreid netwerk in de stad en heeft kennis van de lokale situatie. Als eerste overheid heeft ze formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden.

Stichting Stroom kan subsidie verlenen aan Haagse kunstenaars als er een aantoonbaar tekort is bij een project. Daarnaast heeft Stichting Stroom kennis van kunstwerken in de openbare ruimte en kan ze projecten en vormgevers aanmerken als respectievelijk kunst of kunstenaars. Ook heeft Stichting Stroom nauwe banden met de gemeente en een uitgebreid netwerk in de kunstwereld.

Uit bovenstaande blijkt dat de machtsmiddelen verspreid liggen in het netwerk. De bewonersorganisatie heeft een sterke positie doordat ze initiatiefnemer is. Ze kan zelfstandig bepalen om door te gaan met het initiatief en besluiten om partijen toe te laten tot het netwerk of buiten te sluiten. Het Rijk en de gemeente hebben een machtspositie op basis van hun middelen. De bewonersorganisatie heeft gezocht naar alternatieve financiers, maar niet eerder gevonden dan dat de gemeente een toezegging voor budget had gedaan. Of er uit andere bronnen middelen beschikbaar zouden zijn gekomen is niet bekend. Er waren nog geen concrete plannen om daar naar te zoeken. De gemeente heeft daarnaast een sterke positie op basis van haar formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden ten aanzien van lokale activiteiten. De machtsmiddelen van Stroom en de kunstenaar Thuis waren beperkt in hun toepassingsbereik en ze waren vervangbaar.

Deelvraag 6: in hoeverre is de bewonersorganisatie afhankelijk van andere actoren voor het realiseren van haar doelstellingen? Uit de beantwoording van deelvraag vijf blijkt dat de machtsbronnen binnen het netwerk over een aantal actoren verspreid is. Door deze spreiding, het feit dat machtsmiddelen verschillende eigenschappen hebben en het feit dat geen van de actoren voldoende machtsmiddelen bezat om in zijn eentje zijn doelstellingen te behalen ontstaan onderlinge afhankelijkheden.

De bewonersorganisatie is afhankelijk van andere partijen voor een investering in het lichtkunstwerk. De bewonersorganisatie heeft zelf geen of onvoldoende financiële middelen om het lichtkunstwerk te realiseren. Daarnaast is ze afhankelijk van de gemeente voor goedkeuring van de plannen. De gemeente beschikt als enige in het netwerk over de formele taken en bevoegdheden voor aanpassingen van de publieke ruimte. Verder is de bewonersorganisatie afhankelijk van de steun van de bewoners van de Stationsbuurt en van de ondernemers in de wijk. Als deze zich niet kunnen vinden in de plannen dan wordt het lastig om ze te realiseren. Tot slot is de bewonersorganisatie afhankelijk van de medewerking van een kunstenaar voor het creatief ontwerp.

De ondernemers in de wijk zijn voor de gewenste veranderingen in hun wijk afhankelijk van investeringen door de gemeente en van de steun van de bewoners.

Het Rijk is afhankelijk van gemeenten voor het opstellen van wijkactieplannen en maken van afspraken met lokale partners. Het Rijk is ook afhankelijk van de financiële middelen gemeenten en van de kennis van deze gemeenten over de lokale situatie.

De gemeente is afhankelijk van de financiële bijdrage van het Rijk voor de wijkenaanpak. Daarnaast is de gemeente afhankelijk van het Rijk voor de landelijke richtlijnen ten aanzien van deze aanpak. De gemeente heeft de inventiviteit van bewoners en lokale organisaties nodig om de wijkenaanpak tot een succes te maken. Deze bewoners en lokale organisaties zijn op de hoogte van de situatie in de wijk en hebben een uitgebreid netwerk. De gemeente is ook afhankelijk van de steun van deze partijen voor het gemeentelijk beleid.

Stichting Stroom is afhankelijk van de subsidie van de gemeente Den Haag en ze is deels afhankelijk van initiatieven van derden voor kunstwerken in de stad.

Kunstenaar Thuis is afhankelijk van Stichting Buurtstation en de bewoners van de Stationsbuurt voor de opdracht om het lichtkunstwerk te mogen realiseren. Hij is dus voor zijn betaling afhankelijk van de bewonersorganisatie. Daarna is hij mede afhankelijk van Stroom voor zijn kwalificatie als erkend kunstenaar.

De partijen in het netwerk zijn afhankelijk van elkaar voor het realiseren van hun doelstellingen. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de bewonersorganisatie volledig afhankelijk lijkt van de gemeente en het rijk voor de financiële middelen en de formele taken en bevoegdheden. Het Rijk en de gemeente zijn maar deels afhankelijk van de bewonersorganisatie, omdat het initiatief van de bewonersorganisatie er maar één is in een groter geheel. Stichting Stroom lijkt de enige actor die zich kan onttrekken uit het netwerk. Blijkbaar kan deze stichting op een andere manier haar doelstellingen verwezenlijken en heeft ze het initiatief van de bewonersorganisatie daar niet voor nodig.

Deelvraag 7: welke strategieën hanteren de bewonersorganisatie en de andere actoren in het netwerk om hun doelstellingen te realiseren? De bewonersorganisatie heeft gedurende het proces de volgende drie strategieën gehanteerd: faciliterende strategie, coöperatieve strategie en een conflictueuze strategie. Het bestuur van de Stichting Buurtstation zag in de eerste ronde in dat samenwerking met andere partijen, zoals de ondernemers in de wijk en Stichting Stroom nodig was om het lichtkunstwerk te realiseren. Het bestuur is op eigen initiatief in gesprek gegaan met deze partijen. Daarnaast heeft het bestuur een brainstormsessie met de ondernemers georganiseerd. In de derde ronde heeft de bewonersorganisatie de uitvoering van het plan van het externe bureau ten aanzien van inventarisatie van ideeën voor de wijk verhinderd. Dit duidt op een conflictueuze

Resultaten

strategie. Daarnaast heeft de bewonersorganisatie in de derde en vierde ronde een coöperatieve strategie gehanteerd. De bewonersorganisatie erkent de wederzijdse afhankelijkheid met de gemeente, maar probeert anderen, waaronder de bewoners te interesseren voor het lichtkunstwerk. Dit gebeurt tijdens de verkiezing, maar ook tijdens de presentatie van het ontwerp door kunstenaar Thuis.

De ondernemers uit de wijk hadden geen bezwaar tegen een lichtkunstwerk, maar ze waren niet erg geïnteresseerd om een actieve bijdrage te leveren. Dit duidt op een vermijdingsstrategie.

De gemeente Den Haag ziet in dat ze het probleem van de krachtwijken niet in haar eentje kan oplossen. Daarom zoekt ze samenwerking met het Rijk. Ze deelt echter de visie van het Rijk ten aanzien van de voucherregeling niet en tracht het Rijk met succes te overreden om in Den Haag een ander systeem te hanteren. Dit duidt op een coöperatieve strategie. Bij de totstandkoming van het wijkactieplan zijn de belanghebbenden uit de wijken niet betrokken. Ook heeft de gemeente geen andere actoren betrokken bij het besluit om een extern bureau in te zetten. Hier heeft de gemeente een go-alone strategie gehanteerd. In ronde 3 betreft de gemeente de bewoners uit de wijk wel actief. Ze organiseerde een bijeenkomst voor verkiezingen van participatieplannen en ze gaf de bewoners, binnen bepaalde kaders, directe beslissingsbevoegdheid over de uit te voeren plannen. Dit duidt op een faciliterende strategie. De gemeente heeft het maken van een keuze voor een kunstenaar en voor een ontwerp zoveel mogelijk overgelaten aan de bewonersorganisatie. Ze is hier lange tijd niet bij betrokken geweest. Ook is de gemeente niet aanwezig geweest op de avond dat het ontwerp werd gepresenteerd. Deze vermijdingsstrategie komt voort uit de wens om zo min mogelijk extra middelen in te zetten voor de realisatie van het lichtkunstwerk en het idee dat de bedenkers van het plan het ook moest uitvoeren om daarmee het draagvlak voor het eindresultaat te vergroten.

Het Rijk ziet in dat samenwerking met gemeenten en andere partijen noodzakelijk is om de wijkenaanpak tot een succes te maken en realiseert zich dat ze een gezamenlijk belang hebben. Daartoe stelt ze budget beschikbaar, maar zoekt ze ook nadrukkelijk de samenwerking met gemeenten. Dit duidt op een faciliterende strategie.

Stichting Stroom heeft gedurende het gehele traject de boot afgehouden en kenmerken van een vermijdingsstrategie vertoond. De bewonersorganisatie kon geen duidelijkheid verschaffen over de bekostiging van het plan en Stichting Stroom wilde vermoedelijk niet teveel tijd en energie steken in plannen die mogelijk niet door zouden gaan.

Kunstenaar Thuis bekleedt als opdrachtnemer een bijzondere positie in deze casus. Aan de ene kant is hij voor de opdracht afhankelijk van de bewonersorganisatie, maar aan de andere kant heeft hij ook duidelijke ideeën over hoe het lichtkunstwerk er uit moet komen te zien. Hij probeert de bewonersorganisatie en de bewoners te overtuigen van zijn ontwerp en de fasering van realisatie. Dit duidt op een coöperatieve strategie.

Deelvraag 8: wat is het uiteindelijk behaalde resultaat per ronde en hoe kan dit, met het oog op de oorspronkelijke doelstellingen, beoordeeld worden? Het resultaat van ronde 1 is dat het idee om sierverlichting voor de Stationsweg te realiseren is vervangen door het idee van een permanent lichtkunstwerk. Er was aan het einde van ronde 1 nog geen budget, geen kunstenaar en nog geen ontwerp voor het plan. De ondernemers hadden besloten het plan wel te steunen, maar ze wilden geen bijdrage leveren. In ronde 1 speelden drie actoren een rol waarvan twee actoren namelijk de ondernemers uit de wijk en Stichting Stroom een vermijdingsstrategie hanteerden. De enige vooruitgang die de bewoners in deze ronde heeft geboekt is dat hun perceptie van de oplossing is aangepast. Dit is gerealiseerd door met de andere actoren in gesprek te gaan en ontmoetingen te organiseren. Door de vermijdingsstrategie van de twee andere actoren was er niet meer te halen. Het resultaat van deze ronde komt niet overeen met de gewenste doelstellingen van de bewonersorganisatie. Door een vermijdingsstrategie te hanteren hebben de ondernemers in de wijk en Stichting Stroom het risico ten aanzien van hun bedrijfsvoering beperkt. Deze strategie heeft niet bijgedragen aan de doelstelling van een aantrekkelijke winkelfunctie in de Stationsweg of het in ontwikkeling houden van reflectie op de stad en de rol die beeldende kunst daarbij kan hebben. Blijkbaar vonden deze twee actoren het bedrijfsvoeringsbelang zwaarder wegen dan de andere doelstellingen.

Het resultaat van ronde 2 is dat het actieplan krachtwijken en het wijkactieplan Stationsbuurt zijn vastgesteld. Daarmee is budget beschikbaar gekomen voor realisatie van ideeën uit krachtwijken en dus ook voor de Stationsbuurt. Besloten was de voucherregeling in Den Haag niet toe te passen. In deze ronde speelden slechts twee actoren een rol. De doelstellingen van deze actoren kwamen overeen en de beschikbare machtsmiddelen, met name de financiële middelen, vulden elkaar aan. De

actoren hadden een gezamenlijk belang namelijk het omvormen van aandachtswijken tot wijken die gelijkwaardig zijn aan andere gemiddelde wijken in de stad. Ook ten aanzien van de perceptie van het probleem en de oplossing verschilden de opvattingen niet erg. Op één punt deelde de gemeente de visie van het Rijk niet en dit was ten aanzien van de invoering van een voucherregeling. Dit uitvoeringsdetail is voor het Rijk geen onoverkoombaar punt gebleken en ze heeft er dus in toegestemd dat de uitvoering in Den Haag op een andere manier zou plaatsvinden. Het Rijk had de gemeente toch nodig om haar doelstellingen te verwezenlijken en dat kon nog steeds met een iets aangepaste uitvoering.

Ronde 3 kent in feite twee resultaten. Ten aanzien van het proces is het aanvankelijke plan van de gemeente om een extern bureau in te zetten niet door gegaan. Het plan van Stichting Buurtstation is in aangepaste vorm uitgevoerd. Daarnaast heeft de verkiezing opgeleverd dat het plan voor een lichtkunstwerk op de vijfde plaats was geëindigd. Ook in ronde 3 speelden twee actoren een rol. Dit waren de gemeente en de bewonersorganisatie. De gemeente wilde voldoen aan de afspraken met het Rijk, had vertraging opgelopen in dit proces en er werd politieke druk uitgeoefend op de wethouder om tempo te maken met het uitvoeren van de wijkactieplannen en het besteden van het budget. Dit heeft er toe geleid dat de gemeente een extern bureau in heeft geschakeld om een plan te maken voor het laten participeren van bewoners. De gemeente dacht dat met het inschakelen van een extern bureau ze verzekerd was van een versnelling in het proces. De bewonersorganisatie was echter van mening dat de snelheid waarmee de ideeën voor de stationsbuurt werden geïnventariseerd niet ten goede zouden komen van de kwaliteit en heeft dit gemeld bij het externe bureau en de gemeente. Daarbij heeft de bewonersorganisatie een alternatieve aanpak voorgesteld. De doelstellingen van de gemeente ten aanzien van snelheid van het proces en het te bereiken resultaat liepen hier uit elkaar. De gemeente realiseerde zich echter dat ze draagvlak nodig heeft van de bewoners en de bewonersorganisatie voor de uitvoering van de plannen. Ze heeft er voor gekozen om de aanpak van de bewonersorganisatie in aangepaste vorm uit te voeren om zodoende zeker te zijn van het draagvlak van de bewonersorganisatie. Daarbij heeft de gemeente gezorgd dat ze zelf het proces is blijven sturen om het tempo er in te houden. De uitkomst van de verkiezing is geen resultaat op basis van een onderhandelingsproces tussen gemeente en de bewonersorganisatie. De gemeente had hier geen invloed op. De bewoners van de Stationsbuurt hebben dit bepaald, maar deze bewoners maken in dit onderzoek geen deel uit van de benoemde actoren. Het feit dat de bewoners het lichtkunstwerk op de vijfde plaats hebben gezet en daardoor voor uitvoering in aanmerking kwam betekende wel dat de bewonersorganisatie een bewijs van draagvlak van de bewoners had.

Het resultaat van ronde 4 is dat een keuze is gemaakt voor een ontwerp van een lichtkunstwerk van kunstenaar Thuis. Dit betekent dat er toestemming was van de bewoners voor het in gang zetten van de realisatiefase. De gemeente heeft de plannen impliciet goedgekeurd door mee te werken aan het uitvoeringstraject. In ronde 4 spelen vier actoren een rol, maar de gemeente en Stichting Stroom hanteerden een vermijdingsstrategie. De gemeente heeft de bewonersorganisatie toegezegd dat er budget beschikbaar was voor de realisatie van het lichtkunstwerk en heeft de bewonersorganisatie "moreel opdrachtgever" gemaakt. Daarmee heeft de gemeente de bewonersorganisatie de vrijheid gegeven om een keuze te maken. Stichting Stroom heeft zich ook niet actief bemoeid met de keuze voor een kunstenaar of een ontwerp. De bewonersorganisatie kon in feite dus zijn eigen gang gaan en is uitgekomen bij kunstenaar Thuis. In opdracht van de bewonersorganisatie heeft hij een ontwerp gemaakt en dit gepresenteerd aan de bewonersorganisatie. Vervolgens is dit voorgelegd aan de bewoners van de wijk aansluitend op een algemene leden vergadering van de bewonersorganisatie. De bewonersorganisatie erkende dat ze voor haar handelen goedkeuring nodig heeft van de bewoners van de Stationsbuurt en heeft de uiteindelijke beslissing dus ook laten maken door deze bewoners. Dit resultaat komt overeen met de doelstellingen van de bewonersorganisatie. Deze wenste namelijk een lichtkunstwerk voor de Stationsweg en steun van de bewoners voor haar handelen. De belangen van kunstenaar Thuis zijn ook gediend. Hij heeft een opdracht gekregen voor de realisatie van een lichtkunstwerk en kon dit ontwerpen op een manier zoals hij dat wenste. Dit resultaat draagt eveneens bij aan de doelstellingen van de gemeente en het Rijk. Of dit resultaat ook leidt tot het gewenste maatschappelijke effect is natuurlijk nog afwachten, maar het past wel binnen de prestaties die gemeente en Rijk voor ogen hadden met de actieplannen voor krachtwijken en het wijkactieplan Stationsbuurt.

4.2.5 Conclusies

In het conceptueel model is gesteld dat de uitkomsten van de besluitvormingstrajecten beoordeeld kunnen worden door ze te vergelijken met de oorspronkelijke doelstellingen. De uitkomsten kunnen in zijn geheel, gedeeltelijk of helemaal niet overeen komen met de doelstellingen van de

Resultaten

bewonersorganisatie. Ook kunnen de uitkomsten getoetst worden aan het bestaan van draagvlak voor deze uitkomst in het netwerk. De factoren die het verschil verklaren tussen het wel of niet realiseren van een doelstelling in een netwerk zijn: het ambitieniveau van de doelstelling, de totale hoeveelheid beschikbare machtsmiddelen in het netwerk, de spreiding van deze middelen, de afhankelijkheid van andere actoren, de overeenkomsten of tegenstellingen in percepties en doelstellingen, de mate waarin actoren elkaar weten te vinden en de machtsmiddelen weten te koppelen en de hieraan verbonden gevoerde strategie. Op basis van de tweede casus kan een aantal beshouwende conclusies getrokken worden die gezamenlijk een verklaring geven voor het bereikte resultaat.

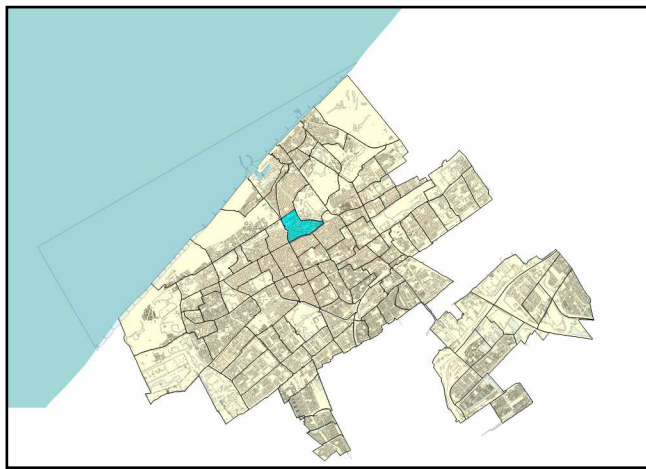
- De besluitvorming heeft zich afgespeeld in een relatief eenvoudige omgeving. In het conceptueel model van dit onderzoek was de aanname, dat de besluitvorming rondom aanpassingen van de fysieke leefomgevingen van Haagse wijken zou plaatsvinden in een complexe omgeving. In de tweede casus was hier echter geen sprake van. Het rondommodel kon echter wel gebruikt worden om het besluitvormingstraject te analyseren. Per ronde deden verschillende actoren mee met steeds hun eigen doelstellingen en inzet en de uitkomsten verschilden per ronde van aard. Er was wel sprake van een netwerk, maar het aantal actoren in dit netwerk was beperkt tot zes waarvan één actor zich probeerde te onttrekken aan het netwerk (Stichting Stroom) en één actor een bijzondere positie innam, omdat hij in feite opdrachtnemer was (kunstenaar Thuis). De posities van partijen zijn niet gewijzigd en de doelstellingen, percepties van het probleem en de oplossing van de drie belangrijkste actoren (bewonersorganisatie, het Rijk en de gemeente) lagen in elkaars verlengde. Hierdoor was het voor de partijen niet moeilijk om tot overeenstemming te komen. Er is geen discussie geweest over het feit wat een besluit was.
- De uitkomst van het besluitvormingstraject komt volledig overeen met de doelstelling van de bewonersorganisatie. Het eindresultaat van het besluitvormingstraject is, dat een keuze is gemaakt voor een ontwerp van een lichtkunstwerk voor de Stationsweg en dit wordt betaald door de gemeente Den Haag. Dit komt overeen met de doelstelling van de bewonersorganisatie. Daarnaast vond de bewonersorganisatie het van belang dat de bewoners van de wijk de uiteindelijke beslissing voor een ontwerp zouden maken. Dit is gebeurd en sluit dus ook aan bij de doelstellingen van de bewonersorganisatie.
- De bewonersorganisatie heeft initiatief getoond en door middel van voornamelijk een faciliterende en een coöperatieve strategie is ze er in geslaagd haar doelstelling volledig te bereiken. De bewonersorganisatie had een duidelijke perceptie van het probleem de gewenste oplossing. Ze besepte zich vroegtijdig dat ze niet in staat was om haar doelstellingen autonoom te behalen. Daarom heeft ze geprobeerd partijen bij elkaar te brengen en anderen te interesseren voor haar doelstellingen. Ze heeft aansluiting gezocht bij de doelstellingen van andere partijen en zich verdiept in hun belangen om zodoende aanspraak te kunnen maken op hun machtsmiddelen. Bij de ondernemers in de wijk is dit niet gelukt, maar bij de gemeente wel.
- Veranderingen in doelstellingen en machtsmiddelen van andere actoren heeft gezorgd voor een window of opportunity, waardoor de bewonersorganisatie uiteindelijk haar doelstelling kon realiseren. De bewonersorganisatie slaagde er in het begin van het traject niet in om binnen het netwerk voldoende middelen te vinden die het lichtkunstwerk mogelijk kon maken. Mogelijk dat de ondernemers voldoende middelen hadden, maar het lukte niet om een koppeling te maken met hun machtsmiddelen. Een kabinetsbesluit om te starten met een wijkaanpak heeft er voor gezorgd dat er beleid werd ontwikkeld om bepaalde wijken van Den Haag, waaronder de Stationsbuurt, te vitaliseren. Dit besluit heeft er voor gezorgd dat er middelen beschikbaar kwamen en de gemeente Den Haag op lokaal niveau plannen is gaan maken. De doelstellingen en perceptie van het probleem en de oplossing kwamen toen overeen. Dit gegeven bood de bewonersorganisatie de kans om haar doelstelling te realiseren.
- De bewonersorganisatie heeft de besluitvorming zoveel mogelijk overgelaten aan de bewoners van de Stationsbuurt om zodoende voldoende draagvlak te creëren voor het eindresultaat. De bewonersorganisatie heeft deelgenomen aan ronde 1, 3 en 4. Ze heeft zelf initiatief genomen om een lichtkunstwerk in de Stationsstraat te realiseren. In ronde 1 heeft dit niet tot een resultaat geleid. In ronde twee waren de gemeente en het Rijk aan zet. Ronde drie kent twee resultaten. Eén daarvan is dat het proces om de ideeën van de bewoners te inventariseren is aangepast. Het andere resultaat was dat het plan voor een lichtkunstwerk op de vijfde plaats in geëindigd. Dit is een besluit van de bewoners van de wijk. In ronde vier heeft de bewonersorganisatie haar plan en het ontwerp van de kunstenaar voorgelegd aan de bewoners met het verzoek aan te geven of doorgegaan kon worden met de realisatie van dit kunstwerk.

4.3 Casus 3: het burgerinitiatief voor herinrichting Groot Hertoginnelaan

Duinoord ligt in het stadsdeel Scheveningen. Vanuit de wijk is een burgerinitiatief georganiseerd om de gemeenteraad van Den Haag te verzoeken de Groot Hertoginnelaan opnieuw in te richten en de veiligheid en leefbaarheid te verhogen. De initiatiefnemers hebben zich verenigd in een werkgroep. Deze werkgroep maakt geen onderdeel uit van de bewonersorganisatie van Duinoord. In de eerste twee paragrafen volgt een beschrijving van Duinoord en de bewonersorganisatie. De beschrijving van deze casus vindt in paragraaf drie plaats aan de hand van verschillende rondes. In paragraaf vier volgt de analyse aan de hand van de volgende onderwerpen: actoren, doelstellingen, machtsmiddelen, afhankelijkheden, strategieën en resultaten. In paragraaf 4.3.5 volgt de conclusie.

4.3.1 Beschrijving van Duinoord

Duinoord heeft in sfeer en karakter veel overeenkomsten met het Statenkwartier. Ook hier zijn monumentale straten met karakteristieke panden voorzien van elementen als erkers, daklijsten, glas in loodramen, balkons en dakkapellen. De woningdichtheid en bevolkingsdichtheid liggen boven het stedelijk gemiddelde. Duinoord kent veel kamerbewoning en een aantal woonboten (Stadsdeelplan Scheveningen 2008 – 2011).

Figuur 8: kaart van Den Haag met Duinoord lichtblauw gearceerd (bron: www.denhaag.nl)

Duinoord wordt begrensd door de Groot Hertoginnelaan, Stadhouderslaan, Cornelis de Wittlaan, Conradkade, Houtrustweg, Beeklaan en Laan van Meerdervoort. Vanuit de ontstaansgeschiedenis is Duinoord in drie delen te splitsen. In 1891 werd een plan voor Duinoord I ingediend: de op deze zandgronden nieuw te bouwen woonwijk was voornamelijk bestemd voor welgestelden en de middenklasse. De aanleg kwam tussen 1892 en omstreeks 1902 tot stand. Na het Willemspark was het de tweede grote Haagse stadsuitbreiding waarvoor het stratenplan in een keer werd ontworpen. Kenmerkend is het gebogen stratenpatroon. Duinoord I is grotendeels bewaard gebleven. Veel monumentale herenhuizen zijn na de Tweede Wereldoorlog verbouwd tot kantoren. Met de aanleg van Duinoord II werd rond 1900 begonnen. Duinoord II is door afbraak ten behoeve van de Atlantik Wall van de Duitse bezettingsmacht in de Tweede Wereldoorlog voor een belangrijk deel ingrijpend gewijzigd. Duinoord III werd later gebouwd en bestaat voor een groot gedeelte uit kantoren (www.denhaag.nl, 13-10-2010). Een deel van Duinoord behoort tot het beschermde stadsgezicht van Den Haag.

4.3.2 Stichting Bewonersoverleg Duinoord

Duinoord heeft net als veel andere buurten en wijken in Den Haag een eigen bewonersorganisatie. De organisatievorm van deze bewonersorganisatie is een stichting. Het bestuur van de stichting bestaat uit een dagelijks bestuur en de vertegenwoordiging van alle werkgroepen. Het dagelijks bestuur bestaat uit drie bestuursleden. In totaal zijn er twaalf werkgroepen. Voorbeelden van deze werkgroepen zijn: verkeer, woonboten, groen Duinoord en de webredactie. Deze zijn ingesteld om wijk- of straatgebonden belangen te behartigen, problemen voor de wijk aan te pakken of om gezamenlijk iets te ondernemen (www.duinoord-denhaag.nl, 13-10-2010).

De doelstelling van Stichting Bewonersoverleg Duinoord is het bevorderen van de leefbaarheid in de wijk in ruime zin. Hieronder verstaat de stichting: opstellen wijkperspectieven op het gebied van

welzijn, bevorderen en verbeteren van de leefbaarheid, versterken sociale netwerken, versterken en uitbreiden vrijwilligerswerk en efficiënt gebruik maken van de accommodatie. Dit moet niet alleen leiden tot verbeteringen maar ook in preventieve zin uitwerking hebben. Dit wil de stichting bereiken door het organiseren, stimuleren en faciliteren van activiteiten door de bewoners, en ook door orgaan te zijn voor contact met gemeentelijke diensten en het Stadsdeelkantoor Scheveningen (Scheidius, 2011).

4.3.3 Beschrijving van de casus aan de hand van rondes

In deze casus speelt naast de bewonersorganisatie nog een aantal actoren een rol. Dit zijn achtereenvolgens: de gemeente Den Haag, de werkgroep herinrichting Groot Hertoginnelaan en de belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan. Deze actoren hebben echter niet in elke ronde een even grote rol gespeeld. Ondanks het feit dat de gemeente uit meerdere onderdelen bestaat wordt deze beschouwd als één actor. Onder de gemeente wordt dus het bestuur met het ambtelijk apparaat verstaan. De gemeenteraad valt hier niet onder en wordt in deze casus ook niet beschouwd als een zelfstandige actor. De reden hiervoor is dat de gemeenteraad een verzameling van vertegenwoordigers is met allemaal hun eigen politieke waarden. Deze vertegenwoordigers zijn geen direct belanghebbenden in deze casus.

Hieronder is een tijdlijn van de belangrijkste gebeurtenis in deze casus afgebeeld en daarna volgt de beschrijving van het feitelijk relaas en de analyse per ronde. Op basis van relevante aspecten uit de feitelijke beschrijving wordt per ronde een netwerkanalyse gemaakt. In deze netwerkanalyse worden de betrokken actoren, hun percepties van het probleem en de oplossing, hun belangen, hun machtspositie, de afhankelijkheidsrelaties tussen hen en de gevolgde strategie schematisch weergegeven. Deze analyse is te vinden in de bijlagen. Op basis van het feitelijk relaas en de netwerkanalyse volgt een nadere analyse waarin voor deze casus antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvragen.

Tijdlijn casus 3	
1 november 2007	Stadsdeelplan Scheveningen 2008-2011 vastgesteld
2009	Bijeenkomst herinrichting eerste gedeelte Groot Hertoginnelaan
November 2009	Oprichting werkgroep herinrichting Groot Hertoginnelaan
29 november 2009	Bijeenkomst Museon
1 april 2010	Burgerinitiatief ingediend
22 april 2010	Burgerinitiatief ontvankelijk verklaard door de gemeenteraad
7 oktober 2010	Behandeling burgerinitiatief in de Commissie voor de stadsdelen
14 oktober 2010	Burgerinitiatief behandeld in de gemeenteraad

Ronde 1: vaststellen Stadsdeelplan Scheveningen 2008 – 2011

Kern van ronde 1: in de eerste ronde hebben twee actoren een rol gespeeld: de gemeente Den Haag en belanghebbenden uit de wijk. De gemeente heeft voor stadsdeel Scheveningen een plan vastgesteld, waarin ze haar doelstellingen ten aanzien van de veiligheid en de leefomgeving voor de periode 2008 – 2011 beschrijft. De gemeente heeft belanghebbenden uit de wijk gevraagd mee te denken over de inhoud van dit plan. De belanghebbenden hebben niet aangegeven een herinrichting van de Groot Hertoginnelaan te wensen. Dit is dus ook niet opgenomen in het Stadsdeelplan Scheveningen.

In het Stadsdeelplan Scheveningen 2008 – 2011 van de gemeente Den Haag is per wijk een actieplan opgesteld. Het stadsdeelplan beschrijft de voornemens van de gemeente voor de periode 2008 tot en met 2011. Het plan is aan de hand van de volgende vier thema's opgesteld: veiligheid, leefbaarheid, zorg en welzijn en burgerschap. Naast dit stadsdeelplan verschijnt elk jaar een uitvoeringsprogramma met daarin een overzicht van de stadsdeelbudgetten en een beschrijving van de bijbehorende activiteiten. Na vaststelling van de programmabegroting door de raad is dit uitvoeringsprogramma meer gedetailleerd uitgewerkt en omgezet in een activiteitenoverzicht.

Over het stadsdeelplan en het uitvoeringsprogramma is overleg gevoerd met burgers, bedrijven en organisaties in stadsdeel Scheveningen. In stadsdeel Scheveningen is een aantal bijeenkomsten gehouden om te inventariseren welke onderwerpen naar de mening van de aanwezigen een plaats in het stadsdeelplan verdienen. Vervolgens is door de gemeente een bijeenkomst gepland om te vertellen wat er wel en niet in het stadsdeelplan zou komen, wat daarvoor de reden was en om na te

gaan of de betrokkenen zich hierin herkenden (Stadsdeelplan Scheveningen 2008 – 2011). De aanwezigen hebben tijdens deze bijeenkomsten niet aangegeven dat ze een herinrichting van de Groot Hertoginnelaan wensden. De initiatiefnemers zijn niet aanwezig geweest bij deze bijeenkomsten (Annink en Van der Kuur, 2011). Ook in het uitvoeringsprogramma 2008 wordt geen melding gedaan van een eventuele herinrichting van de Groot Hertoginnelaan.

Ronde 2: voorbereiden en indienen burgerinitiatief

Kern van ronde 2: de heren Annink en Van der Kuur zijn tijdens een bijeenkomst over de herinrichting van het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan met elkaar in contact gekomen. Ze waren van mening dat niet alleen het eerste gedeelte, maar de gehele Groot Hertoginnelaan opnieuw ingericht moest worden en dat er meer aandacht moest komen voor de veiligheid en de leefbaarheid. Ze hebben samen een werkgroep opgericht om een burgerinitiatief in te dienen. In Duinoord zijn nog twee bewonersorganisaties actief: de belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan en de Bewonersorganisatie Duinoord. Deze laatste is de officiële bewonersorganisatie. De bewonersorganisatie kon zich vinden in de plannen van de werkgroep en heeft zich op de achtergrond gehouden. De belangenvereniging was vooral gericht op het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan en wenste geen vrij liggende fietspaden. De werkgroep heeft in overleg met de twee andere bewonersorganisaties de tekst voor het burgerinitiatief vastgesteld en het aantal benodigde steunbetuigingen voor het initiatief is behaald. In deze tekst is wel de wens voor vrij liggende fietspaden opgenomen.

Voor de heer Vos, projectleider van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling van de gemeente Den Haag, begon de herinrichting van de Groot Hertoginnelaan als een fietsplan. In het Meerjarenprogramma fiets 2007 - 2010 van de gemeente is de Groot Hertoginnelaan aangewezen als hoofdroute. De bedoeling was om werk met werk te maken. Het gedeelte van de Carnegielaan tot de Waldeck Pymontkade zou als eerste worden aangepakt. Dit zou gecombineerd worden met de werkzaamheden aan de riolering. Dit was de aanleiding om het project op te starten (Vos, 2011). In dit kader is in het voorjaar van 2009 een bijeenkomst door de gemeente georganiseerd.

Op deze bijeenkomst over de herinrichting van het eerste deel van de Groot Hertoginnelaan, tussen de Carnegielaan en de Waldeck Pymontkade, hebben de heren Annink en Van der Kuur elkaar ontmoet. Zij hebben van gedachten gewisseld en waren van mening, dat niet alleen het eerste gedeelte, maar de gehele Groot Hertoginnelaan veranderd moest worden. Daarbij moest er aandacht zijn voor de leefbaarheid en veiligheid (Annink en Van der Kuur, 2011).

Figuur 9: de Groot Hertoginnelaan in Den Haag

De belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan was ook aanwezig op deze bijeenkomst. Zij richtte haar aandacht wel met name op het eerste gedeelte, tussen de Carnegielaan en de Waldeck Pymontkade, van de Groot Hertoginnelaan. De heer Broersma van de belangenvereniging heeft zelf een ontwerp voor de gewenste situatie gemaakt en dit aan het stadsdeelkantoor en de heer Vos voorgelegd (Vos, 2011). De belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan hechtte minder waarde aan veiligheid en het belang van de fietsers (Vos, 2011). Deze belangenvereniging wilde geen vrij liggende fietspaden (Annink en Van der Kuur, 2011). De bewonersorganisatie Duinoord was ook

Resultaten

aanwezig, maar bracht geen specifieke wensen in. Zij richten zich op het algemeen belang van de wijk (Vos, 2011).

De heren Annink en Van der Kuur hebben zich na deze bijeenkomst verenigd in de Werkgroep herinrichting Groot Hertoginnelaan. Zij werden in deze werkgroep ondersteund door een medebewoner die architect is. Naast de werkgroep van de heren Annink en Van der Kuur zijn dus twee andere bewonersorganisaties actief in Duinoord. Dit zijn de Stichting Bewonersoverleg Duinoord en de Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan.

De heren Annink en Van der Kuur wilden de herinrichting van de Groot Hertoginnelaan bewerkstelligen door middel van een burgerinitiatief. Inwoners van Den Haag van veertien jaar en ouder kunnen zelf een plan opstellen en het voorleggen aan de gemeenteraad. Dit heet een burgerinitiatief. Een burgerinitiatief moet altijd gaan over een onderwerp waarover de gemeente een besluit mag nemen. Het is niet bedoeld om onderwerpen die onlangs zijn afgehandeld opnieuw op de agenda te zetten (www.denhaag.nl, 14-09-2010). Hoeveel handtekeningen nodig zijn hangt ervan af of het burgerinitiatief buurtgericht, wijkgericht of stedelijk is.

Voordat zij het burgerinitiatief zijn gestart, hebben ze een oriënterend gesprek gevoerd met de initiatiefnemer van de herinrichting van de Bankastraat, de heer Van Gijn. De heer Van Gijn heeft verteld over de algemene achtergrond van het initiatief voor herinrichting van de Bankastraat. Hij heeft de werkwijze van een burgerinitiatief uitgelegd en aandachtspunten meegegeven. Deze aandachtspunten waren: zoek het overleg met de stad op, praat met de pers en houd de bewoners op de hoogte (Annink en Van der Kuur, 2011).

Volgens de heren Annink en Van der Kuur is er voortdurend overleg met beide andere partijen geweest. Het bewonersoverleg is vanaf het begin betrokken bij het burgerinitiatief. Over de formulering en de insteek van het burgerinitiatief is veel contact geweest tussen het bewonersoverleg, de belangenvereniging en de werkgroep. Het bewonersoverleg heeft geadviseerd om de bewoners tijdig te betrekken en helder te communiceren met de bewoners. Dit is overgenomen door de initiatiefnemers. Het bewonersoverleg kon zich vanaf het begin vinden in de doelstellingen van de initiatiefnemers (Scheidius, 2011). De belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan wilden geen vrij liggende fietspaden zoals de twee andere partijen.

De gemeente wenste een eensluitende verhaal vanuit de drie partijen. Daarom is de heer Vos op zoek gegaan naar de overeenkomsten in de wensen. De heer Vos was blij met het burgerinitiatief, omdat dit gericht was op de gehele Groot Hertoginnelaan en hij van mening is, dat het voor de stad van belang is dat straten ook een uniform karakter krijgen/behouden en dus op dezelfde manier ontwikkeld worden. Tevens was hij blij met een tegenwicht tegen de sterke lobby van de belangenvereniging. De belangenvereniging heeft veel contacten en relaties in de lokale politiek (Vos, 2011).

De heer Vos heeft een klankbordgroep opgericht. Hieraan namen in ieder geval de volgende personen deel: de heren Vos, Broersma (Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan), Scheidius (Stichting bewonersorganisatie Duinoord), Annink en Van der Kuur (Werkgroep herinrichting Groot Hertoginnelaan) (Vos, 2011).

Op 29 november 2009 is een bijeenkomst georganiseerd in Museon waarvoor de werkgroep herinrichting Groot Hertoginnelaan zelf uitnodigingen heeft verstuurd. De heer Vos van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling was op deze bijeenkomst aanwezig en nam een deel van de presentatie voor zijn rekening. Namens Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan was de heer Broersma aanwezig en namens het bewonersoverleg Duinoord was mevrouw Bruins aanwezig (Bruins, 2011). In deze presentatie werden de volgende aandachtspunten genoemd: veiligheid (auto's en fietsen), leefbaarheid (bomen, stoepen, afval, geluid en luchtvervuiling) en algehele kwaliteit (monumenten, groen en internationale zone). Concrete knelpunten die aan bod kwamen in de presentaties zijn:

- de bomen ontnemen het zicht op de gevels en het uitzicht vanuit de huizen;
- de bomen veroorzaken schade aan de stoepfundering en de riolering;
- er staan ongeveer 300 fietsen op de stoep;
- er ligt afval op straat;
- door de toenemende geluidsoverlast leven de bewoners meer en meer aan de achterzijde van hun woning, waardoor de sociale controle steeds meer afneemt;
- vier rijbanen faciliteren slechts drie uur spitsdrukke per dag;
- buiten de spits wordt er te hard gereden;
- geluidsoverlast maakt voorzietramen noodzakelijk;

Op basis van de bijeenkomst in Museon is een tekst voor het burgerinitiatief geformuleerd. Hierna zijn er handtekeningformulieren gemaakt, verspreid en ingezameld. Er is een website gemaakt om het initiatief onder de aandacht te brengen. De tekst van het burgerinitiatief is afgestemd met direct betrokkenen uit de wijk en de heer Vos. De heer Vos heeft input geleverd voor de tekst van het burgerinitiatief. Dit betrof zowel tips voor het proces als de inhoud. Tevens heeft hij een kostenindicatie afgegeven (Vos, 2011). Er is discussie geweest over “veilige” fietspaden en “vrij liggende” fietspaden. De Dienst Stedelijke Ontwikkeling heeft uiteindelijk stelling ingenomen dat veilig gelijk staat aan vrij liggend (Annink en Van der Kuur, 2011). Toen de tekst gereed was is contact gezocht met de media.

De Stichting bewonersoverleg Duinoord heeft er voor gekozen om niet teveel op de voorgrond te treden, omdat ze van mening waren dat een burgerinitiatief vanuit burgers moet komen en niet vanuit het bewonersoverleg. Ook wilde het bewonersoverleg daarmee voorkomen dat ze in discussies verzeild raakten met bewoners die mogelijk tegen de plannen waren. Op de site is wel aandacht besteed aan het initiatief. Gedurende het traject is het bewonersoverleg opener geweest in het betuigen van hun steun aan het initiatief (Scheidius, 2011).

Op 1 april 2010 is door de heren Van der Kuur en Annink het burgerinitiatief ingediend.

Het doel van het burgerinitiatief was om de Groot Hertoginnelaan leefbaarder en veiliger te maken en de algehele kwaliteit van de buurt te verhogen door het doen uitvoeren van de volgende maatregelen:

1. Meer nadruk leggen op de verblijfsfunctie van de straat door het aantal rijbanen terug te brengen van vier naar twee.
2. De bomen weghalen van de klassieke gevels van het beschermde stadsgezicht en vervangen door bomen meer naar het midden van de weg.
3. Veilige fietspaden aanleggen.
4. Voorzien in veilige stoepen ten behoeve van voetgangers en spelende kinderen.
5. Voorzieningen treffen voor fietsparkeren.

De toelichting bij dit voorstel luidde: “Door het terugbrengen van het aantal rijbanen zal er minder hard worden gereden en de luchtvervuiling en geluidsoverlast afnemen. Bewoners zullen weer binding met de straat krijgen waardoor een betere sociale cohesie zal ontstaan en de anonimiteit en samenhangende overlast zal verminderen. Net als voorheen de Laan Copes van Cattenburg, Burgemeester Patijnlaan en Carnegielaan wordt momenteel, aansluitend aan de andere zijde van de Groot Hertoginnelaan, de Valkenboslaan opnieuw ingericht met vrij liggende fietspaden en wordt het wegprofiel teruggebracht van vier naar twee rijbanen. Door de bomen voor de gevels te verwijderen zullen deze geen schade meer toebrengen aan funderingen, stoepen en rioleringen. De klassieke gevels aan het beschermde stadsgezicht zullen weer zichtbaar worden en bewoners krijgen weer binding met de straat. Veilige fietspaden zullen op dit deel van het hoofdrouthenet het fietsen veiliger maken en het fietsen op stoepen terugdringen. Door de stoepen een veilige breedte te geven zal de veiligheid voor voetgangers en spelende kinderen verbeteren. Door een adequate oplossing te bieden voor fietsparkeren zal de straat een opgeruimd karakter krijgen en minder vervuiling aantrekken” (Burgerinitiatief RIS174051).

Ronde 3: raadsbesluit over behandeling van het burgerinitiatief

Kern van ronde 3: in ronde 3 speelde alleen de gemeente een rol. Het ingediende burgerinitiatief is door de gemeente beoordeeld op de eisen die in de verordening voor burgerinitiatieven staat. De burgemeester adviseerde het burgerinitiatief in behandeling te nemen. Op 22 april 2010 heeft de gemeenteraad het burgerinitiatief ontvankelijk verklaard. Hiermee is in feite een procesafpraak tussen de indieners van het burgerinitiatief en de gemeente ontstaan.

Op 14 april 2010 heeft burgemeester Van Aartsen de raad geadviseerd om het burgerinitiatief in behandeling te nemen.

De burgemeester stelt in zijn brief met kenmerk GRF/2010.239 het volgende: “Het burgerinitiatief is beoordeeld op de eisen die in de Verordening op het Burgerinitiatief worden gesteld. Het initiatief heeft een buurtgericht karakter en beschikt over voldoende geldige ondersteuningsverklaringen, namelijk 250 handtekeningen. Ook is het voorstel duidelijk gemotiveerd. Het onderwerp valt niet onder de in artikel 3 van de Verordening Burgerinitiatief beschreven uitzonderingen. Ook aan de andere in de verordening gestelde voorwaarden is voldaan. Ik adviseer u dan ook het burgerinitiatief in behandeling te nemen”.

Op 22 april 2010 heeft de raad het burgerinitiatief ontvankelijk verklaard (Besluitenlijst raad, 22 april 2010). De initiatiefnemers hebben in deze fase geen invloed proberen uit te oefenen op de besluitvorming. Zij zijn niet aanwezig geweest bij de raadsvergadering.

Het betrof een procedurele en geen inhoudelijke behandeling. Het burgerinitiatief is vervolgens voorgelegd aan het college van burgemeester en wethouders voor een advies.

Ronde 4: behandeling van het advies van het college van Burgemeester en wethouders door de commissie voor de stadsdelen

Kern van ronde 4: in deze ronde spelen de gemeente en de werkgroep een prominente rol. De gemeente Den Haag heeft een reactie geschreven op het burgerinitiatief en een voorstel gedaan. Het voorstel is behandeld in de commissie voor de stadsdelen. Het resultaat van ronde vier kan niet gezien worden als een formeel besluit of een concrete afspraak. De partijen hebben hun standpunten uitgewisseld. De behandeling van het voorstel in de commissievergadering heeft er niet toe geleid dat de gemeente het voorstel voor de Raad heeft gewijzigd.

Het college van burgemeester en wethouders heeft de gemeentelijke Dienst Stedelijke Ontwikkeling opgedragen een advies voor te bereiden. Dit advies is geschreven door de heer Vos.

In de raadsmededeling van 7 juni 2010 van het college, met kenmerk rm 2010.117 – DSO/2010.1215/RIS173254, wordt stilgestaan bij het burgerinitiatief, de bewonersorganisatie, de samenloop met gemeentelijke activiteiten en de contacten tussen bewoners en gemeente. Ook wordt een inhoudelijke reactie gegeven op het burgerinitiatief en wordt kort stil gestaan bij de financiële kant van het burgerinitiatief.

De Groot Hertoginnelaan maakt volgens het college deel uit van het hoofdrouthenet voor de fiets en is opgenomen als ontbrekende schakel in het Meerjarenprogramma Fiets 2010-2013, omdat vrij liggende fietspaden hier ontbreken. In 2011/2012 wil de Dienst Stadsbeheer overgaan tot vervanging van het hoofdriool en de huisaansluitingen in het (eerste) gedeelte van de Groot Hertoginnelaan tussen de Carnegielaan en Stadhouderslaan. Daarnaast zullen in september 2010 de bushaltes op de kruisingen Groot Hertoginnelaan/Stadhouderslaan en Groot Hertoginnelaan/Conradkade worden aangepast. Om deze projecten efficiënt en effectief aan te pakken heeft de Dienst Stedelijke Ontwikkeling eind 2009 een start gemaakt met het project Groot Hertoginnelaan en is begin 2010 een gemeentelijke projectgroep opgestart. Het doel van de projectgroep is het bestuurlijk laten vaststellen van een voorontwerp voor de herinrichting van de gehele Groot Hertoginnelaan (Advies college van B&W, RIS 173254).

Hieronder wordt per gevraagde maatregel in het burgerinitiatief de reactie van het college van burgemeester en wethouders weergegeven (Advies college van B&W, RIS 173254):

De werkgroep Herinrichting Groot Hertoginnelaan verzoekt de Raad de Groot Hertoginnelaan leefbaarder en veiliger te maken door het doen uitvoeren van de volgende maatregelen:

1. meer nadruk te leggen op de verblijfsfunctie van de straat door het aantal rijbanen terug te brengen van vier naar twee. Reactie: onderzocht zal worden of de Groot Hertoginnelaan terug kan naar een profiel met 2x1 rijstrook in plaats van het huidige met 2x2 rijstroken. Ten behoeve van deze afweging zijn reeds mechanische verkeersstellingen gehouden in januari en februari 2010. Deze mechanische tellingen worden aangevuld met visuele tellingen in juni 2010. Uit de tellingen, de analyse daarvan en de op te stellen verkeersprognoses moet blijken of het autoverkeer, op korte en middenlange termijn, op één rijstrook afgewikkeld kan worden. Ook de mogelijkheid tot het maken van voldoende opstelcapaciteit op de kruisingen is bepalend voor het antwoord op de vraag of de Groot Hertoginnelaan terug kan naar 2x1 rijstrook.
2. de bomen weg te halen van de klassieke gevels van dit beschermde stadsgezicht en te vervangen door bomen meer naar het midden van de weg. Reactie: de Groot Hertoginnelaan wordt gekenmerkt door karakteristieke panden voorzien van sierlijke elementen als erkers, daklijsten, glas in loodramen, balkons en dakkapellen. Duinoord als geheel is aangewezen als beschermd stadsgezicht. Het uitgangspunt van de bescherming is dat de historische waarde van de bebouwing en de uitstraling van het gebied behouden blijft. Groen en vooral bomen vormen een belangrijk onderdeel van deze uitstraling. Momenteel staan veel bomen dicht op de gevels waardoor zowel boom als gevel niet goed tot hun recht komen. In dit kader zal een bomeninventarisatie worden uitgevoerd waarvan de uitkomsten betrokken zullen worden bij het ontwerpen van een nieuwe inrichting. Uitgangspunt is het creëren van een lange "groene" laan waar bomen een beeldbepalende rol in vervullen waarbij dit niet ten koste gaat van zicht op de architectonische gevelpartijen.

3. veilige fietspaden aan te leggen. Reactie: de gemeente stimuleert het fietsgebruik. Zoals reeds eerder is vermeld maakt de Groot Hertoginnelaan deel uit van het hoofdnet voor de fiets en is deze opgenomen als ontbrekende schakel in het Meerjarenprogramma Fiets 2010-2013. Vrij liggende fietspaden zijn hier gewenst mede gezien de toegestane snelheid van 50 kilometer van het aanwezige snelverkeer. In de Haagse Nota Mobiliteit wordt de Groot Hertoginnelaan gekarakteriseerd als wijkontsluitingsweg waarbij de prioriteit wordt gelegd bij het langzame verkeer. De aanleg van vrij liggende fietspaden wordt daarom als uitgangspunt genomen in het (toekomstig) ontwerp.
4. voorzien van veilige stoepen ten behoeve van voetgangers en spelende kinderen. Reactie: zoals reeds is vermeld onder punt 3 wordt de Groot Hertoginnelaan gekarakteriseerd als wijkontsluitingsweg waarbij de prioriteit wordt gelegd bij het langzame verkeer. Veilige trottoirs zullen zeker een plaats krijgen in het te ontwerpen profiel.
5. voorzieningen te treffen voor fietsparkeren. Reactie: bij het stimuleren van het fietsgebruik hoort ook het treffen van voldoende voorzieningen voor fietsparkeren. In het te ontwerpen profiel zal dit onderwerp zeer zeker aandacht krijgen. Uiteraard als onderdeel van de totale ruimtelijke inrichting waarin bijvoorbeeld ook aandacht wordt besteed aan zaken als ondergrondse restafvalcontainers, parkeren, laad- en loszones en straatmeubilair.

Het college van burgemeester en wethouders vermeldt verder in het advies dat de kosten voor de herinrichting voor de complete Groot Hertoginnelaan nog niet goed te ramen zijn, omdat nog gewerkt wordt aan schetsontwerpen.

Bovenstaande overwegingen hebben geleid tot een conceptvoorstel van het college van burgemeester en wethouders aan de gemeenteraad. Dit conceptvoorstel is ingebracht in de commissie voor de stadsdelen en luidde als volgt:

- het betrekken van het burgerinitiatief bij het opstellen van een Voorontwerp voor de herinrichting van de gehele Groot Hertoginnelaan.
- het voorontwerp interactief tot stand te laten komen tussen bewoners, gemeentelijke diensten en overige belanghebbenden.

Op 7 oktober 2010 heeft de Commissie voor de Stadsdelen het burgerinitiatief en het advies van het college van burgemeester en wethouders, zoals verwoord in de raadsmededeling (rm 2010.117) besproken. De initiatiefnemers van het burgerinitiatief, de heer Vos en de heer Scheidius waren hierbij aanwezig.

De heer Scheidius heeft voorafgaande aan de commissievergadering contact gehad met de stadsdeeldirecteur van Scheveningen en gemeld dat Stichting bewonersoverleg Duinoord zich kon vinden in het initiatief (Scheidius, 2011).

De initiatiefnemers lichtten het voorstel tijdens de commissievergadering toe. Hierbij stelden zij vooral het historische karakter en het leefbaarheidsaspect van het initiatiefvoorstel aan de orde. De nadruk lag hierbij op het tegengaan van de bestaande onveiligheidsgevoelens en geluidsoverlast die bewoners ervaren. Daarnaast stelden de initiatiefnemers vragen over de meerkosten van het initiatiefvoorstel ten opzichte van al bestaande plannen voor de openbare ruimte en vroegen zij de wethouder de planning/fasering en rol van bewoners over het samenwerken aan een voorontwerp te concretiseren.

De heer Scheidius van de Stichting bewonersorganisatie Duinoord en de heer Broersma van de belangenvereniging waren wel aanwezig, maar hebben niet ingesproken.

De commissie stelde vragen over:

- de tijdsplanning en financiering van het ontwerp voor de gehele Groot Hertoginnelaan;
- de meerkosten van het burgerinitiatief ten opzichte van al getrokken plannen voor de openbare ruimte zoals de geplande rioolwerkzaamheden;
- de effecten van het burgerinitiatief;
- de verwachtingen van bewoners over samenwerken aan een voorontwerp;
- de doorstroom en het aantal beschikbare parkeerplaatsen;
- mogelijkheden tot het plaatsen van fietsstallingen;
- de definiëring van een veilig fietspad en
- de plaatsing van groen/bomen.

Wethouder Smit beantwoordde de vragen. Hij gaf aan dat er bij de indeling van de laan onder andere rekening gehouden moet worden met de veiligheidsdiensten (die minimaal 4.50 m eisen). Hij meldde dat voor het eerste deel van het plan wordt meegelift op bestaande plannen. Hij stelde dat de intentie

Resultaten

is een consistent ontwerp te hanteren waarbij de planning afhankelijk is van de financiering en dat er voorlopig alleen financiering is gevonden voor het eerste deel van het voorontwerp.

Wethouder Smit deed de volgende toezeggingen:

- hij meldt dat er nog een gesprek zal plaatsvinden met de initiatiefnemers om tot een eerste uitgewerkt voorontwerp te komen voordat het stuk de inspraak ingaat.
- hij stelt dat het eerste gedeelte van het voorontwerp voor het einde van het jaar de inspraak ingaat.
- hij zegt dat er na gesprekken met een aantal verkeersgerelateerde organisaties verder gepraat zal worden met bewoners over het totale ontwerp.

De commissie is eenstemmig akkoord gegaan met het advies van het college.

De fractie van de Haagse Stadspartij gaf aan mogelijk voornemens te zijn een motie/amendement in te dienen voor een aangescherpt dictum van het raadsvoorstel met betrekking tot de vormgeving en uitvoering van het gehele traject.

Ronde 5: inhoudelijke behandeling van het voorstel in de gemeenteraad

Kern van ronde 5: het burgerinitiatief is op 14 oktober 2010 door de gemeenteraad behandeld. De initiatiefnemers hebben ingesproken en de wethouder heeft namens de gemeente het woord gevoerd. Het raadsvoorstel is samen met een motie aangenomen. Hiermee zijn drie procesafspraken tot stand gekomen: betrekken van het burgerinitiatief bij het opstellen van het Voorontwerp, het Voorontwerp tot stand laten komen tussen bewoners, gemeentelijke diensten en overige belanghebbenden en er wordt budget gezocht om de gehele Groot Hertoginnelaan opnieuw in te richten. Aan het einde van ronde vijf waren de doelstellingen van de werkgroep en de bewonersorganisatie dus nog niet gerealiseerd en er was ook geen harde toezegging dat deze gerealiseerd zouden worden.

Op 14 oktober 2010 is het burgerinitiatief besproken door de gemeenteraad. Het presidium heeft het volgende voorstel ingebracht:

- het college te verzoeken het betrekken van het burgerinitiatief bij het opstellen van een Voorontwerp voor de herinrichting van de gehele Groot Hertoginnelaan.
- het college te verzoeken het Voorontwerp interactief tot stand te laten komen tussen bewoners, gemeentelijke diensten en overige belanghebbenden.

Dit voorstel komt geheel overeen met het voorstel van het college van burgemeester en wethouders dat voor de Commissie voor de Stadsdelen was ingebracht.

Voorafgaande aan de raadsvergadering heeft de werkgroep contact gezocht met verschillende politieke partijen om het initiatief nogmaals onder de aandacht te brengen en steun te vergaren. Ook is contact gelegd met de media om in de verschillende kranten een artikel geplaatst te krijgen (Annink en Van der Kuur, 2011).

De heer Van der Kuur heeft een toelichting gegeven op het burgerinitiatief. Hij benadrukte dat het burgerinitiatief aansluit bij een aantal gemeentelijke projecten zoals de vervanging van riolen in het eerste deel van de Groot Hertoginnelaan, het aanleggen van vrij liggende fietspaden dat in het Meerjarenplan Fiets is opgenomen, het aanleggen van bushaltes op de brug en tenslotte het aanpassen van parkeergelegenheden (Notulen raadsvergadering, 14-10-2010).

De Haagse Stadspartij, GroenLinks en D66 dienden een motie in met het verzoek aan het college om budget te zoeken waarmee de gehele Groot Hertoginnelaan opnieuw ingericht kan worden en ruimte te creëren voor vrij liggende fietspaden. Hiermee zou de gehele Groot Hertoginnelaan dezelfde kwaliteit krijgen. Op dat moment waren er nog onvoldoende financiële middelen om de gehele Groot Hertoginnelaan aan te pakken (Notulen raadsvergadering, 14-10-2010).

Wethouder Smit gaf aan dat hij het burgerinitiatief waardeerde en goed doordacht vond. Hij benadrukte het feit dat het overleg met de initiatiefnemers in het voortraject goed is geweest. Hij zag echter nog wel wat knelpunten. Zo waren de cijfers voor het tweede gedeelte van de Groot Hertoginnelaan nog niet doorgerekend en hij wist dus niet wat de plannen voor de doorstroming van het verkeer zou betekenen. Op dit punt wilde hij geen toezeggingen doen. Ook wist hij nog niet waar hij het budget voor het tweede gedeelte moest vinden, maar hij wilde wel toezeggen om, in lijn met de motie, te zoeken naar budget. Ook wilde hij vasthouden aan de fasering in de werkzaamheden om aansluiting te houden bij gemeentelijke projecten.

De heer Scheidius is niet aanwezig geweest bij de raadsvergadering, omdat hij verwachtte dat het wel goed zou komen. Om daar ook in te spreken vond hij niet nodig, omdat het dan een zelfde verhaal zou worden als dat van de heren Annink en Van der Kuur. De heren Annink en Van der Kuur hebben het mandaat gekregen om ook namens het bewonersoverleg te spreken (Scheidius, 2011).

De Raad heeft vervolgens zowel de motie als het voorstel aangenomen.

4.3.4 Analyse

De onderzoeksvraag voor dit onderzoek luidt als volgt: hoe trachten Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving te realiseren en welke verklaring is te geven voor het behaalde resultaat? Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is een aantal deelvragen geformuleerd. In deze paragraaf worden deze deelvragen aan de hand van deze derde casus beantwoord. In de bijlage is een netwerkanalyse van deze casus opgenomen. De informatie uit deze netwerkanalyse wordt gebruikt om de deelvragen te beantwoorden.

Deelvraag 1: welke doelstelling en perceptie van het probleem en de oplossing heeft de Stichting bewonersorganisatie Duinoord ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk? Doelstelling is één van de geoperationaliseerde begrippen. In dit onderzoek wordt de volgende definitie van doelstelling gehanteerd: een doelstelling is de beschrijving van datgene wat men wil bereiken in een bepaalde periode. Stichting bewonersoverleg Duinoord heeft algemene doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk. Deze staan vermeld op de website van de stichting. Daarnaast heeft de stichting specifieke doelstellingen ten aanzien van de herinrichting van de Groot Hertoginnelaan. Al deze doelstellingen staan in de netwerkanalyse vermeld onder het kenmerk "Belang".

De doelstelling van Stichting Bewonersoverleg Duinoord is het bevorderen van de leefbaarheid in de wijk in ruime zin. Hieronder verstaat de stichting: opstellen wijkperspectieven op het gebied van welzijn, bevorderen en verbeteren van de leefbaarheid, versterken sociale netwerken, versterken en uitbreiden vrijwilligerswerk en efficiënt gebruik maken van de accommodatie. Op deze website van de stichting staan deze punten verder uitgewerkt. Eén van deze punten die genoemd wordt is de inrichting van de Groot Hertoginnelaan. Dit punt wordt echter niet nader toegelicht. Wel staat er een verwijzing naar de website van de initiatiefnemers van het burgerinitiatief.

De stichting kon zich vinden in de probleemperceptie van de initiatiefnemers van het burgerinitiatief voor herinrichting van de gehele Groot Hertoginnelaan (inclusief de vrij liggende fietspaden). In deze casus lag het initiatief voor het indienen van een burgerinitiatief dus niet bij de bewonersorganisatie, maar bij een aantal bewoners. De probleemperceptie van de initiatiefnemers luidde als volgt: de veiligheid in de gehele Groot Hertoginnelaan laat te wensen over. De verkeersveiligheid is niet goed. Er wordt te hard gereden en de fietsers komen in de verdrukking. De leefbaarheid in de gehele Groot Hertoginnelaan is onvoldoende (afval, geluid, luchtvervuiling en teveel geparkeerde fietsen op de stoep). De algehele kwaliteit van de Groot Hertoginnelaan kan beter (schade door bomen, bomen ontnemen het zicht op de gevels).

Stichting bewonersoverleg Duinoord was van mening dat de initiatiefnemers zich door middel van een burgerinitiatief een positie kon verwerven in het besluitvormingsproces en de gemeente konden binden aan een proces. Ten aanzien van de inhoudelijke herinrichting kon de stichting zich vinden in de perceptie van de initiatiefnemers zoals dit is verwoord in het burgerinitiatief. De stichting wenste dus een herinrichting van de gehele Groot Hertoginnelaan en vrij liggende fietspaden.

Deelvraag 2: welke actoren spelen een rol bij de realisatie van de doelstellingen van Stichting bewonersoverleg Duinoord ten aanzien van de herinrichting van de Groot Hertoginnelaan en welke perceptie van het probleem hebben zij? De volgende actoren spelen een rol bij de realisatie van de doelstellingen van de bewonersorganisatie: de werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan, Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan en de gemeente Den Haag.

De probleemperceptie van de werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan komt op de volgende neer: de veiligheid in de gehele Groot Hertoginnelaan laat te wensen over, de verkeersveiligheid is niet goed, er wordt te hard gereden, de fietsers komen in de verdrukking, de leefbaarheid in de gehele Groot Hertoginnelaan is onvoldoende (afval, geluid, luchtvervuiling en teveel geparkeerde fietsen op de stoep) en de algehele kwaliteit van de Groot Hertoginnelaan kan beter (schade door bomen, bomen ontnemen het zicht op de gevels).

Resultaten

De Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan vond de leefbaarheid in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan onvoldoende (afval, geluid en luchtvervuiling). Het aspect veiligheid en de belangen van fietsers waren minder van belang.

De gemeente Den Haag wilde het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan deel laten uitmaken van het hoofdroutenetwerk voor de fiets, maar dit voldeed nog niet aan de eisen die voor deze hoofdroute gelden. Daarnaast had de gemeente te maken met een sterke lobby van de belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan. Deze belangenvereniging vond het aspect veiligheid en de belangen van fietsers minder belangrijk. Tot slot had de gemeente wel financiële middelen gereserveerd voor het opnieuw inrichten van het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan, maar nog niet voor het tweede gedeelte.

De percepties van het probleem van de vier actoren verschillen op aspecten van elkaar. De percepties van de stichting bewonersoverleg Duinoord en de werkgroep komen overeen. De belangenvereniging kan zich hier deels vinden. Zij vinden met name het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan van belang en de aspecten veiligheid en fietsers kwamen niet terug in hun perceptie van het probleem. De gemeente vond het juist wel een probleem dat de Groot Hertoginnelaan niet voldeed aan de eisen voor het hoofdroutenetwerk voor de fiets. De perceptie van de gemeente ten aanzien van dit aspect sloot dus beter aan bij die van de stichting en de werkgroep.

Deelvraag 3: welke doelstelling hebben deze actoren? De werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan wenste een leefbare en veilige Groot Hertoginnelaan. De werkgroep wenste een herinrichting van de gehele Groot Hertoginnelaan met vrij liggende fietspaden. Daarnaast wilde de werkgroep erkenning van betrokken partijen en bewoners voor het uiteindelijk behaalde resultaat.

De Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan wenste een leefbaar en veilig eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan zonder vrij liggende fietspaden.

De gemeente streeft een aantal doelen na. Zo wenst de gemeente leefbare en veilige Haagse wijken. Dit geldt dus ook voor Duinoord. Een belangrijke doelstelling van de gemeente is om het beleid van de raad zo goed mogelijk uit te voeren en hiervoor goedkeuring te krijgen. Daarnaast wil de gemeente het burgerinitiatief naar tevredenheid van betrokken partijen afhandelen. Ook wil de gemeente zeggenschap over de besteding van de eigen middelen hebben en de inzet van middelen zoveel mogelijk beperken. Tot slot wil de gemeente voldoen aan relevante wetten en regels.

De doelstellingen van de vier actoren komen niet helemaal overeen. Dit komt voort uit het feit dat ze verschillend tegen het probleem aankijken en een andere scope hebben. Zo richt de belangenvereniging zich maar op één, voor haar relevant, deel van de Groot Hertoginnelaan en was ze van mening dat er geen fietsersprobleem was. De gemeente wilde wel een hoofdroutenetwerk voor de fiets. Dit sloot aan bij de wensen van de werkgroep en de stichting voor een fietsveilige laan. Naast deze doelstelling had de gemeente nog een aantal doelstellingen dat er voor zorgde dat de gemeente afwegingen moest maken tussen de verschillende belangen. Het betreft dan: inzet middelen en voldoen aan wetten en regels.

Deelvraag 4: welke perceptie van oplossing hebben deze actoren? De werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan was van mening dat ze zich door middel van een burgerinitiatief een positie konden verwerven in het besluitvormingsproces en de gemeente kon binden aan een proces. Ten aanzien van de inhoudelijke herinrichting kon de stichting zich vinden in de perceptie van de initiatiefnemers zoals dit is verwoord in het burgerinitiatief. De stichting wenste dus een herinrichting van de gehele Groot Hertoginnelaan en vrij liggende fietspaden.

De Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan was van mening dat een lobby richting gemeente voor de door hun gewenste herinrichting voor het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan kon zorgen. De belangenvereniging wenste een herinrichting waarbij het aantal rijbanen van vier naar twee werd teruggebracht en waarbij de bomen verplaatst zouden worden van de gevels naar de middenberm. Zij wenste geen vrij liggende fietspaden.

De gemeente wilde werkzaamheden combineren en slim plannen om zodoende de kosten te beperken. Aangezien de riolering in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan opgeknapt diende te worden kon dit gedeelte van de Groot Hertoginnelaan ook gelijk als onderdeel van het hoofdroutenetwerk voor de fiets ingericht worden. Daarbij is de gemeente van mening dat straten een uniform karakter dienen te krijgen of te behouden en dit pleitte er voor de gehele Groot Hertoginnelaan aan te pakken. De gemeente ging uit van het standpunt dat veilige fietspaden vrij liggende fietspaden zijn. Het burgerinitiatief sprak de gemeente aan, omdat het een tegenwicht bood tegen de sterke lobby van de belangenvereniging.

De perceptie van de oplossing vloeide voor een groot gedeelte voort uit de doelstellingen van de vier actoren. De stichting en de werkgroep waren het eens over de oplossing. De belangenvereniging verschilde echter van mening. Zij wilde in eerste instantie haar doelstellingen middels een lobby in plaats van een burgerinitiatief bereiken. Ook inhoudelijk verschilde de belangenvereniging van mening (gericht op eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan zonder vrij liggende fietspaden). De gemeente kon zich wat betreft het proces beter vinden in de aanpak van de werkgroep en de stichting (burgerinitiatief in plaats van lobby). Ook wenste de gemeente net als de werkgroep en de stichting vrij liggende fietspaden en een herinrichting van de gehele Groot Hertoginnelaan.

Deelvraag 5: over welke machtsmiddelen beschikken de actoren in het netwerk? De actoren in het netwerk beschikken over verschillende machtsmiddelen. Macht is het vermogen het gedrag van een ander te veranderen in overeenstemming met de eigen wensen. Een machtsmiddel is dus een middel om macht aan te wenden. Deze machtsmiddelen zijn niet gelijkmatig verdeeld en ze hebben verschillende eigenschappen. Dit leidt er toe dat sommige actoren meer macht hebben dan andere.

De Stichting bewonersoverleg Duinoord beschikt over collectieve macht. Als officiële bewonersorganisatie spreekt zij namens alle bewoners van Duinoord. Daarnaast heeft de stichting kennis van de wijk en van de verkeerssituatie ter plaatse. De stichting heeft een netwerk in de wijk en met regelmaat contact met sleutelfiguren binnen de gemeente.

De werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan beschikte eveneens over collectieve macht. Het burgerinitiatief werd gesteund door bijna 700 mensen en daarmee was het een sterk middel. De werkgroep had hiermee een achterban gecreëerd die zich kon vinden in de voorstellen van de werkgroep. De werkgroep hoefde gedurende het proces niet meer terug naar de achterban om te overleggen en te controleren of het draagvlak er nog was. Dit machtsmiddel maakte het mogelijk om het burgerinitiatief in te dienen en daarmee de gemeente te binden aan een proces. Door het indienen van een burgerinitiatief verwierf de werkgroep positiemacht. Andere machtsmiddelen van de werkgroep zijn: kennis van de wijk en de verkeerssituatie ter plaatse, ervaring met het indienen van een burgerinitiatief via contact met de heer Van Gijn en relaties die ingezet konden worden (media en lokale politici).

De Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan beschikte ook over collectieve macht. Onduidelijk is echter hoe groot de achterban is en wie tot deze achterban behoren. Deze belangenvereniging is geen formele bewonersorganisatie. De belangenvereniging heeft goede banden met lokale politici en kon hierdoor een sterke lobby ontwikkelen. Daarnaast heeft de belangenvereniging kennis van de lokale verkeerssituatie.

De gemeente Den Haag is veruit de machtigste actor in het netwerk en de machtsmiddelen zijn niet erg verspreid in het netwerk. De gemeente beschikt als enige actor over directe machtsmiddelen waarmee ze een herinrichting mogelijk kan maken. De gemeente beheerst deze middelen volledig. Deze machtsmiddelen zijn onmisbaar, houdbaar, overdraagbaar en ruilbaar. Er zijn geen alternatieve machtsmiddelen voor deze middelen. Hierdoor is het mogelijk om veel invloed uit te oefenen met deze machtsmiddelen.

De werkgroep, de stichting en de belangenvereniging bezitten machtsmiddelen met een beperkt toepassingsbereik, een beperkte houdbaarheid en zijn niet ruilbaar. De werkgroep is er in geslaagd om door middel van collectieve macht een burgerinitiatief op te starten en hiermee een positie in het besluitvormingsproces te verwerven en de gemeente te binden aan een proces. Hiermee heeft de werkgroep een machtiger positie verworven dan dat ze in eerste instantie had. Het machtsmiddel collectieve macht had echter ook zijn beperkingen. De werkgroep had steunbetuigingen ontvangen voor een expliciet geformuleerde tekst. De achterban was echter niet georganiseerd, dus gedurende het proces konden de initiatiefnemers niet terug naar de achterban. De stichting en de belangenvereniging hebben de werkgroep gemandateerd om namens hen te handelen. In feite had de werkgroep dus een formele positie tijdens de behandeling van het burgerinitiatief en de stichting en de belangenvereniging niet.

Deelvraag 6: in hoeverre is de bewonersorganisatie afhankelijk van andere actoren voor het realiseren van haar doelstellingen? Uit de beantwoording van deelvraag vijf blijkt dat de machtsbronnen binnen het netwerk over een aantal actoren verspreid is. Door deze spreiding en het feit dat machtsmiddelen verschillende eigenschappen hebben die bepalen in welke mate een actor macht kan uitoefenen ontstaan onderlinge afhankelijkheden.

De bewonersorganisatie is afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. De gemeente beschikt als enige in het netwerk over voldoende financiële middelen en een uitvoeringsorganisatie

Resultaten

om de gewenst herinrichting mogelijk te maken. Tevens beschikt de gemeente als enige in het netwerk over de formele taken en bevoegdheden voor aanpassingen van de publieke ruimte.

Daarnaast is de bewonersorganisatie afhankelijk van de werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan. Dit zijn de initiatiefnemers van het burgerinitiatief en zij hebben zich hierdoor een positie verworven in het besluitvormingsproces. Gedurende het proces heeft de bewonersorganisatie een mandaat verleend aan de werkgroep om te spreken namens de bewonersorganisatie. Hiermee raakte de bewonersorganisatie wat op de achtergrond en werd ze meer afhankelijk van de werkgroep.

Ook is de bewonersorganisatie afhankelijk van de steun voor het initiatief van de belangenvereniging. De partijen zijn erbij gebaat dat ze het zelfde geluid laten horen richting gemeente. Hiermee zou de kans van slagen van het burgerinitiatief groter worden.

Ondanks de concentratie van machtsmiddelen kon de gemeente niet autonoom haar gang gaan. Ze was afhankelijk van het oordeel van de gemeenteraad en deze raad baseerde zich in haar oordeel ook op het draagvlak voor de oplossing in het netwerk. De steun van de werkgroep voor de voorstellen van de gemeente was dus zeker van belang en heeft invloed gehad op het uiteindelijke resultaat. De stichting heeft zich door de mandatering aan de werkgroep meer afhankelijk gemaakt van deze werkgroep dan dat ze voor het burgerinitiatief was.

Deelvraag 7: welke strategieën hanteren de bewonersorganisatie en de andere actoren in het netwerk om hun doelstellingen te realiseren? De bewonersorganisatie heeft gedurende het proces de coöperatieve strategie gehanteerd. De bewonersorganisatie erkent dat er consensus nodig is tussen de werkgroep, de bewonersorganisatie, de belangenvereniging en de gemeente om tot verbetering van de wijk te komen. De bewonersorganisatie is aanwezig bij de voorbereidende gesprekken over het burgerinitiatief en brengt haar belangen (betrekken van de bewoners en helder communiceren) in. De bewonersorganisatie heeft de stadsdeeldirecteur laten weten dat ze achter het burgerinitiatief stonden. Hiermee verwachtten ze dat het burgerinitiatief een grotere kans van slagen had. Ook heeft ze op haar website het initiatief onder de aandacht gebracht. De stichting heeft zich echter bescheiden opgesteld en het initiatief aan de werkgroep gelaten. De stichting heeft niet ingesproken tijdens de commissievergadering. De stichting heeft geen voortrekkersrol vervuld of initiatieven genomen. Hierbij kan de vraag gesteld worden of het feit dat de bewonersorganisatie minder zichtbaar was, geen voortrekkersrol vervulde en het initiatief door middel van mandatering aan de werkgroep overliet een bewuste (vermijdings)strategie was of dat dit om andere redenen was ingegeven.

De werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan heeft het initiatief genomen voor het indienen van het burgerinitiatief en daartoe heeft ze coöperatieve en de faciliterende strategieën gehanteerd. De initiatiefnemers realiseren zich dat ze de steun van andere bewoners en de andere actoren nodig hebben om succesvol een burgerinitiatief te kunnen indienen. Ze proberen andere bewoners en de andere actoren dus te interesseren voor hun plannen. Daarnaast hebben ze geparticipeerd in de klankbordgroep van de gemeente. De werkgroep heeft een toelichting gegeven in de commissie- en raadsvergadering en hoopte hiermee voldoende steun te vergaren voor het burgerinitiatief. De werkgroep realiseerde zich dat als andere partijen en initiatief zouden steunen de kans groter was dat het uitgevoerd zou worden. Dit duidt op een coöperatieve strategie. Daarnaast heeft de werkgroep de andere actoren actief betrokken bij de voorbereidingen van het indienen van het burgerinitiatief. Zo hebben ze een bijeenkomst in Museon georganiseerd. Dit duidt op een faciliterende strategie.

De belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan heeft de volgende drie strategieën gehanteerd: go-alone, coöperatieve en de vermijdingsstrategie. De belangenvereniging is zelfstandig een lobby gestart. Hierbij heeft ze geen andere actoren uit de wijk betrokken. Ook heeft ze zelf een uitgewerkt plan ingediend voor het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. Dit duidt in ieder geval ten aanzien van de bewonersorganisatie op een go-alone-strategie. Op een later moment toen de werkgroep zich had geformeerd is de belangenvereniging in gesprek gegaan met de andere belanghebbende partijen. Op dat moment zag ze in dat ze buiten spel zou komen te staan als ze niet zou participeren in het burgerinitiatief. De belangenvereniging was fel gekant tegen de vrij liggende fietspaden, maar is toch akkoord gegaan met de tekst in het burgerinitiatief. Dit duidt op een coöperatieve strategie. In het verdere traject heeft de belangenvereniging het initiatief aan de werkgroep gelaten. De belangenvereniging heeft niet ingesproken tijdens de commissie- en de raadsvergadering. Ze heeft haar standpunt ten aanzien van de fietspaden niet ingebracht. Dit duidt op een vermijdingsstrategie.

De gemeente heeft de coöperatieve strategie, de faciliterende, de go-alone strategie en de vermijdingsstrategie gehanteerd. In de eerste twee ronden heeft de gemeente de coöperatieve

strategie gevolgd. De gemeente beseft zich in de eerste ronde dat ze de steun van belanghebbenden uit de wijken nodig heeft voor de uitvoering van het beleid. Daarom organiseert de gemeente bijeenkomsten in het kader van het opstellen van het stadsdeelplan Scheveningen om deze belanghebbenden de kans te geven mee te laten denken. Uiteindelijk is het wel de gemeente die bepaalt wat er in de plannen komt en wat niet. In de tweede ronde realiseerde de gemeente zich dat het indienen van een burgerinitiatief er toe leidt dat de gemeente gebonden wordt aan een proces. De gemeente was bereid om mee te denken over de tekst van het burgerinitiatief om zodoende handelingsruimte over te houden gedurende het proces. De gemeente heeft in de tweede ronde een klankbordgroep opgericht waarvan de drie andere actoren deel uit maakten. Dit duidt op een faciliterende strategie. In de vierde ronde hanteerde de gemeente de go-alone strategie. De gemeente heeft in deze ronde een reactie gegeven op het burgerinitiatief. Als basis is wel de tekst van de werkgroep genomen. Deze reactie is echter alleen intern afgestemd en niet met andere partijen in het netwerk. Dit duidt op een go-alone strategie. De gemeente wilde zich niet op voorhand inhoudelijk vastleggen en heeft daarom in de vierde ronde een conceptvoorstel gedaan met slechts toezeggingen ten aanzien van het proces. Dit duidt op een vermijdingsstrategie. Ook in de laatste ronde heeft de gemeente een vermijdingsstrategie gehanteerd. De wethouder wilde zich alleen binden aan procesafspraken en niet aan de inhoud.

Deelvraag 8: wat is het uiteindelijk behaalde resultaat per ronde en hoe kan dit, met het oog op de oorspronkelijke doelstellingen, beoordeeld worden? Het resultaat van ronde 1 is, dat het herinrichten van de Groot Hertoginnelaan niet is opgenomen in het Stadsdeelplan Scheveningen 2008 – 2011. Het plan is vastgesteld door de gemeente en daarmee is het een formeel besluit van de gemeente en tevens een afspraak tussen de twee actoren in het netwerk. Met het plan streeft de gemeente naar leefbare en veilige wijken. In deze ronde speelden slechts twee actoren een rol. Van deze actoren was alleen de gemeente georganiseerd en had duidelijke doelstellingen. Het is onduidelijk wie precies de belanghebbenden uit de wijk waren, maar zij hadden zich niet georganiseerd. Zij hadden geen formele taak of formele positie. De gemeente heeft de bewoners en andere belanghebbenden de kans geboden om mee te denken over de inhoud van het Stadsdeelplan. Uiteindelijk heeft de gemeente bepaald wat er in het plan is opgenomen en wat niet. De gemeente heeft hiermee zeggenschap behouden over de eigen middelen. Het resultaat van de eerste ronde komt overeen met de doelstellingen van de gemeente. De belanghebbenden uit de wijk hebben geen wensen geuit ten aanzien van de Groot Hertoginnelaan. Of de belanghebbenden zich in het resultaat konden vinden is niet bekend en of dat tot draagvlak heeft geleid voor het gemeentelijk beleid is ook niet bekend.

Het resultaat van ronde 2 is dat de tekst voor het burgerinitiatief is vastgesteld. De wens van de initiatiefnemers voor vrij liggende fietspaden staat in het burgerinitiatief. Het aantal benodigde steunbetuigingen voor het burgerinitiatief is behaald. De gemeente had geen formele rol ten aanzien van de voorbereiding, de formulering en het indienen van het burgerinitiatief. Het resultaat sluit aan bij de doelstellingen van de werkgroep. De bewonersorganisatie heeft zich aangesloten bij de doelstellingen van de werkgroep. De belangenvereniging wilde in eerste instantie haar doelstellingen bereiken via een lobby in plaats van een burgerinitiatief, maar zag in dat ze wel bij het burgerinitiatief moest aansluiten, omdat de werkgroep een formele positie zou krijgen in het besluitvormingsproces en de belangenvereniging mogelijk buiten spel gezet zou worden. De belangenvereniging is akkoord gegaan met de tekst, ondanks dat ze tegen de vrij liggende fietspaden was. Hierin stond ze alleen.

Het resultaat van ronde 3 is dat op 22 april 2010 de gemeenteraad het burgerinitiatief ontvankelijk heeft verklaard. In deze ronde speelden slechts de burgemeester en de gemeenteraad een rol. De gemeente heeft als taak om burgerinitiatieven te toetsen aan vooraf vastgestelde criteria. Hiermee voorkomt de gemeente dat burgers onlangs genomen besluiten opnieuw aan de orde stellen en dat er initiatieven worden ingediend die op onvoldoende steun van de bewoners kunnen rekenen. De gemeente wil er zeker van zijn dat het ingediende plan ook daadwerkelijk draagvlak heeft in de stad. De gemeente kan in deze ronde geen invloed uitoefenen op de inhoud van het initiatief en is gebonden aan de vastgestelde procedure ten aanzien van burgerinitiatieven. In feite is in ronde drie een procesafpraak tot stand gekomen tussen de werkgroep en de gemeente zonder dat een strategie van een actor hieraan ten grondslag ligt. Het resultaat komt overeen met de doelstelling van de werkgroep om een positie te verwerven in het besluitvormingsproces en de gemeente te binden aan het proces.

Het resultaat van de vierde ronde kan niet gezien worden als een formeel besluit of een concrete afspraak tussen actoren. De betrokken actoren hebben hun standpunten uitgewisseld en overeenkomsten en verschillen benoemd. Deze uitwisseling heeft er niet toe geleid dat de gemeente haar voorstel voor de gemeenteraad heeft gewijzigd. De werkgroep had de tekst voor het

burgerinitiatief vastgesteld en ingediend. Voor deze voorstellen heeft zij steunbetuigingen ontvangen en ze wilde deze wensen dus ook gerealiseerd zien. De werkgroep heeft de voorstellen toegelicht in de commissievergadering en hoopte hiermee de andere actoren te interesseren voor deze plannen. Voor de werkgroep was er in deze ronde geen noodzaak om af te stappen van de geformuleerde wensen. De gemeente kon zich vinden in de voorstellen die aansloten bij haar eigen plannen. Dit betrof de vrij liggende fietspaden. De gemeente had te maken met verschillende doelstellingen. Ze wilde de inzet van haar middelen beperken, het fietsgebruik stimuleren en tegelijkertijd ook het burgerinitiatief naar tevredenheid van de verschillende partijen afhandelen. De wethouder had er belang bij om het over zoveel mogelijk punten eens te worden in de commissievergadering en geen discussiepunten over te houden voor de raadsvergadering. De wethouder wilde geen inhoudelijke toezeggingen doen om in een later traject voldoende handelingsruimte over te houden. Dit had ook te maken met een mate van onzekerheid op een aantal punten. De werkgroep streefde naar zoveel mogelijk inhoudelijke toezeggingen, maar die werden niet gedaan.

Het resultaat van ronde 5 en daarmee ook het behaalde eindresultaat is dat de gemeenteraad de motie van de Haagse Stadspartij, GroenLinks en D66 en het raadsvoorstel heeft aangenomen. Dit betekent dat er geen inhoudelijke toezeggingen zijn gedaan. Er zijn drie procesafspraken gemaakt: betrekken van het burgerinitiatief bij het opstellen van het Voorontwerp, het Voorontwerp tot stand laten komen tussen bewoners, gemeentelijke diensten en overige belanghebbenden en er wordt budget gezocht om de gehele Groot Hertoginnelaan opnieuw in te richten.

De heren Annink en Van der Kuur zijn zeer tevreden over de uitkomst van het burgerinitiatief en het proces daaraan voorafgaande. Door het burgerinitiatief heeft de Groot Hertoginnelaan veel aandacht gekregen en zij hebben waardering gekregen voor het initiatief. Aan het einde van ronde vijf waren de doelstellingen van de werkgroep en de bewonersorganisatie echter nog niet gerealiseerd en er was ook geen harde toezegging dat deze gerealiseerd zouden worden. Afgesproken is dat er een interactief proces volgt waarin de werkgroep één van de partijen is. Dit geldt ook voor de bewonersorganisatie. De heer Scheidius is positief over het middel burgerinitiatief. Hij vindt het goed dat het proces vastligt en partijen verplicht zijn een aantal stappen te doorlopen. Hiermee heeft een burgerinitiatief aandacht.

De belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan heeft ook haar doelstellingen nog niet gerealiseerd. Het onderwerp is op de agenda gekomen en ook zij zijn één van de partijen die in een later stadium deel zullen nemen aan het interactieve proces. Omdat er geen duidelijke inhoudelijke keuzes zijn gemaakt door de gemeenteraad biedt dit de belangenvereniging mogelijkheden om haar oorspronkelijke doelstellingen weer in te brengen (geen vrij liggende fietspaden).

De Dienst Stedelijke Ontwikkeling vindt het behaalde resultaat goed. De gemeenteraad heeft geen hele concrete toezeggingen gedaan en ruimte gelaten aan verder overleg tussen de partijen. Volgens de heer Vos zat de waarde van het burgerinitiatief vooral in het tegenwicht tegen de lobby van de belangenvereniging en een versnelling van het proces. De gemeente heeft waardering gekregen voor de wijze waarop ze het initiatief heeft afgehandeld en heeft zeggenschap gehouden over de besteding van de eigen middelen.

4.3.5 Conclusies

In het conceptueel model is gesteld dat de uitkomsten van de besluitvormingstrajecten beoordeeld kunnen worden door ze te vergelijken met de oorspronkelijke doelstellingen. De uitkomsten kunnen in zijn geheel, gedeeltelijk of helemaal niet overeen komen met de doelstellingen van de bewonersorganisatie. Ook kunnen de uitkomsten getoetst worden aan het bestaan van draagvlak voor deze uitkomst in het netwerk. De factoren die het verschil verklaren tussen het wel of niet realiseren van een doelstelling in een netwerk zijn: het ambitieniveau van de doelstelling, de totale hoeveelheid beschikbare machtsmiddelen in het netwerk, de spreiding van deze middelen, de afhankelijkheid van andere actoren, de overeenkomsten of tegenstellingen in percepties en doelstellingen, de mate waarin actoren elkaar weten te vinden en de machtsmiddelen weten te koppelen en de hieraan verbonden gevoerde strategie. Op basis van de derde casus kan een aantal beschouwende conclusies getrokken worden die gezamenlijk een verklaring geven voor het bereikte resultaat.

- De besluitvorming heeft zich afgespeeld in een relatief eenvoudige omgeving. In het conceptueel model van dit onderzoek was de aanname, dat de besluitvorming rondom aanpassingen van de fysieke leefomgevingen van Haagse wijken zou plaatsvinden in een complexe omgeving. In de derde casus was hier echter geen sprake van. Het rondenmodel kon echter wel gebruikt worden om het besluitvormingstraject te analyseren. Per ronde deden verschillende actoren mee met

steeds hun eigen doelstellingen en inzet en de uitkomsten verschilden per ronde van aard. Er was wel sprake van een netwerk, maar het aantal actoren in dit netwerk was beperkt tot vier. De machtsmiddelen waren verspreid, maar de onmisbare machtsmiddelen (financiële middelen, uitvoeringsapparaat en formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden) waren geconcentreerd bij de gemeente. De actoren in het netwerk waren van elkaar afhankelijk, maar het betrof hier vooral een "uitruil" tussen enerzijds de onmisbare machtsmiddelen en anderzijds steun voor de gekozen aanpak. De dynamiek in de structuur was beperkt. De posities van de actoren lagen redelijk vast. Alleen de werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan wist door middel van het burgerinitiatief een krachtiger positie te verwerven in het besluitvormingsproces. Tot slot was vanaf het begin af aan duidelijk hoe de besluitvorming tot stand zou komen. Er bestond geen onduidelijkheid over wat een besluit is.

- Het burgerinitiatief heeft enkele kenmerkende aspecten van besluitvorming in netwerken geëlimineerd en de bewonersorganisatie buiten spel gezet. Met het indienen en vervolgens ontvankelijk verklaren van het burgerinitiatief is een procedureafpraak tussen de gemeente en de werkgroep tot stand gekomen. Hiermee verdween voor een groot gedeelte de dynamiek uit het proces. De positie van de werkgroep en de gemeente kwam vast te liggen. Beide partijen wisten welke stappen genomen zouden worden en op welk moment dat zou zijn. De Stichting bewonersoverleg Duinoord en de Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan hadden geen formele positie meer gedurende het traject van het burgerinitiatief. Het uiteindelijke besluit is geen onderhandelingsresultaat tussen partijen in het netwerk, maar een uitspraak van de gemeenteraad. De interactie is grotendeels beperkt gebleven tot de formeel afgesproken stappen. Deze interactie was niet zozeer gericht op directe onderhandeling als wel op het overtuigen van de gemeenteraad.
- Het resultaat van het besluitvormingstraject komt slechts ten dele overeen met de doelstellingen van de bewonersorganisatie. De stichting wilde een leefbaar en veilig Duinoord en een herinrichting van de Groot Hertoginnelaan zoals dat in het burgerinitiatief staat verwoord. Daarnaast wilde ze voldoende betrokkenheid van de bewoners bij ontwikkelingen in de wijk en draagvlak voor haar handelen van deze bewoners. De gemeente heeft geen toezegging gedaan ten aanzien van de feitelijke herinrichting van de Groot Hertoginnelaan. De gemeenteraad heeft drie besluiten genomen over het vervolgproces: betrekken van het burgerinitiatief bij het opstellen van het Voorontwerp, het Voorontwerp tot stand laten komen tussen bewoners, gemeentelijke diensten en overige belanghebbenden en er wordt budget gezocht voor de gehele laan. De stichting heeft dus geen inhoudelijk resultaat geboekt. Wel zijn de bewoners op indirecte wijze betrokken geweest en hebben ze de mogelijkheid gehad zich uit te spreken over het initiatief. De gemeente heeft toegezegd dat dit in het vervolgtraject ook zal gebeuren. Dit ligt in lijn met één van de doelstellingen van de stichting. Het is de vraag of de stichting met haar handelen draagvlak heeft gecreëerd bij de bewoners, want ze heeft geen voortrekkersrol vervuld.
- De bewonersorganisatie heeft niet het initiatief genomen voor een herinrichting van de Groot Hertoginnelaan en ook geen voortrekkersrol vervuld gedurende het besluitvormingstraject. De bewonersorganisatie heeft een initiatief van bewoners gesteund en deze bewoners het mandaat gegeven om namens de bewonersorganisatie te spreken. Ze is zelf niet op de voorgrond getreden met het initiatief, heeft geen voortrekkersrol vervuld en geen initiatieven genomen. Hierbij kan de vraag gesteld worden of dit een bewuste (vermijdings)strategie was of dat dit om andere redenen was ingegeven.
- De macht van de drie bewonersorganisaties tezamen was onvoldoende om de gemeente te dwingen inhoudelijke toezeggingen te doen. De machtsmiddelen waarmee in theorie veel invloed is uit te oefenen, omdat ze bepaalde kenmerken bezitten (onmisbaar, houdbaar, overdraagbaar en ruilbaar) waren geconcentreerd bij de gemeente. Op basis hiervan had de verwachting mogen zijn dat de gemeente autonoom had kunnen opereren. Door het indienen van een burgerinitiatief verwierf de werkgroep zich een positie, werden procedureafspraken gemaakt en lag de uiteindelijke besluitvorming bij de gemeenteraad. De drie bewonersorganisaties hadden echter alleen maar indirecte machtsmiddelen tot hun beschikking om het college of de gemeenteraad te overtuigen. De gemeente kon vanuit haar machtspositie autonoom een raadsvoorstel opstellen. De gemeenteraad hechtte veel belang aan het draagvlak van de verschillende belanghebbenden bij het uiteindelijke resultaat. Hiermee werd het aspect afhankelijkheid belangrijker. De gemeente was afhankelijk van het draagvlak voor haar voorstellen van de andere partijen in het netwerk. Desondanks heeft de gemeente geen inhoudelijke toezeggingen hoeven doen. De gemeenteraad stemde toe met de voorstellen van het college. De gemeente ontkwam echter niet aan drie

Resultaten

procesafspraken. Deze procesafspraken zijn in feite een opdracht om in een netwerk tot een oplossing te komen. Dit plaatst de partijen terug in de verhoudingen die golden voordat het burgerinitiatief werd ingediend.

- De bewoners van Duinoord zijn op indirecte wijze betrokken geweest bij de besluitvorming in casus 3. De resultaten van de vijf rondes zijn besluiten van verschillende actoren. In ronde 1 hebben de bewoners hun visie kenbaar kunnen maken, maar het uiteindelijke plan is vastgesteld door de gemeente. De werkgroep heeft in samenspraak met de Stichting bewonersoverleg Duinoord en de Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan de tekst voor het burgerinitiatief vastgesteld. Vervolgens hebben ze steunbetuigingen verzameld. Dit was gericht op het verkrijgen van steun en niet op het afwegen van belangen. Met de mogelijke reacties van bewoners die tegen het initiatief waren hoefden ze niets te doen. Het resultaat van ronde 3 is een besluit van de gemeente. In de vierde ronde heeft de gemeente besloten haar oorspronkelijke voorstel ongewijzigd voor te leggen aan de gemeenteraad. Het resultaat van de vijfde ronde was een uitspraak van de gemeenteraad. De bewoners van Duinoord hebben wel mogelijkheden gehad om in te spreken tijdens de commissie- en gemeenteraadsvergadering, maar hier hebben ze geen gebruik van gemaakt.

5 Conclusies

Op basis van de drie cases kan een aantal conclusies getrokken worden. Hieronder worden de deelvragen van het onderzoek beantwoord. Daarna volgen enkele beschouwende conclusies en ten slotte volgt de beantwoording van de hoofdvraag.

5.1 Beantwoording deelvragen

Welke doelstellingen en perceptie van het probleem en de oplossing hebben Haagse bewonersorganisaties ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk? De bewonersorganisaties uit de cases hebben alle drie algemene doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk. Deze doelstellingen zijn algemeen geformuleerd en het gaat dan om het bevorderen en beschermen van het leefklimaat in ruime zin. Hieronder wordt de fysieke leefomgeving, maar vaak ook het welzijn en de veiligheid in de wijk onder verstaan

De bewonersorganisaties in de drie cases waren van mening dat de inrichting van hun wijk niet bijdroeg aan de leefbaarheid. De inrichting had een negatieve invloed op de volgende aspecten: veiligheid, de functie van de wijk, uitstraling, milieu en esthetische aspecten. Door middel van een herinrichting of een verandering wilden zij en impuls geven aan hun wijk.

Welke actoren spelen een rol bij de realisatie van de doelstellingen van de bewonersorganisaties en welke perceptie van het probleem hebben zijn? In alle drie cases heeft de gemeente Den Haag een prominente rol gespeeld bij de realisatie van de doelstellingen van de bewonersorganisatie. In de eerste en tweede cases speelden de ondernemers eveneens een rol. Opvallend is dat de Fietzersbond in de eerste casus wel deel uitmaakte van het netwerk, maar in de derde casus niet. Dit terwijl in beide cases sprake was van fietsersbelangen en de realisatie van het hoofdroutenetwerk voor de fiets. In de tweede casus speelden de volgende actoren een rol die in de andere casus niet in het netwerk zaten: Stichting Stroom en Kunstenaar Thuis. Het Rijk had in de tweede casus wel invloed om de realisatie van de doelstellingen van de bewonersorganisatie mogelijk te maken, maar had geen directe contacten met de bewonersorganisatie. In de derde casus waren nog twee bewonersorganisaties actief. Dit was in de andere cases niet het geval.

De actoren hadden in de verschillende cases vaak een van elkaar verschillende perceptie van het probleem. In casus 1 verschilden de gemeente en de bewonersorganisatie en de Fietzersbond duidelijk van mening over het probleem. De gemeente vond de Bankastraat en het Bankplein niet onveilig. De bewonersorganisatie vond dit net als de Fietzersbond echter wel het geval. De ondernemers vonden de Bankastraat vooral niet goed ingericht voor de winkelfunctie. In casus twee keken de verschillende actoren (het Rijk, de gemeenten en de bewonersorganisatie) vanuit een andere scope naar de problemen in de wijk. Opvallend in deze casus was dat in feite twee actoren, Stichting Stroom en de kunstenaar, geen perceptie van het probleem hadden. In casus drie was de belangenvereniging van mening dat er geen probleem ten aanzien van fietsverkeer was. Dit in tegenstelling tot de gemeente en de andere twee bewonersorganisaties.

Welke doelstellingen hebben deze actoren? De verschillende actoren hadden in de drie cases diverse doelstellingen. De gemeente streefde in de drie cases een aantal doelen na. De gemeente wilde leefbare wijken, maar daarnaast wilde ze ook zo min mogelijk middelen inzetten en voldoen aan wetten en regels. Ook wilde ze draagvlak voor haar handelen van de betrokken partijen en de gemeenteraad. In de eerste casus wilden de ondernemers een herinrichting van de Bankastraat en het Bankplein om de winkelfunctie te verbeteren, maar dit mocht niet ten koste gaan van het aantal parkeerplaatsen. De Fietzersbond wenste meer aandacht voor de fiets in het gemeentelijk beleid en de aanleg van het hoofdroutenetwerk voor de fiets door Den Haag, om zodoende het fietsen aantrekkelijker te maken.

In de tweede casus wilden de ondernemers eveneens een aantrekkelijke winkelfunctie, maar daarnaast wilden ze ook de inzet van middelen beperken en dus de rekening van het lichtkunstwerk niet betalen. De gemeente streefde in deze casus een leefbare en veilige Stationsbuurt na en wil ze ook hier de inzet van middelen beperken. Daarnaast wil ze de participatie van burgers stimuleren. Het Rijk wilde aandachtswijken omvormen tot wijken waar mensen kansen hebben en graag wonen.

In de derde casus speelt een aantal actoren een rol. De werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan wenste een leefbare en veilige Groot Hertoginnelaan met vrij liggende fietspaden. De Belangenvereniging Groot Hertoginnelaan wenste een leefbaar en veilig eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan zonder vrij liggende fietspaden. De gemeente wil een leefbaar en veilig Duinoord en

Conclusies

het burgerinitiatief naar tevredenheid van alle betrokken partijen afhandelen. Daarnaast wil ze de inzet van de eigen middelen beperken en voldoen aan wetten en regels.

Welke perceptie van de oplossing hebben zij? De perceptie van de oplossing van de actoren in de drie cases vloeide voor een groot gedeelte voort uit de doelstellingen van deze actoren. De ondernemers uit de eerste casus konden zich vinden in de voorstellen van de werkgroep, maar ze wilden niet dat de herinrichting ten koste zou gaan van het aantal parkeerplaatsen. De Fietsersbond was van mening dat in de Bankastraat fietsstroken in plaats van fietssuggestiestroken moesten komen, omdat deze beter aansluiten bij het karakter van het hoofdrouthenetwerk. De gemeente wilde vooral werkzaamheden slim combineren, zodat de kosten beperkt konden worden.

De percepties van de oplossing van de bewonersorganisatie en de ondernemers uit de wijk in de tweede casus komen overeen. Zij zijn beide van mening dat een lichtkunstwerk goed is voor de buurt. De gemeente en het Rijk zijn van mening dat de achterstandswijken gebaat zijn bij een extra financiële impuls, waarbij de relatie met instellingen en bewoners van groot belang is.

De werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan uit de derde casus was van mening dat ze zich door middel van een burgerinitiatief een positie kon verwerven in het besluitvormingsproces en de gemeente kon binden aan een proces. Inhoudelijk wensten ze een herinrichting van de gehele Groot Hertoginnelaan met vrij liggende fietspaden. De bewonersorganisatie van Duinoord kon zich hierin vinden. De Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan was echter van mening dat een lobby richting gemeente voor de door hun gewenste herinrichting van het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan kon zorgen. Zij wensten geen vrij liggende fietspaden. De gemeente wilde werkzaamheden combineren om zodoende kosten te besparen. Daarbij wilde de gemeente de hoofdroute voor de fiets door de Groot Hertoginnelaan laten lopen. Daarom wilde zij wel vrij liggende fietspaden.

Over welke machtsmiddelen beschikken de actoren in het netwerk? De actoren in de drie cases beschikken over verschillende machtsmiddelen. De gemeente Den Haag is in alle drie de cases veruit de machtigste actor en de machtsmiddelen zijn niet erg verspreid. De gemeente beschikt als enige actor over directe machtsmiddelen waarmee de gewenste herinrichtingen of veranderingen mogelijk gemaakt kunnen worden. Het gaat hierbij om financiële middelen, een uitvoeringsorganisatie, formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden en een formele positie in het besluitvormingsproces. De gemeente beheerst deze middelen volledig. Deze machtsmiddelen zijn onmisbaar, houdbaar, overdraagbaar en ruilbaar. Er zijn geen alternatieve machtsmiddelen voor deze middelen. De andere actoren bezitten machtsmiddelen met een beperkt toepassingsbereik, een beperkte houdbaarheid en zijn niet ruilbaar. Het gaat hierbij om collectieve macht, kennis, imago, en relaties. In de eerste casus is de bewonersorganisatie er in geslaagd om door middel van het indienen van een burgerinitiatief een positie in het besluitvormingsproces te verwerven en de gemeente te binden aan een proces. Hiermee heeft ze een machtiger positie verworven dan dat ze in eerste instantie had.

In hoeverre zijn de bewonersorganisaties afhankelijk van andere actoren? Uit de beantwoording van de vorige deelvraag blijkt dat de machtsbronnen binnen de netwerken over een aantal actoren beperkt verspreid is. De bewonersorganisaties zijn afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk en van de formele bevoegdheden van de gemeente. De gemeente beschikt als enige in de drie cases over voldoende financiële middelen en een uitvoeringsorganisatie om de gewenste herinrichtingen en veranderingen te realiseren. Tevens beschikt de gemeente als enige in het netwerk over de formele taken en bevoegdheden voor aanpassingen van de publieke ruimte.

Daarnaast is de bewonersorganisatie afhankelijk van de steun en het netwerk van de ondernemers in de wijk. Dit speelde met name in de eerste en tweede casus een rol. In de eerste casus was de bewonersorganisatie in mindere mate afhankelijk van de Fietsersbond voor steun van het burgerinitiatief. Dit heeft te maken met het feit dat slechts één van de vijf concrete voorstellen in het burgerinitiatief specifiek te maken had met fietsverkeer. Ook zijn de bewonersorganisaties afhankelijk van het draagvlak van de bewoners van de wijk voor het handelen. Met name in de eerste en tweede casus was er sprake van een directe afhankelijkheid waarbij de bewoners konden aangeven de plannen te steunen of niet.

Welke strategieën hanteren de bewonersorganisaties en de andere actoren in het netwerk om hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk te realiseren? De bewonersorganisaties en de andere actoren in het netwerk hanteren verschillende strategieën om hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving van hun wijk te realiseren. In de eerste en tweede casus zijn het de bewonersorganisaties die het initiatief nemen om hun doelstellingen te realiseren. In de derde casus laat de bewonersorganisatie het initiatief over aan een andere partij. In

de eerste casus wordt het middel burgerinitiatief ingezet om de doelstellingen te behalen. Daarnaast hanteert de bewonersorganisatie in de eerste casus nog een coöperatieve en vermijdingsstrategie. In de tweede casus wordt vooral een faciliterende en coöperatieve strategie gehanteerd. Deze laatste strategie is ook in casus drie toegepast.

De gemeente heeft zich in de drie cases bediend van een breed scala aan strategieën: de coöperatieve, de go-alone, de conflictueuze, de vermijdingsstrategie en tot slot de faciliterende strategie.

De ondernemers uit de Archipelbuurt en Willemspark (casus 1) hebben een faciliterende strategie gehanteerd en de ondernemers uit de Stationsbuurt (casus 2) een vermijdingsstrategie.

De Fietzersbond heeft alleen in de eerste casus een rol gespeeld. Zij trad op eigen initiatief toe tot het netwerk en heeft drie strategieën gehanteerd: de go-alone strategie, de conflictueuze strategie en de coöperatieve strategie.

In de tweede casus hanteert het Rijk een faciliterende strategie. Het Rijk ziet in, dat samenwerking met gemeenten en andere partijen noodzakelijk is en ze stelt ook budget beschikbaar. In deze casus heeft Stichting Stroom zich afzijdig gehouden en kenmerken vertoond van een vermijdingsstrategie. Kunstenaar Thuis bekleedde als opdrachtnemer een bijzondere positie en zijn gedrag kan het best omschreven worden met een coöperatieve strategie.

De werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan heeft in casus drie het initiatief genomen voor het indienen van een burgerinitiatief en heeft daartoe coöperatieve en faciliterende strategieën gehanteerd. De Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan heeft in deze casus de drie volgende strategieën gehanteerd: go-alone, coöperatieve en de vermijdingsstrategie. Pas toen ze zag dat ze buitenspel zou komen te staan als ze niet de samenwerking zou zoeken is ze afgestapt van de go-alone strategie.

Wat is het uiteindelijk bereikte resultaat en hoe kan dit, met het oog op de oorspronkelijke doelstellingen, beoordeeld worden? Het resultaat van de eerste casus is dat de gemeenteraad het amendement en het daarmee gewijzigde raadsvoorstel heeft aangenomen. Dit betekent dat uiteindelijk twee van de vijf voorstellen uit het burgerinitiatief zijn overgenomen, voor één voorstel een alternatief is geboden en dat over twee voorstellen op een later tijdstip in overleg met de bewonersorganisatie een besluit wordt genomen. Dit resultaat sluit dus deels aan bij de doelstellingen van de bewonersorganisatie. Dit geldt eveneens voor de ondernemers uit de wijk. Over het aantal parkeerplaatsen is echter geen uitspraak gedaan. Voor de Fietzersbond betekent dit resultaat, dat er nog geen toezegging is dat de Bankastraat deel uit gaat maken van het hoofdroutenetwerk voor de fiets en dat er fietsstroken komen. De gemeente heeft de kosten weten te beperken door het raadsbesluit om geen rotonde aan te leggen aan de bovenzijde van de Bankastraat, maar het op te lossen met een niet overrijdbare middennaald. Daarnaast zijn twee voorstellen die ze niet wilde uitvoeren doorgeschoven in de tijd. Het voorstel om doorlopende stoepen en uitritconstructies te realiseren is aangenomen, maar dit maakte al onderdeel uit van het gemeentelijk beleid en was opgenomen in de planning. De gemeente kon zich vinden in het voorstel om de binnenring van de fontein op het Bankplein te vergroten en dit is door de raad overgenomen. Ook kon de raad zich vinden in het voorstel van de gemeente om wegmarkeringen aan te brengen. In feite zijn dus de raadsvoorstellen van de gemeente overgenomen met uitzondering van de twee discussiepunten met de bewonersorganisatie die nog open stonden. Deze zijn vooruit geschoven.

Het resultaat van de tweede casus is, dat een keuze is gemaakt voor een ontwerp van een lichtkunstwerk van kunstenaar Thuis. Dit betekent dat er toestemming was van de bewoners voor het in gang zetten van de realisatiefase. De gemeente heeft de plannen impliciet goedgekeurd door mee te werken aan het uitvoeringstraject en budget beschikbaar te stellen. Dit resultaat komt overeen met de doelstellingen van de bewonersorganisatie. Deze wenste namelijk een lichtkunstwerk voor de Stationsweg en steun van de bewoners voor haar handelen. De belangen van kunstenaar Thuis zijn ook gediend. Hij heeft een opdracht gekregen voor de realisatie van een lichtkunstwerk en kon dit ontwerpen op een manier zoals hij dat wenste. Dit resultaat draagt eveneens bij aan de doelstellingen van de gemeente en het Rijk. Of dit resultaat ook leidt tot het gewenste maatschappelijke effect is natuurlijk nog afwachten, maar het past wel binnen de prestaties die gemeente en Rijk voor ogen hadden met de actieplannen voor krachtwijken en het wijkactieplan Stationsbuurt.

Het resultaat van de derde casus is, dat de gemeenteraad de motie van de Haagse Stadspartij, GroenLinks en D66 en het raadsvoorstel heeft aangenomen. Dit betekent dat er geen inhoudelijke toezeggingen zijn gedaan. Er zijn drie procesafspraken gemaakt: betrekken van het burgerinitiatief bij

het opstellen van het Voorontwerp, het Voorontwerp tot stand laten komen tussen bewoners, gemeentelijke diensten en overige belanghebbenden en er wordt budget gezocht om de gehele Groot Hertoginnelaan opnieuw in te richten. Dit betekent dat de doelstellingen van de werkgroep en de bewonersorganisatie echter nog niet gerealiseerd zijn en er ook geen harde toezeggingen zijn dat deze gerealiseerd gaan worden. De belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan heeft ook haar doelstellingen nog niet gerealiseerd. De Dienst Stedelijke Ontwikkeling vindt het behaalde resultaat goed. De gemeenteraad heeft geen hele concrete toezeggingen gedaan en ruimte gelaten aan verder overleg tussen de partijen.

5.2 Enkele beschouwende conclusies

- De besluitvorming ten aanzien van ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving van Haagse wijken speelt zich af in relatief eenvoudige omgevingen, oftewel beperkte netwerken. In het conceptueel model van dit onderzoek was de aanname, dat de besluitvorming rondom aanpassingen van de fysieke leefomgevingen van Haagse wijken zou plaatsvinden in een complexe omgeving. In de drie cases was daar geen sprake van. Het rondommodel voldeed echter wel als model om het besluitvormingsproces te analyseren. Er was sprake van een netwerk, maar het aantal actoren was beperkt. De machtsmiddelen binnen dit netwerk waren verspreid, maar de onmisbare machtsmiddelen (financiële middelen, uitvoeringsapparaat en formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden) waren geconcentreerd bij de gemeente. De actoren in het netwerk waren van elkaar afhankelijk, maar het betrof hier vooral een "uitruil" tussen enerzijds de onmisbare machtsmiddelen en anderzijds "steun" voor de gekozen aanpak. De dynamiek in de structuur was beperkt. De posities van de actoren lagen redelijk vast.
- De bewonersorganisaties kunnen hun doelstellingen ten aanzien van ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving alleen maar realiseren door aansluiting te zoeken bij de doelstellingen van andere actoren. De bewonersorganisaties beschikken over machtsmiddelen waarmee niet op directe wijze aanpassingen aan de fysieke leefomgeving van hun wijk zijn te realiseren. Zij beschikken over machtsmiddelen die op indirecte wijze kunnen leiden tot de gewenste aanpassing. Met deze machtsmiddelen kunnen ze proberen een andere machtiger actor te beïnvloeden.
- Ondanks dat de gemeente veruit de machtigste actor in het netwerk van de bewonersorganisatie is, kan zij niet volledig autonoom haar gang gaan. De gemeente beschikt in het netwerk rondom aanpassingen van de fysieke leefomgeving van wijken over de meeste invloed. Deze invloed kan zij uitoefenen op basis van haar machtsmiddelen en de specifieke kenmerken van deze machtsmiddelen. Op basis hiervan zou je kunnen veronderstellen dat de gemeente autonoom haar gang kan gaan, maar dit is niet het geval. De gemeente heeft de goedkeuring voor haar handelen nodig van de gemeenteraad en er wordt belang gehecht aan het draagvlak voor het gemeentelijk handelen bij de andere partijen in het netwerk. Steun en draagvlak zijn dus machtsmiddelen waarvan de gemeente afhankelijk is en maakt dat ze rekening houdt met andere actoren.
- De totale hoeveelheid beschikbare machtsmiddelen in een netwerk staat soms op gespannen voet met het ambitieniveau van de doelstellingen. Uit de analyse van casus 1 en 3 bleek dat de directe machtsmiddelen van de gemeente beperkt waren en ze daarom terughoudend was met het overnemen van de voorstellen van de bewonersorganisaties. In casus 2 bleek, dat toen de gemeente en het Rijk nog geen deel uitmaakten van het netwerk er ook middelen gezocht werden om het lichtkunstwerk te realiseren. Wellicht dat de ondernemers de middelen wel hadden, maar dit is niet bekend. Wel is duidelijk dat de ondernemers niet bereid waren hun middelen beschikbaar te stellen.
- De perceptie van het probleem is een minder belangrijke factor binnen het netwerk dan de perceptie van de oplossing of de doelstellingen van actoren. In casus 1 verschilden de gemeente en de bewonersorganisatie duidelijk van mening over het probleem. De gemeente vond de Bankastraat en het Bankplein niet onveilig. De bewonersorganisatie vond dit echter wel. Dit discussiepunt heeft uiteindelijk geen grote rol gespeeld, omdat de partijen het uiteindelijke resultaat (inhoudelijk en draagvlak) belangrijker vonden. Het discussiepunt is vervolgens geparkeerd en de partijen hebben geprobeerd elkaar te vinden in doelstellingen en de oplossingen. In casus twee keken de verschillende actoren (het Rijk, de gemeenten en de bewonersorganisatie) vanuit een andere scope naar de problemen in de wijk. Dit heeft geen invloed gehad op het verloop van het besluitvormingstraject, omdat de doelstellingen en percepties van de oplossing goed op elkaar aansloten en de partijen elkaar daarin vonden. In casus drie heeft de perceptie van het probleem ook geen grote rol gespeeld. De

- belangenvereniging was van mening dat er geen probleem ten aanzien van fietsverkeer was, maar heeft dit standpunt gedurende het besluitvormingstraject niet meer op beslissende momenten naar voren gebracht.
- Een burgerinitiatief kan enkele kenmerkende aspecten van besluitvorming in netwerken elimineren. Met het indienen en vervolgens ontvankelijk verklaren van het burgerinitiatief komt een procedureafpraak tussen de gemeente en de initiatiefnemers tot stand gekomen. Hiermee verdwijnt voor een groot gedeelte de dynamiek uit het proces. De positie van de partijen komt vast te liggen. Beide partijen weten welke stappen genomen gaan worden en op welk moment dat is. Het uiteindelijke besluit is geen onderhandelingsresultaat tussen partijen in het netwerk, maar een uitspraak van de gemeenteraad. De interactie blijft grotendeels beperkt tot de formeel afgesproken stappen. Deze interactie was niet zozeer gericht op directe onderhandeling als wel op het overtuigen van de gemeenteraad. Het gevolg is dat er geen feitelijke onderhandeling of uitruil van machtsmiddelen plaatsvindt. Dit beperkt de netwerkbesluitvorming.
  - Bewonersorganisaties gaan in de drie cases verschillend om met de beslissingsbevoegdheid van de bewoners van de wijk. In casus 1 en casus drie worden bewoners op indirecte wijze betrokken bij het besluitvormingstraject. Ze hebben de mogelijkheid hun mening kenbaar te maken en de keuze om een steunbetuiging wel of niet te ondertekenen. In de tweede casus hebben de bewoners directe beslissingsbevoegdheid gekregen van de gemeente en de bewonersorganisatie bij de keuze van de plannen die gerealiseerd zouden worden en het uiteindelijke ontwerp voor het lichtkunstwerk.

5.3 Beantwoording hoofdvraag

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt als volgt: hoe trachten Haagse bewonersorganisaties hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving te realiseren en welke verklaring is te geven voor het bereikte resultaat? Voordat de hoofdvraag hieronder beantwoord wordt is de volgende notie van belang: In tegenstelling tot waar het conceptueel model van uitging, was er in alle drie de cases eigenlijk geen sprake van een complexe omgeving. Het aantal actoren in het netwerk was beperkt, de spreiding van machtsmiddelen en de dynamiek van de structuur waren eveneens beperkt.

Het eerste gedeelte van de hoofdvraag is op basis van de drie cases niet op eenduidige wijze te beantwoorden. De Haagse bewonersorganisaties trachten hun doelstellingen ten aanzien van de fysieke leefomgeving namelijk op verschillende manieren te realiseren. Ze hanteren verschillende strategieën. In twee gevallen namen ze zelf het initiatief en in de derde casus werd het initiatief overgelaten aan een andere partij in het netwerk. Uit de drie cases bleek wel een voorkeur voor de volgende strategieën: coöperatieve, faciliterende en vermijdingsstrategie. Aangezien de bewonersorganisaties beperkte machtsmiddelen hebben, zijn ze afhankelijk van andere actoren in het netwerk. Een go-alone strategie zonder middelen is niet mogelijk en een conflictueuze strategie lijkt onverstandig in een afhankelijke positie. Dit laatste blijkt niet uit de cases, maar is een vermoeden.

Het tweede gedeelte van de hoofdvraag is eveneens niet op eenduidige manier te beantwoorden. Dit heeft er mee te maken dat de bereikte resultaten in de drie cases van elkaar verschillen. De bewonersorganisaties van casus 1 en casus 3 hebben hun doelstellingen gedeeltelijk behaald. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de resultaten in casus 1 concreter waren dan in casus 3. In casus 2 zijn de doelstellingen van de bewonersorganisatie volledig behaald.

Op basis van de drie cases kan geconcludeerd worden dat het door de bewonersorganisatie bereikte resultaat niet afhangt van de perceptie van hun probleem. In welke mate de gekozen strategieën hebben bijgedragen aan het eindresultaat is op basis van deze cases niet te bepalen. Daarvoor is de variatie in de gekozen strategieën te groot en is niet aan te tonen dat ze het eindresultaat niet ook op een andere manier hadden kunnen bereiken. Wel kan vastgesteld worden dat hun doelstellingen, hun perceptie van de oplossing, de totale hoeveelheid beschikbare machtsmiddelen in het netwerk en de mate waarin de bewonersorganisatie er in slaagt haar doelstellingen en de perceptie van de oplossing te koppelen aan de perceptie van de oplossing van de machtigste actor in het netwerk, de gemeente bepalend zijn voor de mate waarin ze hun doelstellingen realiseren. Het aspect machtsmiddelen heeft een minder grote rol gespeeld in het uiteindelijke resultaat dan op basis van de concentratie van deze middelen verwacht had mogen worden. De totale hoeveelheid beschikbare machtsmiddelen in een netwerk staat soms op gespannen voet met het ambitieniveau van de doelstellingen. Dit belemmert soms wel de voortgang en de realisatie van de doelstellingen van de bewonersorganisatie.

Conclusies

Bijlage 1 Bronnen

1 Publicaties

A

- Ager, A. en Strang, A. (2008), Understanding integration, a conceptual framework, Oxford journals, Journal of refugee studies, Oxford.

B

- Balkenende, J.P. (2010), Hofstadlezing: "Ruimte geven aan de kracht van de samenleving", Den Haag.
- Bekkers, V. (2007), Beleid in beweging, Achtergronden, benaderingen, fasen en aspecten van beleid in de publieke sector, Uitgeverij LEMMA, Den Haag.
- Braster, J.F.A. (2000), De kern van casestudy's, de kern van organisatieonderzoek, Van Gorcum, Assen.
- Bovens, M.A.P., 't Hart P. en Van Twist, M.J.W. (2007), Openbaar bestuur, beleid, organisatie en politiek, Kluwer, Alphen aan den Rijn.
- Bruijn De, J.A. en Heuvelhof Ten, E.F. (1999), Management in netwerken, Lemma, Utrecht.
- Burger, A. (2001), Verzuiling en verzorgingsstaat: de non-profitsector in historisch-theoretisch perspectief, Noch markt noch staat, De Nederlandse non-profitsector in vergelijkend perspectief, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

C

- Cohen, M.J. (2010), Nieuwjaarstoespraak 2010 burgemeester Cohen, Amsterdam.
- Coenders, H. (2000), Kramers Woordenboek Nederlands, Elsevier, Amsterdam.

D

- D66 (2010), Anders ja, Verkiezingsprogramma Tweede Kamerverkiezingen 2010-2014, Den Haag.
- Daemen, H.H.F.M. (2009), college sturing in de publieke sector d.d. 19 november 2009, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam.
- Dekker, P. (2002), Particulier initiatief en publiek belang, Beschouwingen over de aard en toekomst van de Nederlandse non-profitsector, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.
- Dommerholt, C. (2008), Naar een bloeiende Stationsweg, Visie van bewonersorganisatie "Buurtstation", aangeboden aan Minister van der Laan en wethouder Norder op 19 november 2008, Den Haag.

E

- Etzioni, A. (2000), The third way to a good society, Demos, London.

F

- Fietsersbond (2009), Commentaar Fietsersbond (Afdeling Haagse regio) op het burgerinitiatief en de reactie van de gemeente daarop aan de raadsleden van de Haagse gemeenteraad, 23 februari 2009, Den Haag.
- Floor, J. (2009), Ontpolderen langs de Westerschelde, Invloed van lokale en regionale actoren en legitimiteitsproblemen in het beleidsproces 2005 – 2009, Wageningen.

G

- Gemeente Den Haag (2008), Activiteitenprogramma 2008 Stadsdeel Centrum, RIS152156a_12-FEB-2008, Den Haag.

- Gemeente Den Haag (2009), Activiteitenprogramma 2009 Stadsdeel Centrum, RIS160613h_29-JAN-2009, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2010), Activiteitenprogramma 2010 Stadsdeel Centrum, RIS170168b_28-JAN-2010, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2009), Beantwoording schriftelijke vragen van de raadsleden M. Fehres en M. Okcuoglu, SV 2009.091, RIS 162408, BSD/2009/1912, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2010), Besluitenlijst Raad 22 april 2010, RIS172196NO1_26-APR-2010, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2007), Fietsen Meerjarenprogramma 2007 – 2010, RIS147716a_23-jul-2007, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2008), Formulier burgerinitiatief Bankastraat (Archipelbuurt), RIS 159050 / GRF/2008.09250 / RV 214, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2010), Formulier burgerinitiatief Groot Hertoginnelaan (Duinoord), RIS174051, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2008), Brief van burgemeester J.J. van Aartsen aan de gemeenteraad over het burgerinitiatief Bankastraat d.d. 10 november 2008, GRF/2008.0967, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2010), Brief van burgemeester J.J. van Aartsen aan de gemeenteraad over het burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan vanaf de W. Pyramontkade richting Beeklaan d.d. 14 april 2010, GRF/2010.239, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2009), Brief van wethouder P.W.M. Smit aan de voorzitter van de Commissie voor de Stadsdelen met aanvullende informatie beantwoording burgerinitiatief Bankastraat, DSO/2009.593 – RIS 161789, 27 februari 2009, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2009), Raadsmededeling burgerinitiatief Bankastraat, rm 2009.012 – DSO/2008.4375 / RIS 160924, 27 januari 2009, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2010), Raadsmededeling burgerinitiatief Groot Hertoginnenlaan, rm 2010,117 – DSO/2010.1215 / RIS 173254, 7 juni 2010, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2007), Stadsdeelplan Centrum 2008 – 2011, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2007), Stadsdeelplan Scheveningen 2008 – 2011, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2005), Structuurvisie Den Haag 2020, Wereldstad aan zee, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2009), Verslag Commissievergadering voor de Stadsdelen 17 februari 2009, RIS161219CV_16-APR-2009, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2010), Voorstel van het college inzake wijziging van de Inspraak- en Samenspraakverordening, Bestuursdienst BSD/2010.50, RIS 170138_100126, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2003), Wijkplan Stationsbuurt, Oranjeplein en omgeving, Dienst Stedelijke Ontwikkeling DSO/2003.129, RIS 105751_030829, Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2007), Wijkactieplan (de nieuwe aanpak voor krachtwijk Stationsbuurt), Den Haag.
- Gesthuizen, M. en Veldheer, V. (2009), Sociale samenhang in de wijk, NSV actualiteitencollege 2008, Nederlandse Sociologische Vereniging, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.
- Gevel, A.A.J.S. Van den en Goor, H.P.J. Van de (1989), Bestuur & systeem, Een inleiding in de bestuurskunde, Stenfert Kroese Uitgevers, Leiden/Antwerpen.
- Groenlinks (2010), Echte keuzes voor de toekomst, Verkiezingsprogramma Tweede Kamerverkiezingen 2010-2014, Amsterdam.

H

- Hoogerwerf, A. (1998), Het ontwerpen van beleid, Een handleiding voor de praktijk en resultaten van onderzoek, Samsom, Alphen aan den Rijn.
- Hoogerwerf, A. en Herweijer, M. (2008), Overheidsbeleid, Een inleiding in de beleidswetenschap, Kluwer, Alphen aan den Rijn.

- Hupe, P.L. en Meijs, L.C.P.M. (2001), Non-profit in Nederland: maakt het wat uit?, Noch markt, noch staat, De Nederlandse non-profitsector in vergelijkend perspectief, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

K

- Kingdon, J.W. (2003), Agendas, Alternatives and public policies, Longman classics in political science, Michigan.
- Klijn, E.H. (2009), Interactieve besluitvorming: hype of nieuwe vorm van sturing, sheets college sturing in de publieke sector 10-12-2009, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam.
- Klijn, E.H. (2009), Governance: sturingsproblemen in een moderne samenleving, sheets college sturing in de publieke sector 05-11-2009, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam.
- Koppenjan, J. en Klijn, E.H. (2004), Managing uncertainties in networks, A network approach to problem solving and decision making, Routledge, Londen.

L

- Lindblom, C.E. (1977) in Bekkers V. (2007), Beleid in beweging, Achtergronden, benaderingen, fasen en aspecten van beleid in de publieke sector, Uitgeverij LEMMA, Den Haag.

M

- Ministerie van Algemene Zaken (2007), Samen werken samen leven, Beleidsprogramma Kabinet Balkenende IV2007-2011, Den Haag.

P

- Pierre, J en Peters, B. G. (2000), Governance, politics and the state, Palgrave Macmillan, Houndsmills.
- PvdA, raadsragen in het kader van geld voor bewoners die meedoen, M. Ockuoglu en M. Fehres, SV 91 – RIS 162408 / GRF/2009.202, Den Haag.

R

- Raad voor het openbaar bestuur (2010), Vertrouwen op democratie, Den Haag.

S

- Scharpf, F.W. (1978), pag.175 in Beleid in beweging, Achtergronden benaderingen fasen en aspecten van beleid in de publieke sector van Bekkers, V., 2007, Uitgeverij Lemma, Den Haag.
- Schnabel, P. (2002), Particulier initiatief en publiek belang, beschouwingen over de aard en toekomst van de Nederlandse non-profitsector, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

T

- Teisman, G.R. (1995), De reconstructie van complexe besluitvorming: over fasen, stromen en rondten. In P. 't Hart, M. Metselaar en B. Verbeek, Publieke besluitvorming, VUGA uitgeverij, Den Haag.
- Tiel, van, S. (2007), Bestuurskundig onderzoek, een methodologische inleiding, Uitgeverij Coutinho, Bussum.
- Tjeenk Willink, H.D. (2002), De herwaardering van het particulier initiatief, Enkele gedachten over de toekomst van de Nederlandse non-profitsector, publicatie in Particulier initiatief en publiek belang, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.
- Tonkens, E., (2009), Tussen onderschatten en overvragen, Actief burgerschap en activerende organisaties in de wijk, Sun Trancity – de stadswijkstudies, Amsterdam.

V

- Verschuren, P. en Doorewaard, H., (2003), Het ontwerpen van een onderzoek, Uitgeverij Lemma, Utrecht.
- VNG (2010), Knollen of citroenen, Ledenbrief 10/022 BB/U201000289 24 februari 2010, Commissie Talent!, Den Haag.

W

- Wijffels, H.H.F., (2001), voorzitter Sociaal-Economische Raad, Toespraak op de Nieuwjaarsbijeenkomst van Novib op 23 januari 2001, Den Haag.

2 Websites

- Gemeente Den Haag www.denhaag.nl
- Ministerie van Financiën www.minfin.nl
- Ministerie van VROM www.vrom.nl
- Stichting bewonersorganisatie Archipel en Willemspark www.archipelbuurt.nl
- Stichting Bewonersoverleg Duinoord www.duinoord-den Haag.nl
- Stichting Stationsbuurt www.buurtstation.nl
- Stichting Stroom Den Haag www.stroom.nl
- Van Dale woordenboek online www.vandale.nl
- Werkgroep herinrichting Groot Hertoginnelaan www.groothertoginnelaan

3 Tv-programma's

- Het is fijn achter het Rijswijkse plein, Docusoap, Tv-West, 2010.
- Tegenlicht, De waardenfluisteraar, Brechtje van der Haak, VPRO, 2004.

4 Geïnterviewden

Annink	Initiatiefnemer van het burgerinitiatief voor herinrichting Groot Hertoginnelaan
Van Arragon	Voorzitter Stichting Bewoners Organisatie Bomenbuurt
Bakker	Bestuurslid Wijkoverleg Scheveningendorp
Beyer	Manager Stichting Boog
Dommersholt	Voorzitter Stichting Buurtstation
Fehres	Voormalig gemeenteraadslid van de gemeente Den Haag namens PvdA.
Van Gijn	Voorzitter werkgroep verkeer van Stichting bewonersbelangen Archipelbuurt en het Willemspark, één van de initiatiefnemers van het burgerinitiatief voor herinrichting van de Bankastraat
Goedhart	Voorzitter Haagse afdeling van de Fietsersbond
De Jong	Lid gemeenteraad Den Haag namens PvdA
Kampf	Vice voorzitter Stichting Buurtstation
Van der Kuur	Initiatiefnemer van het burgerinitiatief voor herinrichting Groot Hertoginnelaan
Labots	Beleidsmedewerker/planoloog gemeente Den Haag
Van der Meij	Krachtwijkcoördinator gemeente Den Haag
Plugge	Bestuurslid Wijkoverleg Scheveningendorp
De Ruiters	Bestuurslid Haagse Koepel
Schweers	Voormalig bestuurslid Stichting Buurtstation
Van der Velden	Bestuurslid Haagse Koepel en voormalig gemeenteraadslid van de gemeente Den Haag
Vos	Gemeente Den Haag / Dienst Stedelijke Ontwikkeling
Zuidersma	Voorzitter Haagse Koepel en voorzitter van het wijkberaad van de Heesterbuurt

Bijlage 2 Netwerkanalyse casus 1 “het burgerinitiatief van de Archipelbuurt en Willemspark”

Ronde 1: vaststellen Stadsdeelplan Centrum 2008 – 2011				
Actoren / Kenmerken netwerk	Gemeente Den Haag	Belanghebbenden uit de wijk		
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> Eerste overheid voor burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. 	<ul style="list-style-type: none"> Belanghebbenden (bewoners, organisaties en bedrijven). Geen formele taak. De belanghebbenden hebben zich niet georganiseerd. 		
Belang	<ul style="list-style-type: none"> Leefbare en veilige Haagse wijken Draagvlak voor gemeentelijk beleid Kwalitatief goed beleid Zeggenschap over eigen middelen 	<ul style="list-style-type: none"> Een leefbare en veilige Archipelbuurt en Willemspark 		
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> Alle bewoners van de stad hebben recht op een prettige woonomgeving (schoon, heel en veilig). Het begrip veiligheid wordt daarbij gekoppeld aan voorkoming en bestrijding van criminaliteit. 	<ul style="list-style-type: none"> De inrichting van de Bankastraat en het Bankaplein droegen volgens de belanghebbenden niet bij aan een optimale leefbaarheid en veiligheid van de wijk. Het begrip veiligheid wordt daarbij gekoppeld aan verkeerssituaties. 		
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> De Haagse wijken zijn gebaat bij investeringen in veiligheid, leefbaarheid en burgerschap. Als burgers de kans hebben om mee te denken vergroot dat het draagvlak voor het gemeentelijk beleid. 	<ul style="list-style-type: none"> Een herinrichting van de fysieke leefomgeving draagt bij aan de leefbaarheid en veiligheid in de wijk. 		

Ter beschikking staande machtsbronnen	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële middelen (budget voor uitvoering stadsdeelplan) • Positie- en functiemacht (formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden als eerste overheid) • Formele positie in besluitvormingsproces rondom inzet financiële middelen en uitvoeringsorganisatie) 	<ul style="list-style-type: none"> • Collectieve macht • Kennis van de wijk. 		
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de steun en bereidheid van belanghebbenden om mee te denken over plannen voor de wijk. • Afhankelijk van de goedkeuring van de gemeenteraad van het Stadsdeelplan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. Deze belanghebbenden hebben zelf vermoedelijk onvoldoende financiële middelen voor de gewenste herinrichting. 		
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; de gemeente beseft dat ze de steun van de belanghebbenden uit de wijk nodig heeft voor de uitvoering heeft van haar beleid en organiseert bijeenkomsten om belanghebbenden mee te laten denken. Uiteindelijk is het wel de gemeente die bepaalt wat er in het stadsdeelplan komt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; de belanghebbenden erkennen dat ze afhankelijk zijn van de gemeente voor herinrichting van hun wijk en ze beseffen dat de gemeente hun steun voor de gemeentelijke plannen zoekt. Daarbij zien ze dat de belangen van de gemeente overeen komen met hun eigen plannen. 		
<p>Resultaat van ronde 1: het opknappen van het Bankplein en de Bankstraat en de toezegging dat belanghebbenden worden betrokken bij het vervolgtraject is opgenomen in het Stadsdeelplan Centrum 2008-2011. Dit plan is vastgesteld en daarmee is het een formeel besluit van de gemeente en tevens een afspraak tussen de twee actoren in het netwerk. De afspraak is echter niet specifiek geformuleerd en laat daarom ruimte voor interpretatie door actoren.</p>				

Ronde 2: voorbereiden en indienen burgerinitiatief

Actoren / Kenmerken netwerk	Gemeente Den Haag	Werkgroep bewonersorganisatie	Ondernemers uit de wijk	
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> Eerste overheid voor burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Ten aanzien van de voorbereiding, de formulering en het indienen van het burgerinitiatief heeft de gemeente geen formele rol. 	<ul style="list-style-type: none"> Behartigen van de belangen van de bewoners uit de wijk. Eerste aanspreekpunt van de wijk voor de gemeente. Initiatiefnemers voor in gang zetten burgerinitiatief. 	<ul style="list-style-type: none"> De ondernemers hebben geen specifieke taak in relatie tot deze casus. Wel bezetten zij een belangrijke informele positie. De gemeente en bewoners kunnen niet om deze actor heen. 	
Belang	<ul style="list-style-type: none"> Leefbare en veilige Haagse wijken Draagvlak voor gemeentelijk beleid Zeggenschap over eigen middelen 	<ul style="list-style-type: none"> Een leefbare en veilige Archipelbuurt en Willemspark. Draagvlak van de bewoners voor het handelen van de bewonersorganisatie. 	<ul style="list-style-type: none"> Voldoende parkeergelegenheid in de buurt van hun winkels. Een leefbare en veilige Archipelbuurt en Willemspark 	
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> Met de herinrichting van de Bankastraat en het Bankaplein zijn veel kosten gemoeid. DSO had geen geld voor een grootschalige herinrichting. 	<ul style="list-style-type: none"> De inrichting van de Bankastraat en het Bankaplein is niet toegerust voor de verkeersintensiteit. Daardoor is het toenemend onveilig en meerdere ernstige verkeersongevallen bewijzen dit. De centrale functie staat onder druk. De leefbaarheid staat eveneens onder druk. 	<ul style="list-style-type: none"> Een tekort aan parkeerplaatsen is slecht voor de omzet. De centrale functie lijdt onder de niet optimale inrichting van de Bankastraat en het Bankaplein. 	
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente wilde haar bestaande plannen uitvoeren. Hiervoor was geld gereserveerd. Mogelijk dat een burgerinitiatief geld zou vrijmaken voor aanvullende maatregelen. 	<ul style="list-style-type: none"> Een grootschalige herinrichting van de Bankastraat en het Bankaplein leidt er toe dat de verkeersveiligheid en leefbaarheid in de wijk toeneemt. Een wijziging van de kruising aan de westzijde van de Bankastraat is nodig om de snelheid van verkeer 	<ul style="list-style-type: none"> Een herinrichting van de fysieke leefomgeving draagt bij aan de leefbaarheid en veiligheid in de wijk en kan een positieve werking op de omzet van de winkels hebben als deze herinrichting niet ten koste gaat van de parkeergelegenheid. De gemeente dient te 	

		<p>terug te brengen. Mogelijkheid hiervoor is een rotonde.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vergroten van de binnenring rond de fontein remt de snelheid van verkeer. • Fietssuggestiestroken door de hele Bankastraat vergroten de veiligheid. • Een herinrichting van het brede deel van de Bankastraat vergroot de veiligheid en creëert meer ruimte ten behoeve van de leefbaarheid. • Een doorlopende stoep en uitritconstructies vergroten de veiligheid. • De gemeente dient te investeren in de herinrichting van de Bankastraat en het Bankaplein. • Door middel van een burgerinitiatief kan de werkgroep een positie verwerven in het besluitvormingsproces en de gemeente binden aan een proces. 	<p>investeren in de herinrichting van de Bankastraat en het Bankaplein.</p>	
<p>Ter beschikking staande machtsbronnen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële middelen (budget voor uitvoering stadsdeelplan), maar misschien beperkt voor herinrichting Bankastraat en Bankaplein. • Positie- en functiemacht (formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden als eerste overheid) • Formele positie in 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van de wijk en de verkeerssituatie ter plaatse. • Collectieve macht (voldoende steunbetuigingen voor een burgerinitiatief) • Relaties; contacten met media en prominenten. • Opgedane ervaring met burgerinitiatief. • Bericht in de media bij indienen burgerinitiatief 	<ul style="list-style-type: none"> • Relaties in de wijk. De winkeliers hebben een uitgebreid netwerk richting bewoners. • Kennis van de wijk en de verkeerssituatie ter plaatse. • Positiemacht. De ondernemers hebben een informele positie in het besluitvormingstraject. De initiatiefnemers en de gemeente kunnen niet om 	

	besluitvormingsproces rondom inzet financiële bronnen en uitvoeringsorganisatie)		deze belangrijke actor heen.	
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de steun en bereidheid van burgers om mee te denken over de wijk. • Afhankelijk van de goedkeuring van de gemeenteraad voor gemeentelijke plannen en optreden. • De gemeente is gebaat bij positieve beeldvorming in de media. • Het indienen van een burgerinitiatief bindt de gemeente aan een proces. De tekst van het burgerinitiatief bepaalt in zekere mate de handelingsruimte van de gemeente gedurende dit proces. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. De werkgroep heeft zelf onvoldoende financiële middelen voor de gewenste herinrichting. • Afhankelijk van de steun van de ondernemers in de wijk. Zonder draagvlak bij de ondernemers zou het burgerinitiatief een minder grote kans hebben om te slagen. • Afhankelijk van het netwerk van de ondernemers. Zonder gebruik van dit netwerk van de steunbetuigingen een stuk lastiger zijn geweest. 	<ul style="list-style-type: none"> • Voor de gewenste veranderingen in de wijk afhankelijk van de steun en initiatieven van de bewoners. • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. • Afhankelijk van de gemeente voor het aantal parkeerplaatsen in de Bankastraat en het Bankaplein. 	
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; DSO realiseert zich dat het indienen van een burgerinitiatief er toe leidt dat de gemeente gebonden wordt aan een proces. De gemeente is volgens de heer Labots bereid om mee te denken over de tekst van het burgerinitiatief om zodoende handelingsruimte over te houden gedurende het proces. 	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; de initiatiefnemers realiseren zich dat ze de steun van andere bewoners nodig hebben om succesvol een burgerinitiatief te kunnen indienen. Ze proberen andere bewoners dus te interesseren voor hun plannen. De initiatiefnemers zien in dat samenwerking met de gemeente en de ondernemers nodig is. Ze betrekken de ondernemers actief bij de voorbereidingen van het indienen van het burgerinitiatief. Daarnaast is er veelvuldig contact met de 	<ul style="list-style-type: none"> • Faciliterende strategie; de ondernemers beseffen dat samenwerking met de werkgroep nodig is om de gemeente er toe te bewegen te investeren in hun wijk. Daarom zijn de ondernemers bereid om, in ruil voor de toezegging dat het uiteindelijke voorstel niet ten koste gaat van parkeerplekken, te helpen met het verkrijgen van het vereiste aantal steunbetuigingen. 	

		heer Labots van DSO geweest.		
<p>Resultaat van ronde 2: de tekst voor het burgerinitiatief is vastgesteld. De wens van de ondernemers, dat herinrichtingen niet ten koste mogen gaan van parkeerplaatsen, staat niet letterlijk in het burgerinitiatief. Toch wordt in de tekst wel gewezen op de belangrijke functie van de winkeliers in de wijk en de geformuleerde gewenste maatregelen lijken op het eerste oog niet ten koste te gaan van parkeerplaatsen. Op 27 oktober 2008 hadden 1177 inwoners van Den Haag hun handtekening gezet op een ondersteuningsformulier. Hiermee was het benodigde aantal steunbetuigingen voor het burgerinitiatief behaald. De ondernemers hadden zich eveneens geschaard achter het voorstel. Op de steunbetuigingen stonden meer wensen dan op het geformuleerde burgerinitiatief.</p>				

Ronde 3: raadsbesluit over behandeling van het burgerinitiatief

Actoren / Kenmerken netwerk	Gemeente Den Haag			
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> Eerste overheid voor burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. De gemeente heeft als taak het toetsen van ingediende burgerinitiatieven. 			
Belang	<ul style="list-style-type: none"> Met het toetsen van burgerinitiatieven voorkomt de gemeente dat burgers onlangs genomen besluiten opnieuw aan de orde kunnen stellen en dat er initiatieven worden ingediend die op onvoldoende steun van de bewoners kunnen rekenen. Ze wil er zeker van zijn dat het ingediende plan ook daadwerkelijk draagvlak heeft in de stad. 			
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> Niet van toepassing. Het betrof een procedurele en geen inhoudelijke behandeling. 			
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> Niet van toepassing. Het betrof een procedurele en geen inhoudelijke behandeling. 			

Ter beschikking staande machtsbronnen	<ul style="list-style-type: none"> • Positie in het besluitvormingsproces; formele taak ten aanzien van toetsing burgerinitiatieven. 			
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> • Niet van toepassing. 			
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> • In feite was hier geen strategie nodig, omdat in deze ronde andere actoren geen rol speelden. De gemeente was autonoom. 			
Resultaat van ronde 3: op 27 november heeft de gemeenteraad het burgerinitiatief ontvankelijk verklaard. Hiermee is in feite een procesafpraak tussen de indieners van het burgerinitiatief en de gemeente ontstaan.				

Ronde 4: behandeling van het advies van het college van burgemeester en wethouders door de commissie voor de stadsdelen				
Actoren / Kenmerken netwerk	Gemeente Den Haag	Werkgroep bewonersorganisaties	Haagse afdeling van de Fietsersbond	
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> • Eerste overheid voor burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Op verzoek van het college heeft DSO een advies voor de gemeenteraad voorbereid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Behartigen van de belangen van de bewoners uit de wijk. • Eerste aanspreekpunt van de wijk voor de gemeente. 	<ul style="list-style-type: none"> • Behartigen van belangen van fietsers in de Haagse regio. • De Fietsersbond wordt door de gemeente Den Haag met regelmaat geconsulteerd als de belangen van fietsers in het geding zijn. 	
Belang	<ul style="list-style-type: none"> • De wethouder voelde bestuurlijke druk. Het burgerinitiatief had aandacht in de media gekregen en uiteindelijk diende het initiatief in de raad besproken worden. De wethouder had er baat bij om dit initiatief naar tevredenheid van de verschillende partijen af te handelen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Een leefbare en veilige Archipelbuurt en Willemspark. • Realisatie van de wensen zoals geformuleerd in het burgerinitiatief. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aanleg van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets door Den Haag. De Bankastraat maakt onderdeel uit van deze hoofdroute zoals de Fietsersbond deze in gedachte had. • Meer aandacht voor de fiets in het gemeentelijk verkeersbeleid. 	

	<ul style="list-style-type: none"> • Zeggenschap over eigen middelen • Inzet van de middelen beperken. • Veiligheid. Dit betreft verkeersveiligheid, maar ook het voldoen aan de eisen van de nood- en hulpdiensten. 			
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> • De bankastraat is geen verkeersonveilige straat. Snelheidsmetingen wijzen dit uit. • Op drukke winkeltijden is er een tekort aan parkeerplaatsen en er wordt dubbel geparkeerd. • Op sommige delen van de Bankastraat nodigt de inrichting van de fysieke leefomgeving uit tot hard rijden. 	<ul style="list-style-type: none"> • De inrichting van de Bankastraat en het Bankplein is niet toegerust voor de verkeersintensiteit. Daardoor is het toenemend onveilig en meerdere ernstige verkeersongevallen bewijzen dit. • De centrale functie staat onder druk. • De leefbaarheid staat eveneens onder druk. 	<ul style="list-style-type: none"> • De Fietzersbond kan zich vinden in de probleemdefinitie van het burgerinitiatief. ("De leefbaarheid wordt aangetast door voornamelijk de snelheid van het autoverkeer en het parkeergedrag van automobilisten. Het fiets- en voetgangersverkeer voelt zich om die reden niet veilig in de straat (Goedhart, 2010). • Auto's veroorzaken onveilige en ongezonde situaties in de stad. 	
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> • De verkeersveiligheid kan verder vergroot worden met een herinrichting. • Het aanleggen van een rotonde is te duur. Een middennaald is goedkoper en sorteert een gelijk effect. • Het vergroten van de binnenring rond de fontein werkt snelheidsbeperkend. • De aanleg van fietssuggestiestroken is nadelig voor de veiligheid en bevordert dubbelparkeren. • Het voorstel van de werkgroep voor herinrichting 	<ul style="list-style-type: none"> • Conform tekst van het burgerinitiatief. De initiatiefnemers konden zich wel vinden in het alternatief voor de rotonde en de wegmarkering. Onduidelijk is of de initiatiefnemers zich konden vinden in het standpunt ten aanzien van het zebrapad. • De initiatiefnemers voelen voor een adviessnelheid van 30 of 40 km per uur in de Bankastraat. 	<ul style="list-style-type: none"> • De Fietzersbond kan zich vinden in de voorstellen van het burgerinitiatief. • De Fietzersbond is van mening dat er fietsstroken in plaats van fietssuggestiestroken moeten komen. Fietsstroken sluiten beter aan bij het beeld dat de Fietzersbond heeft bij het hoofdrouthenetwerk voor de fiets. Dit vergroot de herkenbaarheid van het deze route. • Als meer mensen de auto laten staan en op de fiets 	

	<p>van de brede Bankastraat is slechts een cosmetische ingreep, gaat ten koste van het aantal parkeerplaatsen en draagt niet bij aan de verkeersveiligheid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De doorlopende stoep en uitritconstructies passen in gemeentelijk beleid. • Middenbelijning en belijning parkeervakken dragen er toe bij dat er minder hard wordt gereden. • Gezien de verkeersintensiteit is er geen noodzaak voor een zebrapad. De gemeente wil op een later tijdstip, na de herinrichting, bezien of het dan nodig is. • De wethouder is voorstander van het handhaven van de adviessnelheid van 50 km per uur. 		<p>gaan wordt Den Haag veiliger en schoner. Het is volgens de Fietzersbond dus van belang dat fietsen aantrekkelijk wordt gemaakt.</p>	
<p>Ter beschikking staande machtsbronnen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Relaties; contacten met de media. • Financiële bronnen (budget voor uitvoering stadsdeelplan), maar misschien beperkt voor herinrichting Bankastraat en Bankaplein. • Positie- en functiemacht (formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden als eerste overheid). • Kennis; de gemeente verwijst naar een onderzoek van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek 	<ul style="list-style-type: none"> • Positiemacht; door middel van het burgerinitiatief heeft de werkgroep positiemacht verworven. De gemeente is gebonden aan een proces waaraan de werkgroep deel van uitmaakt. • Kennis van de wijk en de verkeerssituatie ter plaatse. • Collectieve macht (voldoende steunbetuigingen voor een burgerinitiatief) • Relaties; contacten met media en lokale politici. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van lokaal verkeersbeleid en dan met name gericht op fietsverkeer. • Kennis van de verkeerssituatie in Den Haag. • Relaties; contacten met sleutelfiguren binnen het ambtelijk apparaat, lokale politici en adviesbureaus. • Imago; de Fietzersbond heeft macht op basis van het feit dat andere partijen deze actor veel kennis toedichten. De gemeente Den Haag consulteert de Fietzersbond met 	

	Verkeersveiligheid.		regelmaat.	
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van draagvlak van de werkgroep en de Haagse afdeling van de Fietzersbond voor de gemeentelijke plannen. • Afhankelijk van de goedkeuring van de gemeenteraad voor gemeentelijke plannen en optreden. • De gemeente is gebaat bij positieve beeldvorming in de media. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. De werkgroep heeft zelf onvoldoende financiële middelen voor de gewenste herinrichting. • Afhankelijk van steun van de meerderheid van de gemeenteraad voor realisering van het burgerinitiatief. • Afhankelijk van de Fietzersbond voor steun voor het voorstel ten aanzien van de fietssuggestiestroken. Steun van de Fietzersbond zou namelijk betekenen dat de gemeente en de raad van mening zouden zijn dat de plannen inhoudelijk dan wel moesten kloppen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente (zowel ambtelijk apparaat als politiek) voor realisatie van de fietsrouteplus-padenplan. • Afhankelijk van de gemeente voor inzet beleidsmedewerker. • Afhankelijk van draagvlak van initiatiefnemers burgerinitiatief voor fietsstroken. 	
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> • Go-alone strategie; de gemeente heeft in deze ronde een reactie gegeven op het burgerinitiatief en voor een aantal wensen van de werkgroep een alternatief geboden. Als basis is wel de tekst van de werkgroep genomen. Deze reactie is echter alleen intern afgestemd en niet met andere partijen in het netwerk. De gemeente heeft geprobeerd haar perceptie van het probleem en de oplossingsrichting dominant te laten zijn om zo de gewenste uitkomst van het 	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; tijdens de commissievergadering heeft de werkgroep vastgehouden aan de eigen perceptie van het probleem. De werkgroep hield vast aan het standpunt dat de Bankastraat en het Bankaplein onveilig waren en dat cijfers dit onderbouwen. Ook hield de werkgroep vast aan de oplossing zoals geformuleerd in het burgerinitiatief. De werkgroep erkende dat ze afhankelijk was van de gemeente en heeft 	<ul style="list-style-type: none"> • Go-alone strategie: de Fietzersbond is op eigen initiatief toegetreden tot het netwerk. De brief van 23 februari 2009 heeft de Fietzersbond niet met andere partijen afgestemd. • Conflictueuze strategie: de Fietzersbond bracht vertrouwelijke informatie uit gesprekken met de gemeente naar buiten om zodoende zijn eigen belangen te dienen. • Coöperatieve strategie: de Fietzersbond heeft wel geprobeerd zo dicht mogelijk bij de perceptie van 	

	<p>proces te realiseren. De interactie tussen partijen in het netwerk heeft zich grotendeels tijdens formele processtappen afgespeeld. Tijdens de commissievergadering hielden de partijen vast aan de eigen probleemdefinitie en perceptie van de beste oplossing.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conflictueuze strategie; het advies van de Fietzersbond van 23 februari is niet overgenomen in het antwoord van de wethouder op vragen die tijdens de commissievergadering zijn gesteld. In het schriftelijk antwoord van de wethouder op vragen die gesteld zijn tijdens de commissievergadering wordt gesteld dat de Bankastraat geen onderdeel uit gaat maken van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets. Hierover was echter nog geen formeel besluit genomen. In gesprekken met de Fietzersbond was dit juist nog steeds als reële optie naar voren gekomen. 	<p>geprobeerd de gemeente te overtuigen en te interesseren voor de voorgestelde oplossing.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ook ten aanzien van de Fietzersbond kan gesteld worden dat de werkgroep een coöperatieve strategie gevoerd heeft. De Fietzersbond is op eigen initiatief toegetreden tot het netwerk, maar toen dit eenmaal was gebeurd heeft de werkgroep geprobeerd de Fietzersbond achter haar plannen te scharen om zo tot het gewenste resultaat te komen. Dit is grotendeels gelukt. Echter op het punt van fietssuggestiestroken heeft de Fietzersbond een andere richting gekozen. 	<p>het probleem en oplossing te blijven van de werkgroep zoals geformuleerd in het burgerinitiatief.</p>	
--	---	---	--	--

Resultaat van ronde 4: de Fietzersbond is als actor toegetreden tot het netwerk. Het resultaat van ronde vier kan niet gezien worden als een formeel besluit of een concrete afspraak tussen actoren. De betrokken actoren hebben hun standpunten uitgewisseld en overeenkomsten en verschillen zijn benoemd. Het uitwisselen van standpunten heeft er niet toe geleid dat de gemeente haar voorstel voor de Raad heeft gewijzigd.

Ronde 5: inhoudelijke behandeling van het voorstel in de gemeenteraad

Actoren / Kenmerken netwerk	Gemeente Den Haag	Werkgroep bewonersorganisatie	Haagse afdeling van de Fietzersbond	
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> • Eerste overheid voor 	<ul style="list-style-type: none"> • Behartigen van de belangen 	<ul style="list-style-type: none"> • Behartigen van belangen 	

	<p>burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Op verzoek van het college heeft DSO een advies voor de gemeenteraad voorbereid.</p>	<p>van de bewoners uit de wijk.</p> <ul style="list-style-type: none"> Eerste aanspreekpunt van de wijk voor de gemeente. 	<p>van fietsers in de Haagse regio.</p> <ul style="list-style-type: none"> De Fietsersbond wordt door de gemeente Den Haag met regelmaat geconsulteerd als de belangen van fietsers in het geding zijn. 	
Belang	<ul style="list-style-type: none"> De wethouder voelde bestuurlijke druk. Het burgerinitiatief had aandacht in de media gekregen en uiteindelijk diende het initiatief in de raad besproken worden. De wethouder had er baat bij om dit initiatief naar tevredenheid van de verschillende partijen af te handelen. Zeggenschap over eigen middelen Inzet van de middelen beperken. Veiligheid. Dit betreft verkeersveiligheid, maar ook het voldoen aan de eisen van de nood- en hulpdiensten. 	<ul style="list-style-type: none"> Een leefbare en veilige Archipelbuurt en Willemspark. Realisatie van de wensen zoals geformuleerd in het raadsvoorstel, maar met aanbrenging van fietssuggestiestroken en de gewenste herinrichting van het brede deel van de Bankastraat. Erkenning voor het behaalde resultaat. 	<ul style="list-style-type: none"> Aanleg van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets door Den Haag. De Bankastraat maakt onderdeel uit van deze route zoals de Fietsersbond deze in gedachte had. Meer aandacht voor de fiets in het gemeentelijk verkeersbeleid. 	
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente en de initiatiefnemers baseren zich op de zelfde ongevalcijfers. De wethouder wil geen discussie over het feit of de straat veilig of onveilig is en stelt daarom dat de straat veiliger kan. Op drukke winkeltijden is er een tekort aan parkeerplaatsen en er wordt dubbel geparkeerd. Op sommige delen van de 	<ul style="list-style-type: none"> De inrichting van de Bankastraat en het Bankaplein is niet toegerust voor de verkeersintensiteit. Daardoor is het toenemend onveilig en meerdere ernstige verkeersongevallen bewijzen dit. De initiatiefnemers willen echter geen discussie meer over het exacte aantal ongevallen. De centrale functie staat onder druk. 	<ul style="list-style-type: none"> De Fietsersbond kan zich vinden in de probleemdefinitie van het burgerinitiatief. ("De leefbaarheid wordt aangetast door voornamelijk de snelheid van het autoverkeer en het parkeergedrag van automobilisten. Het fiets- en voetgangersverkeer voelt zich om die reden niet veilig in de straat (Goedhart, 2010). 	

	Bankastraat nodigt de inrichting van de fysieke leefomgeving uit tot hard rijden.	De leefbaarheid staat eveneens onder druk.	<ul style="list-style-type: none"> • Auto's veroorzaken onveilige en ongezonde situaties in de stad. 	
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> • De verkeersveiligheid kan verder vergroot worden met een herinrichting. • Het aanleggen van een rotonde is te duur. Een middennaald is goedkoper en sorteert een gelijk effect. • Het vergroten van de binnenring rond de fontein werkt snelheidsbeperkend. • De aanleg van fietsuggestiestroken is nadelig voor de veiligheid en bevordert dubbelparkeren. Het is onzeker of de fietsrouteplus-padenplan door de Bankastraat gaat. Besluitvorming daarover moet nog plaatsvinden. Vooruitlopen heeft geen zin, dus stellen dat de fietsstroken of fietsuggestiestroken er niet komen heeft ook geen zin. • Het voorstel van de werkgroep voor herinrichting van de brede Bankastraat is inhoudelijk niet besproken. In eerste instantie was de gemeente niet van plan het brede deel aan te pakken. Tijdens de raadvergadering werd besloten om de herinrichting met de initiatiefnemers op een later tijdstip te bespreken. • De doorlopende stoep en uitritconstructies passen in 	<ul style="list-style-type: none"> • Conform tekst van het burgerinitiatief. De initiatiefnemers konden zich wel vinden in het alternatief voor de rotonde en de wegmarkering. Onduidelijk is of de initiatiefnemers zich konden vinden in het standpunt ten aanzien van het zebra-pad. • De herinrichting mag niet ten koste gaan van het aantal parkeerplaatsen. 	<ul style="list-style-type: none"> • De Fietzersbond kan zich vinden in de voorstellen van het burgerinitiatief. • De Fietzersbond is van mening dat er fietsstroken in plaats van fietsuggestiestroken moeten komen. Fietsstroken sluiten beter aan bij het beeld dat de Fietzersbond heeft bij het hoofdrouthenetwerk voor de fiets. Dit vergroot de herkenbaarheid van deze route. • Als meer mensen de auto laten staan en op de fiets gaan wordt Den Haag veiliger en schoner. Het is volgens de Fietzersbond dus van belang dat fietsen aantrekkelijk wordt gemaakt. 	

	<p>gemeentelijk beleid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Middenbelijning en belijning parkeervakken dragen er toe bij dat er minder hard wordt gereden. • Gezien de verkeersintensiteit is er geen noodzaak voor een zebrapad. 			
Ter beschikking staande machtsbronnen	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële bronnen (budget voor uitvoering stadsdeelplan), maar misschien beperkt voor grootschalige herinrichting. • Positie- en functiemacht (formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden als eerste overheid). • Kennis; de gemeente verwijst naar een onderzoek van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Positiemacht; door middel van het burgerinitiatief heeft de werkgroep positiemacht verworven. De gemeente is gebonden aan een proces waaraan de werkgroep deel van uitmaakt. • Kennis van de wijk en de verkeerssituatie ter plaatse. • Collectieve macht (voldoende steunbetuigingen voor een burgerinitiatief). De heer Van Gijn benadrukte in zijn toespraak dat hij daar stond namens 1200 steunbetuigers. • Relaties; contacten met media en lokale politici; de initiatiefnemers hebben voorafgaande de raadsvergadering een bericht in de media laten verschijnen. Ook hebben ze diverse lokale politici benaderd. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van lokaal verkeersbeleid en dan met name gericht op fietsverkeer. • Kennis van de verkeerssituatie in Den Haag. • Relaties; contacten met sleutelfiguren binnen het ambtelijk apparaat, lokale politici en adviesbureaus. • Imago; de Fietzersbond heeft macht op basis van het feit dat andere partijen deze actor veel kennis toedichten. De gemeente Den Haag consulteert de Fietzersbond met regelmaat. 	
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van draagvlak van de werkgroep en de Haagse afdeling van de Fietzersbond voor de gemeentelijke plannen. • Afhankelijk van de goedkeuring van de 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. De werkgroep heeft zelf onvoldoende financiële middelen voor de gewenste herinrichting. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente (zowel ambtelijk apparaat als politiek) voor realisatie van het hoofdnetwerk voor de fiets. • Afhankelijk van de 	

	<p>gemeenteraad voor gemeentelijke plannen en optreden.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De gemeente is gebaat bij positieve beeldvorming in de media. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van steun van de meerderheid van de gemeenteraad voor realisering van het burgerinitiatief. • Afhankelijk van erkenning door de gemeenteraad, de gemeente, de media en de bewoners. • Afhankelijk van de Fietzersbond voor steun voor het voorstel ten aanzien van de fietssuggestiestroken. Steun van de Fietzersbond zou namelijk betekenen dat de gemeente en de raad van mening zouden zijn dat de plannen inhoudelijk dan wel moesten kloppen. 	<p>gemeente voor inzet beleidsmedewerker.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van draagvlak van initiatiefnemers burgerinitiatief voor fietsstroken. 	
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> • Vermijdingsstrategie; de wethouder sprak uit zich te kunnen vinden in het ingediende amendement. Hiermee werd mogelijk een conflict voorkomen, omdat dit ruimte bood de twee moeilijkere vraagstukken door te schuiven in de tijd. Ook ging hij de discussie over de ongevallencijfers uit de weg. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vermijdingsstrategie; de initiatiefnemers spraken uit zich te kunnen vinden in het ingediende amendement. Hiermee werd mogelijk een conflict voorkomen, omdat dit ruimte bood de twee moeilijkere vraagstukken door te schuiven. Ook gingen de initiatiefnemers de discussie over de ongevallencijfers uit de weg. • Coöperatieve strategie; de initiatiefnemers erkennen dat ze afhankelijk zijn van de steun van de Fietzersbond en voor de uitvoering van de gemeente. De heren Van Gijn en Van Moorsel trachten andere partijen te interesseren voor hun ideeën. 	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; de rol van de Fietzersbond was in deze ronde beperkt. Middels een steunbetuiging aan de initiatiefnemers in de gemeenteraad riep ze de gemeenteraad op om te kiezen voor een fietsvriendelijke oplossing. 	
Resultaat van ronde 5: de Gemeenteraad heeft het amendement en het daarmee gewijzigde raadsvoorstel aangenomen.				

Bijlage 3 Netwerkanalyse casus 2 “ het lichtkunstwerk in de Stationsbuurt”

Ronde 1: behoefte aan creatieve sierverlichting				
Actoren / Kenmerken netwerk	Stichting Buurtstation	Ondernemers uit de wijk	Stroom	
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> Behartigen van de belangen van de bewoners uit de wijk. Eerste aanspreekpunt van de wijk voor de gemeente. 	<ul style="list-style-type: none"> De ondernemers hebben geen formele georganiseerde taak in relatie tot deze casus. Wel bezetten zij een belangrijke informele positie in de wijk. 	<ul style="list-style-type: none"> Stroom Den Haag, in 1989 opgericht als onafhankelijke stichting, is een kunst- en architectuurcentrum. Het programma van Stroom richt zich vanuit beeldende kunst, architectuur, stedenbouw en vormgeving op de stedelijke omgeving. Stroom bemiddelt, adviseert, doet suggesties voor kunstenaars en begeleidt projecten in de openbare ruimte. 	
Belang	<ul style="list-style-type: none"> Bevorderen woon-, werk- en leefklimaat, zoals gewenst door de bewoners. 	<ul style="list-style-type: none"> Een aantrekkelijke winkelfunctie van de Stationsweg Bedrijfsvoeringsbelang 	<ul style="list-style-type: none"> In ontwikkeling houden van reflectie op de stad en de rol die beeldende kunst daarbij kan hebben. Bedrijfsvoeringbelang. 	
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> De Stationsweg is er in het laatste tiental jaren door leegstand, verloedering en een eenzijdig winkelaanbod op achteruit gegaan . De buurtfunctie van de Stationsweg staat onder druk en bewoners voelen zich er niet veilig. De creatieve identiteit van de wijk komt onvoldoende tot uitdrukking. De Stationsweg is niet de aantrekkelijke wandel- en winkelroute van station 	<ul style="list-style-type: none"> De Stationsweg is niet de aantrekkelijke wandel- en winkelroute van station Hollands Spoor naar het Haagse centrum die de ondernemers zo graag willen. 	<ul style="list-style-type: none"> Stroom had voor zover bekend geen dominante probleemperceptie ten aanzien van de Stationsweg. 	

	Hollands Spoor naar het Haagse centrum die de bewoners zo graag willen.			
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> In eerste instantie wilde de stichting sierverlichting voor de donkere maanden in de Stationsweg om te laten zien dat de buurt er op vooruit ging. Na een gesprek met de ondernemers was de stichting van mening dat een lichtkunstwerk beter de creatieve identiteit van de Stationsbuurt benadrukt en een verbinding legt met het centrum. Een lichtkunstwerk laat de verandering zien die gaande is. 	<ul style="list-style-type: none"> Een lichtkunstwerk benadrukt de creatieve identiteit van de Stationsbuurt en legt een verbinding met het centrum. Dit stimuleert de winkelfunctie van de Stationsweg. 	<ul style="list-style-type: none"> Stroom had, voor zover bekend, geen dominante perceptie van een oplossing. 	
Ter beschikking staande machtsbronnen	<ul style="list-style-type: none"> Kennis van de wijk. Relaties in de stad. Positie in het besluitvormingsproces; als initiator van het initiatief was het bestuur van de stichting in de positie om met het initiatief door te gaan of het te stoppen. 	<ul style="list-style-type: none"> Budget (onduidelijk is hoeveel) Relaties in de wijk. De ondernemers hebben een uitgebreid netwerk richting bewoners en andere ondernemers. Kennis van de wijk. Positiemacht; de ondernemers hebben een informele positie in het besluitvormingstraject. 	<ul style="list-style-type: none"> Kennis van kunstwerken in de openbare ruimte. Relaties; Stroom bemiddelt tussen opdrachtgevers en kunstenaars. Tevens heeft Stroom nauwe banden met de gemeente Den Haag. Budget; Stroom verleent subsidies aan Haagse kunstenaars (indien er een aantoonbaar tekort is) 	
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> Afhankelijk van financiële middelen van andere partijen. Afhankelijk van steun van de ondernemers. Afhankelijk van creativiteit van anderen voor het ontwerp. 	<ul style="list-style-type: none"> Voor de gewenste veranderingen in de wijk afhankelijk van de steun van de bewoners. Afhankelijk van financiële middelen van andere partijen. 	<ul style="list-style-type: none"> Stroom ontvangt subsidie van de gemeente Den Haag. Deels afhankelijk van initiatieven van derden voor kunstwerken in de stad. 	
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> Faciliterende strategie; het bestuur van het Buurtstation was van mening dat 	<ul style="list-style-type: none"> Vermijdingsstrategie; de ondernemers hadden geen bezwaar tegen het plan, 	<ul style="list-style-type: none"> Vermijdingsstrategie; Stroom heeft lange tijd de boot afgehouden. Het bestuur van 	

	samenwerking met andere partijen, zoals de ondernemers en Stroom, nodig was om het lichtkunstwerk te realiseren. Het bestuur is op eigen initiatief in gesprek gegaan met deze partijen. Daarnaast heeft het bestuur een brainstormsessie met de ondernemers georganiseerd. Het bestuur heeft de perceptie van de oplossing van de ondernemers overgenomen.	maar ze waren niet erg geïnteresseerd. Ze wilden geen actieve bijdrage leveren en geen budget ter beschikking stellen.	het Buurtstation kan geen duidelijkheid verschaffen over de bekostiging van het plan en Stroom wilde vermoedelijk niet teveel tijd steken in plannen die mogelijk niets zouden opleveren.	
Resultaat van ronde 1: het idee om sierverlichting voor de Stationsweg te realiseren is vervangen door het idee van een lichtkunstwerk. Er was aan het einde van ronde 1 nog geen budget, nog geen kunstenaar en nog geen ontwerp voor het plan. De ondernemers hadden besloten het plan wel te steunen, maar ze wilden geen bijdrage leveren.				

Ronde 2: beschikbaar stellen van geld voor de Stationsbuurt als Haagse krachtwijk				
Actoren / Kenmerken netwerk	Het Rijk	Gemeente Den Haag		
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren kabinetsbeleid • Het Rijk is inspirator en aanjager van het Actieplan Krachtwijken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Eerste overheid voor burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. 		
Belang	<ul style="list-style-type: none"> • De 40 aandachtswijken in Nederland omvormen tot wijken waar mensen kansen hebben en weer graag wonen. In 8 tot 10 jaren moeten deze wijken weer vitale woon-, werk-, leer- en leefomgevingen zijn waar het prettig is om in te wonen en waarin mensen betrokken zijn bij de samenleving, een perspectief hebben op sociale stijging en participeren op de 	<ul style="list-style-type: none"> • Een leefbare en veilige Stationsbuurt. In het wijkactieplan staat: de krachtwijk Stationsbuurt wordt een dynamische plek met sociaal en economisch perspectief voor jong en oud. Over tien jaar is dit dé wijk waar je graag wilt en kunt wonen nabij het centrum van Den Haag, ook als je wat minder draagkrachtig bent. De Stationsbuurt heeft internationale allure en 		

	<p>arbeidsmarkt en waar mensen met uiteenlopende etnische en levensbeschouwelijke achtergronden de bereidheid hebben om elkaar als mede-eigenaren van de wijk of de buurt te accepteren.</p>	<p>bewoners en bezoekers voelen zich er veilig (gemeente Den Haag, 2007).</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Stationsbuurt is gezichtsbepalend als internationale entree voor Den Haag en voor het imago van de stad. • 		
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> • In achterstandswijken is sprake van een cumulatie van problemen: schooluitval, een verloederde en eenzijdige woon- en leefomgeving, hoge werkloosheid, gebrekkige inburgering van nieuwkomers en achterblijvende emancipatie en participatie van vooral niet-westerse vrouwen, weinig werkgelegenheid in de buurt, ontoereikende jeugdzorg, gezondheidsachterstanden, criminaliteit en gevoelens van onveiligheid. 	<ul style="list-style-type: none"> • De economische potentie rond het station Hollands Spoor wordt te weinig benut. • De Stationsbuurt kent een hoge werkloosheid en veel mensen met een minimum inkomen. • Er is sprake van overbewoning (teveel kleine woningen voor teveel mensen). • Gezondheid van de bewoners is relatief slecht. • Drugsoverlast en rommel op straat. • Er is sprake van overlast op het Stationsplein en de veiligheid laat te wensen over. 		
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> • De problemen in de achterstandswijken vragen om een integrale en systematische aanpak. • Een extra impuls bovenop staand beleid is nodig. Deze impuls gaat het budget van de gemeente vaak te boven. Daarom stelt het Rijk budget beschikbaar. • De effectiviteit van de aanpak dient voorop te staan en niet de afrekencultuur. 	<ul style="list-style-type: none"> • Voor het realiseren van een trendbreuk is een forse incidentele en langdurige (structurele) inzet nodig in de Stationsbuurt. Er dient geïnvesteerd te worden in: economie en werk, leefbaarheid en wonen en jeugd en scholing. • De maatregelen moeten een focus hebben op de dominante problemen. • Samenwerking met instellingen en bewoners is 		

		nodig om de doelstellingen te realiseren.		
Ter beschikking staande machtsbronnen	<ul style="list-style-type: none"> Budget voor de wijkenaanpak. Mogelijkheden tot aanpassing landelijke wet- en regelgeving en (her)formuleren landelijk beleid. Positie- en functiemacht (formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden) Formele positie in besluitvormingsproces rondom inzet financiële middelen. 	<ul style="list-style-type: none"> Budget voor de wijkenaanpak. Relaties in de stad met bewoners en maatschappelijke organisaties. Kennis van de lokale situatie. Positie- en functiemacht (formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden als eerste overheid) Formele positie in besluitvormingsproces rondom inzet financiële middelen en uitvoeringsorganisatie. 		
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> Afhankelijk van gemeenten voor het opstellen van wijkactieplannen en maken van afspraken met lokale partners. Afhankelijk van de financiële bijdrage van gemeenten. Afhankelijk van de kennis van gemeenten over de lokale situatie. 	<ul style="list-style-type: none"> Afhankelijk van de financiële bijdrage van het Rijk. Afhankelijk van het Rijk voor landelijke richtlijnen. Afhankelijk van de inventiviteit van bewoners en lokale organisaties om de wijkaanpak succesvol te laten zijn. Afhankelijk van het netwerk van de bewonersorganisatie, bewoners en andere belanghebbenden uit de wijk. 		
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> Faciliterende strategie; het Rijk ziet in dat samenwerking met gemeenten en andere partijen noodzakelijk is om de wijkenaanpak tot een succes te maken. Daartoe stelt ze budget beschikbaar, maar zoekt ze ook nadrukkelijk de samenwerking met 	<ul style="list-style-type: none"> Coöperatieve strategie; de gemeente erkent dat ze het Rijk nodig heeft om tot een succesvolle wijkaanpak te komen. Ze deelt echter de visie van het Rijk voor wat betreft de voucherregeling niet en tracht het Rijk, met succes, te overreden om een ander systeem te hanteren. 		

	gemeenten.	<ul style="list-style-type: none"> Go-alone strategie; bij de totstandkoming van de wijkactieplannen zijn de wijken niet of nauwelijks betrokken. 		
Resultaat van ronde 2: het actieplan krachtwijken en het wijkactieplan Stationsbuurt zijn vastgesteld. Daarmee is budget beschikbaar gekomen voor realisatie van ideeën uit krachtwijken en dus ook voor de Stationsbuurt. De voucherregeling wordt in Den Haag niet toegepast.				

Ronde 3: verkiezing participatieplannen				
Actoren / Kenmerken netwerk	Gemeente Den Haag	Stichting Buurtstation		
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> Eerste overheid voor burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. 	<ul style="list-style-type: none"> Behartigen van de belangen van de bewoners uit de wijk. Eerste aanspreekpunt van de wijk voor de gemeente. Eén van de deelnemers aan de verkiezing van de participatieplannen. 		
Belang	<ul style="list-style-type: none"> Tijdig voldoen aan afspraken met het Rijk (uitvoering plannen en besteden budget). Draagvlak bij bewoners, instellingen uit de wijk en andere betrokken partijen voor het gemeentelijk beleid. Een veilige en leefbare Stationsbuurt. Bevorderen participatie van burgers. 	<ul style="list-style-type: none"> Directe beslissingsbevoegdheid van de bewoners. Uitvoering van plannen met meerwaarde voor de Stationsbuurt. Realisatie van het lichtkunstwerk. 		
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> Op 16 maart hebben raadsleden vragen gesteld aan het college over de besteding van de budgetten voor de krachtwijken en de wijze waarop bewoners directe beslissingsbevoegdheid zouden krijgen. De gemeente moest tempo 	<ul style="list-style-type: none"> De snelheid waarmee ideeën voor de Stationsbuurt dreigden te worden geïnventariseerd zouden de kwaliteit van deze ideeën en de uiteindelijke realisatie niet ten goede komen. De Stationsweg is er in het laatste tiental jaren door leegstand, verloedering en 		

	<p>maken met het nakomen van de afspraken met het Rijk.</p>	<p>een eenzijdig winkelaanbod op achteruit gegaan .</p> <ul style="list-style-type: none"> • De buurtfunctie van de Stationsweg staat onder druk en bewoners voelen zich er niet veilig. • De creatieve identiteit van de wijk komt onvoldoende tot uitdrukking. • De Stationsweg is niet de aantrekkelijke wandel- en winkelroute van station Hollands Spoor naar het Haagse centrum die de bewoners zo graag willen. 		
<p>Dominante perceptie van de oplossing</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeente neemt de regierol op zich om bijeenkomsten te organiseren en bepaalt zelf het tempo van de voortgang. • Als bewoners zelf de te realiseren plannen kiezen draagt dit bij aan het draagvlak van de uitvoering bij alle partijen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Als de bewoners tijd krijgen om over hun ingediende plan na te denken, dan draagt dit bij aan de kwaliteit van de plannen en is de uiteindelijke meerwaarde voor de Stationsbuurt groter. • Een lichtkunstwerk benadrukt de creatieve identiteit van de Stationsbuurt en legt een verbinding met het centrum. 		
<p>Ter beschikking staande machtsbronnen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële bronnen; budget om bijeenkomsten te organiseren en de plannen tot uitvoering te brengen. • Positie- en functiemacht (formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden als eerste overheid) • Formele positie in besluitvormingsproces rondom inzet financiële middelen en uitvoeringsorganisatie) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van de wijk. • Relaties; het bestuur kent veel bewoners en andere belanghebbenden in de wijk. • Positiemacht; de bewonersorganisatie heeft een informele positie in het besluitvormingstraject. De gemeente kan niet om deze belangrijke actor heen. 		

Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> Afhankelijk van de inventiviteit van bewoners en lokale organisaties, waaronder de bewonersorganisatie, om de wijkaanpak tot een succes te maken. Afhankelijk van de steun van belanghebbenden. 	<ul style="list-style-type: none"> Afhankelijk van het budget en de uitvoeringsmacht van de gemeente. Afhankelijk van de steun van bewoners en andere belanghebbenden. 		
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> Go-alone strategie; in eerste instantie bedacht de gemeente zelfstandig een plan om ideeën uit de wijk op te halen. Hierbij zijn geen andere partijen betrokken. Faciliterende strategie; de gemeente Den Haag ziet vervolgens in dat ze steun nodig heeft van organisaties in de wijk en daarom zoekt ze samenwerking met de bewonersorganisatie. De gemeente organiseerde een bijeenkomst en gaf de bewoners, binnen bepaalde kaders, directe beslissingsbevoegdheid over de uit te voeren plannen. 	<ul style="list-style-type: none"> Conflictueuze strategie; het bestuur van Stichting het Buurtstation heeft verhinderd dat het plan van het externe bureau werd uitgevoerd. Coöperatieve strategie; Stichting het Buurtstation erkent de wederzijdse afhankelijkheid met de gemeente, maar probeert anderen, waaronder de bewoners, te interesseren voor het plan voor een lichtkunstwerk. 		
<p>Resultaat van ronde 3: ronde 3 kent in feite twee resultaten. Ten aanzien van het proces is het aanvankelijke plan van de gemeente om een extern bureau in te zetten niet door gegaan. Het plan van Stichting het Buurtstation is in aangepaste vorm uitgevoerd. Daarnaast heeft de verkiezing opgeleverd dat het plan voor een lichtkunstwerk op de vijfde plaats was geëindigd.</p>				

Ronde 4: keuze ontwerp lichtkunstwerk				
Actoren / Kenmerken netwerk	Stichting Buurtstation	Stichting Stroom	Gemeente Den Haag	Kunstenaar R. Thuis
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> Behartigen van de belangen van de bewoners uit de wijk. Eerste aanspreekpunt van de wijk voor de gemeente. Gedelegeerd opdrachtgever 	<ul style="list-style-type: none"> Stroom Den Haag, in 1989 opgericht als onafhankelijke stichting, is een kunst- en architectuurcentrum. Het programma van Stroom richt 	<ul style="list-style-type: none"> Eerste overheid voor burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. 	<ul style="list-style-type: none"> R. Thuis is beeldend vormgever. R. Thuis is opdrachtnemer voor het ontwerpen van en realiseren van kunstwerken.

	<p>voor realisatie van het lichtkunstwerk.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Initiatiefnemer voor een lichtkunstwerk in de Stationsweg. 	<p>zich vanuit beeldende kunst, architectuur, stedenbouw en vormgeving op de stedelijke omgeving. Stroom bemiddelt, adviseert, doet suggesties voor kunstenaars en begeleidt projecten in de openbare ruimte.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stichting Stroom kan projecten en vormgevers aanmerken als respectievelijk kunst of kunstenaars. 	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeente stelt voorwaarden waaraan het plan moet voldoen. 	<p>Hij is gevraagd door Stichting Buurtstation voor een ontwerp voor een lichtkunstwerk. Hij is aangesloten bij Stichting Stroom.</p>
Belang	<ul style="list-style-type: none"> • Realisatie van een lichtkunstwerk voor de Stationsbuurt. • Ontwerp en productiekosten dienen binnen het beschikbare budget te vallen. • Vlotlopend uitvoeringsproces. • Steun van de bewoners voor het handelen van de stichting. 	<ul style="list-style-type: none"> • In ontwikkeling houden van reflectie op de stad en de rol die beeldende kunst daarbij kan hebben. • Bedrijfsvoeringbelang. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tijdig voldoen aan afspraken met het Rijk (uitvoering plannen en besteden budget). • Draagvlak bij bewoners, instellingen uit de wijk en andere betrokken partijen voor het gemeentelijk beleid. • Een veilige en leefbare Stationsbuurt. • Inzet van de middelen en menskracht beperken. • Bevorderen participatie van burgers. 	<ul style="list-style-type: none"> • Financieel belang; betaling per verkregen opdracht. • Realisatie van het lichtkunstwerk volgens zijn ontwerp. • Artistieke vrijheid. • Naamsbekendheid door realisatie van zijn kunstwerken.
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> • De creatieve identiteit van de wijk komt onvoldoende tot uitdrukking. • De Stationsweg is niet de aantrekkelijke wandel- en winkelroute van station Hollands Spoor naar het Haagse centrum die de bewoners zo graag willen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stroom had voor zover bekend geen dominante probleemperceptie ten aanzien van de Stationsweg. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het budget is gelimiteerd. • Realisatie van de afspraken met het Rijk liepen achter op schema. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kunstenaar R. Thuis heeft de dominante perceptie van het probleem van de opdrachtgever (Stichting het Buurtstation) overgenomen.
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> • Een lichtkunstwerk laat de verandering zien die gaande is. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stroom had, voor zover bekend, geen dominante perceptie van een oplossing. 	<ul style="list-style-type: none"> • De bedenkers van de plannen moeten deze zoveel mogelijk zelf uitvoeren. Dit beperkt de inzet van de gemeente en zorgt voor draagvlak voor het eindresultaat. 	<ul style="list-style-type: none"> • Licht kan er voor zorgen dat mensen een ruimte anders ervaren. • Een kunstenaar heeft artistieke vrijheid nodig.

Ter beschikking staande machtsbronnen	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële bronnen; budget (€ 60.000,00) is gereserveerd voor het lichtkunstwerk. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van kunstwerken in de openbare ruimte. • Relaties; Stroom bemiddelt tussen opdrachtgevers en kunstenaars. Tevens heeft Stroom nauwe banden met de gemeente Den Haag. • Positie- en functiemacht; Stichting Stroom kan projecten en vormgevers aanmerken als respectievelijk kunst of kunstenaars. 	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële bronnen; budget (€ 60.000,00) is gereserveerd voor het lichtkunstwerk. • Positie- en functiemacht (formeel taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden als eerste overheid) • Formele positie in besluitvormingsproces rondom inzet financiële middelen en uitvoeringsorganisatie) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van licht als middel om mensen een ruimte anders te laten ervaren. • Ervaring met het realiseren van eerdere lichtkunstwerken. • Kwalificatie; R. Thuis is een door Stichting Stroom erkend kunstenaar.
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van het toegezegde budget voor realisatie van het lichtkunstwerk. • Afhankelijk van goedkeuring door de gemeente van het plan. • Afhankelijk van medewerking van de kunstenaar voor creatief ontwerp. • Afhankelijk van steun van bewoners voor het lichtkunstwerk. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stroom ontvangt subsidie van de gemeente Den Haag. • Deels afhankelijk van initiatieven van derden voor kunstwerken in de stad. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van Stichting Buurtstation voor realisatie van het creatief ontwerp en het uiteindelijke lichtkunstwerk en daarmee met het tijdig voldoen aan de afspraken met het Rijk. • Afhankelijk van de steun van de bewoners en andere belanghebbenden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van Stichting het Buurtstation en de bewoners van de Stationsbuurt voor de opdracht om het lichtkunstwerk te realiseren. • Mede afhankelijk van Stroom voor zijn kwalificatie als erkend kunstenaar.
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; Stichting Buurtstation erkent dat ze afhankelijk is van de steun van de bewoners voor de uitvoering van het plan. Daarom is een avond georganiseerd om het plan te presenteren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vermijdingsstrategie; Stroom heeft lange tijd de boot afgehouden. Stroom wilde vermoedelijk niet teveel tijd steken in plannen die mogelijk niets zouden opleveren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vermijdingsstrategie; de gemeente heeft de keuze voor een kunstenaar en een ontwerp zoveel mogelijk overgelaten aan Stichting Buurtstation en de bewoners van de wijk. Ook is ze niet aanwezig geweest op de avond dat het ontwerp gepresenteerd werd. 	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; kunstenaar R. Thuis heeft de wederzijdse afhankelijkheden erkent en probeert Stichting het Buurtstation en de bewoners van zijn plan te overtuigen. Dit betreft zowel het ontwerp als de fasering van de realisatie.
<p>Resultaat van ronde 4: er is een keuze gemaakt voor een ontwerp van het lichtkunstwerk van kunstenaar Thuis. Dit betekent dat er toestemming was van de bewoners voor het in gang zetten van de realisatiefase. De gemeente heeft de plannen impliciet goed gekeurd door mee te werken aan het uitvoeringstraject.</p>				

Bijlage 4 Netwerkanalyse casus 3 “het burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan”

Ronde 1: vaststellen Stadsdeelplan Scheveningen 2008 – 2011				
Actoren / Kenmerken netwerk	Gemeente Den Haag	Belanghebbenden uit de wijk		
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> Eerste overheid voor burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. 	<ul style="list-style-type: none"> Belanghebbenden (bewoners, organisaties en bedrijven). Geen formele taak. De belanghebbenden hebben zich niet georganiseerd. 		
Belang	<ul style="list-style-type: none"> Leefbare en veilige Haagse wijken Draagvlak voor gemeentelijk beleid Kwalitatief goed beleid Zeggenschap over eigen middelen 	<ul style="list-style-type: none"> Een leefbaar en veilig Scheveningen (Duinoord). 		
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> Alle bewoners van de stad hebben recht op een prettige woonomgeving (schoon, heel en veilig). Het begrip veiligheid wordt daarbij gekoppeld aan voorkoming en bestrijding van criminaliteit. 	<ul style="list-style-type: none"> Ten aanzien van de Groot Hertoginnelaan zijn geen problemen geformuleerd. 		
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> De Haagse wijken zijn gebaat bij investeringen in veiligheid, leefbaarheid en burgerschap. Als burgers de kans hebben om mee te denken vergroot dat het draagvlak voor het gemeentelijk beleid. 	<ul style="list-style-type: none"> Niet van toepassing. Zie dominante perceptie probleem. 		
Ter beschikking staande machtsbronnen	<ul style="list-style-type: none"> Financiële bronnen (budget voor uitvoering stadsdeelplan) 	<ul style="list-style-type: none"> Collectieve macht Kennis van de wijk. 		

	<ul style="list-style-type: none"> • Positie- en functiemacht (formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden als eerste overheid) • Formele positie in besluitvormingsproces rondom inzet financiële middelen en uitvoeringsorganisatie) 			
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de steun en bereidheid van belanghebbenden om mee te denken over plannen voor de wijk. • Afhankelijk van de goedkeuring van de gemeenteraad van het Stadsdeelplan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. 		
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; de gemeente beseft dat ze de steun van de belanghebbenden uit de wijk nodig heeft voor de uitvoering heeft van haar beleid en organiseert bijeenkomsten om belanghebbenden mee te laten denken. Uiteindelijk is het wel de gemeente die bepaalt wat er in het stadsdeelplan komt en wat niet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; de belanghebbenden erkennen dat ze afhankelijk zijn van de gemeente voor herinrichting van hun wijk en ze beseffen dat de gemeente hun steun voor de gemeentelijke plannen zoekt. Daarbij zien ze dat de belangen van de gemeente overeen komen met hun eigen plannen. Namelijk die van een leefbare en veilige wijk. 		
Resultaat van ronde 1: het herinrichten van de Groot Hertoginnelaan is niet opgenomen in het Stadsdeelplan Scheveningen 2008-2011. Dit plan is vastgesteld en daarmee is het een formeel besluit van de gemeente en tevens een afspraak tussen de twee actoren in het netwerk.				

Ronde 2: voorbereiden en indienen burgerinitiatief

Actoren / Kenmerken netwerk	Gemeente Den Haag	Werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan	Stichting Bewonersoverleg Duinoord	Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> • Eerste overheid voor 	<ul style="list-style-type: none"> • Belanghebbenden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Behartigen van de belangen 	<ul style="list-style-type: none"> • Behartigen van de belangen

	<p>burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden.</p> <ul style="list-style-type: none"> Ten aanzien van de voorbereiding, de formulering en het indienen van het burgerinitiatief heeft de gemeente geen formele rol. 	<ul style="list-style-type: none"> Geen formele taak, maar zijn wel de initiatiefnemers voor het burgerinitiatief. Ze hebben zich wel georganiseerd. 	<p>van de bewoners uit de wijk Duinoord.</p> <ul style="list-style-type: none"> Eerste aanspreekpunt van de wijk voor de gemeente. 	<p>van de bewoners van het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan.</p> <ul style="list-style-type: none"> De belangenvereniging is geen formele bewonersorganisatie.
Belang	<ul style="list-style-type: none"> Leefbare en veilige Haagse wijken Realisatie hoofdrouthenetwerk voor fietsers Draagvlak voor gemeentelijk beleid Zeggenschap over eigen middelen 	<ul style="list-style-type: none"> Een leefbare en veilige Groot Hertoginnelaan 	<ul style="list-style-type: none"> Een leefbaar en veilig Duinoord Voldoende betrokkenheid van de bewoners van Duinoord bij ontwikkelingen in hun wijk. Draagvlak van de bewoners voor het handelen van de stichting. 	<ul style="list-style-type: none"> Een leefbaar en veilig eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan.
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> Het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan moest onderdeel uitmaken van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets, maar voldeed nog niet aan de eisen. De gemeente vond de lobby vanuit de belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan te sterk. 	<ul style="list-style-type: none"> De veiligheid in de gehele Groot Hertoginnelaan liet te wensen over. De verkeersveiligheid was niet goed. Er werd te hard gereden en de fietsers kwamen in de verdrinking. De leefbaarheid in de gehele Groot Hertoginnelaan was onvoldoende (afval, geluid, luchtvervuiling en teveel geparkeerde fietsen op de stoep). De algehele kwaliteit van de Groot Hertoginnelaan kon beter (schade door bomen, bomen ontnemen het zicht op de gevels). 	<ul style="list-style-type: none"> De stichting kon zich vinden in de probleempceptie van de initiatiefnemers van het burgerinitiatief voor herinrichting van de gehele Groot Hertoginnelaan (inclusief de vrij liggende fietspaden). 	<ul style="list-style-type: none"> De leefbaarheid in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan was onvoldoende (afval, geluid en luchtvervuiling). Het aspect veiligheid en de belangen van de fietsers waren van minder belang.
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente wilde werk met werk maken. Aangezien de riolering in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan opgeknapt diende te worden kon dit 	<ul style="list-style-type: none"> Terugbrengen van het aantal rijbanen. Bomen weghalen van de klassieke gevels en vervangen door bomen op 	<ul style="list-style-type: none"> Terugbrengen van het aantal rijbanen. Bomen weghalen van de klassieke gevels en vervangen door bomen op 	<ul style="list-style-type: none"> Terugbrengen van het aantal rijbanen in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. In het eerste gedeelte van

	<p>gedeelte van de laan ook gelijk als onderdeel van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets ingericht worden.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het burgerinitiatief bood tegenwicht tegen de sterke lobby van de belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan. • Straten dienen een uniform karakter te krijgen of te behouden. • Veilige fietspaden zijn vrij liggende fietspaden. 	<p>de middenberm van de weg.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vrij liggende fietspaden. • Veilige stoepen aanleggen. • Voorzieningen voor fietsparkeren. • Door middel van een burgerinitiatief kan de werkgroep een positie verwerven in het besluitvormingsproces en de gemeente binden aan een proces. 	<p>de middenberm van de weg.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vrij liggende fietspaden. • Veilige stoepen aanleggen. • Voorzieningen voor fietsparkeren. • Door middel van een burgerinitiatief kan de werkgroep een positie verwerven in het besluitvormingsproces en de gemeente binden aan een proces. • Tijdig betrekken van de bewoners en helder communiceren is nodig om steun van de bewoners te krijgen. 	<p>de Groot Hertoginnelaan de bomen weghalen van de klassieke gevels en vervangen door bomen op de middenberm van de weg.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een lobby richting gemeente kan zorgen dat de wensen worden gerealiseerd.
Ter beschikking staande machtsbronnen	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële bronnen • Positie- en functiemacht (formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden als eerste overheid) • Formele positie in besluitvormingsproces rondom inzet financiële middelen en uitvoeringsorganisatie) • Kennis op basis van uitgevoerde onderzoeken (verkeerstellingen) en van verkeersmaatregelen en hun effecten 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van de verkeerssituatie ter plaatse. • Collectieve macht (bijna 700 dus voldoende steunbetuigingen voor een burgerinitiatief) • Relaties; contacten met media. • Ervaring met burgerinitiatief; contact met de heer Van Gijn (initiatiefnemer herinrichting Bankastraat) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van de wijk en de verkeerssituatie ter plaatse. • Collectieve macht; de stichting spreekt namens alle bewoners van Duinoord. • Relaties; contacten met de gemeente en de bewoners van Duinoord. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van de verkeerssituatie in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan • Collectieve macht; de belangenvereniging heeft een achterban (onduidelijk hoe groot deze is). • Relaties; de belangenvereniging heeft goede banden met lokale politici.
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de steun en bereidheid van burgers om mee te denken over de wijk. • Afhankelijk van de goedkeuring van de gemeenteraad voor gemeentelijke plannen en optreden. • De gemeente is gebaat bij 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. De werkgroep heeft zelf geen financiële middelen voor de gewenste herinrichting. • Afhankelijk van het gemeentelijke uitvoeringsapparaat. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. De stichting heeft zelf onvoldoende financiële middelen voor de gewenste herinrichting. • Afhankelijk van de steun van de bewoners in Duinoord. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. De belangenvereniging heeft zelf geen of onvoldoende financiële middelen voor de gewenste herinrichting.

	<p>positieve beeldvorming in de media.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het indienen van een burgerinitiatief bindt de gemeente aan een proces. De tekst van het burgerinitiatief bepaalt in zekere mate de handelingsruimte van de gemeente gedurende dit proces. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de steun van de bewoners in de wijk, de belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan en Stichting Bewonersoverleg Duinoord. Zonder draagvlak bij deze partijen zou het burgerinitiatief een minder grote kans hebben om te slagen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van het gemeentelijke uitvoeringsapparaat. • Afhankelijk van de steun van de initiatiefnemers en de belangenvereniging. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van het gemeentelijke uitvoeringsapparaat. • Afhankelijk van de steun van de werkgroep en de stichting bewonersoverleg Duinoord.
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; de gemeente realiseert zich dat het indienen van een burgerinitiatief er toe leidt dat de gemeente gebonden wordt aan een proces. De gemeente is volgens de heer Vos bereid geweest om mee te denken over de tekst van het burgerinitiatief. • Faciliterende strategie; op initiatief van de gemeente is een klankbordgroep opgericht waarvan de drie andere partijen deel uitmaakten. De heer Vos wenste een eensluidende wens vanuit de drie andere partijen en is daarom op zoek gegaan naar de overeenkomsten in de wensen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; de initiatiefnemers realiseren zich dat ze de steun van andere bewoners en de andere actoren nodig hebben om succesvol een burgerinitiatief te kunnen indienen. Ze proberen andere bewoners en de andere actoren dus te interesseren voor hun plannen. Ze hebben geparticipeerd in de klankbordgroep. • Faciliterende strategie; de initiatiefnemers zien in dat samenwerking met de gemeente en de andere actoren nodig is. Ze betrekken de andere actoren actief bij de voorbereidingen van het indienen van het burgerinitiatief. Zo hebben ze een bijeenkomst in Museon georganiseerd. Daarnaast is er veelvuldig contact met de heer Vos van de gemeente geweest. 	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; de stichting erkent dat er consensus nodig is tussen de werkgroep, de stichting, de belangenvereniging en de gemeente om tot verbetering van de wijk te komen. De stichting is aanwezig bij de voorbereidende gesprekken over het burgerinitiatief en brengt haar belangen (betrekken van de bewoners en helder communiceren) in. De stichting heeft geen voortrekkersrol vervult of initiatieven genomen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Go-alone strategie; de belangenvereniging is zelfstandig een lobby gestart en heeft een eigen plan ingediend voor het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. • Coöperatieve strategie; op een later moment toen de werkgroep zich had geformeerd is de belangenvereniging in gesprek gegaan met de andere belanghebbende partijen. De belangenvereniging was fel gekant tegen de vrij liggende fietspaden, maar is toch akkoord gegaan met de tekst in het burgerinitiatief.
<p>Resultaat van ronde 2: de tekst voor het burgerinitiatief voor herinrichting van de gehele Groot Hertoginnelaan is vastgesteld. De wens van de initiatiefnemers voor vrij liggende fietspaden staat in het burgerinitiatief. Het aantal benodigde steunbetuigingen voor het burgerinitiatief is behaald. Minimaal moesten 250 steunbetuigingen opgehaald worden.</p>				

Ronde 3: raadsbesluit over behandeling van het burgerinitiatief				
Actoren / Kenmerken netwerk	Gemeente Den Haag			
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> Eerste overheid voor burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. De gemeente heeft als taak om burgerinitiatieven te toetsen. 			
Belang	<ul style="list-style-type: none"> Met het toetsen van burgerinitiatieven voorkomt de gemeente dat burgers onlangs genomen besluiten opnieuw aan de orde kunnen stellen en dat er initiatieven worden ingediend die op onvoldoende steun van de bewoners kunnen rekenen. Ze wil er zeker van zijn dat het ingediende plan ook daadwerkelijk draagvlak heeft in de stad. 			
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> Niet van toepassing. Het betrof een procedurele en geen inhoudelijke behandeling. 			
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> Niet van toepassing. Het betrof een procedurele en geen inhoudelijke behandeling. 			
Ter beschikking staande machtsbronnen	<ul style="list-style-type: none"> Positie in het besluitvormingsproces; formele taak ten aanzien van toetsing burgerinitiatieven. 			

Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> Niet van toepassing. 			
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> In feite was hier geen strategie nodig, omdat in deze rondes andere actoren geen rol speelden. De gemeente was autonoom. 			
Resultaat van ronde 3: op 22 april 2010 heeft de gemeenteraad het burgerinitiatief ontvankelijk verklaard. Hiermee is in feite een procesafpraak tussen de indieners van het burgerinitiatief en de gemeente ontstaan. Het burgerinitiatief is vervolgens voorgelegd aan het college van burgemeester en wethouders voor advies.				

Ronde 4: behandeling van het advies van het college van burgemeester en wethouders door de commissie voor de stadsdelen				
Actoren / Kenmerken netwerk	Gemeente Den Haag	Stichting bewonersoverleg Duinoord	Werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan	Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> Eerste overheid voor burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Op verzoek van het college heeft DSO een advies voor de gemeenteraad voorbereid. 	<ul style="list-style-type: none"> Behartigen van de belangen van de bewoners uit de wijk. Eerste aanspreekpunt van de wijk voor de gemeente. 	<ul style="list-style-type: none"> Belanghebbenden. Geen formele taak, maar wel de initiatiefnemers voor het burgerinitiatief. Ze hebben zich wel georganiseerd. 	<ul style="list-style-type: none"> Behartigen van de belangen van de bewoners van het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. De belangenvereniging is geen formele bewonersorganisatie.
Belang	<ul style="list-style-type: none"> De wethouder voelde bestuurlijke druk. Het burgerinitiatief had aandacht in de media gekregen en uiteindelijk diende het initiatief in de raad besproken worden. De wethouder had er baat bij om dit initiatief naar tevredenheid van de verschillende partijen af te handelen. Zeggenschap over eigen middelen Inzet van de middelen beperken. 	<ul style="list-style-type: none"> Een leefbare en veilige Duinoord. Realisatie van de wensen zoals geformuleerd in het burgerinitiatief. Voldoende betrokkenheid van de bewoners van Duinoord bij ontwikkelingen in hun wijk. Draagvlak van de bewoners voor het handelen van de stichting. 	<ul style="list-style-type: none"> Een leefbaar en veilige Groot Hertoginnelaan. Realisatie van de wensen zoals geformuleerd in het burgerinitiatief. Vrij liggende fietspaden 	<ul style="list-style-type: none"> Een leefbaar en veilig eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. Realisatie van de wensen zoals geformuleerd in het burgerinitiatief. Geen vrij liggende fietspaden.

	<ul style="list-style-type: none"> • Veiligheid. Dit betreft verkeersveiligheid, maar ook het voldoen aan de eisen van de nood- en hulpdiensten. • Vrij liggende fietspaden om zondoende het hoofdrouthenetwerk voor de fiets te realiseren. • Goede doorstroming van het verkeer. 			
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> • Het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan moest onderdeel uitmaken van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets, maar voldeed nog niet aan de eisen. • De drie andere actoren hebben geen eensluitende wens wat betreft de fietspaden. • Er was alleen financiering gevonden voor het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. 	<ul style="list-style-type: none"> • De stichting kon zich vinden in de probleemperceptie van de initiatiefnemers voor de gehele Groot Hertoginnelaan (inclusief de vrij liggende fietspaden). 	<ul style="list-style-type: none"> • De veiligheid in de gehele Groot Hertoginnelaan liet te wensen over. De verkeersveiligheid was door de inrichting niet goed. Er werd te hard gereden en de fietsers kwamen in de verdrugging. • De leefbaarheid in de gehele Groot Hertoginnelaan was onvoldoende (afval, geluid, luchtvervuiling en teveel geparkeerde fietsen op de stoep). • De algehele kwaliteit van de Groot Hertoginnelaan kon beter (schade door bomen, bomen ontnemen het zicht op de gevels) . 	<ul style="list-style-type: none"> • De leefbaarheid in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan was onvoldoende (afval, geluid en luchtvervuiling). • Het aspect veiligheid en de belangen van de fietsers waren van minder belang.
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeente wilde werk met werk maken. Aangezien de riolering in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan opgeknapt diende te worden kon de laan ook gelijk in als onderdeel van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets ingericht worden. • Het burgerinitiatief bood tegenwicht tegen de sterke lobby van de 	<ul style="list-style-type: none"> • Terugbrengen van het aantal rijbanen. • Bomen weghalen van de klassieke gevels en vervangen door bomen op de middenberm van de weg. • Vrij liggende fietspaden. • Veilige stoepen aanleggen. • Voorzieningen voor fietsparkeren. • Een burgerinitiatief dwingt de gemeente om te 	<ul style="list-style-type: none"> • Terugbrengen van het aantal rijbanen. • Bomen weghalen van de klassieke gevels en vervangen door bomen op de middenberm van de weg. • Vrij liggende fietspaden. • Veilige stoepen aanleggen. • Voorzieningen voor fietsparkeren. • Een burgerinitiatief dwingt de gemeente om te 	<ul style="list-style-type: none"> • Terugbrengen van het aantal rijbanen in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. • In het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan de bomen weghalen van de klassieke gevels en vervangen door bomen op de middenberm van de weg.

	<p>belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Straten dienen een uniform karakter te krijgen of te behouden. • Veilige fietspaden zijn vrij liggende fietspaden. 	<p>handelen inzake de Groot Hertoginnelaan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tijdig betrekken van de bewoners en helder communiceren is van groot belang. 	<p>handelen inzake de Groot Hertoginnelaan.</p>	
Ter beschikking staande machtsbronnen	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële bronnen • Positie- en functiemacht (formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden als eerste overheid) • Formele positie in besluitvormingsproces rondom inzet financiële middelen en uitvoeringsorganisatie • Kennis op basis van uitgevoerde onderzoeken (verkeersstellingen) en van verkeersmaatregelen en hun effecten 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van de wijk en de verkeerssituatie ter plaatse. • Collectieve macht; de stichting spreekt namens alle bewoners van Duinoord. • Relaties; contacten met de gemeente en de bewoners. 	<ul style="list-style-type: none"> • Positiemacht; door middel van het burgerinitiatief heeft de werkgroep positiemacht verworven. De gemeente is gebonden aan een proces waaraan de werkgroep deel van uitmaakt. • Kennis van de verkeerssituatie ter plaatse. • Collectieve macht (voldoende steunbetuigingen voor een burgerinitiatief) • Relaties; contacten met media. • Ervaring; contact met de heer Van Gijn (initiatiefnemer herinrichting Bankastraat) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van de verkeerssituatie in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan . • Collectieve macht; de belangenvereniging heeft een achterban (onduidelijk hoe groot deze is). • Relaties; de belangenvereniging heeft goede banden met lokale politici.
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de steun en bereidheid van burgers om mee te denken over de wijk. • Afhankelijk van de goedkeuring van de gemeenteraad voor gemeentelijke plannen en optreden. • De gemeente is gebaat bij positieve beeldvorming in de media. • Het indienen van een burgerinitiatief bindt de gemeente aan een proces. De tekst van het 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. De stichting heeft zelf onvoldoende financiële middelen voor de gewenste herinrichting. • Afhankelijk van de steun van de bewoners in de wijk. • Afhankelijk van het gemeentelijke uitvoeringsapparaat. • Afhankelijk van de steun van de initiatiefnemers en de belangenvereniging. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. De werkgroep heeft zelf geen financiële middelen voor de gewenste herinrichting. • Afhankelijk van het gemeentelijke uitvoeringsapparaat. • Afhankelijk van de steun van de bewoners in de wijk, de belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan en Stichting Bewonersoverleg Duinoord. Zonder draagvlak bij deze 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. De belangenvereniging heeft zelf geen of onvoldoende financiële middelen voor de gewenste herinrichting. • Afhankelijk van het gemeentelijke uitvoeringsapparaat. • Afhankelijk van de steun van de werkgroep en de stichting bewonersoverleg Duinoord.

	burgerinitiatief bepaalt in zekere mate de handelingsruimte van de gemeente gedurende dit proces.		partijen zou het burgerinitiatief een minder grote kans hebben om te slagen.	
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> Go-alone strategie; de gemeente heeft in deze ronde een reactie gegeven op het burgerinitiatief. Als basis is de tekst van de werkgroep genomen. Deze reactie is echter alleen intern afgestemd en niet met andere partijen in het netwerk. Vermijdingsstrategie; de gemeente wilde zich niet op voorhand ergens aan vastleggen en heeft daarom een conceptvoorstel gedaan met slechts toezeggingen ten aanzien van het proces en niet ten aanzien van de inhoud. 	<ul style="list-style-type: none"> Coöperatieve strategie; de stichting heeft de stadsdeeldirecteur laten weten dat ze achter het burgerinitiatief stonden. Hiermee verwachtten ze dat het burgerinitiatief een grotere kans van slagen had. Ook heeft de stichting op haar website het initiatief onder de aandacht gebracht. De stichting heeft zich echter bescheiden opgesteld en het initiatief aan de werkgroep gelaten. De stichting heeft niet ingesproken tijdens de commissievergadering. 	<ul style="list-style-type: none"> Coöperatieve strategie; de werkgroep heeft een toelichting gegeven in de commissievergadering en hoopte hiermee voldoende steun te vergaren voor het burgerinitiatief. De werkgroep realiseerde zich dat als andere partijen en initiatief zouden steunen de kans groter was dat het uitgevoerd zou worden. 	<ul style="list-style-type: none"> Vermijdingsstrategie; de belangenvereniging heeft het initiatief aan de werkgroep gelaten. De belangenvereniging heeft niet ingesproken tijdens de commissievergadering. Ze heeft haar standpunt ten aanzien van de fietspaden niet ingebracht.
Resultaat van ronde 4: Het resultaat van ronde vier kan niet gezien worden als een formeel besluit of een concrete afspraak tussen actoren. De betrokken actoren hebben hun standpunten uitgewisseld en overeenkomsten en verschillen zijn benoemd. Het uitwisselen van standpunten heeft er niet toe geleid dat de gemeente haar voorstel voor de Raad heeft gewijzigd.				

Ronde 5: inhoudelijke behandeling van het voorstel in de gemeenteraad				
Actoren / Kenmerken netwerk	Gemeente Den Haag	Stichting bewonersoverleg Duinoord	Werkgroep burgerinitiatief herinrichting Groot Hertoginnelaan	Belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan
Taak en positie	<ul style="list-style-type: none"> Eerste overheid voor burgers in Den Haag. Op basis hiervan formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Op verzoek van het college heeft DSO een advies voor de gemeenteraad voorbereid. 	<ul style="list-style-type: none"> Behartigen van de belangen van de bewoners uit de wijk. Eerste aanspreekpunt van de wijk voor de gemeente. 	<ul style="list-style-type: none"> Belanghebbenden. Geen formele taak. Ze hebben zich wel georganiseerd. 	<ul style="list-style-type: none"> Behartigen van de belangen van de bewoners van het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. De belangenvereniging is geen formele bewonersorganisatie.

Belang	<ul style="list-style-type: none"> • De wethouder voelde bestuurlijke druk. Het burgerinitiatief had aandacht in de media gekregen en uiteindelijk diende het initiatief in de raad besproken worden. De wethouder had er baat bij om dit initiatief naar tevredenheid van de verschillende partijen af te handelen. • Zeggenschap over eigen middelen • Inzet van de middelen beperken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Een leefbare en veilig Duinoord. • Realisatie van de wensen zoals geformuleerd in het burgerinitiatief. • Voldoende betrokkenheid van de bewoners van Duinoord bij ontwikkelingen in hun wijk. • Draagvlak van de bewoners voor het handelen van de stichting. 	<ul style="list-style-type: none"> • Een leefbaar en veilige Groot Hertoginnelaan. • Realisatie van de wensen zoals geformuleerd in het burgerinitiatief. • Vrij liggende fietspaden • Erkenning voor het behaalde resultaat 	<ul style="list-style-type: none"> • Een leefbaar en veilig eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. • Realisatie van de wensen zoals geformuleerd in het burgerinitiatief. • Geen vrij liggende fietspaden.
Dominante perceptie probleem	<ul style="list-style-type: none"> • Het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan moest onderdeel uitmaken van het hoofdrouthenetwerk voor de fiets, maar voldeed nog niet aan de eisen. • Het burgerinitiatief vroeg om inhoudelijke toezeggingen. • De drie andere actoren hebben geen eensluidende wens wat betreft de fietspaden. • Er was alleen financiering gevonden voor het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. 	<ul style="list-style-type: none"> • De stichting kon zich vinden in de probleemperceptie van de initiatiefnemers voor de gehele Groot Hertoginnelaan (inclusief de vrij liggende fietspaden). 	<ul style="list-style-type: none"> • De veiligheid in de gehele Groot Hertoginnelaan liet te wensen over. De verkeersveiligheid was door de inrichting niet goed. Er werd te hard gereden en de fietsers kwamen in de verdrukking. • De leefbaarheid in de gehele Groot Hertoginnelaan was onvoldoende (afval, geluid, luchtvervuiling en teveel geparkeerde fietsen op de stoep). • De algehele kwaliteit van de Groot Hertoginnelaan kon beter (schade door bomen, bomen ontnemen het zicht op de gevels) . 	<ul style="list-style-type: none"> • De leefbaarheid in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan was onvoldoende (afval, geluid en luchtvervuiling). • Het aspect veiligheid en de belangen van de fietsers waren van minder belang.
Dominante perceptie van de oplossing	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeente wilde werk met werk maken. Aangezien de riolering in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan opgeknapt diende te worden kon de laan ook gelijk in als onderdeel van het 	<ul style="list-style-type: none"> • Terugbrengen van het aantal rijbanen. • Bomen weghalen van de klassieke gevels en vervangen door bomen op de middenberm van de weg. • Vrij liggende fietspaden. • Veilige stoepen aanleggen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Terugbrengen van het aantal rijbanen. • Bomen weghalen van de klassieke gevels en vervangen door bomen op de middenberm van de weg. • Vrij liggende fietspaden. • Veilige stoepen aanleggen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Terugbrengen van het aantal rijbanen in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. • In het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan de bomen weghalen van de klassieke gevels en

	<p>hoofdroutenetwerk voor de fiets ingericht worden.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Door alleen toezeggingen te doen ten aanzien van het proces blijft er genoeg handelingsruimte voor de gemeente. • Veilige fietspaden zijn vrij liggende fietspaden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Voorzieningen voor fietsparkeren. • Een burgerinitiatief dwingt de gemeente om te handelen inzake de Groot Hertoginnelaan. • Tijdig betrekken van de bewoners en helder communiceren is van groot belang. 	<ul style="list-style-type: none"> • Voorzieningen voor fietsparkeren. • Een burgerinitiatief dwingt de gemeente om te handelen inzake de Groot Hertoginnelaan. 	<p>vervangen door bomen op de middenberm van de weg.</p>
Ter beschikking staande machtsbronnen	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële bronnen • Positie- en functiemacht (formele taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden als eerste overheid) • Formele positie in besluitvormingsproces rondom inzet financiële bronnen en uitvoeringsorganisatie • Kennis op basis van uitgevoerde onderzoeken (verkeerstellingen) en van verkeersmaatregelen en hun effecten 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van de wijk en de verkeerssituatie ter plaatse. • Collectieve macht; de stichting spreekt namens alle bewoners van Duinoord. • Relaties; contacten met de gemeente en de bewoners. 	<ul style="list-style-type: none"> • Positiemacht; door middel van het burgerinitiatief heeft de werkgroep positiemacht verworven. De gemeente is gebonden aan een proces waaraan de werkgroep deel van uitmaakt. • Kennis van de verkeerssituatie ter plaatse. • Collectieve macht (voldoende steunbetuigingen voor een burgerinitiatief) • Relaties; contacten met media en politieke partijen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van de verkeerssituatie in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan . • Collectieve macht; de belangenvereniging heeft een achterban (onduidelijk hoe groot deze is). • Relaties; de belangenvereniging heeft goede banden met lokale politici.
Dominante afhankelijkheidpatronen	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de goedkeuring van de gemeenteraad voor gemeentelijke plannen en optreden. • De gemeente is gebaat bij positieve beeldvorming in de media. • Het indienen van een burgerinitiatief bindt de gemeente aan een proces.. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. De stichting heeft zelf onvoldoende financiële middelen voor de gewenste herinrichting. • Afhankelijk van de steun van de bewoners in de wijk. • Afhankelijk van het gemeentelijke uitvoeringsapparaat. • Afhankelijk van de steun van de initiatiefnemers en de belangenvereniging. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in de wijk. De werkgroep heeft zelf geen financiële middelen voor de gewenste herinrichting. • Afhankelijk van het gemeentelijke uitvoeringsapparaat. • Afhankelijk van de steun van de bewoners in de wijk, de belangenvereniging bewoners Groot Hertoginnelaan en Stichting Bewonersoverleg Duinoord. Zonder draagvlak bij deze partijen zou het 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de gemeente voor investeringen in het eerste gedeelte van de Groot Hertoginnelaan. De belangenvereniging heeft zelf geen of onvoldoende financiële middelen voor de gewenste herinrichting. • Afhankelijk van het gemeentelijke uitvoeringsapparaat. • Afhankelijk van de steun van de werkgroep en de stichting bewonersoverleg Duinoord.

			<p>burgerinitiatief een minder grote kans hebben om te slagen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van erkenning door de gemeenteraad, de gemeente, de media en de bewoners voor het eindresultaat van het burgerinitiatief. 	
Gevolgde strategie	<ul style="list-style-type: none"> • Vermijdingsstrategie; de gemeente wilde zich niet inhoudelijk ergens aan vastleggen en heeft daarom een conceptvoorstel gedaan met slechts toezeggingen ten aanzien van het proces en niet ten aanzien van de inhoud. De wethouder heeft tijdens de raadsvergadering alleen toezeggingen ten aanzien van het proces gedaan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; de stichting heeft de werkgroep gemandateerd om namens de stichting te spreken. Ook heeft de stichting op haar website het initiatief onder de aandacht gebracht. De stichting heeft zich bescheiden opgesteld en het initiatief aan de werkgroep gelaten. De stichting heeft niet ingesproken tijdens de raadsvergadering en was ook niet aanwezig. 	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatieve strategie; de werkgroep heeft een toelichting gegeven in de raadsvergadering en hoopte hiermee voldoende steun te vergaren voor het burgerinitiatief. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vermijdingsstrategie; de belangenvereniging heeft het initiatief aan de werkgroep gelaten. De belangenvereniging heeft niet ingesproken tijdens de raadsvergadering. Ze heeft haar standpunt ten aanzien van de fietspaden niet ingebracht.
Resultaat van ronde 5: de Gemeenteraad heeft de motie van de Haagse Stadspartij, GroenLinks en D66 en het raadsvoorstel aangenomen.				

Bijlage 5 Figuren

- Figuur 1: Allocatie van waarden
- Figuur 2: Het rondemodel gebaseerd op Teisman
- Figuur 3: Conceptueel model
- Figuur 4: Kaart van Den Haag met de Archipelbuurt lichtblauw en het Willemspark donkerblauw gearceerd
- Figuur 5: Voorstel herinrichting Bankastraat
- Figuur 6: Kaart van Den Haag met de Stationsbuurt lichtblauw gearceerd
- Figuur 7: Stationsweg in Den Haag
- Figuur 8: Kaart van Den Haag met Duinoord lichtblauw gearceerd
- Figuur 9: De Groot Hertoginnelaan in Den Haag